

226.4
ਗੋਲ 1 ਗੋ

॥ श्रीः ॥

कृष्णदास प्राच्यविद्या ग्रन्थमाला

५

महर्षिगौतमप्रणीतं

गौतमीयतन्त्रम्

सम्पादकः

पं० श्री भगीरथन्ना न्याय-वेदान्ताचार्यः

(प्रा० निदेशक : कलाविभाग : चन्द्रधारी म्युजियम, दरभंगा)

प्रस्तावना-लेखकः

पं० श्री शेषराजशर्मा रेग्मीः

प्रा० प्राध्यापकः काशी-हिन्दू-विश्वविद्यालयस्य,
नेपालस्थ-त्रिभुवनविश्वविद्यालयस्य च ।

चौखम्बा संस्कृत सीरीज आफिस, वाराणसी

१९७७

प्रकाशक : चौखम्बा संस्कृत सीरीज आफिस, वाराणसी

मुद्रक : चौखम्बा प्रेस, वाराणसी

संस्करण : प्रथम, वि० सं० २०३३

मूल्य

२२६०४
२०१/१

© चौखम्बा संस्कृत सीरीज आफिस

के० ३७/१६, गोपाल मन्दिर लेन

पो० बा० ८, वाराणसी-२२१००१ (भारत)

फोन : ६३१४५

अपरं च प्राप्तस्थानम्

चौखम्बा अमरभारती प्रकाशन

के० ३७/११८, गोपाल मन्दिर लेन

पो० बा० १३८, वाराणसी-२२१००१

(भारत)

THE
KRISHNADAS PRACHYAVIDYA GRANTHAMALA

5

GAUTAMIYATANTRAM
OF
MAHARSHI GAUTAMA

EDITED BY
Pt. BHAGIRATHA JHA

INTRODUCTION BY
Pt. SHESHARAJA SHARMA REGMI

THE
Chowkhamba Sanskrit Series Office
VARANASI-221001

© The Chowkhamba Sanskrit Series Office

K. 37/99, Gopal Mandir Lane

Post Box 8, Varanasi-221001 (India)

1977

Phone : 63145

३७/९९

First Edition

1977

Price Rs. ०-००

Also can be had of

Chaukhamba Amarabharati Prakashan

Oriental Publishers & Book - Sellers

Post Box No. 138

K. 37/118, Gopal Mandir Lane, Varanasi-221001

(INDIA)

प्रस्तावना

आर्यसंस्कृतेराधारस्तम्भौ निगमागमौ संमतौ । कतिपये विद्वांसो वेदं निगमपदेन तन्त्रं चागमपदेन व्यपदिशन्ति । अपरेषां विपश्चितां मते तु निगमागमावुभावपि तन्त्र-भेदे परिगणितौ । अतस्ते गिरिजार्वाणितं निगमं गिरीश-प्रतिपादितं तन्त्रमागमं कथयन्ति ।

तन्त्रपदं सामान्यतया शास्त्रस्य कृते प्रयुज्यते । अतः सांख्यदर्शनं “कपिल-तन्त्रं” “षष्ठितन्त्रं” वा व्यवह्रियते । एवं च न्यायदर्शनं “गौतमतन्त्रं” मीमांसादर्शनं “पूर्वतन्त्रं” वेदान्तदर्शनं चोत्तरतन्त्रमेतादृशी प्रसिद्धिः । भगवत्पादैः श्रीशङ्कराचार्यैरौद्धदर्शनस्य क्षणमङ्गवादो “वैनाशिकतन्त्र” मिति प्रत्यपादि । इत्थमेव षड्दर्शनटीकाकारास्तन्त्रमवन्त आचार्यवाचस्पतिमिश्राः “सर्वतन्त्रस्वतन्त्रा” इति व्यपदेशमासादितवन्तः ।

राजशास्त्रे स्वराष्ट्रचिन्तनस्य कृते “तन्त्र” पदेन व्यवहृतिः । प्रकृते देवानामुपासनादि-प्रतिपादकः शास्त्रविशेषस्तन्त्रम् । यत्र निगमः (वेदः) कर्म-ज्ञानीपासनानां स्वरूपं बोधयति तत्रागमः (तन्त्रम्) तेषामेव सरल-साधनानि वर्णयति ।

“तनोति विपुलानर्थास्तन्त्रमन्त्रसमन्वितान् ।

त्राणं च कुरुते यस्मात्तन्त्रमित्यभिधीयते ॥”

इति कालिकाऽऽगमस्था तन्त्रपदनिरुक्तिः । एवं च—

“आगतः शिववक्त्रेभ्यो गतश्च गिरिजामुखे ।

मतः श्रीवासुदेवस्य तस्मादागम उच्यते ॥”

इति रुद्रयामलस्थमागमपदनिर्वचनम् । तन्त्रस्य निगमागमयामलङारमरादयो बहवो भेदाः । तन्त्रशास्त्रस्य सिद्धान्ततस्तन्त्रग्रन्था अपि वेदतुल्याः सनातनाः प्रामाणिकाश्च । सम्प्रत्युपलभ्यमानेषु बहुषु तन्त्रग्रन्थेष्वनुनिकेषु सत्स्वपि तत्रस्थाः सिद्धान्ताः साऽतिशयं पुरातना नात्र कार्ष्णि विप्रतिपत्तिः । किं बहुना, कतिपयेषु वैदिकमन्त्रेषु तान्त्रिका बीजमन्त्रा अनुस्यूता लक्ष्यन्ते । तन्त्रमतमथर्व-वेदस्य सौभाग्यकाण्डाद् गृहीतमित्यपि विदुषामभिमतम् । केषुचित्तन्त्रग्रन्थेषु मतस्यैतस्य सङ्केतोऽप्युपलभ्यते, यथा कालीकुलार्णवतन्त्रस्य प्रारम्भ एव “अथास्त आथर्वणसंहितायां देव्युवाचे”ति वाक्यनिर्देशोऽवलोक्यते । इत्थमेव रुद्रयामलस्य पञ्चमे पटले महादेवी “अथर्ववेदशाखिनी”ति पदेन सङ्केतिता ।

उपनिषत्स्वपि यत्र तत्र तान्त्रिकतत्त्वानां पर्याप्ता उल्लेखाः समुपलभ्यन्ते ।
वैष्णवानां परमप्रामाणिके श्रीभट्टागवते महापुराणे भगवता श्रीकृष्णोऽनोद्वयं प्रति

“वैदिकस्तान्त्रिको मिश्रमिति मे त्रिविधो मखः ।

त्रयाणामीप्सितेनैव विधिना मां समर्चयेत् ॥” (११-२७-७) ।

इत्युपदिष्टम् । मनुस्मृतेष्टीका-कारेण कुल्लुकभट्टेन तन्त्रं “श्रुति” पदेन
व्यपदिष्टम् । तत्रभवता जरन्नैयायिकेन जयन्तभट्टेन स्वकीयायां न्यायमञ्जर्यां
नैकविधा युक्तीः प्रदर्श्याऽऽगमप्रामाण्यमुदटङ्कि । एवमेव शैवाचार्यनारायण-
कण्ठेन मृगेन्द्रसंहितायाष्टीकायामागमप्रामाण्यं वेदवत्समर्थितम् । महाभारत-
स्याऽनुशासनपर्वणि चागमशास्त्रस्य श्रुतिमूलकत्वं समर्थितम् । पूर्वोक्तप्रमाणक-
दम्बकेन निश्चीयते यद्वेदाऽनुकूला आगमा विदुल्याः प्रामाणिकास्तेषां
प्रामाण्ये संशीतिलवस्याऽपि नावकाश इति सुप्रकाशः । सामान्यतस्तन्त्राणि
द्विविधानि वेदाऽनुकूलानि वेदविरुद्धानि च । तत्र जैनबौद्धादीनां तन्त्राणि
वेदविरुद्धानि ।

आचारदृष्ट्या तन्त्रं पुनस्त्रिप्रकारं—समयाचारतन्त्रं, कुलतन्त्रं मिश्रकं चेति ।
श्रीतमागाऽनुसरणेन श्रीविद्यादीनां प्रतिपादकं समयाचारतन्त्रम् । तत्र वसिष्ठ-
संहिता, सनकसंहिता, सनन्दनसंहिता, सनत्कुमारसंहिता, शुकसंहिता
चेति पञ्च संहिता विश्रुताः । समयाचारस्याऽऽचारपद्धतिर्दक्षिणमार्ग इति
नाम्ना प्रथिता ।

कुलतन्त्राणि महामाया-शम्बर-तन्त्रप्रभृतीनि चतुःषष्टि-संख्यकानि ।
समयाचारतन्त्रं कुलतन्त्रं चाऽनुसृत्य प्रवर्तमानं तन्त्रं मिश्रकतन्त्रम् । कुलतन्त्राऽनु-
सारेण वाममार्ग उद्भूत इत्यवसीयते । कुलतन्त्रे मिश्रकतन्त्रे च द्विजातीनां
नाऽधिकार इति भगवतः श्रीशङ्करस्य गौरीं प्रति वचनं, तद्यथा—

“कौलमिश्रकमार्गौ हि हेयौ गौरि ! द्विजातिभिः ।” (ज्ञानार्णवतन्त्रम्)

उपास्यदेवानां भेदैस्तन्त्राणि पुनः पञ्चविधानि । यथा शाक्तं, शैवं,
सौरं, गाणपत्यं वैष्णवं चेति । पुनस्तन्त्रस्य प्रस्थानत्रयमद्वैतं, द्वैतं, द्वैताद्वैतं
चेति । शाक्ततन्त्रमद्वैतप्रधानम् । शैवतन्त्रे द्वैताद्वैतप्रस्थानयोः समिश्रणम् ।
वैष्णवं तन्त्रं द्वैतप्रधानम् ।

शाक्ततन्त्र उपास्या देवताः प्राधान्यतो दश महाविद्याः । ता यथा—

“काली, तारा, महाविद्या षोडशी, भुवनेश्वरी ।

भैरवी, छिन्नमस्ता च, विद्या धूमावती तथा ॥

बगला सिद्धविद्या च मातङ्गी, कमलाऽऽत्मिका ।

एता दश महाविद्याः सिद्धविद्याः प्रकीर्तिताः ॥ (चामुण्डातन्त्रम्) ।

शाक्ततन्त्रे प्रधानग्रन्था आगमरूपाः सम्मताः । अगस्त्यमुनिनिमित्तं शक्तिसूत्रं शाक्ततन्त्रस्य मूलग्रन्थत्वेनाऽभितम् । सामान्यरूपेण तन्त्रविषये स्वल्पा चर्चाऽऽचरिता प्रकृतविषये किमपि वक्तव्यमवशिष्टम् ।

काश्मीरक-वैष्णवसंप्रदाये क्रमदीपिकाऽतिविश्रुतो ग्रन्थः । एवं च राधा-तन्त्रं, गौतमीयतन्त्रं कृष्णयामलतन्त्रं चैतानि तन्त्राणि मूलग्रन्थत्वेन विवेचितानि ।

श्रीतत्त्वनिधनुसारेण वैष्णवागमाश्चत्वारस्ते यथा—

वैखानसं, पाञ्चरात्रं, प्रतिष्ठासारमेव च ।

विज्ञानललितं चेति चत्वारो वैष्णवागमाः ॥ “इति ॥

उपयुक्तसमयाऽभावात्तन्त्राणामतिसमासतो वर्णनमकारि । गौतमीयतन्त्रे विशेषविवरणं पश्चाद्विधास्यामीति निवेदयन्विरमामि बहुविस्तरादिति शम् ।

कार्तिककृष्ण—

गोवत्स-द्वादशी

वि० सं० २०३३

विद्वद्विधेयः—

—शेषराजशर्मा

ब्रह्मघट्टम्, वाराणसी ।

भूमिका

॥ श्रीराधामाधवाभ्यान्नमः ॥

इह हि विविधचमत्कारपूर्णविलासमयलीलाशक्तिमतो भगवतो बहिरङ्ग-
विहारभूमौ त्रिगुणमये सुखदुःखमोहात्मके जगति तस्यैव भगवतो लीला-
शक्तेरंशांशभूताया व्यामोहिकामायाया वृत्तिविशेषभूतयाऽविद्यया तस्यैव भगवतः
शक्तिविशेषरूपांशत्मानो जीवा प्रनादितः संसरन्ति । यद्यपि ते तस्यैव भगवतः
परमात्मनः निजस्वरूपांशभूतत्वात् स्वभावतो भगवानिव सच्चिदानन्दधना
अहृतपाप्मत्वादिगुणाष्टकपूर्णा एव । तथापि लीलाविशेषभावनया स्वयं
भगवतैव व्यामोहिताः सन्तो जगद्व्यापारे स्वांशभूतं भगवन्तमननुभूय तिरोहित-
ज्ञानानन्दस्वरूपाः सुखदुःखमोहात्मके संसारे नष्ट एव नानविग्रहरूपवेशैः
स्वांशभूतं भगवन्तमनुरजयन्तः तस्मिन्नेव सुखलवे क्रीडन्तः न ततो विरन्तु-
मिच्छन्ति । यथा माता वात्सल्यरसपूर्णा अपि पट्टाञ्चलेन स्वमुखमाच्छाद्य
शिशुभिः क्रीडन्ती शिशून्पि क्रीडयति । एत एव नैतावता भगवतो वैषम्यनै-
र्घ्यादिदोषगन्धलेखोऽपि । यथोक्तं परमाचार्येण भगवता वादरायणेन वेदान्त-
सूत्रगणे 'लोकवत् लीलाकैवल्यम्' (ब्र० सू० अ० २।१।३३) इति । भगवता
पराशरेणपि विष्णुपुराणे—

‘व्यक्तं विष्णुस्तथाऽव्यक्तं पुरुषः काल एव च ।

क्रीडतो बालकस्येव चेष्टां तस्य निशामय ॥’ (वि० पु० अ० १३।२।१८)

इत्याद्युक्तम् ॥

लीला तु भगवतो निरतिशयानन्दरूपस्य निजनिरतिशयानन्दोल्लासरूपे-
वान्तं बहिरङ्गभेदेन विविधा तत्रान्तरङ्गा निरतिशयाह्लादमयी नित्यमुक्त-
बद्धमृतभक्तपरिकरैः सह वास्तवी परमव्योम्नि । बहिरङ्गा तु सुखदुःखमोहमयी
प्रपञ्चाधिकरणा व्यावहारिकी मायामयी यत्र बद्धजीवा आविर्भोक्षात् विहर-
न्ति । तत्र तेषामभ्युदयनिःश्रेयसलामाय भावत आदेशभूताः श्रुतयः स्मृतयः
पुराणानि विविधा आगमाश्च तत्तद्गुणप्रधानाः तत्तद्गुणप्रधानानां जीवाना-
मुपकाराय तत्तद्विधिद्वारा प्रवर्तन्ते । तत्र ये भगवद्वीक्षिता अन्तरङ्गलीलायां
भट्टिति प्रवेशाधिकारिणः व्यावहारिकलीलात उपरताः सात्त्विका जीवाः तेषां
कृते सर्ववेदस्मृतिपुराणसारभूतं सत्त्वगुणप्रधानं शास्त्रम् । तदेव सात्वत-
शास्त्रं भागवतशास्त्रं पञ्चरात्रं चाख्यायन्ते । “तन्त्रं सात्वतमाचष्टे नैष्कर्म्यं
कर्मिणां यतः” (भाष स्कं० १ अ० ३) । संसारहेतुभूतानां पुण्यापुण्यकर्मणां
समूलानां सर्वथा निर्हारो नैष्कर्म्यम् ।

ये वै भगवता प्रोक्ता उपाया ह्यात्मलब्धये ।

अञ्जः पुं नामविदुषां विद्धि भागवतान्हि तान् ॥ (भा० स्कं० १।२।३४)

पञ्चरात्रस्य कृत्स्नस्य वक्ता तु भगवान् स्वयम् ॥ (महाभा० शा० प०)
इत्यादि । तच्च पञ्चरात्रं नारदपञ्चरात्र-हयग्रीवपञ्चरात्र-कपिल-पञ्चरात्र-
शिवपञ्चरात्रादिभेदेन पञ्चविधम् । “पञ्चकं पञ्चरात्राणां कृष्णमाहात्म्य-
संयुतम् ।” इति प्रामाणिकवाक्यात् ।

यत्तु कैश्चिद्गवतो वासुदेवात् संकर्षणात्मनो जीवात्मनः उत्पत्तिमाक्षिप्य
पञ्चरात्रस्य तदंशतोऽप्रामाण्यमुद्धोषितम् । तत्सम्प्रदायविशेषपरिकल्पनामात्रम् ।
यतः पञ्चरात्रशास्त्रेऽपि जीवात्मनः उत्पत्तिविनाशरहितं नित्यत्वमेव बहुश
उपपादितम् । तेनोत्पत्तिवाक्यं क्वचिदुपलभ्यमानं निःसरणमात्रपरम् । यथा
शतपथब्राह्मणे माध्यन्दिनीये बृहदारण्यके—

‘यथाग्नेः क्षुद्रा विस्फुलिङ्गा व्युच्चरन्ति एवमेवास्मादात्मनः सर्वे प्राणाः
सर्वे लोकाः सर्वे देवाः सर्वाणि भूतानि सर्व एत आत्मानो व्युच्चरन्ति ॥ (शत०
ब्रा० कां० १४ अ० ५ ब्रा० १ कं० २३) ॥

इत्यादौ व्युच्चरणश्रुतिः । तदेतत्स्पष्टमुपपादितं श्रीभाष्यादौ । अत एव
बृहत्-पराशीयस्मृतौ योगियाज्ञवल्क्यस्मृतौ श्रीभागवतादिसात्त्विकपुराणादौ
च बहुमानपुरस्सरं भगवदुपासनायां पञ्चरात्रं समुपबृंहितं दृश्यते । महाभारते
तु शान्तिपर्वणि मोक्षधर्मो नारायणीये महता प्रपञ्चेन पञ्चरात्रमाहात्म्यं
निरूपितम् ।

किं च यदंशमादाय पञ्चरात्रस्यांशतः अप्रामाण्यमुद्धोषितं कैश्चित्, तदंश-
मादायैव सर्वशिष्टैः परिगृहीते समग्रज्योतिषशास्त्रमूलभूते भगवत्सूर्यमुखनिःसृते
अद्यावधि सर्वधार्मिकव्यवहारमूलभूते सूर्यसिद्धान्ते रहस्याध्याये तदंशानुसारेणैव
जातसृष्टिः प्रतिपादिता दृश्यते । तथाहि—

इति भक्त्योदितं श्रुत्वा मयोक्तं वाक्यमस्य हि ।

रहस्यं परमाध्यायं तत् आह पुनः स्वयम् ॥

शृणुष्वैकमना भूत्वा गुह्यमध्यात्मसंज्ञितम् ॥

प्रवक्ष्याम्यतिभक्तानां नादेयं विद्यते मम ॥

वासुदेवः परं ब्रह्म तन्मूर्तिः पुरुषः परः ।

अव्यक्तो निर्गुणः शान्तः पञ्चविंशत्परोऽव्ययः ॥

प्रकृत्यन्तर्गतो देवो बहिरन्तश्च सर्वगः ।

संकर्षणोपः सृष्ट्वादौ तासु बीजमवासृजत् ॥

तद्दण्डमभवद्धर्मं सर्वत्र तमसाऽऽवृतम् ।

तत्रानिर्मुक्तः प्रथमं व्यक्तीभूतः सनातनः ॥

हिरण्यगर्भो भगवानेष च्छन्दसि पठ्यते ।

परं ज्योतिस्तमस्पारे सूर्योऽयं सवितेति च ॥

इत्यादि ।

मैथिलनिबन्धकृतसु प्राचीनतमैः श्रीदत्तोपाध्यायैः छन्दोगाह्निके पाञ्चरात्रस्य कृत्स्नशः प्रामाण्यं समर्थितम् । अन्यैरपि मैथिलनिबन्धकृद्भिस्तथैव समर्थितम् । वीरमित्रोदयेऽपि तथैव समर्थितम् । तेन पञ्चरात्रस्याप्रामाण्यं सम्प्रदायविशेष-परिकल्पितमेवेति निर्मत्सरैः सुधीभिरवधेयम् ।

तच्च पञ्चरात्राख्यं सात्वतशास्त्रं नारदपञ्चरात्रहयग्रीवपञ्चरात्रकपिल-पञ्चरात्रादिभेदेन पञ्चविधम् । “पञ्चकं पञ्चरात्राणां कृष्णमाहात्म्यसंयुतम्” इतिप्रामाणिक-वाक्यात् । तेषामेवांशविशेषाः क्रियाकाण्डप्रधानाः गौतमीयतन्त्र-सनत्कुमारतन्त्रसात्वतन्त्राः सिद्धान्तप्रधानाश्च ब्रह्मसंहितापौष्करसंहिताऽहि-र्बुध्यसंहिताद्याः । तदेतत् गौतमीयतन्त्रं विशेषतः अथर्ववेदीयगोपालतापिन्यु-पनिषदुक्ताष्टादशाक्षरदशाक्षरादिमन्त्रोपासनमधिकृत्य प्रवृत्तम् । यथा—

‘तदिहाकाशादापो जलात् पृथिवी ततोऽग्निर्विन्दोरिन्दुः तत्संपातादकं इति क्लींकारादसृजम् । (गो० ता० उ०)

‘क्लींकारादसृजद्विद्वमिति प्राहुः श्रुतेः शिरः’ । इतिगौतमीय-तन्त्रम् ।

तेन गोपालतापिन्यादिकृष्णोपनिषदुपदिष्टमन्त्राणां कल्पभूतमिदं तन्त्रम् । अस्मिन् तन्त्रे प्रस्तुतकामबीजप्रसङ्गे—

त्रिपादूर्ध्वं उदैत्पुरुषः इत्याहुः प्रथमागिरः ।

बीजोच्चारणमात्रेण चित्स्वभावः प्रजायते ॥

इति पुरुषसूक्तमन्त्रेण समन्वयीकरणात् क्लीमित्याख्यस्य मन्त्रस्य सर्वबीजम् पुरुषसूक्तमेवेत्यपि सूचितं तेन सर्वथा महनीयमिदं तन्त्रम् । विशेषतस्तु मत्कृत-गोपालतापिनीभाष्ये द्रष्टव्यम् । इति ।

तदिदं प्रचलिताधुनिके निबन्धे निर्णयसिन्धौ मूर्तिप्रतिष्ठाप्रकरणे देवनाथ-ठक्कुरकृतमन्त्रकौमुद्यां च शारदातिलकक्रमदीपिकाहरिविलासादिग्रन्थे च बहुशः समुद्धृतं समुपलभ्यते तेन नास्य शिष्टपरिग्रहाभावशङ्कावसरः ।

तदिदं तन्त्रं प्राचीनहस्तलिखितं द्वात्रिंशध्यायात्मकं सम्पूर्णं श्रीवृन्दावन-धामनिवासिना सम्प्रति दिवंगतेन विहारिदासमहानुभावेन श्रीनिम्बार्क-सम्प्रदा-यानुयायिना ‘प्रकाशनाय मह्यं समर्पितं मया च तस्य प्रतिलिपि विधाय निजसुहृद्वराय माननीयपण्डितश्रीरामचन्द्रभाशर्मणे असंख्यातदुर्लभप्राचीन-संस्कृत-पुस्तक-प्रकाशनलब्ध-पुण्यपुञ्जसंस्थान-चौखम्बासंस्कृतसीरीज-पुस्तक-प्रकाशनकर्मणि कर्मठाय प्रकाशनार्थं समर्पितम् । तदिदं प्रकाशितमित्युपलभ्य महामोदमावहन् सर्वेषां कृतज्ञतामुद्धोषयन् श्रीमगवति समर्पयन् परमसंतोष-मनुभवामि ।

कार्तिककृष्णा, एकादशी

वि० सं० २०३३

विदुषां वशंवदः—

श्री भगीरथ भा

विषयानुक्रमणिका

(आपाततो मुख्यत्वेन प्रतीयमानानां विषयाणां सूची)

अध्यायाः	पृष्ठांकाः
(१) प्रथमाऽध्यायः—गौतमं प्रति नारदस्य मन्त्रेषु श्रीकृष्णमन्त्र-
श्रेष्ठत्वस्य दशाऽक्षरमन्त्रमाहाम्यस्य च कथनम्	१—२
(२) द्वितीयाऽध्यायः—नारदस्य गौतमं प्रति दशाऽक्षरमन्त्रस्य
तद्बीजशक्त्योश्च कथनम् । ब्रह्मपञ्चककथनम् । दशाऽक्षरमन्त्रस्य
ऋषिच्छन्दोदेवताऽऽदिकथनम् । मन्त्रादिन्याससंहारादिकथनम् ।
दशार्णमन्त्रकथनम् । द्विदिधमातृकाकथनम् । अन्तर्मातृकान्यासः ।
मातृकाचातुर्विध्यकथनम् । प्राणायाममाहात्म्यम् । प्राणायाम-
भेदादयः ।	३—१३
(३) तृतीयाऽध्यायः—न्यासविशेषकथनम् ।	१४—१५
(४) चतुर्थाऽध्यायः—वृन्दावनवर्णनम् । भगवत्स्वरूपचिन्तनम् ।	१६—१८
(५) पञ्चमोऽध्यायः—भगवन्मन्त्रेऽधिकारितावर्णनम् । गुरुलक्षणम् ।
शिष्यलक्षणम् । तत्तवर्णनां योग्यताकालाः । चैत्रादिषु मन्त्रारम्भे
फलनिरूपणम् । दीक्षाविधाने कालविशेषाः । भूमिभेदाः । वास्तु-
मण्डलविधानम् । भूमिशुद्धिः । देवपूजनम् । दिग्देवतापूजनम् ।
ईशानादिबलिविधानम् ।	१९—२४
(६) षष्ठोऽध्यायः—यागमण्डपादिरचनम् । कुण्डादिरचनम् । भूतब-
ल्युत्सर्गः । बीजरोपणम्	२५—२८
(७) सप्तमोऽध्यायः—दीक्षानिरुक्तिः । आचार्यवरणम् । पूर्वकृत्य-
कथनम् । गुरुध्यानम् । कुण्डलिनोऽध्यानम् । स्वस्य कृष्णाऽभेद-
चिन्तनम् । नित्यकृत्यकथनम् । पूजायाः पञ्चभेदाः । स्नान-
द्विविध्यम् । स्नानविधानम् । तर्पणम् । गायत्रीजपः । शंख-
चक्राऽङ्कितमाहात्म्यम् । सूर्यपूजनम् । भगवतो द्वादश भेदाः	२९—३४
(८) अष्टमोऽध्यायः—वैष्णवानां द्वादश शुद्धयः । वृन्दावनादि-
ध्यानम् । द्वारादौ नन्दादीनामावाहनं पूजनं च । भूतोत्सारणम् ।
आसनेषु फलभेदाः । पूजाप्रकाराः । आचार्यवरणम् । पूजादिकम् ।
सूत्रन्यासादिः । राशिचक्रम् । मण्डलकरणम् । रजो भेदाः	३५—३८

अध्यायाः

पृष्ठांकाः

- (९) नवमोऽध्यायः—पञ्चगव्येन देहमण्डलशोधनम् । पञ्चगव्य-
प्रमाणं शोधनं च । भूतशुद्धिः । षट्चक्रचिन्तनम् । पञ्चविंशति-
तत्त्वानां पुष्पेण योजनम् । प्राणायामस्य विधानं माहात्म्यं च । ३९-४७
- (१०) दशमोऽध्यायः—तेजसः कुण्डलिनीमेलनम् । कुम्भमध्य आवाह्य
भगवत्पूजनम् । शालग्रामप्रशंसा । कुण्डस्य प्रतिमानिर्माणम् ।
प्रतिमाभेदौ । वैष्णवपुष्पाणि । श्रीकृष्णस्याऽष्टौ महिष्यः, तासां
वेशभूषादिकाः । बलभद्रमुभद्रापूजनम् । अष्टौ निधयः तेषामिन्द्रा-
देनां च पूजनम् । श्रीकृष्णध्यानम् । मुद्रानिर्हक्तिः । मुद्राभेद-
कथनम् । ४८-५९
- (११) एकादशोऽध्यायः—होमविधानम् । अग्निसंस्कारादिकथनम् ।
अग्निध्यानादिकम् । अधिवासविधानम् ५०-६४
- (१२) द्वादशोऽध्यायः—स्वप्ने शुभाऽशुभलक्षणम् । हवनम् । दिवा-
ल-पूजनम् । ग्रहनक्षत्रादिपूजनम् । ब्रह्माऽर्पणमनु । ६५-६७
- (१३) त्रयोदशोऽध्यायः—मन्त्रदानविधिः । गुरुदक्षिणा । शिष्य,
नियमः । ६८-६९
- (१४) चतुर्दशोऽध्यायः—पुरश्चरणविधिः । पुरश्चरणे नियमाः ।
मालानां भेदाः । फलप्रकाराः । जपविधिः । जपभेदाः । जपाऽन्ते
होमादिविधानम् । होमाऽभावे प्रतिनिधिविधिः । दशाऽभराऽष्टा-
दशाऽभरमन्त्रजपसंख्या । तर्पणाऽभिषेकादयः । स्थानविशेषेषु
जपसंख्या । ७०-७७
- (१५) पञ्चदशोऽध्यायः—श्रीकृष्णस्य त्रिकालाऽभ्यर्चनम् । श्रीकृष्ण-
ध्यानम् । नैवेद्यसमर्पणम् । मध्याह्ने श्रीकृष्णध्यानम् । श्रीकृष्ण-
पूजनम् । भगवच्छक्तिपूजनम् । वसुदेवादिपूजनम् । होमविधानम् ।
भगवद्ब्रह्मध्यानम् । मन्त्रजपः । सायंकाले वासुदेवपूजा । पूजनफलम् । ७८-८३
- (१६) षोडशोऽध्यायः—गोपालमन्त्रकथनम् । गोपालध्यानम् । गोपाल-
पूजनम् । हवनम् । ८४-८७
- (१७) सप्तदशोऽध्यायः—भगवत्स्तुतत्तद्रूपाणां जपफलभेदाः । दुर्गादि-
बीजानि । तत्तदुपचारपूजनफलभेदाः । तत्तत्फलकामनया जपाः । ८८-९३
- (१८) अष्टादशोऽध्यायः—भगवत्स्तुतत्तत्कालिकरूपाणां दर्शनादिना
फलभेदाः । तत्तन्मन्त्रादिप्रयोगफलानि । ९३-९७
- (१९) एकोनविंशोऽध्यायः—तन्त्रमन्त्राणां जपफलभेदाः । तत्तदुप-
चाराणां तत्तत्कालेषु समर्पणे फलभेदाः । ९८-१००

अध्यायाः

पृष्ठांकाः

- (२०) विंशोऽध्यायः—श्रीकृष्णस्य मन्त्रभेदाः । तत्तन्निग्रमपूर्वकं मन्त्राणां जपे फलानि । १०१-१०४
- (२१) एकविंशोऽध्यायः—द्वाविंशत्यक्षरमन्त्रमहिमा, द्वाविंशत्यक्षर-मन्त्रोद्धारः । न्यासः । श्रीकृष्णध्यानम् । जपः, मन्त्रितत्तत्पदार्थ-भक्षणम् । उत्तन्मन्त्राणां जपे फलभेदाः, जपहोमादि संख्या । १०५-१०९
- (२२) द्वाविंशोऽध्यायः—गोपालपिण्डमन्त्रः । मन्त्रस्य ऋषिच्छन्दो-देवताः । जपहोमादिः, महायन्त्रवर्णं तद्वारणफलं च । ११०-१११
- (२३) त्रयोविंशोऽध्यायः—(मन्त्रोद्धारप्रसङ्गः) मन्त्रराजकथनम्, मन्त्रस्य ऋषिच्छन्दोदेवताः । मन्त्रजपः । तत्तत्पदार्थह्वने फलभेदाः । अष्टादशाक्षरमन्त्रः, तस्य ऋषिच्छन्दोदेवताः, जपः । त्रयोदशाक्षरमन्त्रः, तस्य ऋष्यादयः, भगवद्भयानम् । जपः । मन्त्र-भेदाः । मन्त्रोवासनमहिमा । सपरिवारहरिस्मरणम् । जपास्ते हवनम् । कामगायत्री, तन्महिमा च । यन्त्रधारणम् । हवनम् । तत्तत्पदार्थह्वनैः फलभेदाः । ११२-११७
- (२४) चतुर्विंशोऽध्यायः—(मन्त्रोद्धारप्रसङ्गः) । षोडशाक्षरमन्त्रः । मन्त्रस्य ज्ञानध्यानस्मरणानां फलानि । ऋषिच्छन्दोदेवताः । श्रीकृष्णध्यानम् । मन्त्रजपः । हवनम्, तत्तत्पदार्थह्वनैः फल-भेदाः । दशाक्षरमन्त्रः, ऋषिच्छन्दोदेवताः । श्रीकृष्णध्यानजप-होमादयः । मन्त्रान्तरं तस्य ऋष्यादयः । मन्त्रजपफलम् । सिद्धगोपालमन्त्रः, श्रीरामकृष्णध्यानम् । मन्त्रजपः । दशाक्षर-मन्त्रः । षोडशाक्षरमन्त्रः । ऋष्यादयः । भगवद्भयानम् । जपहोमादयः । ११८-१२१
- (२५) पञ्चविंशोऽध्यायः—(मन्त्रोद्धारप्रसङ्गः) । द्वादशाक्षरमन्त्रः । तस्य ऋष्यादयः । श्रीकृष्णध्यानम् । जपहोमादिः । श्रीकृष्णस्य द्वारपालपूजनम् । विघ्नेशादिपूजनम् । वास्तुपुरुषपूजनम् । गुरुपदनिरुक्तिः । नारदादिगुर्वादिपूजनम् । पादुका पद-निरुक्तिः । पीठपूजा । सपरिवारहरेः पूजा । श्रीकृष्णमूर्तिस्थापन-महिमा । मन्त्रान्तरं, तस्य ऋष्यादयः । श्रीकृष्णध्यानम् । पूजनहोमादयः । तत्तत्पदार्थानां ह्वने न फलभेदाः । १२२-१२६
- (२६) षड्विंशोऽध्यायः—(मन्त्रोद्धारप्रसङ्गः) । षड्वाक्षरमन्त्रः । षडक्षरमन्त्रः । अष्टाक्षरमन्त्रः । दशाक्षरमन्त्रः । एतेषाम् ऋषिच्छन्दो-

अध्यायाः

पृष्ठांकाः

देवताः । श्रीकृष्णध्यानम् । मन्त्रजपः । हवनम् । दशाक्षरमन्त्रः ।
चतुर्दशाक्षरमन्त्रः । मन्त्रजपमहिमा । मन्त्रस्य ऋष्यादयः ।
श्रीकृष्णध्यानम् । मन्त्रजपः । हवनम् । तर्पणम् । मन्त्रान्तरम् ।
चूडामणिमन्त्रः । ऋष्यादयः । श्रीकृष्णध्यानम् । मन्त्रजपः ।
हवनम् । १२७-१३१

(२७) सप्तविंशोऽध्यायः—(मन्त्रोद्धारप्रसङ्गः) । त्रैलोक्यमोहन-
मन्त्रः । श्रीकृष्णध्यानम् । सपरिवारस्य भगवत आवाहनं पूजनं
च । मन्त्रजपः । हवनम् । अष्टाक्षरमन्त्रः । विष्णुगायत्री
तन्महिमा च । १३२-१३४

(२८) अष्टाविंशोऽध्यायः—(मन्त्रोद्धारप्रसङ्गः) । दशाक्षरमन्त्रः ।
तस्य ऋष्यादयः । सपरिवारश्रीकृष्णध्यानम् । मन्त्रजपः ।
हवनादिकम् । पदार्थविशेषैर्हवने फलभेदाः । १३५-१३७

(२९) ऊनत्रिंशोऽध्यायः—(मन्त्रोद्धारप्रसङ्गः) । पुरुषोत्तममन्त्रः ।
सपरिवारश्रीकृष्णध्यानम् । मन्त्रजपः । हवनम् । विष्णुगायत्री ।
मन्त्रान्तराणि । आयुधैः सह पुरुषोत्तमपूजनम् । हवनम् । तत्त-
त्पदार्थहोमैः फलभेदाः । सर्वतोभद्रमन्त्रं, तद्धारणं च । १३८-१४२

(३०) त्रिंशोऽध्यायः—(मन्त्रसिद्धिकथनम्) । मन्त्रसिद्धिलक्षणम् ।
मन्त्रसिद्धेस्त्रैविध्यम् । सिद्धयुपायाः । मन्त्रस्य दश संस्काराः ।
संस्कारान्तराणि । पुरश्चरणम् । श्रीकृष्णमन्त्रस्य वशिष्ट्यम् । अपरः
सिद्धयुपायः । एकादशप्रकारा मन्त्रप्रयोगाः । मन्त्रसिद्धयुपायाः
सप्त, अन्य उपायाः । १४३-१४९

(३१) एकत्रिंशोऽध्यायः—(आराधनविधिप्रसङ्गः) । दीक्षितस्य
सदाचारः । तत्र विधिनिषेधाः । प्रशस्तानि स्थानानि । प्रशस्तानि
पुष्पाणि । दीक्षितस्य नित्यकृत्यम् । एकादश्यादिषु व्रतम्,
गोदानादिकम् । १५०-१५६

(३२) द्वात्रिंशोऽध्यायः—(योगपदनिरुक्तिः) । योगस्य अष्टांगानि ।
तेषामेकैकशो लक्षणानि । मन्त्रयोः । मुख्यं दश नाड्यः ।
षट्चक्राणि । षट्चक्राभ्यासफलम् । धारणा । धारणास्थानानि ।
योगमन्त्रयोरभ्यासयोगः । समाधिः । ज्ञानमाहात्म्यम् । अपक्व-
योगिनः और्ध्वदेहिकसंस्कारः । गौतमतन्त्रमाहात्म्यम् । १५७

इति शुभम्

—: ० :—

महर्षिश्रीगौतमप्रणीतं

गौतमीय-तन्त्रम्

अथ प्रथमोऽध्यायः

सिद्धाश्रमे वसन् धीमान् गौतमो भगवान् मुनिः ।
तपःस्वाध्यायनिरतो भक्तिमान् पुरुषोत्तमे ॥ १ ॥
नमस्यन् शिरसा कृष्णं स्तुवन् वाचा जनार्दनम् ।
जपन् कराभ्यां यज्ञेशं हृदा ध्यायन् सदा हरिम् ॥ २ ॥
समस्तश्रुतितत्त्वज्ञ इतिहासपुराणवित् ।
मंत्रौषधिक्रियासम्यग् योगसिद्धान्ततत्त्ववित् ॥ ३ ॥
धर्मार्थकाममोक्षार्थी नारदं प्राणिपत्य च ।
विनयावनतो भूत्वा पर्यपृच्छद्विजोत्तमे ॥ ४ ॥
भगवन् कामदा मंत्राः शत्रूदासीनबान्धवाः ।
विभिन्नफलदास्ते तु नैकत्र फलदा मताः ॥ ५ ॥
एतत्समफलाः सर्वे न मन्त्रा इति नः श्रुतम् ।
येन सर्वफलावाप्तिः सर्वेषां बन्धुरेव यः ॥ ६ ॥
सर्ववर्णाधिकारश्च नारीणां योग्य एव यः ।
तं ब्रूहि भगवन् मन्त्रमल्पायासफलप्रदम् ॥ ७ ॥
तव नाविदितं किञ्चिद् विद्यते सचराचरे ।
इति श्रुत्वा मुनिश्रेष्ठो नत्वा विष्णुमुवाच ह ॥ ८ ॥
साधु पृष्ठं मयाप्येवं पृष्ठः प्रोवाच पद्मजः ।
तथा ते कथयिष्यामि यथा प्रोक्तं स्वयंमुवा ॥ ९ ॥
सर्वे कामाः प्रसीदन्ति कृष्णमन्त्रजपाद् द्विज ।
सर्वेषु मन्त्रवर्गेषु श्रेष्ठं वैष्णवमुच्यते ॥ १० ॥
गाणपत्येषु शैवेषु तथा शाक्तेषु सुव्रत ।
वैष्णवेषु च सर्वेषु कृष्णमन्त्राः फलाधिकाः ॥ ११ ॥
विशेषतो दशाण्यं जपमात्रेण सिद्धिदः ।

मन्त्रस्य ज्ञानमात्रेण लभेन्मुक्तिं चतुर्विधाम् ॥ १२ ॥
 अज्ञानतूलराशीनां ज्वलनोऽयं मुनीश्वर ।
 अनेन सदृशो मन्त्रो जगत्स्वपि न विद्यते ॥ १३ ॥
 अनेनाराधितः कृष्णः प्रसीदत्येव तत्क्षणात् ।
 तस्य संक्षेपतो वक्ष्ये सर्वं सम्यक् शृणुष्व मे ॥ १४ ॥
 पद्मयोनिरवापाप्रच्यं देवराज्यं शचीपतिः ।
 अवापुस्त्रिदशाः स्वर्गं वागीशत्वं बृहस्पतिः ॥ १५ ॥
 पक्षिणामधिपः सोऽभूत् गरुडोपि द्विजोत्तम ।
 कश्चित् कृष्णं समाराध्य धनेशत्वमवाप्तवान् ॥ १६ ॥
 मन्त्रेण कृष्णमाराध्य चन्द्रः सर्वजनप्रियः ।
 करोति स्ववशे कामः सर्वालोकाननेन च ॥ १७ ॥
 मन्त्राणां परमो मन्त्रो गुह्यानां गुह्यमुत्तमम् ।
 मन्त्रराजमिमं ज्ञात्वा कृतार्थो जायते नरः ॥ १८ ॥
 पुत्रवान् धनवान् वाग्मी लक्ष्मीवान् पशुमान् भवेत् ।
 सुभगः संमतः श्लाघ्यो यशस्वो कीर्तिमान् भवेत् ॥ १९ ॥
 सर्वलोकाभिरामः स्यात् सर्वज्ञश्च भवेन्नरः ।
 अनेन त्रिषु लोकेषु याता मुक्तिं मुमुक्षुः ॥ २० ॥
 मन्त्रेणानेन मन्त्रज्ञे भक्तिः स्यात् प्रेमलक्षणा ।
 समस्ततीर्थभूतश्च समस्तक्षेत्रपावनः ॥ २१ ॥
 रवेरिव दुराधर्षः शुचेरिव शुचिः सदा ।
 शङ्करस्येव सिद्धीशो विष्णोरिव सदाश्रयः ॥ २२ ॥
 बहुना किमिहोक्तेन रहस्यं शृणु गौतम ।
 निर्वाणफलदो मन्त्रः किमन्यैर्बहुजल्पितैः ॥ २३ ॥
 ॥ इति श्रीगौतमीये दशाक्षरफलाध्यायः ॥ १ ॥

अथ द्वितीयोऽध्यायः

गौतम उवाच—

समस्तवेदतत्त्वज्ञ सर्वो गमविशारद ।
अधुना ब्रूहि मे ब्रह्मन् मन्त्रराजं दशाक्षरम् ॥ १ ॥

नारद उवाच—

अधुना संप्रवक्ष्यामि विधानं मुनिनिर्मितम् ।
यावन्मन्त्रा ऋषिच्छन्दो देवतान्यनुक्रमात् ॥ २ ॥
खांताक्षरं समुद्धृत्य त्रयोदशश्वरान्वितम् ।
पाणं तुरीयरयुतं छान्तं धान्तं तथा द्वयम् ॥ ३ ॥
अमृताक्षरमुद्धृत्य चैकतो मां सयुग्मकम् ।
चतुर्थं मुखवृत्तेन पवनः स्वाहयान्वितः ॥ ४ ॥
दशाक्षरमनुः प्रोक्तो दृष्टादृष्टफलप्रदः ।
बीजं शक्तिं च वक्ष्यामि ब्रह्मविच्च परात्परम् ॥ ५ ॥
ब्रह्माणं मायया सार्द्धं मन्त्रार्णं नादबिन्दुकम् ।
एतद्बीजं समाख्यातं कृष्णतत्त्वं परात्परम् ॥ ६ ॥
शुक्लार्णममृतार्णेन मुखवृत्तेन संयुतम् ।
गगनं मुखवृत्तेन प्रोक्ता शक्तिः परात्परा ॥ ७ ॥
एषा शक्तिः परा सूक्ष्मा नित्या संवित्प्रदायिनी ।
ईश्वरो जगतां बीजं शक्तिर्गुणमयी त्वजा ॥ ८ ॥
परमात्मा तथा बुद्धिर्वायुः कुण्डलिनीति च ।
चतुर्विधं बीजशक्तिं सर्वमन्त्रेषु चिन्तयेत् ॥ ९ ॥
त्रितयं तत्र सामान्यन्तदिदानीं निरूप्यते ।
ईश्वरो जगतां बीजमाद्यं ब्रह्म तदुच्यते ॥ १० ॥
तस्य माया समाख्याता शक्तिर्गुणमयी तु या ।
प्रकृतिः पुरुषश्चैव नित्यौ कालश्च सत्तम ॥ ११ ॥
तत्त्वानि चेश्वरश्चैव ब्रह्मेति पञ्चमं स्मृतम् ।
सर्गान्तः पुरुषश्चेति तुर्याख्या प्रकृतिः स्मृता ॥ १२ ॥
तत्त्वानि मांसरूपाणि कालश्च तत्त्वरूपकः ।
ईश्वराख्यो भवेन्नादो बिन्दुश्चैतन्यचिन्मयः ॥ १३ ॥

एतद्विज्ञानमात्रेण जीवन्मुक्तो महीं चरेत् ।
 नास्य कालकलापेक्षा न तीर्थायतनानि च ॥ १४ ॥
 क्लृंकारादसृजद्विश्वमिति प्राह श्रुतेः शिरः ।
 ईकाराद्वहिरुत्पन्नो नादाद्यायुरजायत ॥ १५ ॥
 बिन्दोराकाशसंभूतिरिति भूतात्मको मनुः ।
 स्वशब्देन च क्षेत्रज्ञो हेति चित्प्रकृतिः परा ॥ १६ ॥
 तयोरैक्यसमुद्भूतिर्मुखवेष्टनवर्णकः ।
 अत एव हि विश्वस्य लयः स्वाहार्णके भवेत् ॥ १७ ॥
 गोपीति प्रकृतिं विद्याज्जनस्तत्त्वसमूहकम् ।
 अनयोरश्रयव्याप्त्या कारणत्वेन चेश्वरः ॥ १८ ॥
 सान्द्रानन्दपरं ज्योतिर्वल्लभेन च कथ्यते ।
 त्रिपादूर्ध्वमुदैत् पुरुष इत्याहुः परमा गिरः ॥ १९ ॥
 बीजोच्चारणमात्रेण चित्स्वभावः प्रजायते ।
 वल्लभेन तु तड्ढाढ्यं स्वाहयाऽज्ञाननाशनम् ॥ २० ॥
 इत्येवं कथितं तत्त्वं मुने वै ब्रह्मसंमतम् ।
 अथवा गोपी प्रकृतिर्जनस्तदंशमण्डलम् ॥ २१ ॥
 अनयोर्वल्लभः स्वामी कृष्णारूय ईश्वरः स्मृतः ।
 कार्यकारणयोरीशः श्रुतिभिस्तेन गीयते ॥ २२ ॥
 अनेकजन्मसिद्धानां गोपीनां पतिरेव वा ।
 नन्दनन्दन इत्युक्तः त्रैलोक्यानन्दवर्द्धनः ॥ २३ ॥
 चिन्तयेद्विरजो मंत्री सत्त्वसंपत्तिहेतवे ।
 दशानामपि तत्त्वानां साक्षी चेता तथाऽक्षरः ॥ २४ ॥
 दशाक्षर इति ख्यातो मन्त्रराजः परात्परः ।
 लुप्तबीजः स्वभावत्वादशार्ण इति कथ्यते ॥ २५ ॥
 बीजपूर्वजपश्चास्य रहस्यं कथितं मुने ।
 नारदोऽस्य मुनिश्छन्दो विराडिति तथा स्मृतम् ॥ २६ ॥
 श्रीकृष्णो देवता चास्य दुर्गाधिष्ठातृदेवता ।
 महेश्वरमुखाज्ज्ञात्वा यः साक्षात्तपसा मनुम् ॥ २७ ॥
 संसाधयति शुद्धात्मा स तस्य ऋषिरिति ।
 गुरुत्वान् मस्तकं वास्य पुरुषार्थचतुष्टये ॥ २८ ॥
 ऋषिछन्दोऽपरिज्ञानान्न मन्त्रफलभाग् भवेत् ।
 दौर्बल्यं याति मन्त्राणां विनियोगमजानताम् ॥ २९ ॥

मन्त्रन्यासमथो वक्ष्ये दृष्टादृष्टफलप्रदम् ।
 प्रणवाभ्यां पुटं कृत्वा नमोऽन्तान् दशवर्णकान् ॥ ३० ॥
 दक्षाङ्गुष्ठादि वामान्तं न्यासः स्यात् सृष्टिरीरितः ।
 वामाङ्गुष्ठादिदक्षान्तं संहतिः परिकीर्तिता ॥ ३१ ॥
 उभयोः करयोर्ज्येष्ठापूर्विका स्थितिरिष्यते ।
 संहतिर्दोषसंघातहारिणी परिकीर्तिता ॥ ३२ ॥
 विद्याप्रदा तु सृष्ट्यन्ता वर्णिनां शुद्धचेतसाम् ।
 स्थित्यन्ता सा गृहस्थानां त्रयं काम्यानुरूपतः ॥
 सहजानां वानप्रस्थे स्थित्यन्तं कश्चिदिच्छति ।
 संहारान्तो मुनीनां च विरक्तस्य च सर्वशः ॥ ३३ ॥
 न्यासत्रयं सदा कार्यमशक्तैरेकमेव हि ।
 वर्णन्यासं तथा मन्त्री देहे च परिविन्यसेत् ॥ ३४ ॥
 हस्तमूले कूर्परके मणिबन्धेऽङ्गुलिमूलके ।
 अङ्गुल्यग्रे च विन्यसेत् पादयोरपि विन्यसेत् ॥ ३५ ॥
 हस्तमूलादिसृष्टिः स्यान्मणिबन्धात्स्थितिः स्मृता ।
 अङ्गुल्यग्रात्संहतिः स्यात्स्थित्यन्तं त्रितथैव न्यसेत् ॥ ३६ ॥
 ततः कराङ्गुयोर्न्यासस्तथैव परिकीर्तितः ।
 आचक्राय तथा स्वाहा अङ्गुष्ठाभ्यां नमो वदेत् ॥ ३७ ॥
 विचक्राय स्वाहेति तर्जनीभ्यां तथोच्चरेत् ।
 सुचक्राय स्वाहा मध्यमाभ्यां नमः ॥
 त्रैलोक्यरक्षणचक्राय स्वाहेत्यनामिके तथा ॥ ३८ ॥
 असुरान्तकचक्राय स्वाहा कनिष्ठयोर्नमः ।
 रुक्मिणी प्रकृतिर्वामा साक्षादमृतविग्रहा ॥ ३९ ॥
 दक्षिणः पुरुषः प्रोक्तो ज्योतिस्तु विष्णुविग्रहः ।
 संयोगात् करयोरेवं परतत्त्वं प्रजायते ॥ ४० ॥
 अत एव समस्तानां वस्तूनां शोधनं स्मृतम् ।
 पञ्चाङ्गानि ततः कुर्यादङ्गमन्त्रेण देशिकः ॥ ४१ ॥
 पञ्चाङ्गानि मनोरथं तत्र नेत्रं विवर्जयेत् ।
 आचक्राय तथा स्वाहा शिरसे स्वाहेति संवदेत् ॥ ४२ ॥
 शिरसि विन्यसेत्तद्वत्तथैव करशाखया ।
 सुचक्राय तथा स्वाहा शिखायैव षडुच्चरेत् ॥ ४३ ॥
 ऊर्ध्वतालत्रयं कृत्वा छोटिकाभिर्दिशो दश ।
 बन्धयेन्मुनिशार्दूल नित्यन्यासोऽयमीरितः ॥ ४४ ॥

पूज्यमानो हृदात्माऽयं हृदये सच्चिदात्मकः ।
 ॥ ७४ ॥ क्रियते तत्परात्मा च हृन्मन्त्रेण च देशिकैः ॥ ४५ ॥
 सर्वज्ञादिगुणोत्तुङ्गे सच्चिद्रूपे परात्मनि ।
 ॥ ७५ ॥ क्रियते विषयाहारशिरोमन्त्रेण धीमता ॥ ४६ ॥
 हृच्छिरोरूपचिद्धाममयता भावना दृढा ।
 ॥ ७६ ॥ क्रियते निजदेवस्य शिखामन्त्रेण सादरम् ॥ ४७ ॥
 मन्त्रात्मकस्य देवस्य मन्त्रवाच्येन तेजसा ।
 सर्वतो वर्णमन्त्रेण क्रियते न्याससंभृतिः ॥ ४८ ॥
 यद्वाति परं ज्ञानं सच्चिद्रूपे परात्मनि ।
 ॥ ७७ ॥ हृदयादिमयं तेजः स्यादेतन्नेत्रसंज्ञकम् ॥ ४९ ॥
 आध्यात्मिकादिरूपं यत् साधकस्य विनाशयेत् ।
 ॥ ७८ ॥ अविद्याजातमखं तत् परं धाम समीरितम् ॥ ५० ॥

गौतम उवाच—

॥ ७९ ॥ ब्रह्मन् ब्रह्मविदां श्रेष्ठ सर्वभूतहिते रत ।
 त्वमेव कृष्ण देवस्य अन्तर्यामी निरामयः ॥ ५१ ॥
 ॥ ८० ॥ अविद्यादोष-निर्मुक्त-समस्तव्रत-संयुतः ।
 सर्वलोकैकैकगमक सर्वलोकैकतत्त्ववित् ॥ ५२ ॥
 ॥ ८१ ॥ सर्वानुभवसाक्षी त्वं सर्वलोकनमस्कृत ।
 इदानीं श्रोतुमिच्छामि यदि योग्योऽस्मि सत्तम ॥ ५३ ॥
 भवार्णवनिमग्नं मां त्वमुद्धर्तुमिहार्हसि ।
 ॥ ८२ ॥ इत्यादिस्तुतिभिः स्तुत्वा प्रणम्य च पुनः ॥ ५४ ॥
 पार्श्वमासाद्य तद्वक्त्रमतिरासीन्मुनीश्वरः ।

नारद उवाच—

साधु पृष्ठं त्वया ब्रह्मन् मयापि ब्रह्मणा श्रुतः ॥ ५५ ॥
 ॥ ८३ ॥ मन्त्रराजो मुनिश्रेष्ठ सर्ववेदागमानुगः ।
 ततः प्रभृति विप्रर्षे हरितामाप्तवानहम् ॥ ५६ ॥
 ॥ ८४ ॥ तव स्नेहात् प्रवक्ष्यामि यतस्त्वं पुरुषप्रिय ।
 क्लींकारपूर्वमुच्चार्य कृष्णं तुर्यपदान्वितम् ॥ ५७ ॥
 ॥ ८५ ॥ गोविन्दं च तथा चोक्त्वा दशार्णं च तथोच्चरेत् ।
 भक्त्या ते प्रणिपत्त्या च कथितो मन्त्रनायकः ॥ ५८ ॥
 ॥ ८६ ॥ गुह्याद् गुह्यतरो ह्येष वाञ्छाचिन्तामणिः स्मृतः ।
 शौनकाद्यास्तु मुनयस्तथान्ये देवमुख्यकाः ॥ ५९ ॥
 ॥ ८७ ॥ मन्त्रराजपरिज्ञानात् सद्यस्तत्साम्यमागताः ।

कृष्णशब्दश्च सत्तार्थो णश्चानन्दस्वरूपकः ॥ ६० ॥
 सुखरूपो भवेदात्मा भावानन्दमयत्वतः ।
 गोशब्देन ज्ञानमुक्तं तेन विन्देत तत्प्रभुम् ॥ ६१ ॥
 गोशब्दाद्वेद इत्युक्तस्तेन वा लभते विभुम् ।
 एवं ते कथिता मन्त्रवासना मुनिसत्तम ॥ ६२ ॥
 एतज्ज्ञानानुभावेन जीवन् कृष्णो न चान्यथा ।
 किमन्येन बहूक्तेन स्मरणाच्चास्य मन्त्रवित् ॥ ६३ ॥
 जीवन्मुक्तो न संदेहो विष्णुरेव न संशयः ।
 नारदोऽस्य मुनिः प्रोक्तो गायत्रीछन्द उच्यते ॥ ६४ ॥
 कृष्णः प्रकृतिरेतस्य दुर्गाधिष्ठातृदेवता ।
 वासुदेवः संकर्षणः प्रद्युम्नश्चानिरुद्धकः ॥ ६५ ॥
 नारायण इति ख्यातः पदपञ्चात्मकः परः ।
 अक्षरार्थस्तु कथितः पदसाम इतीरितः ॥ ६६ ॥
 तस्माद्विज्ञाय वै मन्त्री पुरुषार्थचतुष्टयम् ।
 लभते नात्र सन्देहः सत्यं सत्यं हि गौतम ॥ ६७ ॥
 वीजशक्ती पुरा प्रोक्ते विनियोगश्च पूर्ववत् ।
 पञ्चाङ्गानि मनोरस्य पदपञ्चकयोजनात् ॥ ६८ ॥
 ब्रह्मरन्ध्रे भ्रुवोर्मध्ये जिह्वामूले तथा पुनः ।
 कण्ठदेशे हृदि तथा नाभौ लिङ्गे च मूलके ॥ ६९ ॥
 घ्राणद्वये चक्षुषोश्च कर्णयोर्विन्यसेदिति ।
 ब्रह्मरन्ध्रे सर्वमन्त्रे व्यापकत्रयमाचरेत् ॥ ७० ॥
 मूर्ध्नि वक्त्रे हृदि नाभौ मूले च पदपञ्चकम् ।
 रोहावरोहतो न्यस्य केशवाद्यानथो न्यसेत् ॥ ७१ ॥
 वर्णन्यासं पुरः कृत्वा केशवाद्यानथो न्यसेत् ।
 वर्णन्यासं पुरः कृत्वा केशवाद्यांस्तु न्यसेत् ॥ ७२ ॥
 भूतशुद्धिं लिपिन्यासं विना यस्तु प्रपूजयेत् ।
 विपरीतफलं दद्यादभक्त्या पूजनं यथा ॥ ७३ ॥
 मातृका द्विविधा प्रोक्ता परा वऽप्यपरा तथा ।
 सुषुम्नान्तापरा तु स्यादपरा बाह्यदेशके ॥ ७४ ॥
 अथान्तर्मातृकान्यासो मूलाधारे चतुर्दले ।
 स्वर्णाभे व-श-ष-व-स-चतुर्वर्णविभूषिते ॥ ७५ ॥
 षड्दले वैद्युतनिभे स्वाधिष्ठानेऽनलत्विषि ।
 ब-भ-मै-र्यरलैर्युक्ते वैद्युद्भासितमस्तके ॥ ७६ ॥

अनाहते द्वादशारे प्रवालरुचिसन्निभे ।
 कादि-गन्तदलैर्युक्ते योगिनां हृदयङ्गमे ॥ ७७ ॥
 विशुद्धषोडशदले धूम्राभे स्वरभूषिते ।
 आज्ञाचक्रे च शुभ्राभे ह-क्ष-द्विदलशोभिते ॥ ७८ ॥
 सहस्रारे महापद्मे नादबिन्दुद्वयान्विते ।
 अ-क-थादित्रिरेखान्म-ह-ल-क्ष-त्रयकोणके ॥ ७९ ॥
 तन्मध्ये परिबिन्दुं च सृष्टिस्थितिलयात्मकम् ।
 एवं समाहितमना ध्यायेन्न्यासोऽयमान्तरः ॥ ८० ॥
 मूलादिब्रह्मरन्धान्तं बिन्दुं ध्यायेच्चिदात्मिकम् ।
 बिन्दुस्तुतमुधाधारैस्तर्पयन् मातृकां न्यसेत् ॥ ८१ ॥
 एकैकं वर्णमुच्चार्य मूलाधाराद् भ्रुवोन्तिकम् ।
 नमोत इति च न्यास आन्तरः परिकीर्तितः ॥ ८२ ॥
 बाह्यं वै मातृकान्यासं शृणुष्ववहितो मम ।
 ललाटमुखवृत्ताक्षिश्रुतिग्राणेषु गण्डयोः ॥ ८३ ॥
 ओष्ठदन्तोतमांगास्यदोः पत्सन्ध्यग्रकेषु च ।
 पार्श्वतः पृष्ठतो नाभौ जठरे हृदयेशके ॥ ८४ ॥
 ककुद्गसे च हृत्पूर्वं पाणिपादयुगे तथा ।
 जठराननयोर्न्यसेन्मातृकार्णान् यथाक्रमात् ॥ ८५ ॥
 चतुर्द्धा मातृका प्रोक्ता केवला बिन्दुसंयुता ।
 सविसर्गा शोभया च रहस्यं तथा कथ्यते ॥ ८६ ॥
 विद्याकरी केवला च शोभया भक्तिदायिका ।
 सविसर्गा पुत्रप्रदा सविन्दुमुक्तिदायिनी ॥ ८७ ॥
 केशवादि ततो न्यासं कुर्यात् साधकसत्तमः ।
 ऋषिः प्रजापतिश्छन्दो गायत्री देवता पुनः ॥ ८८ ॥
 अर्द्धलक्ष्मोहरिः प्रोक्तः श्रीबीजेन षडङ्गकम् ।
 करशुद्धिविधानं च विधाय ध्यानमाचरेत् ॥ ८९ ॥
 उद्यदादित्यसंकाशं तप्तजाम्बूनदप्रभम् ।
 कमलावसुधाशोभिपार्श्वद्वन्द्वं परात् परम् ॥ ९० ॥
 विचित्ररत्नविहितं नानालंकारशोभितम् ।
 पीतवस्त्रपरीधानं शंखकौमोदकीकरम् ॥ ९१ ॥
 वामतश्चक्रपद्मे च ध्यात्वैव विन्यसेत्ततः ।
 प्रणवं पूर्वमुच्चार्य श्रीबीजं तदनन्तरम् ॥ ९२ ॥
 मातृकार्णं ततो न्यस्येद्वदध्यामि तत्प्रकारकम् ।

केशवं विन्यसेत् कीर्त्या कान्त्या नारायणं न्यसेत् ॥ ६३ ॥
 माधवं तुष्टिसहितं गोविन्दं पुष्टिसंयुतम् ।
 धृत्या विष्णुं शान्तियुक्तं मधुसूदनमेव च ॥ ६४ ॥
 त्रिविक्रमं च क्रियया वामनं दयया न्यसेत् ।
 श्रीधरं मेधया हृषीकेशं हृष्ट्यायुतं न्यसेत् ॥ ६५ ॥
 श्रद्धयाम्बुजनाभं च लज्जादामोदरौ ततः ।
 वासुदेवं ततो न्यस्येल्लक्ष्म्या संकर्षणं ततः ॥ ६६ ॥
 सरस्वत्या तथा प्रीत्या प्रद्युम्नं चानिरुद्धकम् ।
 रत्या चक्रिजये दुर्गा गदिनौ शार्ङ्गिणा प्रभा ॥ ६७ ॥
 खड्गिणसत्ये शंखिचण्डे वाण्या च हलिनं न्यसेत् ।
 विलासिन्या मुशालिनं शूलिनं विजयायुतम् ॥ ६८ ॥
 पाशिनं विरजायुक्तं विश्वायां कुशिनं न्यसेत् ।
 मुकुन्दं च विनदया सुनन्दानन्दजौ न्यसेत् ॥ ६९ ॥
 स्मृत्या च नन्दिनं ऋद्ध्या नरं नरकजित्समृद्ध्या ।
 हरिशुद्धी कृष्णबुद्धी भुक्तिसत्यौ च सात्वतम् ॥ १०० ॥
 मत्या च विन्यसेत्प्राज्ञो द्वन्द्वीभूय पृथक् पृथक् ।
 शौरिक्षमे शूरमे तथैवोमाजनार्दनौ ॥ १०१ ॥
 क्लेदिन्या भूधरं विश्वमूर्त्या क्लिन्ना ततो न्यसेत् ।
 वैकुण्ठवसुदे न्यस्येद् वसुधापुरुषोत्तमौ ॥ १०२ ॥
 बली च परया युक्तो हंसश्चैव प्रभायुतः ।
 वराहोपि निशायुक्तो विमलो मोघया युतः ॥ १०३ ॥
 विद्युता नरसिंहेन कथिताः शिवशक्तयः ।
 एवमङ्गेषु विन्यस्य ध्यात्वा पूर्वं समाहितः ॥ १०४ ॥
 भक्त्या तु पूजयेद्देवं सोऽभीष्टफलमाप्नुयात् ।
 केशवादिरयं न्यासो न्यासमात्रेण देहिनाम् ॥ १०५ ॥
 अच्युतत्वं ददात्येव सत्यं सत्यं न संशयः ।
 केशवाद्या इमे श्यामाः सर्वे नारायणाः स्मृताः ॥ १०६ ॥
 शंख-चक्र-गदा-पद्मलसद्भुजचतुष्टयाः ।
 नमोऽन्तार्ण समुच्चार्य नारायणमनुवदेत् ॥ १०७ ॥
 प्राणात्मानं तथोच्चार्य केशवाय इति स्मरेत् ।
 कीर्त्यैव मनसा युक्त इत्यादि न्यासमाचरेत् ॥ १०८ ॥
 मुमुक्षवश्च यतयश्चरेयुर्न्यासमुत्तमम् ।
 एवं वा विन्यसेन्न्यासं लक्ष्मीबीजपुरःसरम् ॥ १०९ ॥

- ॥ १३ स्मृतिं धृतिं महालक्ष्मीं प्राप्यान्ते हरितां वजेत् ।
 वाग्भवाद्यं न्यसेद्वापि वागीशत्वमवाप्नुयात् ॥ ११० ॥
- ॥ १४ यद्यदाद्यं न्यसेन्नद्यासं तद्वीजैरङ्गकल्पनम् ।
 तत्त्वन्यासं ततः कुर्यात् साधकः सिद्धिहेतवः ॥ १११ ॥
- ॥ १५ कृतेन येन श्रीदेवरूपतामेव यात्यसौ ।
 मादिकान्तास्तथार्णाश्च बीजान्येकैकशोच्चरेत् ॥ ११२ ॥
- ॥ १६ नमः परायेत्युच्चार्य्य ततस्तत्त्वात्मने नमः ।
 जीवं प्राणं द्वयं चोक्त्वा सर्वाङ्गेषु प्रविन्यसेत् ॥ ११३ ॥
- ॥ १७ ततो हृदयमध्ये च तत्त्वत्रयं च विन्यसेत् ।
 वं बीजं महीतत्त्वं च फमहंकारमेव च ॥ ११४ ॥
- ॥ १८ यं बीजं च मनस्तत्त्वमित्येवं त्रिषु विन्यसेत् ।
 लं बीजं शब्दतत्त्वं च न्यसेन्मौलौ ततः परम् ॥ ११५ ॥
- ॥ १९ वं बीजं स्पर्शतत्त्वं च विन्यसेदानने सुधीः ।
 दं बीजं रूपतत्त्वं च हृदये विन्यसेत्ततः ॥ ११६ ॥
- ॥ २० पं बीजं रसतत्त्वं च न्यसेदथ च गुहाके ।
 तं बीजं गन्धतत्त्वं च पादयोरथ विन्यसेत् ॥ ११७ ॥
- ॥ २१ णं बीजं श्रोत्रतत्त्वं च श्रोत्रयोरेव विन्यसेत् ।
 ढं बीजं त्वक्तत्त्वं च विन्यसेत् त्वचि साधकः ॥ ११८ ॥
- ॥ २२ ढं बीजं नेत्रतत्त्वं च नेत्रयोरथ विन्यसेत् ।
 ठं बीजं रसनातत्त्वं रसनायामथो न्यसेत् ॥ ११९ ॥
- ॥ २३ टं बीजं घ्राणतत्त्वं च नासिकायां प्रविन्यसेत् ।
 वं बीजं वाक्तत्त्वं च विन्यसेद्वाचि साधकः ॥ १२० ॥
- ॥ २४ भं बीजं पाणितत्त्वं च पाणयोरेव प्रविन्यसेत् ।
 जं बीजं पादतत्त्वं च पादयोरेव विन्यसेत् ॥ १२१ ॥
- ॥ २५ छं बीजं पायुतत्त्वं च पायौ न्यस्येत् समाहितः ।
 चं बीजं लिङ्गतत्त्वं च विन्यसेदथ शिश्नेके ॥ १२२ ॥
- ॥ २६ ङं बीजं तत्त्वमाकाशं पुनर्मौलौ प्रविन्यसेत् ।
 घं बीजं वायुतत्त्वं च वदने विन्यसेत् पुनः ॥ १२३ ॥
- ॥ २७ गं बीजं तेजस्तत्त्वं च हृदये विन्यसेत्सुधी ।
 खं बीजं जलतत्त्वं च पुनः शिश्ने प्रविन्यसेत् ॥ १२४ ॥
- ॥ २८ कं बीजं पृथिवीतत्त्वं विन्यसेत्पादयोः पुनः ।
 शं बीजं हृत्पुण्डरीकतत्त्वं हृदि च विन्यसेत् ॥ १२५ ॥
- ॥ २९ हं बीजं सूर्यमण्डलतत्त्वं हृदि च विन्यसेत् ।

स बाज चन्द्रमण्डलतत्त्वं तत्र प्रविन्यसेत् ॥ १२६ ॥
 रं बीजं वह्निमण्डलतत्त्वं तत्रैव विन्यसेत् ।
 शं परमेष्ठितत्त्वं च वासुदेवं च मूर्द्धनि ॥ १२७ ॥
 पं बीजं पुंस्तत्त्वं संकर्षणमथो मुखे ।
 पं बीजं विश्वतत्त्वं च प्रद्युम्नं हृदि विन्यसेत् ॥ १२८ ॥
 वं बीजं प्रकृतिस्तत्त्वमनिरुद्धमुपस्थके ।
 लं बीजं सर्वतत्त्वं च पदोर्नारायणं न्यसेत् ॥ १२९ ॥
 क्षौं बीजं कोपतत्त्वं च नृसिंहं सर्वगात्रके ।
 एवं तत्त्वानि विन्यस्य प्राणायामं समारभेत् ॥ १३० ॥
 दशाक्षरेण च तत्र अष्टाविंशतिरेचके ।
 पूरयेद् वामथा तद्वद् धारयेत् तत्प्रमाणतः ॥ १३१ ॥
 प्राणायामो भवेदेको रेचपूरककुम्भकैः ।
 अष्टादशार्णेन चेत् तद्वद् द्वादशैवं समाचरेत् ॥ १३२ ॥
 एकेन रेचयेत् कामबीजेनैव पृथक् पृथक् ।
 पूरयेत् सप्तजप्तेन विंशत्या तेन धारयेत् ॥ १३३ ॥
 सर्वेषु कृष्णमन्त्रेषु नानेन वाचरेत् ।
 अथवा सर्वमन्त्रेषु वर्णानुक्रमतो जपन् ॥ १३४ ॥
 प्राणायामं चरेन्मन्त्री रेचपूरककुम्भकैः ।
 मन्त्रप्राणायामः प्रोक्तो यौगिकं कथयामि ते ॥ १३५ ॥
 रेचयेद्दक्षया विद्वान् मात्राषोडशकेन च ।
 द्वात्रिंशन्मात्रया पूर्य चतुःषष्ट्याऽनुधारयेत् ॥ १३६ ॥
 एकश्वासश्चैकमात्रा मात्राया नियमो मतः ।
 वामजानुनि तद्वस्तप्रमाणं यावता भवेत् ॥ १३७ ॥
 कालेन मात्रा सा ज्ञेया मुनिभिर्वेदपारगैः ।
 प्राणायामो द्विधा प्रोक्तः सगर्भश्च विगर्भकः ॥ १३८ ॥
 सगर्भो मन्त्रजापेन मात्रायाः संख्यया भवेत् ।
 प्राणायामात्परं ज्ञानं प्राणायामात्परं पदम् ॥ १३९ ॥
 प्राणायामात्परो योगः प्राणायामात्परं धनम् ।
 नास्ति नास्ति पुनर्नास्ति कथितं तव सुव्रत ॥ १४० ॥
 वत्सराभ्यासयोगेन ब्रह्मसाक्षाद् भवेद्भुवम् ।
 चैतन्यावरणं यद्यत् क्षीयते नात्र संशयः ॥ १४१ ॥
 प्राणायामं विना मुक्तिमार्गो नास्ति यमोदितः ।
 प्राणायामं विना यद्यत् साधनं विफलं भवेत् ॥ १४२ ॥

- प्राणायामेन मुनयः सिद्धिमापुर्नचान्यथा ।
 प्राणायामपरो योगी न योगी शिव एव सः ॥ १४३ ॥
 गमनागमनं वायोः प्राणस्य धारणं तथा ।
 प्राणायाम इति प्रोक्तो योगशास्त्रविशारदैः ॥ १४४ ॥
 प्राणो वायुरिति ख्यात आयामस्तन्निरोधनम् ।
 प्राणायाम इति प्रोक्तो योगिनां योगसाधनम् ॥ १४५ ॥
 आद्यं तयोर्विधीयन्ते नासिकापुटचारिणः ।
 रेचयेदक्षया नासा पूरयेद्दामतस्ततः ॥ १४६ ॥
 द्वात्रिंशदभ्यसन्मन्त्रं प्राणायामः स उच्यते ।
 ब्रह्महत्या सुरापानमगम्यागमनं तथा ॥ १४७ ॥
 सर्वमाशु दहस्येव प्राणायामेन वै द्विजः ।
 भ्रूणहत्यादिपापानि नाशयेन्मासमात्रतः ॥ १४८ ॥
 प्रातः सायं चरेन्नित्यं षोडशप्राणसंयमम् ।
 नाशयेत् सर्वपापानि तूलराशिमिवानलः ॥ १४९ ॥
 सर्वेषामेव पापानां प्रायश्चित्तमिदं स्मृतम् ।
 स्वदेहस्थं यथा सर्पाश्चर्मोत्सृज्य निरामयाः ॥ १५० ॥
 प्राणायामात्तथा धृत्य स विद्यां कामकर्मजाप ।
 अथवा किं बहूक्तेन शृणु गौतम तत्त्वतः ॥ १५१ ॥
 प्राणायामान्नहि परो योगिनां मुक्तिसिद्धये ।
 प्राणायामं विधायेत्थं देहे पीठानि विन्यसेत् ॥ १५२ ॥
 आधारशक्तिं प्रकृतिं कूर्मसूकरमेव च ।
 पृथिवीं क्षीरसिन्धुं च श्वेतद्वीपं च मध्यतः ॥ १५३ ॥
 तन्मध्ये रत्नगेहं च सर्वाभीष्टफलप्रदम् ।
 गेहमध्ये कल्पवृक्षं सर्वरत्नमहोज्ज्वलम् ॥ १५४ ॥
 दक्षिणांसे दक्षिणोरौ तथा वामद्वये पुनः ।
 धर्मज्ञानं च वैराग्यं विन्यसेदैश्वरं तथा ॥ १५५ ॥
 मुखे पार्श्वे नाभिपार्श्वे नमःपूर्वस्तु विन्यसेत् ।
 विन्यस्यैवं पुनर्हृदि पद्मं विश्वमयं न्यसेत् ॥ १५६ ॥
 प्रकृत्यष्टलसत्पत्रविकारमयकेसरम् ।
 तन्मध्ये विन्यसेन्मन्त्री पञ्चाशद्वर्णकर्णिकाम् ॥ १५७ ॥
 प्रणवस्य त्रिभिर्वर्णैर्विन्यसेन्मण्डलत्रयम् ।
 कलाभिः सहितं तद्वद् दशद्वादशषोडशैः ॥ १५८ ॥
 अकारोकारमकाराः प्रणवांशोद्भवाक्षराः ।

ब्रह्मविष्णुमहेशाख्याः समष्टिव्यष्टिरूपकाः ॥ १५६ ॥
 समष्ट्या केवलं ब्रह्म सच्चिदानन्दलक्षणम् ।
 स्वबीजपूर्वकस्तत्र सत्त्वादीन्यथ विन्यसेत् ॥ १६० ॥
 तदंशेनैव मतिमान् न्यसेदात्मचतुष्टयम् ।
 आत्मान्तरात्मपरमात्मज्ञानात्मानश्च ते मताः ॥ १६१ ॥
 आत्मासौ जागरे स्थूलो विश्वात्मा विश्वरूपकः ।
 नामाद्यबीजसहितं हृन्मध्ये च व्यवस्थितम् ॥ १६२ ॥
 अत एव हृदि न्यस्येद् वाग्वृत्तिहृदये स्थितः ।
 अन्तरङ्गतया चायमन्तरात्मा हृदन्तरे ॥ १६३ ॥
 मनोमयस्तेजसाख्येऽन्तरिन्द्रियवृत्तिधृक् ।
 अत एव मुनेचायमन्तरात्मेति गीयते ॥ १६४ ॥
 अं बीजं चास्य गदितं तत्पूर्वं विन्यसेत् सुधीः ।
 परमात्मासुप्नाख्यो मनोव्यावृत्तिहारकः ॥ १६५ ॥
 बिलये चेन्द्रिये तत्र सुसुख्यः केवलः स्थितः ।
 पं बीजात् परमात्मानं यजेत् सर्वार्थसिद्धये ॥ १६६ ॥
 संकर्षणश्चानिरुद्धः प्रद्युम्नश्चेति तत् त्रयम् ।
 ज्ञानात्मासौ वासुदेवः स्वयम्भूः प्राज्ञरूपकः ॥ १६७ ॥
 वृत्तित्रये विलीने तु केवलं सुखचिन्मयः ।
 सुखात्मा वासुदेवोसौ चित्कलाप्रकृतिः परा ॥ १६८ ॥
 बीजं तस्य प्रवक्ष्यामि केवलं सुखचिन्मयम् ।
 व्योमाक्षरं वह्निबीजं तुर्यस्वरसमन्वितम् ॥ १६९ ॥
 नादविन्दुं कलायुक्तं बीजं तत्सुखचिन्मयम् ।
 वेदत्रयोद्धृतं सारं सर्वकारणकारणम् ॥ १७० ॥
 केसरेष्वष्टशक्तीश्चाप्यष्टप्रकृतिरूपिणी ।
 मध्यशक्तिः पराख्या च चिदानन्दस्वरूपिणी ॥ १७१ ॥
 विमलोत्कर्षणीज्ञाना क्रियायोगा च शक्तयः ।
 प्रह्णा सत्या तथेशानानुग्रहा नवमी स्मृता ॥ १७२ ॥
 नवशक्ती प्रविन्यस्य न्यसेत्तत्र महामनुः ।
 ॐ नमो भगवते विष्णवे प्रोच्यसर्वभूतात्मने पदम् ॥
 वासुदेवपदं डेन्तं सर्वात्मसंयोगयोगपद्मपीठात्मने नमः ॥ १७३ ॥
 अयं पीठमनुः प्रोक्तः सर्वभूतात्मकात्परः ।
 श्यामलं कोमलं धाम तत्रोपरि च चिन्तयेत् ॥ १७४ ॥
 ॥ इति श्रीगौतमीयतन्त्रे द्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥

अथ तृतीयोऽध्यायः

अथाखिलं न्यासजालं शृणुष्ववाहितोऽनघ ।
 नित्यन्यासाः पुरा प्रोक्ता यैर्विना विफला यतः ॥ १ ॥
 मंत्रयंत्रार्चनाः सर्वाः प्रकारेणाप्यनुष्ठिताः ।
 फलाधिक्येच्छया न्यासान् समस्तपुरुषार्थदान् ॥ २ ॥
 शृणु वक्ष्यामि विप्रेन्द्र येन विष्णुमयो भवेत् ।
 स्वरषकटं यथापूर्वं पाश्चात्त्यं स्वरषड् द्वयम् ॥ ३ ॥
 मूर्त्तिद्वादशकं तद्वद् वासुदेवेन संयुतम् ।
 कपाले विन्यसेद्वात्रा केशवं सुसमाहितः ॥ ४ ॥
 नारायणं च जठरे अर्यम्णा संयुतं तथा ।
 हृदि माधवनामानं मित्रेणेह समन्वितम् ॥ ५ ॥
 गोविन्दं गलकूपे च वरुणेन प्रविन्यसेत् ।
 विष्णुं च दक्षिणे पार्श्वे चांशुना सह विन्यसेत् ॥ ६ ॥
 भुजान्ते दक्षिणे न्यसेद् भगेन मधुसूदनम् ।
 त्रिविक्रमं दक्षगले न्यस्येद्विवस्वता युतम् ॥ ७ ॥
 दामोदरमुपेन्द्रेण वामपार्श्वे न्यसेत् सुधीः ।
 भुजान्ते वासुदेवम् च पूष्णा सह प्रविन्यसेत् ॥ ८ ॥
 वामगले संकर्षणं पर्जन्येन च विन्यसेत् ।
 पद्मनाभं पृष्ठवंशे त्वष्ट्रा सह प्रविन्यसेत् ॥ ९ ॥
 ककुद्देशेऽनिरुद्धं तं विष्णुना सह विन्यसेत् ।
 द्वादशाक्षरमनुचरं विन्यसेद् ब्रह्मरन्ध्रके ॥ १० ॥
 वासुदेवो भवेत्साक्षाद् व्यापितस्तस्य तेजसा ।
 त्रिमात्रिकं समुद्धृत्य नमो भगवते लिखेत् ॥ ११ ॥
 वासुदेवं चतुर्थ्या च मन्त्रोऽयं सुरपादपः ।
 अस्य विज्ञानमात्रेण वासुदेवः प्रजायते ॥ १२ ॥
 मनुसंपुटितान्यन्सेमातृकां विश्वमातरम् ।
 तेनैव मन्त्रसिद्धिः स्याद्दोषसंघातनाशनात् ॥ १३ ॥
 दशार्णं गोलकं न्यासं वक्ष्ये संभूतिदायकम् ।
 मन्त्रदशावृत्तिमयं गोपनीयं प्रयत्नतः ॥ १४ ॥
 आधारे ध्वजनाभौ च हृदि गलमुखांशके ।
 ऊरुद्वये कन्धरायां नाभ्यां कुक्षिहस्तनद्वये ॥ १५ ॥

पार्श्वद्वये तथा श्रोण्योर्मस्तकास्ये च नेत्रयोः ।
 कर्णनासिकयोस्तद्वत् कपोलकरसन्धिषु ॥ १६ ॥
 तदग्रे पादयोः सन्धौ तदग्रेष्वपि वादरात् ।
 मस्तके तत्प्राच्यादिशासु व्यापकं न्यसेत् ॥ १७ ॥
 दोष्णोस्तथोरुद्वये मन्त्री मन्त्रवर्णास्ततो न्यसेत् ।
 शिरोच्यास्यकण्ठहृत्सु तुदकं दांधुषुकमात् ॥ १८ ॥
 मन्त्रवर्णान् न्यसेज्जानुप्रपत्सु मनुवित्तमः ।
 कर्णगण्डांसवक्षोजेष्वपि मन्त्रस्तत्त्ववित् ॥ १९ ॥
 कुक्षिस्फिगज्ज्वां तज्जानुपादेषु च विन्यसेत् ।
 विभूतिपञ्जरन्यासः सर्वभूतप्रवर्त्तकः ॥ २० ॥
 दशतत्त्वं ततो न्यस्येत्तद्दशार्णसिद्धये ।
 पृथिव्यग्नेजोमरुद्विर्यन्ति च तत्त्वकम् ॥ २१ ॥
 अहङ्कारो महत्तत्त्वं प्रकृतिः पुरुषः परः ।
 इमानि पञ्च तत्त्वानि यथावदवधारय ॥ २२ ॥
 पदां हृदये वक्त्रे मूर्ध्निपञ्च न्यसेत्ततः ।
 हृदि द्वयं तथा व्याप्य सर्वांगे विन्यसेत्सुधीः ॥ २३ ॥
 मस्तकादि ततो न्यस्येद्यावत्पादावसानकम् ।
 अयं न्यासो गुप्ततमो मन्त्राणां शीघ्रसिद्धिदः ॥ २४ ॥
 कार्योऽन्येष्वपि गोपालमन्त्रेष्वपि विशारदैः ।
 दशाक्षरस्य वर्णाश्च संहारक्रमतो न्यसेत् ॥ २५ ॥
 सृष्टिन्यासे मनोरस्य वर्णान् परितो न्यसेत् ।
 एकैकाक्षरमुच्चार्य नमोऽन्ते तु पुनः पठेत् ॥ २६ ॥
 परा येति च तत्त्वानि तदन्ते तमसा सह ।
 मनसा वा न्यसेन् न्यासान् पुष्पेणैव तथा मुने ॥ २७ ॥
 अङ्गुष्ठानामिकाभ्यां च अन्यथा विफलं भवेत् ॥ २८ ॥
 इति गौतमीयतन्त्रे कामन्यासाध्यायस्तृतीयः ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थोऽध्यायः

अथ वृन्दावनं ध्यायेत् सर्वदेवनमस्कृतम् ।
 सर्वर्तुकुसुमोपेतं पतत्रिगणनादितम् ॥ १ ॥
 भ्रमद्भ्रमरभङ्गारमुखरीकृतदिङ्मुखम् ।
 कालिन्दीजलकल्लोलशीतलानिलसेवितम् ॥ २ ॥
 नानापुष्पलताबद्धवृक्षखण्डैश्च मण्डितम् ।
 समानोदितचन्द्रार्कतेजोदीपेन दीपितम् ॥ ३ ॥
 कमलोत्पन्नकल्हारधूलिधूसरितांवरम् ।
 शाखामृगगणाकीर्णं नानामृगनिषेवितम् ॥ ४ ॥
 द्वात्रिंशद्वनसंवीतं वैकुण्ठादतिसौख्यदम् ।
 पुरन्दरमुखैर्देवैः सर्वतः समधिष्ठितम् ॥ ५ ॥
 तन्मध्ये रत्नभूमिं च सूर्योद्युतसमप्रभाम् ।
 तन्न कल्पतरूद्यानं नियतं रत्नवर्षणम् ॥ ६ ॥
 माणिक्यशिखरोल्लासितन्मध्ये मणिमण्डपम् ।
 नानारत्नगणैश्चित्रं सर्वतेजोविराजितम् ॥ ७ ॥
 फलभागुल्लसच्चित्रवितानैरुपशोभितम् ।
 रत्नतोरणगोपूरमाणिक्यवेदिकान्वितम् ॥ ८ ॥
 दिव्यैस्समुकुरैः सत्सु मुक्ताफलविराजितम् ।
 कोटिसूर्यसमाभासं निर्मुक्तं षड् तरङ्गकैः ॥ ९ ॥
 बुभुक्षा वा पिपासा च प्राणस्य मनसस्तथा ।
 शोकमोहौ शरीरस्य जरामृत्युषडुर्मयः ॥ १० ॥
 चतुर्द्वारसमायुक्तं कपाटाष्टकशोभितम् ।
 तत्र कल्पतरुं ध्यायेत् सुविष्टं रत्नवर्षणम् ॥ ११ ॥
 सेवितं ऋतुभिः सर्वैः मुधाशीकरवर्षिणम् ।
 गारुन्मतलसत्पत्रं प्रवालरत्नपल्लवम् ॥ १२ ॥
 मुक्तारत्नप्रवसितं पद्मरागफलोज्ज्वलम् ।
 संसारतापविच्छेदिकुशलच्छायमद्भुतम् ॥ १३ ॥
 तन्मूले चिन्तयेन्मन्त्री रत्नसिंहासनं शुभम् ।
 तत्र सूर्यसमाभासं पंकजआष्टपत्रकम् ॥ १४ ॥

सर्वतत्त्वमयं तत्र चिन्तयेज्जगदीश्वरम् ।
 संसारसागरोत्तीर्त्यै धर्मकामार्थसिद्धये ॥ १५ ॥
 पीताम्बरधरं कृष्णं पुण्डरीकनिभेक्षणम् ।
 रक्तनेत्राधरं रक्तपाणिपादतलं शुभम् ॥ १६ ॥
 कौस्तुभोद्भासितोरस्कं नानारत्नविभूषितम् ।
 उद्दाम-विलसन्मुक्ता-रत्न-हारोपशोभितम् ॥ १७ ॥
 रत्नैर्नानाविधैर्युक्तं कटिसूत्राङ्गुलीयकम् ।
 गोरोचनकुङ्कुमेन ललाटतिलकान्वितम् ॥ १८ ॥
 नानारत्नप्रभोद्भासिमुकुटं दीप्ततेजसम् ।
 हारकेयूरकटककुण्डलैश्च सुशोभितम् ॥ १९ ॥
 अलकाशोभिसद्वक्त्रं पीताम्बरयुगावृतम् ।
 विम्बाधरपुटोद्भासिवंश्याऽमृतरसान्वितम् ॥ २० ॥
 बर्हिपत्रकृतापीडं वन्यपुष्पैरलंकृतम् ।
 कदम्बकुसुमोन्नद्धचारुमालाविराजितम् ॥ २१ ॥
 कोटिकदम्पलावण्यविलसद्बन्धुरोदरम् ।
 वेणुं गृहीत्वा हस्ताभ्यां मुखे संयोज्य वादिनम् ॥ २२ ॥
 गायन्तं दिव्यतानैश्च वृन्दावनगतं हरिम् ।
 स्वर्गादिव परिभ्रष्टं कन्यकाशतमण्डितम् ॥ २३ ॥
 गोगोवत्सगणाकीर्णवृषषण्डैश्च मण्डितम् ।
 गोपकन्यासहस्रैस्तु पद्मपत्रायतेक्षणैः ॥ २४ ॥
 अर्चितं देवकुसुमैस्त्रैलोक्यैकगुरुं परम् ।
 तुम्बुरुनारदश्चैव हाहा हूहूस्तथैव च ॥ २५ ॥
 किंनरीमिथुनं चापि श्रुत्वा गीतं तथा हरेः ।
 वीणादिसाधनं त्यक्त्वा विस्मयाविष्टचेतसः ॥ २६ ॥
 ते स्तुवन्ति महात्मानं गायन्तो वियति स्थिताः ।
 सिद्धगन्धर्वयक्षैश्च अप्सरोभिर्विहंगमैः ॥ २७ ॥
 स्थावरैः पन्नगैश्चापि सिद्धैर्विद्याधरैस्तथा ।
 शाखामृगैर्मनुष्यैश्च वीक्ष्यमाणैः सुविस्मितैः ॥ २८ ॥
 सर्वलक्षणसम्पन्नं सौन्दर्येणाभिषोभितम् ।
 मोहनं सर्वगोपीनां लोकानां पतिमव्ययम् ॥ २९ ॥
 नारदेन च सिद्धेन विश्वामित्रेण धीमता ।
 पराशरेण व्यासेन भृगुणांगिरसेन च ॥ ३० ॥
 दक्षेण सनकाद्यैश्च सिद्धेन कपिलेन च ।

वास्तु-वागीश-हारीत-याज्ञवल्क्योशनः-ऋतु- ॥ ३१ ॥
 मार्कण्डेय-भरद्वाज-पुलस्त्य-पुलहादिभिः ।
 वसिष्ठाद्यैर्मुनीन्द्रैश्च स्तूयमानं सुरासुरैः ॥ ३२ ॥
 ब्रह्मलोकगतैः सिद्धैर्नानालोकगतैरपि ।
 अन्यैरपि सुरश्रेष्ठैः स्तूयमानं स्मरेद् विभुम् ॥ ३३ ॥
 एवं संचिन्तयेन्मन्त्री चेतसा कृष्णमव्ययम् ।
 संसारसागरं घोरमपि वत्सपदायते ॥ ३४ ॥

इति गौतमीये महातन्त्रे चतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमोऽध्यायः

गौतम उवाच—

यद्यदुक्तं त्वया ब्रह्मन् तत्तत्सर्वं श्रुतं मया ।
इदानीं परिपृच्छामि केनात्र चाधिकारिता ॥ १ ॥

नारद उवाच—

दीक्षितोऽत्राधिकारित्वमाप्नोति गुरुसेवकः ।
द्विजानामनुपेतानां स्वधर्माध्ययनादिषु ॥ २ ॥
यथाधिकारो नास्तीह संध्योपासनकर्मसु ।
तथा ह्यदीक्षितानां तु मन्त्रतन्त्रार्चनादिषु ॥ ३ ॥
नाधिकारोस्त्यतः कुर्यादात्मानं शिवसंस्कृतम् ।
अत एव हि दीक्षार्थं सर्वज्ञं गुरुमाश्रयेत् ॥ ४ ॥
सुन्दरः सुमुखः स्वच्छः सुलभो बहुतन्त्रवित् ।
असंशयः संशयच्छिन्निरपेक्षो गुरुर्मतः ॥ ५ ॥
वेदवेदान्त-सिद्धान्त-ज्ञानविज्ञान-पारगः ।
वाङ्मनःकायचित्तैश्च विष्णोः शुश्रूषणे रतः ॥ ६ ॥
विष्णुमन्त्रानुसन्धार्य - विष्णुविज्ञानवेदकः ।
विष्णौ समर्पकः सम्यक् त्रिविधोत्पातकर्मणः ॥ ७ ॥
मनःसन्मुदान्तश्च मन्त्रार्थज्ञानपारगः ।
पिण्डे पदे तथा रूपे रूपातीते विवेचकः ॥ ८ ॥
सन्ध्यात्रयविशेषज्ञोऽप्यध्वषट्कविशोधकः ।
मन्त्रचैतन्यविज्ञाता गुरुरुक्तः स्वयम्भुवा ॥ ९ ॥
नमोस्तु गुरवे तस्मै प्रत्यक्षाय यदाज्ञया ।
मृद्भस्मदारुदृषदः फलंत्यविकलं फलम् ॥ १० ॥
पंचाम्नायविशेषज्ञो निग्रहानुग्रहक्षमः ।
शिष्यस्य संशयच्छेत्ता गुरुर्भवति नापरः ॥ ११ ॥
वैष्णवन्यायसिद्धान्तचिन्तामणिरिवापरः ।
आश्रमी ज्ञानकुशलो गुरुर्भवति नापरः ॥ १२ ॥
मन्त्रतन्त्रार्थचैतन्य-कुण्डली - गृहवेदकः ।
मन्त्रसिद्धान्तविधिविद् गुरुर्भवति नापरः ॥ १३ ॥
सुदूरमपि गन्तव्यं यत्राम्नायविदो जनाः ।
तेपि स्तुत्या नमस्याश्च सेव्याश्चाभीष्टमिच्छता ॥ १४ ॥

एवंविधो गुरुर्ज्ञेयस्त्वन्यथा शिष्यदुःखदः ।
 शिष्यः कुलीनः शुद्धात्मा पुरुषार्थपरायणः ॥ १५ ॥
 अधीतवेदः कुशलः पितृमातृहितेरतः ।
 धर्मविद्धर्मकर्ता च गुरुशुश्रूषणे रतः ॥ १६ ॥
 सदा शान्तात्मतत्त्वज्ञो दृढग्रहो दृढाश्रयः ।
 हितैषी प्राणिनां नित्यं परलोकार्थकर्मकृत् ॥ १७ ॥
 बाह्यनःकायवपुभिर्गुरुशुश्रूषणे रतः ।
 अनित्यकर्मणस्त्यागी नित्यानुष्ठानकर्मकृत् ॥ १८ ॥
 जितेन्द्रियो जितालस्यो जितमोहविमत्सरः ।
 गुरुवद् गुरुपुत्रेषु तत्कलत्रेषु भक्तिमान् ॥ १९ ॥
 एवंविधो भवेच्छिष्यस्त्वितरो गुरुदुःखदः ।
 वर्षैकेण भवेद्योग्यो विप्रः सर्वगुणान्वितः ॥ २० ॥
 वर्षद्वयेन राजन्यो वैश्यस्तु वत्सरैस्त्रिभिः ।
 चतुर्भिर्वत्सरैः शूद्रः, कथिता शिष्ययोग्यता ॥ २१ ॥
 यदा शिष्यो भवेद्योग्यः कृपया सद्गुरुस्तदा ।
 कृपया परया सम्यग्दीक्षाया विधिमाचरेत् ॥ २२ ॥
 मंत्रारम्भस्तु चैत्रे स्यात्समस्तपुरुषार्थदः ।
 वैशाखे रत्नलाभः स्याज्ज्येष्ठे तु मरणं ध्रुवम् ॥ २३ ॥
 आषाढे बन्धुनाशः स्यात्पूर्णाशुः श्रावणे भवेत् ।
 प्रजानाशो भवेद् भाद्रे आश्विने रत्नसंचयः ॥ २४ ॥
 कार्तिके मंत्रसिद्धिः स्यान्मार्गशीर्षे तथा भवेत् ।
 पौषे तु शत्रुपीडा स्यान्माघे मेधाविवर्द्धनम् ॥ २५ ॥
 फाल्गुने सर्वकामाः स्युर्मलमासं विवर्जयेत् ।
 पश्चाद्गुरुद्विदिवसे स्वोदये चन्द्रसूर्ययोः ॥ २६ ॥
 गुरुशुक्रोदये चैव शस्यते मंत्रसंस्क्रिया ।
 रवौ गुरौ सिते सोमे कर्त्तव्यं बुधशुक्रयोः ॥ २७ ॥
 शुक्लपक्षे शुभा दीक्षा कृष्णे स्यात्पञ्चमावधि ।
 द्वादश्यां सर्वथा कार्या चामलायां शुभेऽहनि ॥ २८ ॥
 कृष्णप्रिया द्वादशी स्यात्कृष्णदीक्षाप्रवर्त्तिनी ।
 उत्तरात्रयोहिण्यां रेवती - पुष्यवासरे ॥ २९ ॥
 धनिष्ठा वायुमित्राश्विपित्र्यं त्वाष्ट्रं च नैऋतम् ।
 ऐशवैष्णवहस्ताश्च दीक्षायां तु शुभावहाः ॥ ३० ॥
 अश्विनी-रोहिणीस्वाती-विशाखाहस्तभेषु च ।

कृष्णोत्तरात्रये त्वेवं कुर्यान्मंत्राभिषेचनम् ॥ ३१ ॥
 शुभयोगेषु सर्वेषु दीक्षा सर्वशुभप्रदा ।
 शुभानि करणान्याहुर्दीक्षायां तु विशेषतः ॥ ३२ ॥
 शकुन्यादीनि विष्टिं च विशेषेण विवर्जयेत् ।
 चराः सर्वे विवर्ज्याः स्यात् स्थिरराशिषु सौख्यदा ॥ ३३ ॥
 त्रिषडायगताः पापाः शुभाः केन्द्रत्रिकोणगाः ।
 दीक्षायां तु शुभाः सर्वे रंघ्रस्थाः सर्वनाशकाः ॥ ३४ ॥
 शिष्यस्य जन्मसंक्रान्तौ विषुवे अयने द्वये ।
 अन्येषु पुण्ययोगेषु ग्रहणे चन्द्रसूर्ययोः ॥ ३५ ॥
 शिष्यानुकूलकाले वा दीक्षा सर्वशुभावहा ।
 सूर्यग्रहणकाले तु नान्यदन्वेषितं भवेत् ॥ ३६ ॥
 तत्र यद्यत्कृतं सर्वमनंतफलदं भवेत् ।
 विनायासेन मंत्रस्य सिद्धिर्भवति नान्यथा ॥ ३७ ॥
 भूमेः परिग्रहं कुर्याद्यावदायतनं भवेत् ।
 शुक्लमृत्ना च या भूमिर्ब्राह्मी सा परिकीर्तिता ॥ ३८ ॥
 क्षत्रिया रक्तमृत्ना स्याद् हरिद्वैश्या प्रकीर्तिता ।
 कृष्णा भूमिर्भवेच्छूद्रा चतुर्द्धा परिकीर्तिता ॥ ३९ ॥
 ब्राह्मी सर्वार्थसिद्धिः स्यात्क्षत्रिया राज्यदा मता ।
 धनधान्यकरी वैश्या शूद्रा तु निन्दिता मुने ॥ ४० ॥
 ततो भूमिं परीक्षेत वास्तुज्ञानविशारदः ।
 तत्पादिशोधनं कुर्यात्तुषांगारादि शोधयेत् ॥ ४१ ॥
 एतस्याकरणे मंत्री न किञ्चित्फलमाप्नुयात् ।
 विप्राशिषा वेदघोषैर्मंगलाचारपूर्वकम् ॥ ४२ ॥
 वास्तोर्हिमंडलं कुर्याद्यथाशुभं यथाविधि ।
 पूर्वापरायतं सूत्रं विन्यसेद्धस्तमानतः ॥ ४३ ॥
 तन्मध्ये किञ्चिदानम्य मत्स्यौ द्वौ परितो लिखेत् ।
 तयोर्मध्यस्थितं सूत्रं विन्यसेद्दीक्षणोत्तरम् ॥ ४४ ॥
 द्वाभ्यां द्वाभ्यां तथा द्वाभ्यां कोणेषु मकरांलिखेत् ।
 मत्स्यमध्यस्थिताग्राणि तत्र सूत्राणि पातयेत् ॥ ४५ ॥
 चतुरस्रं भवेत्तत्र चतुःकोष्ठसमन्वितम् ।
 ईशानाद्राक्षसं यावद्यावदग्नेः प्रभंजनम् ॥ ४६ ॥
 एवं सूत्रद्वयं दद्यात्कर्णसूत्रसमाहितः ।
 ब्रह्माणं पूजयेदादौ मध्यकोष्ठचतुष्टये ॥ ४७ ॥

- दिक्चतुःश्वेषु पूर्वोदौ यजेदार्पमनन्तरम् ।
 विवस्वन्तं ततो मित्रं महीधरमनन्तरम् ॥ ४८ ॥
 कोणार्द्धकोष्ठद्वन्द्वेषु वह्न्यादिपरितः पुनः ।
 सावित्रं सवितारं च शक्रमिन्द्रजयं पुनः ॥ ४९ ॥
 रुद्रं रुद्रजयं विद्वानापं चाण्यायुवत्सकम् ।
 तत्कर्णसूत्रोभयतः कोष्ठद्वन्द्वेषु देशिकः ॥ ५० ॥
 शर्वं गुहं चार्यमणं जंभकं पिलिपिच्छिकम् ।
 वरकीं च विदारीं च पूतनामर्चयेत्क्रमात् ॥ ५१ ॥
 अर्चयेद्दिक्षु पूर्वोदौ सार्द्धाद्यष्टपदेष्विमान् ।
 अष्टावष्टविभागो देवतादेशिको मतः ॥ ५२ ॥
 क्रमादीशानपर्जन्यौ जयन्तः शतभास्करौ ।
 सत्यो वृषांतरिक्षौ च दिशि प्राच्यां व्यवस्थिताः ॥ ५३ ॥
 अग्निः पूषा च वितथो यमश्च गृहरक्षकः ।
 गंधर्वो भृंगराजश्च मृगो दक्षिणदिग्गजाः ॥ ५४ ॥
 निऋतिर्वा वारिकश्च सुग्रीववरुणौ ततः ।
 पुष्पदन्तासुरौ शेषरोगौ प्रत्यग्दिशि स्थिताः ॥ ५५ ॥
 वायुर्नागश्च कृकलः सोमो भल्लाट एव च ।
 अर्गलाख्यो दित्यदिती कुबेरस्य दिशि स्थिताः ॥ ५६ ॥
 उक्तानामिति देवानां पदान्यापूर्वपञ्चभिः ।
 रजोभिस्तेष्वथो तेभ्यः पायसान्नैर्बलिं हरेत् ॥ ५७ ॥
 पायसैर्मधुरैः सर्वाः संयजेन्मधुरान्वितैः ।
 तत्तद्रव्यैर्वा मतिमान्पूजयेद् दृष्टिशान्तये ॥ ५८ ॥
 पायसौदनलाजैश्च युक्तं धूपप्रसूनकैः ।
 अन्नादिभी रसैर्युक्तं भावभक्तादिमण्डितम् ॥ ५९ ॥
 गृहाणेमां बलिं ब्रह्मन् वास्तुदोषं प्रणाशय ।
 गन्धादिशर्करापूपपायसोपरि संयुतम् ॥ ६० ॥
 आर्यकाख्यं गृहाणेमं सर्वदोषं प्रणाशय ।
 चन्दनाभ्यर्चितं नाथ कर्पूरागुरुमण्डितम् ॥ ६१ ॥
 विवस्वन् वै गृहाणेमं सर्वदोषं प्रणाशय ।
 सगुडं पायसं नाथ पुष्पदीपसमन्वितम् ॥ ६२ ॥
 गृहाणेमं बलिं हृद्यं मित्रशान्तिं प्रयच्छ मे ।
 माषौदनं समांसं च गन्धादिक्षीरसंयुतम् ॥ ६३ ॥
 गृहाणेमं महाभक्ष्यं सर्वदोषं प्रणाशय ।

एवं मध्ये तु संपूज्य ईशानादिबलिं हरेत् ॥ ६४ ॥
 क्षीरं खण्डसमायुक्तं पुष्पादिभिरलंकृतम् ।
 गृहाणेमं बलिं हृद्यं वास्तुशान्तिं प्रयच्छ मे ॥ ६५ ॥
 दधीदं गुडसंमिश्रं गन्धादिभिः सुसंयुतम् ।
 गृहाणेमं बलिं वत्स विघ्नमत्र प्रणाशय ॥ ६६ ॥
 पुष्पादिकुशपानीयं शर्करागुरुवासितम् ।
 सावित्रं वै गृहाणेमं शान्तिमत्र प्रयच्छ मे ॥ ६७ ॥
 पिष्टकं सगुडं नाथ रक्तगन्धादिशोभितम् ।
 गृहाणेमं बलिं सूर्यं विघ्नमत्र प्रणाशय ॥ ६८ ॥
 शीतमग्नं तथायुष्यं कुसुमादिसमन्वितम् ।
 गृहाणेमं बलिं हृद्यमिन्द्रजय नमोस्तु ते ॥ ६९ ॥
 पक्वापक्वमिदं मांसं वस्त्रपुष्पादिसंयुतम् ।
 गृहाणेमं बलिं हृद्यं रुद्रदेव नमोस्तु ते ॥ ७० ॥
 समांसं घृतसंपकं गन्धपुष्पादिसंयुतम् ।
 गृहाणेमं रुद्रजय वास्तुस्वस्ति प्रयच्छ मे ॥ ७१ ॥
 रक्तपुष्पं समांसं वै रक्तवस्त्रादिसंयुतम् ।
 विदारिन् वै गृहाणेमं रक्षोविघ्नं विनाशय ॥ ७२ ॥
 पीतरक्तादिसंयुक्तं रक्तगन्धादिसंयुतम् ।
 गृहाणेमं पूतने त्वं रक्षोविघ्नं विनाशय ॥ ७३ ॥
 सघृतं मांसभक्तं च वस्त्रगन्धाद्यलंकृतम् ।
 बलिं गृहाण शर्वेमं रक्षोविघ्नं प्रणाशय ॥ ७४ ॥
 मांसं पुष्पादिसंयुक्तं मांसभक्तोपरिस्थितम् ।
 गृहाणेमं बलिं स्कन्द रक्षोविघ्नं विनाशय ॥ ७५ ॥
 समांसपिष्टकैर्युक्तं पक्वमांसोदकान्वितम् ।
 अर्यमन् वै गृहाणेमं रक्षोविघ्नं विनाशय ॥ ७६ ॥
 रक्तमांसौदनं मत्स्यं गन्धधूपसमन्वितम् ।
 जम्भक त्वं गृहाणेमं रक्षोविघ्नं प्रणाशय ॥ ७७ ॥
 सघृतं चाक्षतामत्रं वस्त्रगन्धाद्यलंकृतम् ।
 गृहाणेमं बलिं त्वीश वास्तुदोषापहारकम् ॥ ७८ ॥
 उत्पलं पायसैर्युक्तं वस्त्रादिकसमन्वितम् ।
 गृहाणेमं बलिं हृद्यं वास्तुदोषं प्रणाशय ॥ ७९ ॥
 पञ्चहस्तं सुपीतं च ध्वजं भक्तादिमण्डितम् ।
 गृहाणेमं बलिं हृद्यं विष्णुप्रभ नमोस्तु ते ॥ ८० ॥

- ॥ ४१ ॥ रक्तपुष्पयुतं भक्तं रक्तगन्धादिभिर्युतम् ।
 गृहाणेमं बलिं हृद्यं भास्कराय नमोस्तु ते ॥ ८१ ॥
- ॥ ४२ ॥ वितानं धूम्रवर्णाभं गन्धादिकसुशोभितम् ।
 रक्तयुक्तं गृहाणेमं बलिं सत्यं नमोस्तु ते ॥ ८२ ॥
- ॥ ४३ ॥ इदं तु मांसभक्तं वै वस्त्रगन्धादिपूजितम् ।
 गृहाणेमं बलिं हृद्यं वास्तुदोषं प्रणाशय ॥ ८३ ॥
- ॥ ४४ ॥ इदं नु शाड्वलं मांसं नैवेद्यादिकसंयुतम् ।
 गृहाणेमं बलिं हृद्यं व्योमशान्तिं प्रयच्छ मे ॥ ८४ ॥
- ॥ ४५ ॥ सुवर्णं पिष्टकं चापि वस्त्रगन्धादिभिर्युतम् ।
 घृतान्वितं गृहाणेमं सप्तजिह्वं नमोस्तु ते ॥ ८५ ॥
- ॥ ४६ ॥ क्षीरलाजामांसयुक्तं रक्तपुष्पादिसंयुतम् ।
 गृहाणेमं बलिं हृद्यं पूषदेव नमोस्तु ते ॥ ८६ ॥
- ॥ ४७ ॥ दधिगन्धादिभिर्युक्तं पीतपुष्पसमन्वितम् ।
 बलिं प्रगृह्यतां सोमं सर्वदोषं प्रणाशय ॥ ८७ ॥
- ॥ ४८ ॥ ओदनं घृतसम्मिश्रं गन्धपुष्पसमन्वितम् ।
 गृहाणेमं बलिं हृद्यं भल्लाटकं नमोस्तु ते ॥ ८८ ॥
- ॥ ४९ ॥ मांसान्नं तु घृताभ्यक्तं गन्धपुष्पादिसंयुतम् ।
 गृहाणेमं बलिं हृद्यं भल्लाटकं नमोस्तु ते ॥ ८९ ॥
- ॥ ५० ॥ मांसान्नं तु घृताभ्यक्तं गन्धपुष्पादिसंयुतम् ।
 गृहाणेमं बलिं हृद्यं मर्गलाख्यं नमोस्तु ते ॥ ९० ॥
- ॥ ५१ ॥ पूतिकामधुसम्मिश्रं वस्त्रगन्धादिसंयुतम् ।
 गृहाणेमं बलिं हृद्यं देवमातर्नमोस्तु ते ॥ ९१ ॥
- ॥ ५२ ॥ क्षीरखण्डसमायुक्तं नानापुष्पोपशोभितम् ।
 दैत्यमातर्गृहाणेमं सर्वदोषं प्रणाशय ॥ ९२ ॥
- ॥ ५३ ॥ स्वर्गपातालमध्ये च ये देवा वास्तुदेवताः ।
 गृह्णन्त्विमं बलिं हृद्यं तुष्टा यांतु स्वमन्दिरम् ॥ ९३ ॥
- ॥ ५४ ॥ मातरो भूतवेताला ये चान्ये बलिकाक्षिणः ।
 विष्णोः पारिषदा ये च तेपि गृह्णन्त्विमं बलिम् ॥ ९४ ॥
- ॥ ५५ ॥ पितृभ्यः क्षेत्रपालेभ्यो बलिं दत्त्वा प्रकामतः ।
 अभावादुक्तद्रव्यस्य कुशपुष्पादिभिर्यजेत् ॥ ९५ ॥

इति गौतमीये महातन्त्रे पञ्चमोऽध्यायः ॥ ५ ॥

अथ षष्ठोऽध्यायः

भूमिशुद्धिं विधायेत्थं रचयेद्यागमण्डपम् ।
 षोडशस्तम्भसंयुक्तं चत्वारस्तेषु मध्यगाः ॥ १ ॥
 अष्टहस्तसमुच्छ्राया निश्छिद्रा ध्वजिनः समाः ।
 पञ्चहस्तसमुच्छ्रायाः संस्थाप्या द्वादशाभितः ॥ २ ॥
 तत्पञ्चमांशं निखनेन्मेदिन्यां तन्त्रवित्तमः ।
 नवहस्तं पञ्चहस्तं वा सप्तहस्तं यथामति ॥ ३ ॥
 कर्तुर्दक्षिणहस्तस्य मध्यमांगुलिपर्वणः ।
 मध्यस्य दैर्घ्यमानेन मानांगुलमुदीरितम् ॥ ४ ॥
 गृहादिकुण्डकरणं मण्डलं वैदिकं तथा ।
 मानांगुलेन कर्त्तव्यं नान्यैरपि कदाचन ॥ ५ ॥
 प्रतिमाकरणे चैव मानांगुलमुदीरितम् ।
 वापी-कूप-तडागादि-दीर्घिकासेतुमेव च ॥ ६ ॥
 मुष्ट्यंगुलेन मतिमान् कारयेत्फलहेतवे ।
 रथादिगोलिका चैव पोतं शकटमेव च ॥ ७ ॥
 लंबांगुलेन कर्त्तव्यं नान्येन तु कदाचन ।
 मुष्ट्यंगुलप्रमाणानि यत्किञ्चित्कथितानि च ॥ ८ ॥
 यजमानस्य कर्त्तव्यं नान्यदपि कदाचन ।
 मसृणं रचयेद् गोहं षोडशस्तम्भसंयुतम् ॥ ९ ॥
 मध्ये चतुष्टयं तत्र निरूपयेद् द्वादशाभितः ।
 चतुर्द्वारसमायुक्तं चतुष्कोणसमन्वितम् ॥ १० ॥
 विश्वकर्मानुष्ठितेन यथाशोभं निवेशयेत् ।
 अष्टदिक्षु ध्वजानष्टौ ततो दिव्यान्तवर्णिनः ॥ ११ ॥
 पुष्पमालावितानाद्यं सर्वाश्चर्यमनोहरम् ।
 तस्याग्रे चोत्तरे वापि रचयेद्यज्ञमण्डपम् ॥ १२ ॥
 तत्तत्स्थले चैकगेहे कुण्डमेकं विनिर्मयेत् ।
 मध्यार्चा वैदिकीं च कुर्याद्दर्पणोदरसन्निभाम् ॥ १३ ॥
 मण्डपांतस्त्रिभागस्य चैकभागेन निर्मिताम् ।
 मुष्टिमात्रोन्नतां सर्वलक्षणैर्लक्षणान्विताम् ॥ १४ ॥

ततः कुण्डं च रचयेन्नक्षत्रं तस्य मे शृणु ।
 पूर्वापरायतं सूत्रं हस्तमात्रं प्रसार्य च ॥ १५ ॥
 तस्याग्रयोर्मत्स्ययुग्मं कुर्यात्स्पष्टं यथा भवेत् ।
 द्विभागौ कृत्य तत्सूत्रं पातयेदक्षिणोत्तरम् ॥ १६ ॥
 तदग्रयोर्मत्स्ययुग्मं कुर्यात्स्पष्टं यथाभवेत् ।
 चतुर्दिक्षु चतुःसूत्रं पातयेत्तत्प्रमाणतः ॥ १७ ॥
 चतुरस्रं भवेत्कुण्डं सर्वलक्षणलक्षितम् ।
 ब्राह्मणैः क्षत्रियैर्वैश्यैः कुर्यात्स्वयमनुष्ठितम् ॥ १८ ॥
 सर्वकर्मकरं प्रोक्तं शान्त्यादिकषट्कर्मसु ।
 अनेन जनयेत्सर्वकुण्डानि मनुवित्तमः ॥ १९ ॥
 ततः कुण्डं खनेन्मन्त्री यथाशास्त्रविधानवित् ।
 त्यक्त्वा सर्पस्य गात्रं च शिरोदेशं प्रयत्नतः ॥ २० ॥
 शिरोघाताद् भवेन्मृत्युः पिण्डेषु पिण्डघातनम् ।
 पुच्छे तु दुःखसम्भूतिः क्रोडे सर्वार्थसाधनम् ॥ २१ ॥
 यावान् कुण्डस्य विस्तारः खननं यावदीरितम् ।
 कण्ठमेकांगुलं त्यक्त्वा मेखलास्तिस्र एव हि ॥ २२ ॥
 कुण्डस्य फलमानेन वेदाग्निनयनांगुलाः ।
 होतुस्ते तु भवेयुस्ताश्चतुरस्राः सुशोभनाः ॥ २३ ॥
 होतुरग्रे योनिवासां कुञ्जराधरसन्निभाम् ।
 षट्चतुर्द्व्यंगुलयोर्विस्तारोन्नतशालिनी ॥ २४ ॥
 (स्थलादारभ्य नालं स्यान्न रंध्रं योनिमध्यतः ।)
 षडङ्गुला भवेद्दीर्घा चतुरंगुलविस्तृता ।
 द्व्यंगुला चोन्नता योनिरेषा लक्षणलक्षिता ॥ २५ ॥
 स्थलादारभ्य नालं स्यान्न रंध्रं योनिमध्यतः ।
 सूत्रमास्रं स्थूलमूलं च सरंध्रं नालमिष्यते ॥ २६ ॥
 योन्या मध्ये लिलं कुर्यात्तदाज्यग्राहिसंज्ञकम् ।
 कुंडमध्ये भवेन्नाभिः फलं वा चतुरस्रकम् ॥ २७ ॥
 द्व्यंगुलं चोन्नतं तत्तु चतुरंगुलविस्तृतम् ।
 अर्द्धांगुलं तु योन्यग्रं कुर्यादीषदधोमुखम् ॥ २८ ॥
 यवद्वयप्रमाणेन कुण्डेष्वन्येषु वर्द्धयेत् ।
 कण्ठं तु द्व्यंगुलं तत्र वर्द्धयेत्कुण्डमानतः ॥ २९ ॥
 कर्णसूत्रप्रमाणेन द्विहस्तं कुण्डमुद्धरेत् ।
 सर्वकुण्डेषु सर्वत्र वर्द्धयेत्तद्विनामुना ॥ ३० ॥

कुण्डं तु प्रकृतिः सूक्ष्मा सर्वलक्षणलक्षिता ।
 उभौ पादौ करौ तस्य भवेत्कोणचतुष्टयम् ॥ ३१ ॥
 उदरं कुण्डमित्युक्तं योनिः कारणरूपिणी ।
 तेन तत्रैव हव्यानां विधानं तन्मयत्वतः ॥ ३२ ॥
 फलं वितनुते सम्यगन्यथा विफलायते ।
 सात्त्विकी मेखला पूर्वा द्वितीया राजसी स्मृता ॥ ३३ ॥
 तृतीया तामसी ज्ञेया इत्युक्तं कुण्डलक्षणम् ।
 मण्डपस्योत्तरे भागे मेखला पूर्वापरोन्नता ॥ ३४ ॥
 गूढां कुर्याद्यथा शोभां सर्वसृष्टिमहत्पराम् ।
 पूर्वापरायतं तत्र पञ्चसूत्रनिपातनात् ॥ ३५ ॥
 मध्ये मध्ये विलुप्येत तत् स्याद्द्वादशकोष्ठकम् ।
 पञ्चवर्णरजोभिस्तु पदानि तानि पूरयेत् ॥ ३६ ॥
 पालिकाः पञ्चमुख्यश्च शरावाणि च पातयेत् ।
 द्विषड्द्व्यष्टचतुर्विंशदुच्छ्रितानि यथाक्रमम् ॥ ३७ ॥
 तावन्मात्रमुखान्यूर्ध्वपदानि परिकल्पयेत् ।
 नारायणमहेशानब्रह्मरूपाणि तान्यपि ॥ ३८ ॥
 पालिका पञ्चमुखी तु शरावाणि ततः परम् ।
 प्रक्षालितानि मन्त्रेण पुण्यानि तानि चैव हि ॥ ३९ ॥
 संवेष्टितानि परितस्त्रिगुणैः शुभतन्तुभिः ।
 मृद्वालुकाकरीषैश्च पूरितानि समन्ततः ॥ ४० ॥
 समर्चितस्वदेवानि पश्चिमादिक्रमेण वै ।
 विन्यस्य शालिश्यामानि प्रियंगुफलसर्षपान् ॥ ४१ ॥
 मुद्गमाषौ शिम्बिकुलत्थं चाढकीं यवसं तथा ।
 प्रक्षालितानि शुद्धेन जलेन तदनन्तरम् ॥ ४२ ॥
 अर्चितस्वदेवानि मूलमन्त्रार्चितानि वै ।
 विप्राशिषा पञ्चघोषैः सह निःसार्य तास्वथ ॥ ४३ ॥
 निषिच्य तु हरिद्विश्च नमस्यतु पुनः पुनः ।
 वसनेन समाच्छाद्य नवीनेन ततः परम् ॥ ४४ ॥
 शुद्धाद्भिरभिषिच्यथ सायं प्रातर्मुहुर्मुहुः ।
 इत्येवं सप्तरात्रं ना नवरात्रमथापि वा ॥ ४५ ॥
 स्थापयेद्वापयेच्चैव रात्रिशेभ्यो बलिं निशि ।
 नाडी तिलं हरिद्रा च सक्तुचूर्णं तथा दधि ॥ ४६ ॥
 एतैः प्रथमरात्रौ च भूतेभ्यो बलिमुत्सृजेत् ।

द्वितीयायां क्षिपेद्रात्रौ पितृभ्यस्तिलतण्डुलैः ॥ ४७ ॥
 तृतीयायां च यक्षेभ्यः सुलाजादधिशक्तुभिः ।
 चतुर्थ्यां रजनौ दद्यान्नागेभ्यश्च पुनर्बलिम् ॥ ४८ ॥
 नारिकेरोदकैर्मिश्रं सक्तुचूर्णं मनोहरम् ।
 पद्माक्षतं ब्रह्मणे च पञ्चम्यामुत्सृजेद्बलिम् ॥ ४९ ॥
 अपूपमन्नं शर्वाय षष्ठ्यामथ समाचरेत् ।
 चूडौदनं विष्णवे च सप्तम्यां वितरेद्बलिम् ॥ ५० ॥
 प्रणवादिचतुर्थ्यन्तं स्वनाम च नमोत्तकम् ।
 बलिमन्त्रस्तथैव स्यादावाहनविसर्जनम् ॥ ५१ ॥
 त्रिविधानां च पात्राणां परतो बहिरेव च ।
 अष्टदिक्षु च संदद्याल्लोकपालेषु यत्नतः ॥ ५२ ॥
 प्रोक्तेषु तेषु पात्रेषु विष्णुब्रह्मरुद्रान्यजेत् ।
 मुद्रप्रियंगुनिष्पावे वायुरग्निःकुलत्थके ॥ ५३ ॥
 आढक्यां रक्षसां देहो वृद्धौ वैवस्वतस्तिले ।
 इन्द्रः श्यामे राजमाषे वरुणश्च तथा मुने ॥ ५४ ॥
 वस्त्रखण्डे दृढं बद्ध्वा किञ्चिज्जलं क्षिपेत्ततः ।
 उद्धृत्य यामत्रितये समतीते च वापयेत् ॥ ५५ ॥
 बीजानां दैवतं सोमः स रात्रौ कान्तिमान्यतः ।
 तस्मादाहृत्य बीजानि निशायामेव वापयेत् ॥ ५६ ॥
 प्ररूढान्यंकुराण्येव नोदीक्षेत कदाचन ।
 आचार्य एव प्रविशेत्तच्छिष्यो वा तदाज्ञया ॥ ५७ ॥
 प्ररूढैरंकुरैः कर्तुर्निर्दिशेच्च शुभाशुभम् ।
 श्यामैः कृष्णैरंकुरैरर्थहानिश्च दुःखभाक् ॥ ५८ ॥
 कुञ्जैरर्द्धविप्ररूढैर्मृत्तिं कुर्यान्न संशयः ।
 आचार्यः कारयेन्नैव प्रलयं वीक्ष्य यत्नतः ॥ ५९ ॥
 शान्तिकं सर्वथा कुर्यात् कर्तुरीप्सितसिद्धये ॥ ६० ॥

इति गौतमीये महातन्त्रे षष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥

अथ सप्तमोऽध्यायः

अथ दीक्षां प्रवक्ष्यामि सर्वसिद्धिप्रवर्तिकाम् ।
 यां विना नैव सिद्धिः स्यान्मन्त्रो वर्षशतैरपि ॥ १ ॥
 तदङ्गं कथितं पूर्वमिदानीं कथ्यते शृणु ।
 ददाति दिव्यभावं च क्षिणुयात्पापसंहतिम् ॥ २ ॥
 तेन दीक्षेति विख्याता मुनिभिस्तन्त्रपारगैः ।
 शिष्यः स्नातः सुवेशश्च सर्वद्रव्यसमन्वितः ॥ ३ ॥
 आचार्यं वृणुयाद् भक्त्या वस्त्रालंकारभूषणैः ।
 कुर्यान्नान्दीमुखं श्राद्धं ब्राह्मणान् परितोषयेत् ॥ ४ ॥
 गोभूहिरण्यवस्त्राद्यैस्तोषयेद् गुरुमात्मनः ।
 यथा ददाति सन्तुष्टः प्रसन्नो वरदो मनुम् ॥ ५ ॥
 इदानीं पूर्वकृत्यं च प्रसज्जात् कथयामि ते ।
 कृत्वाधिकारितां याति मन्त्रयन्त्रार्चनादिषु ॥ ६ ॥
 येन विना न सिद्धिः स्यान्नरकं च प्रतिपद्यते ।
 ब्राह्मे मुहूर्त्ते चोत्थाय चिन्तयेद् गुरुदैवतम् ॥ ७ ॥
 स्वमूर्द्धनि सहस्रारे कृष्णारूये परविन्दके ।
 शशांकायुतसंकाशं वराभयलसत्करम् ॥ ८ ॥
 शिवेनैक्यं समुन्नीय ध्यायेत्परगुरुं धिया ।
 मानसैरुपचारैश्च सन्तर्प्य मनसा सुधीः ॥ ९ ॥
 स्तोत्रैः स्तुत्वा नमस्कुर्यान्मन्त्रदेवेशमर्चयेत् ।
 अज्ञानतिमिरांधस्य ज्ञानांजनशलाकया ॥ १० ॥
 चक्षुरुन्मीलितं येन तस्मै श्रीगुरवे नमः ।
 मूलाधारे त्रिकोणारूये कोटिसूर्यसमत्विषि ॥ ११ ॥
 ध्यायेत्कुण्डलिनीं नित्यां कामबीजोपरि स्थिताम् ।
 श्यामां सूक्ष्मां च विश्वस्य सृष्टिस्थितिलयात्मिकाम् ॥ १२ ॥
 विश्वातीतां ज्ञानरूपां चिन्तयेद्दूर्ध्ववाहिनीम् ।
 चक्रषट्कं विनिभिद्य प्रापयित्वा परे शिवे ॥ १३ ॥
 तद्भेदसमापन्नमनाकुलमनाः स्मरेत् ।
 प्राययित्वा सुधापूर्णां प्लावयेच्छक्तिमण्डलम् ॥ १४ ॥

तेनैव चक्रभेदेन मूलाधारं समानयेत् ।
 अनेन ध्यानयोगेन मन्त्राः सिध्यन्ति नान्यथा ॥ १५ ॥
 वैरिपक्षे स्थिता ये च वृद्धा यौवनगर्विताः ।
 ये चान्ये दोषदुष्टाश्च सिध्यन्त्येव न चान्यथा ॥ १६ ॥
 परेण च स्वमात्मानं कृष्णारूपेण विभावयेत् ।
 अहं कृष्णो न चान्योऽस्मि ब्रह्मैवाहं न शोकभाक् ॥ १७ ॥
 सच्चिदानन्दरूपोहं नित्यमुक्तस्वभाववान् ।
 त्वमेवाहमहं त्वं च सच्चिन्मात्रवपुर्भवान् ॥ १८ ॥
 आवयोरन्तरा कृष्ण नश्यत्वाज्ञाबलात्तव ।
 अहं तोर्णो भवं घोरं कृत्यं किञ्चिन्न मेऽस्ति हि ॥ १९ ॥
 तथापि देहि मे नाथ आज्ञां तव निषेवते ।
 जानामि धर्मं न च मे प्रवृत्तिर्जानाम्यधर्मं न च मे निवृत्तिः ।
 केनापि देवेन हृदि स्थितेन यथा नियुक्तोऽस्मि तथा करोमि ॥ २० ॥
 एवं संप्रार्थ्य मनसा कुर्यात् पौर्वाह्निकीं क्रियाम् ।
 दीक्षितस्य विधानेन तथा च ब्रह्मचारिणाम् ॥ २१ ॥
 वानप्रस्थस्थितानां च शौचादि द्विगुणा क्रिया ।
 सन्न्यासिनां विशेषेण कृत्यं चतुर्गुणं भवेत् ॥ २२ ॥
 आचम्य विधिवन्मन्त्री शुद्धौ देशे च संविशेत् ।
 तथा प्रातस्तनीं सन्ध्यां कुर्याद् गुरुनिषेवकः ॥ २३ ॥
 जले संवाह्य तीर्थानि त्रिवारं मूलमन्त्रतः ।
 क्षिप्त्वा भूमौ कुशाग्रेण सप्तधा मूर्ध्नि सेचयेत् ॥ २४ ॥
 वामे जले समादाय मन्त्रयेद्दक्षिणेन तु ।
 पुनर्वामेन संक्षिप्त्वा मूर्ध्नि सिंचेत्त्रिवारकम् ॥ २५ ॥
 उपदेशेन गुरुणा मुद्रया दिव्यसंज्ञया ।
 इडयाकृष्य तत्तोयं क्षालितांतर्मलं पुनः ॥ २६ ॥
 दक्षयाऽत्र स्थिता वज्रशिलायां पोथयेत्ततः ।
 अश्वमन्त्रेण विधिवत् पुनराचमनं चरेत् ॥ २७ ॥
 अघमर्षणमेतद्धि सर्वपापनिवृत्तनम् ।
 तोयांजलिं पुनः क्षिप्त्वा सूर्यमण्डलमध्यगाम् ॥ २८ ॥
 गायत्रीं भावयेद्देवीं सूर्यासनकृताश्रयाम् ।
 उद्यदादित्यसंकाशां पुस्तकाक्षकरां स्मरेत् ॥ २९ ॥
 कृष्णाजिनांबरां ब्राह्मीं ध्यायेद् भावांकितेऽम्बरे ।
 उत्थाय कृष्णगायत्रीं तदभेदशतं जपेत् ॥ ३० ॥

कृष्णाय विद्महे पश्चाद् दामोदराय धीमहि ।
 तन्नो विष्णुः प्रचोदयाद् गायत्र्येषा प्रकीर्तिता ॥ ३१ ॥
 सर्ववेदमयी सर्वपावनी वरदायिनी ।
 प्रणवाद्या मुक्तिकरी श्रीबीजाद्या च भोगदा ॥ ३२ ॥
 हल्लेखाद्या महासिद्धिकरी सर्ववशंकरी ।
 वाग्भवाद्या च वैदुष्या कामाद्या जनरंजनी ॥ ३३ ॥
 एवं ते कथितो मन्त्रः सन्ध्यामन्त्रफलाप्तये ।
 न कुर्याद्यदि मोहेन न दीक्षाफलमाप्नुयात् ॥ ३४ ॥
 सन्धेपसन्ध्यामथवा कुर्यान्मन्त्री ह्यशक्तिः ।
 सायं प्रातश्च मध्याह्ने कृष्णं ध्यात्वा मनुं जपेत् ॥ ३५ ॥
 इति सन्ध्यात्रयं प्रोक्तं कर्मणां सिद्धिदायकम् ।
 सन्ध्यायां पतितायां वा गायत्रीं दशधा जपेत् ॥ ३६ ॥
 यथाप्राणं यथाज्ञानं तथा कुर्यादतन्द्रितः ।
 यद्यत्कृत्यं मंगलार्थं तत्तत्कुर्यात्तथा तथा ॥ ३७ ॥
 आदर्शदर्शनं कुर्याद् घृतस्पर्शं च कज्जलम् ।
 सत्पोष्यपोषणार्थं यत्क्षेमं योगं च चिन्तयेत् ॥ ३८ ॥
 स्नायाच्च कृष्णपूजार्थं नद्यादौ विमले जले ।
 पूजा च पञ्चधा प्रोक्ता तासां भेदाञ्छृणुष्व मे ॥ ३९ ॥
 अभिगमनोपादाने योगः स्वाध्याय एव च ।
 इज्या पञ्चप्रकारार्चा क्रमेण कथयामि ते ॥ ४० ॥
 तत्राभिगमनं नाम देवतास्थानमाञ्जनम् ।
 उपलेपनं निर्माल्यदूरीकरणमेव च ॥ ४१ ॥
 उपादानं नाम गन्धपुष्पादिचयनं तथा ।
 इज्या नाम चेष्टदेवपूजनं च यथार्थतः ॥ ४२ ॥
 स्वाध्यायो नाम नामानुसंधानपूर्वको जपः ।
 सूक्तस्तोत्रादिपाठश्च हरेः संकीर्तनं तथा ॥ ४३ ॥
 तत्त्वादिशास्त्राभ्यासश्च स्वाध्यायश्च प्रकीर्तितः ।
 योगो नाम स्वदेवस्य स्वात्मत्वेनैव भावना ॥ ४४ ॥
 इति पञ्चप्रकारार्चा कथिता तव सुव्रत ।
 सामीप्यसारूप्यसादृश्यसायुज्यफलदा क्रमात् ॥ ४५ ॥
 प्रातःकाले मध्याह्ने वा स्नानार्थं तीर्थमाश्रयेत् ।
 स्नानं तु द्विविधं प्रोक्तमंतर्बाह्यविभेदतः ॥ ४६ ॥
 भ्रुवि स्थितं पुंडरीकाक्षं मन्त्रमूर्तिं प्रभुं स्मरेत् ।

अनन्तादित्यसंकाशं वासुदेवं चतुर्भुजम् ॥ ४७ ॥
 शंखचक्रदापद्धारिणं वनमालिनम् ।
 तत्पादोदकजां धारां निपतन्तीं स्वमूर्द्धनि ॥ ४८ ॥
 चिन्तयेद्ब्रह्मरन्ध्रेण प्रविशन्तीं स्वकां तनुम् ।
 तथा संक्षालयेत्सर्वमन्तर्देहगतं मलम् ॥ ४९ ॥
 तत्क्षणाद्विरजा मन्त्री जायते स्फटिकोपमः ।
 इदं स्नानवरं बाह्यतीर्थस्नानाधिकं स्मृतम् ॥ ५० ॥
 योगिनां स्नानमेतद्धि कथितं परमाद्भुतम् ।
 बाह्यस्नानं ततः कुर्याद्यथाशास्त्रं विधानवित् ॥ ५१ ॥
 मलप्रक्षालनस्नानं स्वशाखोक्तं समाचरेत् ।
 मन्त्रस्नानं ततः कुर्यात् कर्मणां सिद्धिहेतवे ॥ ५२ ॥
 अस्त्रेणालोढ्य मृत्नां वै त्रिभागां तां तु कारयेत् ।
 जलेनैकं द्वादशधा निक्षिपेदस्त्रमुच्चरन् ॥ ५३ ॥
 एकं मूर्द्धादिनाभ्यन्तं तथैव परिलेपयेत् ।
 शेषं पादादिनाभ्यन्तं तथैव परिलेपयेत् ॥ ५४ ॥
 गङ्गे च यमुने चैव गोदावरि सरस्वति ।
 नर्मदे सिन्धु कावेरि जलेऽस्मिन् सन्निधिं कुरु ॥ ५५ ॥
 आवाहयामि त्वां देवि स्नानार्थमिह सुन्दरि ।
 एहि गङ्गे नमस्तुभ्यं सर्वतीर्थसमन्विते ॥ ५६ ॥
 एवमावाह्य विधिवन्मूलमन्त्रेण मन्त्रयेत् ।
 आमन्त्र्याम्भसि संयोज्य सोमसूर्याग्निमण्डलम् ॥ ५७ ॥
 विचिन्त्य मन्त्री तन्मध्ये निमज्जेन्मूलमुच्चरन् ।
 उत्थायाचम्य तत्पश्चात् षडंगन्याससंयुतः ॥ ५८ ॥
 आत्मानं दशधा सिंचेन्मुद्रया कलशाख्यया ।
 सप्तकृत्वोऽभिषिञ्चे मनुना मन्त्रितैर्जलैः ॥ ५९ ॥
 वामहस्तकृता मुष्टिं दक्षहस्तेन वेष्टयेत् ।
 कलशाख्या भवेन्मुद्रा सर्वपापहरा शुभा ॥ ६० ॥
 शालिग्रामशिलातोयं तुलसीदलमिश्रितम् ।
 कृत्वा शंखे भ्रामयन्निक्षिपेन्निजमूर्द्धनि ॥ ६१ ॥
 शालिग्रामशिलातोयमपीत्वा यस्तु मस्तके ।
 प्रक्षेपणं प्रकुरुते ब्रह्महा स निगद्यते ॥ ६२ ॥
 विष्णुपादोदकात् पूर्वं विप्रपादोदकं पिबेत् ।
 विरुद्धमाचरन् मोहादात्महा स निगद्यते ॥ ६३ ॥

पृथिव्यां यानि तीर्थानि तानि तीर्थानि सागरे ।
 ससागराणि तीर्थानि पदे विप्रस्य दक्षिणे ॥ ६४ ॥
 पीडयित्वा पदं चोरु प्रक्षाल्याचम्य वाग्यतः ।
 धारयेद्वाससी शुद्धे परिधानोत्तरीयके ॥ ६५ ॥
 अङ्घ्रिनाच्छदशे शुक्ले आचामेत्पीठसंस्थितः ।
 ऊर्ध्वपुंड्रं चन्दनेन कृत्वा संध्यां समाचरेत् ॥ ६६ ॥
 पूर्वं तु कथिता संध्या ध्यायेद्देवीं समाहितः ।
 श्यामवर्णां चतुर्बाहुं शंखचक्रलसत्कराम् ॥ ६७ ॥
 गदापद्मधरां देवीं सूर्यासनसमाश्रयाम् ।
 ध्यात्वा जलाञ्जलीन् क्षिप्त्वा तर्पयेत् कृष्णमव्ययम् ॥ ६८ ॥
 गुरुपंक्तिं पुरा तर्प्य तर्पयेदिष्टदेवताः ।
 नारदं पर्वतं विष्णुं निशठोद्धवदारुकान् ॥ ६९ ॥
 विष्ण्वक्त्रेण च शैलेयं गुरुं च तर्पयेत्त्रिशः ।
 पंचविंशतिसंख्या वा दशधा वा त्रिधापि वा ॥ ७० ॥
 मूलमंत्रं समुच्चार्य श्रीकृष्णं तर्पयाम्यहम् ।
 नमोऽन्तोऽयं मनुः प्रोक्तस्तर्पणे विधितत्परैः ॥ ७१ ॥
 सायाह्ने वरदां देवीं गायत्रीं संस्मरेद्यतिः ।
 शुक्लां शुक्लाम्बरधरां वृषासनकृताश्रयाम् ॥ ७२ ॥
 त्रिनेत्रां वरदां देवीं शूलं च नृकरोटिकाम् ।
 सूर्यमंडलमध्यस्थां ध्यायन् गायत्रीमभ्यसेत् ॥ ७३ ॥
 ललाटे च गदा कार्य्या मूर्ध्नि चापं शरस्तथा ।
 नन्दकं चैव हृन्मध्ये शङ्खं चक्रं भुजद्वये ॥ ७४ ॥
 शंखचक्रांकितो विप्रः श्मशाने म्रियते यदि ।
 प्रयागे या गतिः प्रोक्ता सा गतिस्तस्य गौतम ॥ ७५ ॥
 पूजार्थं जलमादाय सूर्ये तीर्थानि योजयेत् ।
 स्मृत्वा ज्योतिर्मयं विष्णुं गायत्रीं मनसा स्मरेत् ॥ ७६ ॥
 शतावृत्त्या जपेत्तां तु धर्मकामार्थसिद्धये ।
 सर्वपापक्षयं याति ज्ञानमुत्पद्यतेऽचिरात् ॥ ७७ ॥
 मूलमंत्रं हृदि स्मृत्वा यायाद् वै यागमंडपम् ।
 हस्तौ पादौ च प्रक्षाल्य आचम्य वाग्यतः सुधीः ॥ ७८ ॥
 सूर्यपूजां ततः कुर्याद्विशेषेण तु दीक्षितः ।
 पुनर्हस्तौ च पादौ च प्रक्षाल्य विधिना यतिः ॥ ७९ ॥
 आचमनं ततः कुर्याद्विशेषाद्वैष्णवान्वये ।

केशवाद्यैस्त्रिभिः पीत्वा द्वाभ्यां प्रक्षालयेत्करौ ॥ ८० ॥
 ॥ ४३ ॥ द्वाभ्यामोष्ठौ च संमृज्य द्वाभ्यां मृज्यान्मुखं ततः ।
 एकेन हस्तं प्रक्षाल्य पादावपि तथैकतः ॥ ८१ ॥
 ॥ ४४ ॥ संप्रोक्ष्यैकेन मूर्द्ध्नीं ततः संकर्षणादिभिः ।
 आस्यनासाक्षिकर्णश्च हृन्नाभ्युदरकं भुजौ ॥ ८२ ॥
 ॥ ४५ ॥ स्पृशेदेवं भवेदेवाचमनं वैष्णवान्वये ।
 एवमाचमनं कृत्वा साक्षान्नारायणो भवेत् ॥ ८३ ॥
 ॥ ४६ ॥ केशवाद्याः पुरा प्रोक्ता वक्ष्ये संकर्षणादिकान् ।
 संकर्षणो वासुदेवः प्रद्युम्नश्चानिरुद्धकः ॥ ८४ ॥
 ॥ ४७ ॥ पुरुषोत्तमाधोक्षजनृसिंहाश्च तथाऽच्युतः ।
 जनार्दनोपेन्द्रहरिविष्णवो द्वादशेरिताः ॥ ८५ ॥

इति गौतमीये महातन्त्रे सप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥

अथ अष्टमोऽध्यायः

अथ द्वादशशुद्धिश्च वैष्णवानामिहोच्यते ।
 गृहोपसर्पणं चैव तथानुगमनं हरेः ॥ १ ॥
 भक्त्या प्रदक्षिणं चैव पादयोः शोधनं पुनः ।
 पूजार्थं पत्रपुष्पाणां भक्त्यैवोत्तोलनं हरेः ॥ २ ॥
 करयोः सर्वशुद्धीनामियं शुद्धिर्विशिष्यते ।
 तन्नामकीर्तनं चैव गुणानामपि कीर्तनम् ॥ ३ ॥
 भक्त्या श्रीकृष्णदेवस्य वचसः शुद्धिरिष्यते ।
 तत्कथाश्रवणं चैव तस्योत्सवानरीक्षणम् ॥ ४ ॥
 श्रोत्रयोर्नेत्रयोर्वापि शुद्धिः सम्यगिहोच्यते ।
 पादोदकस्य निर्माल्यमालानामपि धारणम् ॥ ५ ॥
 उच्यते शिरसः शुद्धिः प्रणतस्य हरेः पुनः ।
 आघ्राणं गंधपुष्पादेर्निर्माल्यस्य तपो घनम् ॥ ६ ॥
 विशुद्धिः स्यादनन्तस्य घ्राणस्यापि विधीयते ।
 पत्रपुष्पादिकं यच्च कृष्णपादयुगार्चितम् ॥ ७ ॥
 तदेकं पावनं लोके तद्धि सर्वं विशोधयेत् ।
 वृन्दावनं ततो ध्यायेत्पूर्वोक्तेनैव वर्त्मना ॥ ८ ॥
 तन्मध्ये स्वर्णभूमिं च ध्यायेन्नवगृहं ततः ।
 पूर्वद्वारि ततो गत्वा सामान्यार्घं विशोधयेत् ॥ ९ ॥
 अस्त्रेण शङ्खं प्रक्षाल्य हन्मंत्रेण प्रपूरयेत् ।
 मंत्रयेत्प्रणवेनैव सामान्यार्घमिदं स्मृतम् ॥ १० ॥
 द्वार्यावाह्यं यजेत्तत्र सर्वविघ्नोपशान्तये ।
 नन्दः सुनन्दश्चन्द्रश्च प्रचंडो बल एव च ॥ ११ ॥
 प्रबलो भद्रनामा च भूभद्रो विघ्नवैष्णवाः ।
 द्वौ द्वौ विष्णोः प्रतिद्वारे पुरतो विनतासुतः ॥ १२ ॥
 प्रणवादिनमोऽतेन नाममंत्रेण शोधयेत् ।
 ततोऽक्षतान् समादाय दिक्षु नाराचमुद्रया ॥ १३ ॥
 प्रक्षिपेदस्त्रमंत्रेण गृहांतर्विघ्नशान्तये ।
 अपसर्पन्तु ते भूता ये भूता भुवि संस्थिताः ॥ १४ ॥

ये भूता विघ्नकर्तारस्ते नश्यन्तु शिवाज्ञया ।
 भूतसंघान् समुत्सार्य दक्षपादपुरःसरम् ॥ १५ ॥
 ध्यायन् विष्णुं गृहाभ्यन्तः प्रविशेन्नतकंधरः ।
 यज्ञे तत्रैव ब्रह्माणं वास्तुदोषप्रशान्तये ॥ १६ ॥
 प्राङ्मुखः संयतात्मा च संविशेद्विहितासने ।
 तथा मृदासने मंत्री पटाजिनकुशोत्तरे ॥ १७ ॥
 काष्ठासने भवेद्रोगो वंशे वंशक्षयो भवेत् ।
 शैलासने च वायोधः पल्लवे मतिविभ्रमः ॥ १८ ॥
 धरण्यां दुःखसंभूतिः पीडनं राजतो भवेत् ।
 गंधपुष्पाणि पात्राणि स्वदत्ते च निवेशयेत् ॥ १९ ॥
 दीपावलिर्यथैवेच्छा नैवेद्यं पुरतो न्यसेत् ।
 सुवासिताम्बुसंपूर्णं वामे कुम्भं सुशोभनम् ॥ २० ॥
 पृष्ठदेशे पात्रमेकं करक्षालनाय संन्यसेत् ।
 ब्रह्मासनमिदं प्रोक्तं योगिनां हृदयंगमम् ॥ २१ ॥
 जानूर्वोरंतरे कृत्वा सम्यक् पादतले उभे ।
 ऋजुकायो विशेषोगी स्वस्तिकं तत् प्रचक्षते ॥ २२ ॥
 पद्मासनं स्वस्तिकं वा आचार्यो विधिना विशेषतः ।
 ऊर्वोरुपरि विन्यसेत्सम्यक् पादतले उभे ॥ २३ ॥
 शिष्यश्च वृणुयाद् भक्त्या आचार्यं भक्तितत्परः ।
 मंगलाङ्कुरपत्राणि चतुर्दिक्षु निवेशयेत् ॥ २४ ॥
 आशीर्वाग्भिर्द्विजातीनां वैष्णवं यागमाचरेत् ।
 शिष्यश्च वृणुयाद् भक्त्या आचार्यं भक्तितत्परः ॥ २५ ॥
 वासोऽलंकारविभवैर्वित्तशाठ्यविवर्जितः ।
 ऋत्विजं वृणुयात्तत्र दश पञ्च द्वयं तथा ॥ २६ ॥
 पुण्याहं वाचयित्वा च पञ्चघोषपुरःसरम् ।
 भूतशुद्धिं ततः कुर्यात् सर्वात्मत्वविशुद्धये ॥ २७ ॥
 कृताञ्जलिपरो भूत्वा वामं गुरुचयं यजेत् ।
 गुरुं च परमादिं च परापरगुरुं तथा ॥ २८ ॥
 दक्षपार्श्वे गणेशं च मूर्ध्नि देवं विभावयेत् ।
 ततो मण्डपमध्ये तु स्थण्डिलं गोमयाम्बुना ॥ २९ ॥
 उपलिप्य यथान्यायं तस्य मध्ये निधापयेत् ।
 सूत्रं प्राक्प्रत्यग्रं च विप्राशीर्वचनैः सह ॥ ३० ॥
 गुणितेनाभितो मत्स्यौ मध्यादारभ्य विन्यसेत् ।

तन्मध्यस्थं तु याम्योदगग्रं सूत्रं निधापयेत् ॥ ३१ ॥
ततो मध्ये न्यसेद्वस्तमानमात्रं दिश प्रति ।
सूत्रेषु मकरान्न्यसेत्स्पष्टानन्यतमः पुमान् ॥ ३२ ॥
सूत्राग्रमकरेभ्यश्च न्यसेत्कोणेषु मत्स्यकान् ।
कोणमत्स्यस्थिताग्राणि दिक्षु सूत्राणि पातयेत् ॥ ३३ ॥
ततो भवेच्चतुःकोष्ठं चतुरस्रं तु मण्डलम् ।
तत्राग्रिमारुतं सूत्रं नैर्ऋत्ये पञ्च पातयेत् ॥ ३४ ॥
प्राग् याम्यवरुणोदीच्यसूत्राग्रमकरेषु च ।
निहिताग्रलग्रसूत्रं चतुष्कं प्रति पातयेत् ॥ ३५ ॥
षट्पञ्चाशत्पदानि स्युरधिकानि शतद्वयात् ।
यदा तदा यो विभजेत्पदादि क्रमशः सुधीः ॥ ३६ ॥
पदैः षोडशकैर्मध्ये पद्मं वृत्तत्रयान्वितम् ।
तैरष्टचत्वारिंशद्भी राशिः स्याद्वीथिशोभिभिः ॥ ३७ ॥
सद्वादशैः पदशतैः शोभाख्याः स्युश्चतुष्पदाः ।
चतुष्पदाश्च शोभाः स्युः षट्पदं कोणकं भवेत् ॥ ३८ ॥
वृत्तवीथ्यो वा रचयेन्मध्ये सूत्रचतुष्टयम् ।
प्राग्याम्यवरुणोदीच्यं तद्भवेद् राशिमण्डलम् ॥ ३९ ॥
कर्णिकायाः केसराणां दलसंघेर्दलस्य च ।
दलाग्रवृत्तिराशोनां वीथ्या शोभोपशोभयोः ॥ ४० ॥
वृत्तानि चतुरस्राणि व्यक्तस्थानानि कल्पयेत् ।
भवेन्मण्डलमूर्ध्वोर्ध्वे कर्णिका चतुरङ्गुला ॥ ४१ ॥
द्व्यङ्गुलाः केसराश्च स्युः सन्धिश्च चतुरङ्गुलः ।
तथा दलानां मानात्स्यादग्रं द्व्यङ्गुलकं भवेत् ॥ ४२ ॥
अन्तराले पृथग् वृत्तत्रये द्व्यङ्गुलमुच्यते ।
ततश्च राशिचक्रं स्यात् स्वस्ववर्णविभूषितम् ॥ ४३ ॥
राशिमण्डलकैः कुर्यात् षड्भिर्ग्राभिरेव वा ।
द्वात्रिंशदङ्गुलं ह्येतत् परत्वात्तावदिष्यते ॥ ४४ ॥
वृत्तं चक्रं वदन्त्येके चतुरस्रं तु तद्विदः ।
यद् वा वर्तुलमेव स्याच्चक्रं द्वादशराशयः ॥ ४५ ॥
ते स्युः पिपीलिकामध्या मातुलङ्गनिभा अपि ।
चक्रं तु चतुरस्रं चेदस्माद् द्वादशराशयः ॥ ४६ ॥
भवेयुः पङ्कजदल-निभा वा कथिता बुधैः ।
तद्वहीः रुचिरान् कुर्याच्चतुरः कल्पशाखिनः ॥ ४७ ॥

जलजैः स्थलजैश्चापि सुमनोभिः समन्वितान् ।
 हंस-सारस-कारण्ड-शुक-भ्रमर-कोकिलैः ॥ ४८ ॥
 मयूरचक्रवाकाद्यैरारूढविटपांश्च तान् ।
 सर्वर्तुनिवृत्तिकरान् विलोचनमनोहरान् ॥ ४९ ॥
 तद्वहिः पार्थिवं कुर्यान्मण्डलं कृष्णकोणकम् ।
 मण्डलानि तु तद्देशे राशीस्तानेव कारयेत् ॥ ५० ॥
 राशावन्यत्र रचयेत् प्रमाणादन्यमण्डलम् ।
 आवाह्य मण्डलादन्यत्रार्चयेत् त्वन्यदेवताः ॥ ५१ ॥
 उभाभ्यां लभते शापं मन्त्री तरलदुर्मतिः ।
 कालात्मकस्य देवस्य राशिव्याप्तिमजानता ॥ ५२ ॥
 कृतं समस्तं व्यर्थं स्यादज्ञेन ज्ञानमानिना ।
 तस्मात् सर्वप्रयत्नेन राशीन् साधिपतीन् क्रमात् ॥ ५३ ॥
 अवगम्यानुरूपाणि मण्डलानि च नान्यधीः ।
 उपचक्रे चार्चयितुं होतुं वा सर्वदेवताम् ॥ ५४ ॥
 रजांसि पञ्चवर्णानि पञ्चद्रव्यात्मकानि च ।
 पीतशुक्लारुणकृष्णश्यामान्येतानि भूतले ॥ ५५ ॥
 हारिद्रं स्यात्तथा पीतं ताण्डुलं च सितं भवेत् ।
 तथा दोषारजःक्षारसंयुक्तं रक्तमुच्यते ॥ ५६ ॥
 कृष्णं दग्धपुलाकोत्थं श्यामं बिल्वफलादिजम् ।
 सितेन रजसा कार्या सीमारेखा विपश्चिता ॥ ५७ ॥
 अङ्गुलोत्सेधविस्तारा प्रशस्ता सर्वकर्मसु ।
 पीता स्यात् कर्णिकाशुक्लपीतरक्ताश्च केसराः ॥ ५८ ॥
 दलान्यब्जस्यान्तरालं श्यामचूर्णेन पूरयेद् ।
 सित-रक्ता-सितै-र्वर्णै-र्वृत्तत्रय-मुदीरितम् ॥ ५९ ॥
 नानावर्णा विचित्राः स्युश्चित्राकाराश्च वीथयः ।
 द्वारशोभोपशोभाः स्युः सितरक्तनिशासिताः ॥ ६० ॥
 राशिचक्रावशिष्टानि कोणान्यन्यानि यानि वै ।
 पीठपादानि तानि स्युरसितान्यरुणानि वा ॥ ६१ ॥
 अरुणानि दलानि तथा सन्धिश्चाप्यसितरुग्भवति ।
 असितारुणानि रजसा विहितानि बहुलानि कथयंत्यपरे ॥ ६२ ॥

इति श्रीगौतमीये महातन्त्रेऽष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥

अथ नवमोऽध्यायः

पञ्चगव्येन तदेहं मण्डलं च विशोधयेत् ।
 पलमात्रं दुग्धभागं गोमूत्रं तावदिष्यते ॥ १ ॥
 घृतं च पलमात्रं स्याद् गोमयं तोलकद्वयम् ।
 दधि प्रसृतिमात्रं स्यात् पञ्चगव्यमिति स्मृतम् ॥ २ ॥
 अथवा पञ्चगव्यानां समानो भाग इष्यते ।
 मूलमन्त्रेण संमन्त्र्य कुशाग्रेणैव शोधयेत् ॥ ३ ॥
 तेन सर्वविशुद्धिः स्यात् सर्वपापनिकृन्तनम् ।
 महान्ति पातकान्येव कृत्वा गव्यं पिबेद् यदि ॥ ४ ॥
 नाशयेत् पानमात्रेण इत्युचुर्वेदवादिनः ।
 भूतशुद्धिं ततः कुर्याद् येन पूर्णं फलं लभेत् ॥ ५ ॥
 ॐ नमः सुदर्शनायेत्युक्त्वास्त्रेण प्रोक्ष्य देशिकः ।
 तालत्रयं संविद्ध्यादूर्ध्वोर्ध्वं च समाहितः ॥ ६ ॥
 दिग्बन्धं छोटिकाभिश्च दशभिः कारयेत् सुधीः ।
 ततस्तेन जलानीतं तेजो रक्षत्विति स्मरेत् ॥ ७ ॥
 विनिधाय करौ स्वांगे उत्तानोपरि चिन्तयेत् ।
 हुंकारेण समुत्थाय शक्तिं स्वाधारसंस्थिताम् ॥ ८ ॥
 मूलाधारमथ स्वाधिष्ठानं च मणिपूरकम् ।
 अनाहतं विशद्वं च आज्ञाचक्रं विचिन्तयेत् ॥ ९ ॥
 गुदे च ध्वजमूले च नाभौ हृदय एव च ।
 कण्ठे तथा भ्रुवोर्मध्ये यथाक्रममनुस्मरेत् ॥ १० ॥
 चिन्तयेत् पुनराधारं कनकाब्जं चतुर्दलम् ।
 तन्मध्ये चिंतयेद्योनिं चन्द्रार्कग्निसमद्युतिम् ॥ ११ ॥
 तन्मध्ये चिन्तयेन्मन्त्री जीवात्मानं समाहितः ।
 जवाबन्धूकसदृशं तडित्कोटिसमप्रभम् ॥ १२ ॥
 सूर्यकोटिप्रतीकाशं चन्द्रमःकोटिशीतलम् ।
 प्रदीपकलिकाकारं कुण्डलिन्या समं तथा ॥ १३ ॥
 सुपुष्पावर्त्मना सोहमिति मन्त्रेण योजयेत् ।
 सहस्रारे शिवे स्थाने परमात्मनि देशिकः ॥ १४ ॥
 तत्रैव पञ्चभूतानि संहारक्रमतस्तथा ।

वाक्-पाणि-पायूपस्थं च वचनादानमेव च ॥ १५ ॥
 गति-र्विसर्गानन्द-श्रोत्रत्वग्-दृग्-रसनाः पुनः ।
 नासा शब्दस्तथा स्पर्शो रूपं च रसगन्धकौ ॥ १६ ॥
 तत्त्वानीति पञ्चविंशत्-पुरुषेण च योजयेत् ।
 अहङ्कारं मनो बुद्धिं चित्तं तत्रैव योजयेत् ॥ १७ ॥
 बीजभावेन लीनानि सर्वाणि परिचिन्तयेत् ।
 धूम्रवर्णं ततो वायुबीजं षड्विन्दुलाञ्छितम् ॥ १८ ॥
 पूरयेदिड्या वायुं सुधीः षोडशमात्रया ।
 मात्रया च चतुःषष्ट्या कुम्भयेत्तं सुषुम्णया ॥ १९ ॥
 द्वात्रिंशन्मात्रया मन्त्री रेचयेत् पिङ्गलाख्यया ।
 पूरयेदनया चैव सञ्चिन्त्यालीनमारुतम् ॥ २० ॥
 रक्तवर्णं वह्निबीजं त्रिकोणं स्वस्तिकान्वितम् ।
 तेन पूरकयोगेन मात्रया षोडशाख्यया ॥ २१ ॥
 चतुःषष्ट्या मात्रया च निर्देहेत् कुम्भकेन च ।
 वामपार्श्वस्थितं पापपुरुषं कज्जलप्रभम् ॥ २२ ॥
 ब्रह्महत्याशिरःस्कन्धं स्वर्णस्तेयभुजद्वयम् ।
 सुरापानहृदा युक्तं गुरुतल्पकटिद्वयम् ॥ २३ ॥
 तत्संसर्गि-पदद्वन्द्व-मंग-प्रत्यङ्गपातकम् ।
 उपपातकरोमाणं रक्तश्मश्रुविलोचनम् ॥ २४ ॥
 खड्गचर्मधरं क्रूरं क्रुद्धं कुक्षौ विचिन्तयेत् ।
 मूलाधारोत्थितेनैव वह्निना निर्देहेच्च तम् ॥ २५ ॥
 एवं संदह्य परितो द्वात्रिंशन्मात्रया ततः ।
 भस्मना सह तं मन्त्री रेचयेत् पिङ्गलाध्वना ॥ २६ ॥
 वामनाड्या चन्द्रबीजं कुन्देन्दुयुतसप्रभम् ।
 भालेन्दुबीजे संयोज्य ततः षोडशमात्रया ॥ २७ ॥
 सुषुम्णया चतुःषष्टिमात्रया बीजमैन्दवम् ।
 ध्यात्वाऽमृतमयीं वृष्टिं पञ्चाशद्वर्णरूपिणीम् ॥ २८ ॥
 तथा देहं विचिन्त्यैवं मनसा पिङ्गलाध्वना ।
 द्वात्रिंशन्मात्रया मन्त्री लंबीजेन हृदं नयेत् ॥ २९ ॥
 स्वस्थाने हंसमन्त्रेण पुनस्तेनैव वर्त्मना ।
 जीवं तत्त्वानि चानीय स्वस्थाने स्थापयेत्ततः ॥ ३० ॥
 इति कृत्वा भूतशुद्धिं मातृकान्यासमाचरेत् ।
 गौतम उवाच—
 भूतशुद्ध्या वद ब्रह्मन् कस्य शुद्धिः प्रजायते ॥ ३१ ॥

नात्मनः सर्वशुद्धीनां कारणं स तु कथ्यते ।
 न जीवस्य ब्रह्मणा च सदैक्यं तस्य तत्त्वतः ॥ ३२ ॥
 न देहस्य ह्यनित्यस्य पूतता कस्य कथ्यते ।
 मनसो नापि बुद्धेश्च कस्य स्याच्छुद्धिरीक्षणम् ॥ ३३ ॥
 इत्यादि संशयं छिन्धि त्वं हि ब्रह्मसमः सुतः ।

नारद उवाच—

शरीराकारभूतानां भूतानां यदि शोधनम् ॥ ३४ ॥
 अव्ययं ब्रह्मसंयोगाद् भूतशुद्धिरियं मता ।
 अन्तःकरणमध्ये तु ज्योतिरात्मा प्रवर्तते ॥ ३५ ॥
 लिङ्गदेहं तु तं प्राहुर्योगिनस्तत्त्ववेदिनः ।
 तस्य शोधनमात्रेण सर्वशुद्धिः प्रजायते ॥ ३६ ॥
 तदेव विश्वजनकं कारणं जन्मकर्मणाम् ।
 तद्वियोगे भवेन्मुक्तिर्नान्यथा जन्मकोटिभिः ॥ ३७ ॥
 इत्येतत् कथितं सर्वं पुरुषार्थस्य निर्गमे ।
 योगाभ्यासयोगेन मन्त्राभ्यासेन नाशयेत् ॥ ३८ ॥
 भूतशुद्धिं विधायेत्थं योग्यस्तु देशिको मतः ।
 न्यासं देहस्य सन्नाहं विदध्यादनुपूर्वशः ॥ ३९ ॥
 ततः शुद्धिर्मातृका च केशवाद्यानथाचरेत् ।
 विष्णुपञ्चरनामानमित्युक्तं क्रमसंग्रहम् ॥ ४० ॥
 अथार्घ्यस्थापनं कुर्याद् यथावदनुपूर्वशः ।
 स्वस्याग्रे चतुरस्रं च मण्डलं परिचिन्तयेत् ॥ ४१ ॥
 पुष्पैरभ्यर्च्य तं मन्त्री तत्राधारं प्रतिष्ठयेत् ।
 मन्त्रमण्डलाय नमो मन्त्रोऽयं तस्य चेष्ट्यते ॥ ४२ ॥
 वृत्ताकारेण तत्रैव बह्वेदशकला यजेत् ।
 धूम्राचिरूष्मा ज्वालिनी ज्वालिनी विस्फुलिङ्गिनी ॥ ४३ ॥
 सुश्रीः स्वरूपा कपिला हव्यकव्यवहे अपि ।
 बह्वेदशकलाः प्रोक्ता धर्ममूला हि तत्प्रदाः ॥ ४४ ॥
 शङ्खमस्त्राम्भसा प्रोक्ष्य स्थापयेत्तत्र मन्त्रवित् ।
 अं अर्कमण्डलाय नम इत्येवं पूजयेत् सुसमाहितः ॥ ४५ ॥
 वृत्ताकारेण तत्रैव कला द्वादश पूजयेत् ।
 कंभंतपिन्यै इत्युक्त्वा स्वं स्वं तापनिकां तथा ॥ ४६ ॥
 गंपमुच्चार्य मेधावी धूमां च परिपूजयेत् ।
 घं पंमरीचिमभ्यर्च्य ङंतंज्ज्वलिकां तथा ॥ ४७ ॥

चं छं रुचिं समभ्यर्च्य सुषुम्णां पूजयेद् गुरुः ।
 जं थं च भोगदां मन्त्री पूजयेत् कुसुमाक्षतैः ॥ ४८ ॥
 भं तं विश्वासमभ्यर्च्य जं णं च बोधिनीं न्यसेत् ।
 टं ढं धारिणीं तच्च ढं क्षमां च प्रपूजयेत् ॥ ४९ ॥
 नमोऽन्तेनैव मन्त्रेण चतुर्थीप्रत्ययान्विता ।
 एवं शंखं समभ्यर्च्य कलां सौरीं धनप्रदाम् ॥ ५० ॥
 विलोममातृकां जप्त्वा स्वेष्टमन्त्रं यथा सुधीः ।
 अतीर्थस्य जलेनैव पूरयेद्वमलेन च ॥ ५१ ॥
 ॐ कारेणैव मन्त्रेण चन्द्रं तत्र प्रपूजयेत् ।
 अमृता मानदा पूषा तुष्टिः पुष्टी रतिर्धृतिः ॥ ५२ ॥
 शशिनी चन्द्रिका ज्योतिस्तथा श्रीः प्रीतिरङ्गदा ।
 पूर्णाऽपूर्णाऽमृता चेति कलाः षोडश कामदाः ॥ ५३ ॥
 षोडशवरयोगेन नमोऽन्तेन प्रपूजयेत् ।
 तत्राक्षतादिपुष्पाणि सदूर्वाणि विनिक्षिपेत् ॥ ५४ ॥
 वामेनाच्छाद्य हस्तेन षडङ्गं दक्षहस्ततः ।
 दशकृत्वो जपेन्मूलं मालिनीं शिखया न्यसेत् ॥ ५५ ॥
 करौ प्रसार्य चान्योन्यं सम्पुटक्रमयोगतः ।
 प्रयोज्य दक्षिणाङ्गुष्ठं तथा वामकनिष्ठया ॥ ५६ ॥
 वामया दक्षिणाङ्गुष्ठं मुद्रेयं गालिनी मता ।
 अर्घ्यस्य फलदा प्रोक्ता शङ्खस्योपरि चालिता ॥ ५७ ॥
 गन्धादिभिः समभ्यर्च्य कृष्णाख्यं धाम योजयेत् ।
 अस्त्रादिभिः सुसंरक्ष्य धेनुयोनिं प्रदर्शयेत् ॥ ५८ ॥
 तदक्षिणे तु शङ्खं वा ताम्रवामार्तिकं तथा ।
 पात्रमेकं निधायाथ तथा तोयेन पूरयेत् ॥ ५९ ॥
 ताम्रपात्रं तु विप्रर्षे विष्णोरतिप्रियं मतम् ।
 तथैव सर्वपात्राणां मुख्यं शंखं प्रकीर्तितम् ॥ ६० ॥
 मृत्पात्रं च तथा प्रोक्तं स्वर्णं वा रजतं तथा ।
 पञ्चपात्रं हरेः शुद्धं नान्यत्तत्र नियोजयेत् ॥ ६१ ॥
 मुख्यपात्रोद्धृतं तत्र किञ्चिदेव नियोजयेत् ।
 तेनामृतेन सर्वत्र द्रव्यं मन्त्रमयं भवेत् ॥ ६२ ॥
 ततो धर्मादिभिर्मन्त्री गात्रे पीठानि विन्यसेत् ।
 गन्धाक्षतैः कुसुमकैः पवित्रैर्जलयोजितैः ॥ ६३ ॥
 इति पीठं समभ्यर्च्य ध्यायेन्मन्त्रात्मदेवताम् ।

मूलादिब्रह्मरंध्रांतं बिसतन्तुस्वरूपिणीम् ॥ ६४ ॥
 कुण्डलीं त्रिविधां तत्र तथा बीजाक्षरं त्रिधा ।
 तुरीयां कुण्डलीं मूर्ध्नि वासुदेवं तुरीयकम् ॥ ६५ ॥
 लकारं मूलदेशे च द्रवत्स्वर्णनिभं स्मरेत् ।
 मूलादिहृदयं यावद्बह्विकुण्डलिनीं तथा ॥ ६६ ॥
 हृदये कामबीजं च सूर्यायुतसमप्रभम् ।
 सूर्यकुण्डलिनीं तत्र सूर्यकोटिसमप्रभाम् ॥ ६७ ॥
 हृदयाद् गलपर्यन्तं ध्यायेदनाकुलः सुधीः ।
 भ्रूमध्याद् ब्रह्मरन्धान्तं मायामिन्दुयुतप्रभाम् ॥ ६८ ॥
 चन्द्रकुण्डलिनीं तद्वत् स्रवदभृतविग्रहाम् ।
 बिन्दुनादमयं वासुदेवं बिन्दौ तुरीयकम् ॥ ६९ ॥
 देशकालाद्यवच्छिन्नं सर्वतेजोमयं स्मरेत् ।
 तुर्यकुण्डलिनीं तद्वत् केवलज्ञानविग्रहाम् ॥ ७० ॥
 एवं ध्यात्वा पुनर्बीजं सम्पूर्णं मनसा स्मरेत् ।
 चिदानन्दमयं स्वच्छमेकात्मकतया गुरुः ॥ ७१ ॥
 सुधावृष्टिं निपात्याथ तर्पयेत् परदेवताम् ।
 ध्यात्वा ध्यात्वा पुनर्ध्यात्वा सहजानन्दविग्रहम् ॥ ७२ ॥
 बिन्दुसुतसुधाभिस्तु तर्पयेच्च पुनः पुनः ।
 अन्तर्याग इति प्रोक्तो जीवतो मुक्तिदायकः ॥ ७३ ॥
 मुनीनां च मुमुक्षूणामधिकारोऽत्र केवलम् ।
 अथवा मानसैर्द्रव्यैः प्रकटैश्चापि संयजेत् ॥ ७४ ॥
 ध्यात्वा हृत्पद्ममध्ये तु वासुदेवं यथोदितम् ।
 स्वागताद्यैरुपचारैरित्याद्यैः स्नानभूषणैः ॥ ७५ ॥
 गंधपुष्पधूपदीपनैवेद्यविधिना तथा ।
 पुष्पांजलिं ततो दद्याद् बहुमानान्निवेदयेत् ॥ ७६ ॥
 अथावाह्यं च संभूतैः प्रकटैर्हविष्यैश्च विभुम् ।
 स्वागताद्यैर्निवेद्यात्र आत्माभेदेन पूजयेत् ॥ ७७ ॥
 चन्दनागुरुनिःस्यन्दचर्चितांगः स्वयं गुरुः ।
 विष्णुपञ्जरमंत्रेण तत्तत्स्थानविधानवित् ॥ ७८ ॥
 रचयेत्तिलकं भक्त्या प्रदीपकलिकानिभम् ।
 पुष्पांजलिं पञ्चकृत्वो विधिवत्तनुयाद् गुरुः ॥ ७९ ॥
 तुलसीयुगलं पादद्वये दक्षिणवामके ।
 हयारियुगलं पार्श्वद्वये गंधद्वयान्वितम् ॥ ८० ॥

पद्मयुग्मं मूर्ध्नि देशे मूलेन दक्षवामके ।
 षड्भिः सर्वतनौ न्यस्येत् पुनः सर्वैश्च सर्वतः ॥ ८१ ॥
 एवं पंचाञ्जलिः प्रोक्तो हरिसान्निध्यकारकः ।
 श्रीखंडं दक्षिणे दद्यात् सितपुष्पेण संयुतम् ॥ ८२ ॥
 वामे तु चन्दनं दद्यात् तथा रक्तेन संयुतम् ।
 सर्वपुष्पाञ्जलिं दद्यात् सर्वगन्धमनन्यधीः ॥ ८३ ॥
 दक्षिणे वासुदेवाख्यं स्वच्छं चैतन्यमव्ययम् ।
 वामे च रुक्मिणी नित्या रक्ता रजोगुणान्विता ॥ ८४ ॥
 तेन सत्त्वरजोरूपं स्वात्मानं चिन्तयेद् गुरुः ।
 मूलमन्त्रं जपेद् बुद्ध्या सुषुम्णामूलदेशके ॥ ८५ ॥
 मन्त्रार्थं तस्य चैतन्यबीजं ध्यात्वा पुनः पुनः ।
 उदयादिलयान्तं च मन्त्रमेव समभ्यसेत् ॥ ८६ ॥
 उदयः शब्दरूपश्च लयश्चार्थः प्रकीर्तितः ।
 ज्ञातृज्ञानविभागेन तन्मयो भव गौतम ! ॥ ८७ ॥
 मनःसंहरणं शौचं मौनं मन्त्रार्थचिन्तनम् ।
 अव्यग्रप्रत्वमनिर्वेदो जपसंपत्तिहेतवः ॥ ८८ ॥
 एवं ते कथितं सम्यक् त्रिविधं यजनक्रमम् ।
 यान् कृत्वा संप्रदानेन मन्त्री वाञ्छितमश्नुते ॥ ८९ ॥
 अथ मण्डलमध्ये तु पूजनं बाह्यगोचरम् ।
 आरभेत् प्रकटैर्द्रव्यैर्नानारसमुविस्तरैः ॥ ९० ॥
 पाद्यार्घ्याचमनीयानि पात्राणि च स्वदक्षिणे ।
 संस्थाप्य चापि तद्द्रव्यैः पूरितानि च देशिकः ॥ ९१ ॥
 अर्घ्यस्य त्रीणि पात्राणि पाद्यस्यापि त्रयं भवेत् ।
 तथैवाचमनीयानि पात्राणि च विभागशः ॥ ९२ ॥
 तथाकरणदौर्बल्यादेकमेकं प्रशस्यते ।
 पूरयेद् विधिना मन्त्री मण्डलं शुभ्रतंडुलैः ॥ ९३ ॥
 शुद्धैरेवाक्षतैः सम्यग् यावत्पंकजमण्डलम् ।
 कुशान् विस्तार्य तत्रैव पंकजं विष्टरान्वितम् ॥ ९४ ॥
 पुष्पाणि च विकीर्याथ कुम्भस्थापनमाचरेत् ।
 हैमं रौप्यं ताम्रमयं मार्त्तिकं वा स्वशक्तितः ॥ ९५ ॥
 वित्तशाल्यं न कुर्वीत कृतेऽनिष्टमवाप्नुयात् ।
 द्वात्रिंशदङ्गुलं कुम्भं विस्तारोन्नतिशालिनम् ॥ ९६ ॥
 षोडशद्वादशाङ्गुलमतो न्यूनं न कारयेत् ।

पुण्यस्त्रीनिर्मितैः सूत्रैर्विधिवत् त्रिगुणीकृतैः ॥ ६७ ॥
 तेन संवेष्ट्य परितो यथा न क्षरते क्वचित् ।
 भग्ने मृत्युः साधकस्य क्षरणे चापदां पदम् ॥ ६८ ॥
 तस्माद्दोषं परिज्ञाय कुर्यात् सर्वमतन्द्रितः ।
 प्रक्षाल्यान्तरमन्त्रेण मन्त्रैः परिमलान्वितम् ॥ ६९ ॥
 वेदविद्विद्विजैः सार्द्धं स्थापयेत्तारमुच्चरन् ।
 दुग्धवृक्षत्वचां तोयैरथ चाप्यक्षरौषधैः ॥ १०० ॥
 विष्णुं गन्धाक्षतैर्वाथ तीर्थादेवाथ पूजयेत् ।
 चन्दनागुरुह्रीबेरकुष्ठकुंकुम-रोचनाः ॥ १०१ ॥
 जटामांसीत्युशीरं च विष्णोर्गन्धाष्टकं स्मृतम् ।
 गन्धाष्टकमिदं हृद्यं विष्णोः सान्निध्यकारकम् ॥ १०२ ॥
 वह्निरूपमथाधारं कलाभिः सह पूजयेत् ।
 तथा सूर्यमयं कुम्भं तत्कलाभिः प्रपूजयेत् ॥ १०३ ॥
 जलं सोममयं तद्वत् कलाभिश्च समर्चयेत् ।
 तेजस्त्रयमिदं प्रोक्तं जलं तदात्मकं स्मृतम् ॥ १०४ ॥
 विलोममातृकावणैः सर्वत्र पूरणं स्मृतम् ।
 तथा मूलं समुच्चार्य पूरयेद् विगता स्मयः ॥ १०५ ॥
 तीर्थमन्त्रेण तीर्थानि योजयेत् सूर्यमण्डलात् ।
 बृहच्छंखं समुत्थाप्य स्वपुरोभागमग्रतः ॥ १०६ ॥
 तत्राधारं प्रतिष्ठाप्य पूरयेद् वह्निमण्डलम् ।
 ततः शङ्खं प्रतिष्ठाप्य सूर्यात्मकमथार्चयेत् ॥ १०७ ॥
 प्रदक्षिणक्रमेणैव कलाः सर्वत्र पूजयेत् ।
 विलोममातृकां जप्त्वा तथा मन्त्रं प्रपूजयेत् ॥ १०८ ॥
 काथोदकैर्वा दुग्धैर्वा पूर्वोक्तैर्वा प्रपूजयेत् ।
 तेजस्त्रय-कलाः पूज्याः प्राणस्थापनपूर्वकम् ॥ १०९ ॥
 आवाहनादिकं कृत्वा कला एकैकशः क्रमात् ।
 सम्पूज्य विधिवद् विद्वान् देवसान्निध्यहेतवे ॥ ११० ॥
 प्रणवांशोद्भवाः सम्यक् कलास्तत्र प्रपूजयेत् ।
 स्थापनान्तेषु संयोज्य गंधपुष्पादिभिर्यजेत् ॥ १११ ॥
 एकैकमृक्पठन्नन्वहं तत्र तज्जलं क्षिपेत् ।
 पाथस्तेजोमयं तत्र योजयेद् गुरुसत्तमः ॥ ११२ ॥
 प्रथमं प्रकृतेर्हंसः प्रतद्विष्णुरनंतरम् ।
 अंबकं च तृतीये स्यात्तद्विप्रायश्चतुर्थकम् ॥ ११३ ॥

- ॥१०३॥ विष्णुर्योनिं कल्पयितुं पंचमं परिकीर्तितम् ।
 ऋक्पंचकमिदं प्रोक्तं प्रणवार्णस्वरूपकम् ॥११४॥
 ॥१०४॥ स्वरस्य पंचभेदेभ्यः पंचाशद्वर्णकाः कलाः ।
 सृष्टी ऋद्धिः स्मृतिर्मेधा कान्तिर्लक्ष्मीर्द्युतिः स्थिरा ॥११५॥
 ॥१०५॥ स्थितिः सिद्धिरिति प्रोक्ता कचवर्गगताः क्रमात् ।
 अकाराद् ब्रह्मणोत्पन्नास्तप्तचामीकरप्रभाः ॥११६॥
 ॥१०६॥ एताः करधृताक्ष-स्रक्पंकजद्वयकुण्डिकाः ।
 जरा कपालिनी शांतिरीश्वरी रत्निकामिका ॥११७॥
 ॥१०७॥ वरदा ह्लादिनी प्रीतिर्दीर्घा स्युष्टुतवर्गगाः ।
 उकारात् विष्णुनोत्पन्नास्तमालदलसन्निभाः ॥११८॥
 ॥१०८॥ अभीतिर्दरचक्रेष्टबाहवः परिकीर्तिताः ।
 तीक्ष्णा रौद्री भया निद्रा तंद्री क्षुत् क्रोधिनी क्रिया ॥११९॥
 ॥१०९॥ उत्कारी मृत्युरेताः स्युः कथिताः पर्यवर्गजाः ।
 रुद्रेण मार्णादुत्पन्नाः शरच्चन्द्रनिभाः प्रभाः ॥१२०॥
 ॥११०॥ उद्वहन्त्योऽभयं शूलं कपालं बाहुभिर्वरम् ।
 ईश्वरेणोदिता बिन्दोः पीता श्वेताऽरुणा सिता ॥१२१॥
 ॥१११॥ अनंता च षवर्गस्था जवाकुसुमसन्निभाः ।
 अभयं हरिणं टंकं दधाना बाहुभिर्वरम् ॥१२२॥
 ॥११२॥ निवृत्तिः सप्रतिष्ठा स्याद्विद्या शान्तिरनंतरम् ।
 इंधिका दीपिका चैव रेचिका मोचिका परा ॥१२३॥
 ॥११३॥ सूक्ष्मामृता तथा ज्ञानामृता वाण्यायनी तथा ।
 व्यापिनी व्योमरूपाः स्युरनंताः स्वरशक्तयः ॥१२४॥
 ॥११४॥ सदाशिवेन संज्ञाता नादादेताः सितत्विषः ।
 अक्ष-स्रजा-पुष्पगुणकपालवरतर्जनी ॥१२५॥
 ॥११५॥ तत्तत्कलाः समावाह्य कृत्वा प्राणस्य संयमम् ।
 संपूज्य गंधपुष्पाद्यैस्तस्यान्ते जलमर्पयेत् ॥१२६॥
 ॥११६॥ कुंभतेजस्त्रयकला अष्टत्रिंशजपस्ततः ।
 जपेत् कलाश्च पंचाशत् प्रणवांशसमुद्भवाः ॥१२७॥
 ॥११७॥ पुनः पंचकृत्वो जपान्मूलमंत्रं जपेत्ततः ।
 चतुर्णवतिमन्त्रोयं देवसान्निध्यकारकः ॥१२८॥
 ॥११८॥ नवरत्नं तद्वदेव निक्षिपेन्मातृकां जपन् ।
 नववर्गमयी चाधो नवरत्नं तदात्मकम् ॥१२९॥
 ॥११९॥ वज्रमौक्तिकपुष्पाह्वविद्रुमं पद्मरागकम् ।

वह्निनीलं मरकतं माणिक्यं स्वर्णमेव च ॥१३०॥
 नवरत्नमिति प्रोक्तं सर्वदेवाश्रयं महत् ।
 स्थापयेत् तन्मुखे मंत्री चषकं फलसंयुतम् ॥१३१॥
 विष्टरं तन्मुखे दत्त्वा दत्त्वा च पंचपल्लवम् ।
 शुद्धेन क्षौमयुग्मेन निर्मलेनांशुकेन वा ॥१३२॥
 वेष्टयेद्विधिना मंत्री सर्वाश्रयं यथा भवेत् ।
 बहुमालां ततो दद्याद् गन्धं च सुमनोहरम् ॥१३३॥
 हरिमावाहयेत् तत्र छायायां कल्पशाखिनः ॥१३४॥

इति श्रीगौतमीये महातन्त्रे नवमोऽध्यायः ॥ ६ ॥

अथ दशमोऽध्यायः

अथ पुष्पांजलिकरः समादाय नभस्वतः ।
 हृत्पद्मसंस्थितं तेजः कुण्डलिन्या सह मेलयेत् ॥ १ ॥
 चिदानन्दमयं शुद्धं सर्वतेजोमयं स्मरन् ।
 षट्चक्रभेदनेनैवोन्मिलिन्या सह योजयेत् ॥ २ ॥
 जीवानन्दमयं तत्तु प्राप्तमैश्वर्यमद्भुतम् ।
 आराध्य मानसैर्द्रव्यैर्वह्नासापुटक्रमात् ॥ ३ ॥
 करस्थमातृकाम्भोजे चैतन्यं योजयेत्ततः ।
 कुम्भमध्ये मन्त्रमूर्त्तावावाह्यं परिपूजयेत् ॥ ४ ॥
 कृष्ण कृष्ण महायोगिन् सर्वसत्त्वहृदि स्थित ।
 सर्वत्र सर्वग ब्रह्मन् कृपया सन्निधौ भव ॥ ५ ॥
 मंत्रेणानेन संस्थाप्य तत्तन्मुद्राः प्रदर्शयेत् ।
 ऊर्ध्वाञ्जलिमधः कुर्यादियमावाहनी भवेत् ॥ ६ ॥
 सेयं तु विपरीता स्यान्मुद्रास्थापनकर्मणि ।
 बाह्वङ्गुप्रद्वये मुष्टिमुद्रा स्यात् सन्निधापनी ॥ ७ ॥
 अंगुष्ठगर्भिणी सैव मुद्रा स्यात् सन्निरोधिनी ।
 अन्योऽन्यतर्जनीयुग्मभ्रमणादवगुंठनी ॥ ८ ॥
 आवाह्य पञ्चमुद्राभिः प्राणास्थापनमाचरेत् ।
 पाशांकुशपुटाशक्तिस्ततो हंसमनुं वदेत् ॥ ९ ॥
 कृष्णस्य प्राणा इह प्राणाः कृष्णस्य जीव इह स्थितः ।
 तस्य सर्वेन्द्रियाणि च बाह्यनश्चक्षुरित्यथ ॥ १० ॥
 इहागत्य सुखं चिरं तिष्ठन्तु स्वाहया युतः ।
 अयं प्राणमनुः प्रोक्तः सर्वजीवप्रदायकः ॥ ११ ॥
 अनेन तु विहीना ये निर्जीवा मानवा मताः ।
 रहस्यं चास्य गुरुतस्तन्त्रतो ज्ञानवैभवात् ॥ १२ ॥
 किं न सिद्धयति विप्रर्षे देशिकस्य न चान्यथा ।
 मातृकां केशवाख्यां च तत्त्वसन्न्यसनेन वै ॥ १३ ॥
 करांगदशतत्त्वानां न्यसनात् सन्निधिर्भवेत् ।
 सर्वात्मा सर्वगो देवो मण्डलादधितिष्ठितः ॥ १४ ॥
 शालग्रामे मणौ यन्त्रे मण्डले प्रतिमासु च ।

नित्यं पूजा हरेः कार्या नतु केवलभूतले ॥ १५ ॥
 गण्डक्याश्चैव देशे च शालग्रामस्थलं महत् ।
 पाषाणं तद्वत् यत्तच्च-शालग्राममिति स्मृतम् ॥ १६ ॥
 शालग्रामशिलास्पर्शात् कोटिजन्माघनाशनम् ।
 किं पुनर्यजनं तत्र हरिसान्निध्यकारकम् ॥ १७ ॥
 शालग्रामैकयजनाच्छतलिंगफलं लभेत् ।
 बहुभिर्जन्मभिः पुण्यैर्यदि कृष्णशिलां लभेत् ॥ १८ ॥
 गोष्पदेन च चिह्नेन जनुः स्तेन समाप्यते ।
 कामक्रोधादिदोषोत्थसर्वदुःखनियन्त्रणात् ॥ १९ ॥
 चक्रमित्याहुरेतस्मिन् देवः प्रीणाति पूजितः ।
 पद्ममष्टपलाशं च चतुरस्रं सुलक्षणम् ॥ २० ॥
 चतुर्द्वारसमायुक्तं कामगर्भितकर्णिकम् ।
 सामान्यमन्त्रमुद्दिष्टमष्टादशाक्षरं शृणु ॥ २१ ॥
 चतुरस्रं चतुर्द्वारं पद्ममष्टदलान्वितम् ।
 षट्कोणमध्ये कामाख्यं सप्तदशार्णवेष्टितम् ॥ २२ ॥
 षडक्षरं मनुवरं षट्कोणे विलिखेत्ततः ।
 तद् यन्त्रं महाभाग कृपया कथितं तव ॥ २३ ॥
 अस्य विज्ञानमात्रेण कृष्णात्मा साधको भवेत् ।
 अखण्डमण्डलाकारं व्याप्य विश्वं विजृम्भते ॥ २४ ॥
 सर्ववेदमयं येन तेन मण्डलमुच्यते ।
 प्रतिमां कृष्णदेवस्य यत्नतः कारयेत् सुधीः ॥ २५ ॥
 शिल्पिना कृष्णभक्तेन विश्वकर्माक्तजानता ।
 दशपंचांगुला मुख्या मध्यमा द्वादशांगुला ॥ २६ ॥
 अष्टांगुलाऽधमा सा तु न्यूनाधिक्यं न कारयेत् ।
 अज्ञानेनापि मोहेन यदि कुर्यान्नराधमः ॥ २७ ॥
 प्रतिष्ठा विफला तस्य पूजनान्न फलं लभेत् ।
 मानाङ्गुलविहीना या प्रतिमा यत्र तिष्ठति ॥ २८ ॥
 राजानं पीडयत्येव गृहस्थो नरकं व्रजेत् ।
 मानांगुलेन सा कार्या नान्यथा मुनिसत्तम ॥ २९ ॥
 काश्मरी ज्ञानदा प्रोक्ता स्वर्णदापि च मुक्तिदा ।
 संपत्तिदा शिलाजा तु राजती बहुमुक्तिदा ॥ ३० ॥
 तेजोदा दारुजा या च रैतिकी शत्रुनाशिनी ।
 ताम्री धर्मविवृद्धिं च करोति बहुसौख्यदा ॥ ३१ ॥

मृदैव मृन्मयी प्रोक्ता प्रतिमा शुभलक्षणा ।
 भोगदा मोक्षदा सा तु प्रतिमा कथिता तव ॥ ३२ ॥
 लेप्या लेख्या द्विधा चापि प्रतिमा परिकीर्त्तिता ।
 पर्वताग्रे नदीतीरे चत्वरे गोष्ठभूमिषु ॥ ३३ ॥
 समुद्रकूलेऽरण्ये वा मानहीनान्न दूषणम् ।
 कृष्णप्रतिकृतिं कुर्याद् दिव्यां वंशसुचिह्निताम् ॥ ३४ ॥
 तां तु संस्थापयेन्मन्त्री गृहे वा गोष्ठमध्यतः ।
 समाहितस्ततो मन्त्री पूजयेदुपचारकैः ॥ ३५ ॥
 शोडशोपचारमन्त्रेण यजनाख्येन सिद्धये ।
 यस्य दर्शनमिच्छन्ति देवा ब्रह्मशिवादयः ॥ ३६ ॥
 कृपया देवदेवेश ! मदग्रे सन्निधौ भव ।
 तस्य ते परमेशान ! स्वागतं स्वागतं भवेत् ॥ ३७ ॥
 कृतार्थोऽस्म्यनुगृहीतोऽस्मि सफलं जीवितं तु मे ।
 यदागतोऽसि देवेश चिदानन्दमयाव्यय ॥ ३८ ॥
 अज्ञानाद्वा प्रमादाद्वा वैकल्यात् साधनस्य च ।
 यदपूर्णं भवेत् कृत्यं कृत्याप्यभिमुखो भव ॥ ३९ ॥
 पाद्यं श्यामार्कदूर्वाब्जविष्णुकान्ताङ्घ्रिरिष्यते ।
 त्वद्भक्तिलेशसंपर्कात् परमानन्दसंप्लवः ॥ ४० ॥
 तस्य ते परमेशान पाद्यं शुद्धं प्रकल्प्यते ।
 जातीलवङ्गकङ्कोलैर्दद्यादाचमनीयकम् ॥ ४१ ॥
 स्वधामन्त्रेण मतिमान् स्मृत्वा यैर्दक्षिणं करम् ।
 वेदानामपि वेदाय देवानां देवतात्मने ॥ ४२ ॥
 आचमनं कल्पयामीश स्वधायाः शुद्धिहेतवे ।
 गन्धपुष्पाक्षतयवकुशाग्रतिलसर्षपान् ॥ ४३ ॥
 दूर्वाभिर्देवशिरसि शिरोमन्त्रेण चार्पयेत् ।
 एतदर्थमिदं प्रोक्तं तुष्टये शार्ङ्गधन्वनः ॥ ४४ ॥
 तापत्रयहरं दिव्यं परमानन्दलक्षणम् ।
 तापत्रयविमोक्षाय तवाव्यं कल्पयाम्यहम् ॥ ४५ ॥
 घृतमधुदधिभिस्ते मधुपर्कं स्वपाश्विना ।
 सर्वकालुष्यहीनाय परिपूर्णसुधात्मकम् ॥ ४६ ॥
 मधुपर्कमिदं देव कल्पयामि प्रसीद मे ।
 मुखे चाचमनं दद्यात् केवलेन जलेन च ॥ ४७ ॥

उच्छिष्टोप्यशुचिर्वापि यस्य स्मरणमात्रतः ।
 शुद्धिमाप्नोति तस्मै ते पुनराचमनं विदम् ॥ ४८ ॥
 चन्द्रचन्दनकाशमीरजलैः स्नानं विधीयते ।
 परमानन्दबोधाब्धिनिमग्ननिर्जमूर्तये ॥ ४९ ॥
 सांगोपाङ्गमिदं स्नानं कल्पयाम्यहमीश ते ।
 पीताम्बरयुगं दद्याद् यथाशक्त्या परिष्कृतम् ॥ ५० ॥
 मायाविन् तेन यज्जन्मनिगूढनिजतेजसे ।
 निरावरणविज्ञानवासस्ते कल्पयाम्यहम् ॥ ५१ ॥
 उत्तरीयं ततो दद्याद्वासोऽर्द्धनियमान्वितम् ।
 यमाश्रित्य महामाया जगत्संमोहिनी सदा ॥ ५२ ॥
 तस्मै ते परमेशाय कल्पयाम्युत्तरीयकम् ।
 यज्ञसूत्रं ततो दद्यादथवा स्वर्णनिर्मितम् ॥ ५३ ॥
 यस्य शक्तित्रयेणेदं संप्रोक्तमखिलं जगत् ।
 यज्ञसूत्राय तस्मै ते यज्ञसूत्रं प्रकल्पयेत् ॥ ५४ ॥
 हाराद्याभरणं दद्यात् सुवर्णाश्मसमन्वितम् ।
 स्वभावसुन्दरांगाय सत्यसत्याश्रयाय ते ॥ ५५ ॥
 भूषणानि विचित्राणि कल्पयाम्यमराचितम् ।
 अर्घोत्थितं जलं दद्यादुपचारान्तराङ्गके ॥ ५६ ॥
 समस्तदेवदेवेश सर्ववृत्तिकरं परम् ।
 अखण्डानन्दसम्पूर्णं गृहाण जलमुत्तमम् ॥ ५७ ॥
 चन्दनागुरुकर्पूरमिश्रगन्धं इहोच्यते ।
 सर्वाङ्गं लेपयेत्तेन तापत्रयोपशान्तये ॥ ५८ ॥
 परमानन्दसौभाग्य-पूरापूर्णदिगन्तरम् ।
 गृहाण परमं गन्धं कृपया परमेश्वर ॥ ५९ ॥
 पञ्चपुष्पाञ्जलीन् दद्यात् पूर्वोक्तेनैव वर्त्मना ।
 अन्यन्यपि च योग्यानि पुष्पाणि वैष्णवे मनौ ॥ ६० ॥
 कमले करवीरे द्वे तुलसी जातिकेतकी ।
 कल्लारचम्पकोत्पल-कुन्द-मन्दार-नागकेसरसेवती ॥ ६१ ॥
 नन्दावर्तं तु मल्लिका यूथी नवमालिका च सौगन्धि च कोरकम् ।
 कोरटाशोक-सर्ज-बिल्वाजुर्नमुनिपत्रकम् ॥ ६२ ॥
 पत्रं चामलकं शुद्धं कर्णिकारं तथा शुभम् ।
 पलाशादियथालाभं गोविन्दाय समर्पयेत् ॥ ६३ ॥

मलिनं भूमिसंस्पृष्टं कृमिकेशादिदूषितम् ।
 पर्युषितानि पुष्पाणि वर्जयेद्देवताचने ॥ ६४ ॥
 तिष्ठेद्दिनत्रयं शुद्धं पद्ममामलकं तथा ।
 तुलमी सर्वदा शुद्धा तथा बिल्वदलानि च ॥ ६५ ॥
 दिनैकं करवीराणि योग्यानि च तपोधन ।
 तुरयं गुणसम्पन्नं नानागुणमनोहरम् ॥ ६६ ॥
 आनन्दमौरभं पुष्पं गृह्यतामिदमुत्तमम् ।
 मन्त्रसंपुटितान्यस्येन्मातृकां देवकर्मणि ॥ ६७ ॥
 तत्त्वन्यासस्थले तांस्तान् गन्धपुष्पाक्षतैर्यजेत् ।
 पंचामिकायां दीक्षायां गणेशादिक्रमाद्यजेत् ॥ ६८ ॥
 यदा मध्ये तु गोविन्दं नैर्ऋत्यां हंसमर्चयेत् ।
 आग्नेय्याङ्गणमभ्यर्च्य ऐशान्यां शिवमर्चयेत् ॥ ६९ ॥
 वायव्यामर्चयेद्देवीं भोगमोक्षफलाप्तये ।
 गन्धादिभिरथार्च्यं षडङ्गं स्यादनन्तरम् ॥ ७० ॥
 शक्तौ ततोऽस्मि सर्वमन्यथा केवलं यजेत् ।
 विंश कृत्वो जपेन्मन्त्रं नमस्कृत्य क्षमापयेत् ॥ ७१ ॥
 तत्तदंगे षडङ्गानि वक्ष्यमाणेन वा जपेत् ।
 आग्नेयां शिवकोणे च राक्षसे वायुकोणके ॥ ७२ ॥
 मध्ये विष्णु च पूर्वादि अंगषट्कं समर्चयेत् ।
 हारस्पर्शकलायाञ्जनमुक्तावहिरौचिषोज्ज्वलाः ॥ ७३ ॥
 अभयवरोद्यतहस्ताः प्रधानतयाऽङ्गदेवताः कथिताः ।
 एवमभ्यर्च्य मतिमान् देहेन भेदतो यजेत् ॥ ७४ ॥
 मुखस्थं वेणुसंज्ञं यत् पूजयेत् सुसमाहितः ।
 वेणवे नम इत्यस्य मंत्रोऽयं समुदीरितः ॥ ७५ ॥
 कौस्तुभं हृदये रत्नं सूर्यायुतसमप्रभम् ।
 कौस्तुभाय नम इत्येवं तस्य मन्त्र उदीरितः ॥ ७६ ॥
 तदधो वनमालां च चन्द्रायुतसमप्रभाम् ।
 प्रणवं पूर्वमुच्चार्य वनमालायै नमो वदेत् ॥ ७७ ॥
 वनमालामनुः प्रोक्तः सर्वपापौघनाशनः ।
 कौस्तुभे ध्वं श्रीवत्साख्यं चन्द्रायुतसमप्रभम् ॥ ७८ ॥
 सूर्यायुतसमाभाय किरीटाय नमो वदेत् ।
 श्रीवत्साय नम इत्युक्तो मनुस्तस्य महर्षिभिः ॥ ७९ ॥

१०११ १०८१-

सहस्रसूर्यसंकाशे यजेन्मकरकुण्डले ।

मकरकुण्डलाभ्यां नम इत्यस्य मनुरीरितः ॥ ८० ॥

किरीटं मस्तके द्युमत्सूर्यायुतसमप्रभम् ।

सूर्यायुतसमाभाय किरीटाय नमो वदेत् ॥ ८१ ॥

प्रणवादिरयं प्रोक्तः किरीटस्य महर्षिभिः ।

पूर्वादिदिक्समारम्य प्रदक्षिणक्रमाद्यजेत् ॥ ८२ ॥

दामसुदामवसुदामकिंकिणीगन्धपुष्पकैः ।

अन्तःकरणरूपास्ते कृष्णस्य परिकीर्त्तिताः ॥ ८३ ॥

आत्माभेदेन ते पूज्या यथा कृष्णस्तथैव च ।

प्रणवादिनमोऽन्तैश्च मन्त्रैस्तान् परिपूजयेत् ॥ ८४ ॥

लयांगमुक्तं देवस्य भोगांगं शृणु गौतम ।

अष्टौ महिष्यो देवस्य पूर्वाऽदिषु प्रपूजयेत् ॥ ८५ ॥

प्रदक्षिणक्रमेणैव रुक्मिण्याद्यास्तु ता मताः ।

रुक्मिणी सत्यभामा च सुशीला च सुलक्ष्मणा ॥ ८६ ॥

कालिन्दी ऋक्षजा नाग्रजित्याख्या च सुनन्दका ।

द्रुतहेमसमप्रख्या रुक्मिणी रुढयौवना ॥ ८७ ॥

सितवस्त्रपरीधाना सर्वाभरणभूषिता ।

देवस्य वदनाम्भोजमिलिताक्षिमधुव्रता ॥ ८८ ॥

वराभयकरोपेता भुक्तये मुक्तये सताम् ।

इयं लक्ष्मीः परा शक्तिर्विश्वानुग्रहरूपिणी ॥ ८९ ॥

कलायकुसुमश्यामा सर्वाभरणभूषिता ।

पीताम्बरा बृहच्छ्रोणिः सत्याख्या धरणिः स्मृता ॥ ९० ॥

रत्ननूपुरशोभाढ्या वा दक्षिणे वरप्रदा ।

अन्याश्च गौरश्यामाभाः क्रमेण परिकीर्त्तिताः ॥ ९१ ॥

वराभयकरोद्युक्ता चित्राभरणशोभना ।

सितवस्त्रयुगाढ्या च सर्वेऽसितफलप्रदा ॥ ९२ ॥

यशोदा हेमसङ्काशा सितवस्त्रयुगान्विता ।

सर्वाभरणसंदीप्ता कुण्डलोद्भासितानना ॥ ९३ ॥

रोहिणीं च यजेत् तथा नन्दं गौरं समर्चयेत् ।

वरदाभयसंयुक्तं समस्तपुरुषार्थदम् ॥ ९४ ॥

बलदेवं चापि तथा पूजयेत् कुन्दसन्निभम् ।

हेलालोलकुण्डलिनं हेलोवन्तं स्मरेत् तथा ॥ ९५ ॥

ततो यजेत् सुभद्रां च श्यामलां रूढयौवनाम् ।
 तद्विर्वृणयः सर्वे गोपानपि समर्चयेत् ॥ ६६ ॥
 इन्द्रनीलमुकुन्दाद्यास्तद्विहः परिपूजयेत् ।
 इन्द्रनीलं मुकुन्दं च तथा चानन्दकच्छपौ ॥ ६७ ॥
 पुष्करं शंखपद्मौ च निधयोऽष्टौ प्रकीर्तिताः ।
 तद्विहः कल्पवृक्षांश्च इन्द्रादींस्तद्विहिर्यजेत् ॥ ६८ ॥
 इन्द्रमैरावतारूढं श्यामं वज्रधरं तथा ।
 साधिपं सपरीवारं तद्विशि परिपूजयेत् ॥ ६९ ॥
 अग्निं हेमसमाभासं शक्तितोमरधारिणम् ।
 मेषारूढं शक्तियुक्तं तेजसांपतिमर्चयेत् ॥ १०० ॥
 दक्षिणे पितृदेवं च महिषोपरि संस्थितम् ।
 यजेद् दण्डधरं चैव यमं पित्रधिदैवतम् ॥ १०१ ॥
 राक्षसाधिपतिं तद्वन्नैर्ऋत्यां खड्गधारिणम् ।
 तुरगावस्थितं देवं परिवारैः समर्चयेत् ॥ १०२ ॥
 पश्चिमे वरुणं शुक्लं मकरारूढमुज्ज्वलम् ।
 अपांपतिं पाशधरं परिवारैः सहार्चयेत् ॥ १०३ ॥
 वायव्यां वायुदेवं च प्राणाधिपसमाह्वयम् ।
 दक्षहस्तांकुशमेणवाहनं परिपूजयेत् ॥ १०४ ॥
 शरबिन्दुसमाभासं कृपया शशलांछनम् ।
 सोमं सौम्यदिशाधीशं नरारूढं समर्चयेत् ॥ १०५ ॥
 ईशानं वृषभारूढं चन्द्रायुतसमप्रभम् ।
 रुद्राधिपं शूलहस्तं गन्धमुख्यैः प्रपूजयेत् ॥ १०६ ॥
 इन्द्रेशानमध्यदेशे ब्रह्माणं हंसवाहनम् ।
 हेमगौरं चतुर्वक्त्रं पद्महस्तं प्रपूजयेत् ॥ १०७ ॥
 रक्षोवरुणयोर्मध्ये विष्णुं चक्रधरं यजेत् ।
 नागाधिपं सुपर्णस्थं विष्णोः पारिषदान्यजेत् ॥ १०८ ॥
 वज्रादीनायुधान् भद्रान् तेषां च बहिरर्चयेत् ।
 यथा सिन्धुसमुद्भूतास्तरङ्गा भिन्नतां ययुः ॥ १०९ ॥
 तथा कृष्णसमुद्भूता एते तस्यात्मतां ययुः ।
 तस्य ध्यानेन ते ध्येयाः साधकेन शुभंयुना ॥ ११० ॥
 एवं सप्तवृत्तिमयं देशिकः कृष्णमर्चयेत् ।
 धर्मार्थकाममोक्षाश्च करे तस्य सुनिश्चिताः ॥ १११ ॥

- अथवा तदङ्गपतिभिस्तदस्त्रैरपि चार्चयेत् ।
 एवं चाप्यर्चयन् कृष्णं काममुक्त्योः स भाजनम् ॥ ११२ ॥
 य एतद्यजनाशक्तः कृष्णाष्टकेन पूजयेत् ।
 श्रीकृष्णो वासुदेवश्च नारायणसमाह्वयः ॥ ११३ ॥
 देवकीनन्दनो यदुश्रेष्ठो वाष्णैर्यस्तदनंतरम् ।
 अमुरांतको भारहारी धर्मसंस्थापकः स्मृतः ॥ ११४ ॥
 एवं वा पूजयेत् कृष्णं यथाशक्त्यनुसारतः ।
 इह भुक्त्वा वरान् भोगानन्ते तु हरितां व्रजेत् ॥ ११५ ॥
 अगुरुक्षीर-गुग्गुलु-सिताज्य-मधु-चन्दनैः ।
 सारागारे विनिक्षिप्य साधको धूममर्चयेत् ॥ ११६ ॥
 वनस्पतिरसोत्पन्नो गन्धाढ्यो गन्ध उत्तमः ।
 आघ्रेयः सर्वदेवानां धूपोऽयं प्रतिगृह्यताम् ॥ ११७ ॥
 वर्त्या कर्पूरगर्भिण्या सर्पिषा तिलजेन वा ।
 संस्थया स्वर्णपात्रादौ सुदीप्तशिखया ततः ॥ ११८ ॥
 अर्घोदकेन संस्कृत्य नन्दजाय निवेदयेत् ।
 उत्तार्य दृष्टिपर्यन्तं घटां वामदिशि स्थिताम् ॥ ११९ ॥
 वादयेद् वामहस्तेन दक्षहस्तेन चार्पयेत् ।
 सुप्रकाशो महातेजाः सर्वत्र तिमिरापहः ॥ १२० ॥
 स बाह्याभ्यन्तरज्योतिर्दीपोऽयं प्रतिगृह्यताम् ।
 स्वर्णे वा ताम्रपात्रे वा रौप्ये वा पंकजे दले ॥ १२१ ॥
 सितोदकं सशाल्यन्नं सगुडं मधुना युतम् ।
 दधिदुग्धघृतोपेतं कदल्यादिफलान्वितम् ॥ १२२ ॥
 आनीय देवपुरतो यंबीजेन विनिक्षिपेत् ।
 अस्त्रमन्त्रेण विधिवद्धेनुमुद्रां प्रदर्शयेत् ॥ १२३ ॥
 चन्द्रबीजं वायुसंस्थं चतुर्दशस्वरान्वितम् ।
 नादबिन्दुसमायुक्तं बीजं नन्दमृतात्मकम् ॥ १२४ ॥
 परायेति च संप्रोदयानिरुद्धाय वदेत् पुनः ।
 नैवेद्यं च तथेत्युक्त्वा कल्पयामि नमो वदेत् ॥ १२५ ॥
 प्रोक्तो नैवेद्यमंत्रोऽयमनेन च निवेदयेत् ।
 अमृतोपस्तरणमपि स्वाहेति जलमर्पयेत् ॥ १२६ ॥
 अन्वाहार्याय प्राणाय स्वाहेति प्रथमाहुतिः ।
 अंगुष्ठानामिकामध्या प्राणाख्या मुद्रिका मता ॥ १२७ ॥

- आहवनीयायापानाय स्वाहेति द्वितीयका ।
 कनिष्ठांगुष्ठनाम्नी च मुद्रा तत्परिकीर्तिता ॥ १२८ ॥
 गार्हपत्याय व्यानाय स्वाहेति तृतीयाहुतिः ।
 तर्जन्यंगुष्ठमध्यमाभिस्तन्मुद्रा परिकीर्तिता ॥ १२९ ॥
 सत्यायोदानाय स्वाहेति च चतुर्थिका ।
 मध्यमानामिकांगुष्ठा चतुर्थी च कनिष्ठिका ॥ १३० ॥
 आवसथ्याय समानाय स्वाहेति पंचमी मता ।
 सर्वाभिरङ्गुरलीभिस्तत्तन्मुद्रा प्रकीर्तिता ॥ १३१ ॥
 प्रणवाद्यैरेभिर्देव देववक्त्रे हुनेद् गुरुः ।
 ॐ निवेदयामि भगवते जुषातेदं हविहरे ॥ १३२ ॥
 निवेद्यार्पणमन्त्रोऽयं सपर्यासु प्रकीर्तितः ।
 क्षणं विलम्ब्य मतिमान् दद्याद् गंडूषकन्ततः ॥ १३३ ॥
 अमृतापिधानमसि स्वाहेत्यमुनाम्बुना ।
 विष्वक्सेनाय वै दद्याच्छेषं नैवेद्यमुत्तमम् ॥ १३४ ॥
 उच्छिष्टमोजिनोऽप्येते एतेषामवधारय ।
 शिवे चण्डे वरायेति विष्णौ विष्वक्सेनाय च ॥ १३५ ॥
 शक्त्युच्छिष्टं शेषिकायै दद्यादर्चनसिद्धये ।
 अन्यथा नैव सिद्धिः स्यादर्चको नरकं व्रजेत् ॥ १३६ ॥
 नैवेद्यजातमुद्धृत्य स्थानशुद्धिं विधाय च ।
 आचमनीयं जलं दद्याद् दंतशोधनमेव च ॥ १३७ ॥
 हस्ते लेपं ततो दत्त्वा पुनः पानीयमर्चयेत् ।
 सूक्ष्मवस्त्रद्वयं दत्त्वा दद्याच्च स्वर्णपादुके ॥ १३८ ॥
 पूजास्थानं समानीय बहुमालां तथार्पयेत् ।
 दिव्यगन्धं ततो दद्यात् ताम्बूलं शशिसंयुतम् ॥ १३९ ॥
 स्तोत्रैः स्तुत्वा च विधिवत् कुर्याच्चैव प्रदक्षिणाम् ।
 पङ्क्त्यां कराभ्यां जानुभ्यामुरसा शिरसा तथा ॥ १४० ॥
 वचसा मनसा चेति प्रणामोऽष्टांग ईरितः ।
 भूमौ निपत्य यः कुर्यात् कृष्णेऽष्टांगनतिं सुधीः ॥ १४१ ॥
 सहस्रजन्मजं पापं त्यक्त्वा वैकुण्ठमाप्नुयात् ।
 नवीननीरदश्यामं नीलेन्दीवरलोचनम् ॥ १४२ ॥
 वल्लवीनन्दनं वन्दे कृष्णं गोपालरूपिणम् ।
 स्फुरद्बर्हदलोद्बद्धनीलकुञ्चितमूर्द्धजम् ॥ १४३ ॥

कदम्बकुसुमोद्भूतवनमालाविभूषितम् ।
 गंडमंडलसंसर्गि चलत्काञ्चनकुण्डलम् ॥ १४४ ॥
 स्थूलमुक्ताफलोदारहारोद्द्योतितवक्षसम् ।
 हेमांगदतुलाकोटिकिरीटोज्ज्वलविग्रहम् ॥ १४५ ॥
 मन्दमारुतसंक्षोभिबलिताम्बरसंचयम् ।
 रुचिरौष्ठपुटन्यस्तवंशीमधुरनिस्वनैः ॥ १४६ ॥
 लसद्गोपालिकाचेतो मोहयन्तं मुहुर्मुहुः ।
 वल्लवीवदनाम्भोजमधुपानमधुव्रतम् ॥ १४७ ॥
 क्षोभयन्तं मनस्तासां सस्मेरापांगवीक्षणैः ।
 यौवनोद्भिन्नदेहाभिः संसक्ताभिः परस्परम् ॥ १४८ ॥
 विचित्राम्बरभूषाभिर्गोपनारीभिरावृतम् ।
 प्रभिन्नांजनकालिन्दीजलकेलिकलोत्सुकम् ॥ १४९ ॥
 योधयन्तं कचिद् गोपान् व्याहरन्तं गवां गणम् ।
 कालिन्दीजलसंसर्गि-शीतला-निलकंपिते ॥ १५० ॥
 कदम्बपादपच्छाये स्थितं वृन्दावने कचित् ।
 रत्नभूधरसंलग्नरत्नासनपरिग्रहम् ॥ १५१ ॥
 कल्पपादपमध्यस्थं हेममंडपिकागतम् ।
 वसन्तकुसुमामोदसुरभीकृतदिङ्मुखम् ॥ १५२ ॥
 गोवर्द्धनगिरौ रम्ये स्थितं रासरसोत्सुकम् ।
 सव्यहस्ततलन्यस्तगिरिवर्यातपत्रकम् ॥ १५३ ॥
 खंडिताखंडलोन्मुक्तमुक्तासार-घनाघनम् ।
 वेणुवाद्यमहोल्लासैः कृतहुंकारनिस्वनैः ॥ १५४ ॥
 सवत्सेरुमुखैः शश्वद् गोपालैरभिवीक्षितम् ।
 कृष्णमेवानुगायद्भिस्तच्छेष्टावशवर्त्तिभिः ॥ १५५ ॥
 दंडपाशोद्यतकरैर्गोपालैरुपशोभितम् ।
 नारदाद्यैर्मुनिश्रेष्ठैर्वेदवेदांगपारगैः ॥ १५६ ॥
 प्रीतिसुस्त्रिगधया वाचा स्तूयमानं परात्परम् ।
 य एवं चिन्तयेद्देवं भक्त्या संस्तौति मानवः ॥ १५७ ॥
 त्रिसंध्यं तस्य तुष्टोऽसौ ददाति वरमीप्सितम् ।
 राजवल्लभतामेति भवेत् सर्वजनप्रियः ॥ १५८ ॥
 अचलां श्रियमाप्नोति स वाग्मी जायते ध्रुवम् ।
 ततो मुद्राः प्रदर्शयथ अग्निसंस्कारमाचरेत् ॥ १५९ ॥

मोदनात् सर्वदेवानां द्रावणात् पापसन्ततेः ।

मुद्रास्ताः कथिताः सद्भिर्देवसान्निध्यदायिकाः ॥ १६० ॥

गौतम उवाच—

भगवन् मे त्वया मुद्राः सूचिता न प्रकाशिताः ।

कथं विरचनं तासां तत्तथा ब्रूहि मे गुरो ॥ १६१ ॥

नारद उवाच—

कनिष्ठाङ्गुष्ठकौ सक्तौ करयोरितरेतरौ ।

तर्जनीमध्यमानामासंहता मुग्रवर्जिता ॥ १६२ ॥

मुद्रैषा गालिनी प्रोक्ता शस्ता गोपालपूजने ।

वनमालाभिनयवत्कराभ्यामागलादधः ॥ १६३ ॥

जानुपर्यन्तमित्येषा मुद्रा स्याद्वनमालिका ।

ओष्ठे वामकराङ्गुष्ठो लग्नस्तस्य कनिष्ठिका ॥ १६४ ॥

दक्षिणाङ्गुष्ठसंयुक्ता तत्कनिष्ठा प्रसारिता ।

तर्जनीमध्यमाऽनामाः किञ्चित् सङ्कुच्य चालिताः ॥ १६५ ॥

वेणुमुद्रेह कथिता सुगुप्ता प्रेयसी हरेः ।

अङ्गुलीः संहताः कृत्वा करयोर्बामदक्षयोः ॥ १६६ ॥

वामाऽनामासमायुक्ता दक्षपाणिकनिष्ठिका ।

दक्षस्य मध्यमाक्रान्ता वामहस्तस्य तर्जनी ॥ १६७ ॥

वाममध्यमयाक्रान्ता दक्षहस्तस्य तर्जनी ।

संहतौ कारयेद् विद्वानङ्गुष्ठावुभयोरपि ॥ १६८ ॥

धेनुमुद्रा निगदिता गोपिता साधकोत्तमैः ।

करौ संपुटितौ कृत्वा वामपाणिकनिष्ठया ॥ १६९ ॥

निपीड्य दक्षपाणिस्थं दक्षिणाङ्गुलिभिर्दृढम् ।

तस्य वामाङ्गुलिभैरतिगाढं निपीडयेत् ॥ १७० ॥

इतीयं बिल्वमुद्रा स्यात् प्रशस्ता कृष्णपूजने ।

कायेन मनसा वाचा बुद्ध्या बुद्ध्या च यत् कृतम् ॥ १७१ ॥

इह जन्मनि पूर्वस्मिन्नथवा पापसंचयम् ।

इमां जानञ्जनस्तस्मान्मुञ्चत्याशु न संशयः ॥ १७२ ॥

देवाः सर्वे नमस्यन्ति प्रणमन्ति तथा जनाः ।

काममुच्चार्य विधिवन्निक्षिपेद्दृढयोपरि ॥ १७३ ॥

कृत्वेतरं करं वामे कृत्वा सम्यक् समाङ्गुलीन् ।

अन्योन्यस्पृष्टकरयोर्मध्यमानामिकाङ्गुलिः ॥ १७४ ॥

अङ्गुष्ठेन च बध्नीयात् कनिष्ठामूलसंस्थिते ।
 तर्जन्यौ कारयेदेषा मुद्रा श्रीवत्ससंज्ञिता ॥ १७५ ॥
 अनामापृष्ठसंलग्ना दक्षस्य च कनिष्ठिका ।
 कनिष्ठिकान्यवबध्नीयादनामादक्षतर्जनी ॥ १७६ ॥
 गृहीत्वा दक्षिणाङ्गुष्ठं मध्यमानामिकाद्वयम् ।
 ग्रन्थयित्वा तथा वामतर्जनीमध्यमे न्यसेत् ॥ १७७ ॥
 दक्षिणे मणिबन्धे च वामाङ्गुष्ठे तु योजयेत् ।
 मुद्रेयं कौस्तुभस्योक्ता दर्शनीया प्रयत्नतः ॥ १७८ ॥
 कृत्वेतरं करं वामे कृत्वा सम्यक् समाङ्गुलीः ।
 तर्जन्युपरि तथा संन्यसेत् करतलं ततः ॥ १७९ ॥
 अङ्गुष्ठौ चालनीयौ च मत्स्यमुद्रेयमीरिता ।
 करौ संपुटितौ कृत्वा मणिबन्धौ सुयोजितौ ॥ १८० ॥
 अङ्गुष्ठे च कनिष्ठे च प्रविधाय सुयोजिते ।
 शेषा अङ्गुलयः सर्वा उभयोरपि भङ्गुराः ॥ १८१ ॥
 परस्परमसंलग्नाः शून्यमध्ये च कारयेत् ।
 उक्ता कलशमुद्रेयं सर्वतन्त्रेषु गोपिता ॥ १८२ ॥
 अकुंचितं ततः कृत्वा वामाङ्गुलिचतुष्टयम् ।
 प्रसार्य च तदङ्गुष्ठं दक्षहस्तेन वेष्टयेत् ॥ १८३ ॥
 प्रसार्य तर्जनीदक्षां तदङ्गुष्ठं च मन्त्रवित् ।
 शंखमुद्रेयमुदिता दर्शनात् पापनाशिनी ॥ १८४ ॥

इति श्रीगौतमीये महातन्त्रे दशमोऽध्यायः ॥ १० ॥

अथ एकादशोऽध्यायः

अथाम्रिजयनं वक्ष्ये कृष्णमन्त्रानुसारतः ।
 धर्मार्थकाममोक्षाणां यत् कृत्वा फलमश्नुते ॥ १ ॥
 गोमयाम्बः समालिप्य कुण्डं सर्वत्र मन्त्रवित् ।
 सामान्यार्घ्यं प्रकल्प्याथ पञ्चगव्येन सेचयेत् ॥ २ ॥
 त्रिकोणं तद्वहिः षट्कोणं पद्मं प्रकल्पयेत् ।
 चतुरस्रं चतुर्द्वारमेवं वा वह्निमण्डलम् ॥ ३ ॥
 कुण्डस्योत्तरभागे च त्रिरेखां हस्तमात्रिकाम् ।
 दक्षिणोत्तरतस्तद्वत् कुर्याल्लेखात्रयं शुभा ॥ ४ ॥
 अर्घ्याद्भिः प्रोक्ष्य सर्वं हि पञ्चशुद्धिं समाचरेत् ।
 वीक्षणं मूलमन्त्रेण शरेण प्रोक्षणं स्मृतम् ॥ ५ ॥
 ताडनं हेतिमन्त्रेण कवचेनाथ लेपयेत् ।
 अन्त्रेण रक्षितं कृत्वा वह्नेः संस्कारमाचरेत् ॥ ६ ॥
 पाषाणभवमग्निं च अथवाऽरणिसंभवम् ।
 श्रोत्रियाणां गृहोत्थं वा वनस्थमथवा हरेत् ॥ ७ ॥
 यदृच्छालाभसंप्राप्तो योग्यो यागप्रकर्मणि ।
 निरग्निब्राह्मणाङ्गवधो ह्यर्हलाभकरो भवेत् ॥ ८ ॥
 क्षत्रबन्धोश्चतुर्थांशफलं दद्याद्धुताशनः ।
 वैश्याच्छूद्राच्च विफलं जायते होमकर्मणि ॥ ९ ॥
 तस्मात् सर्वप्रयत्नेन वह्निमुक्तं समाचरेत् ।
 आनीय ताम्रपात्रस्थं क्रव्यादांशं परिक्षिपेत् ॥ १० ॥
 क्रव्यादेभ्यो नमः प्रोक्तः प्रणवाद्यो मनुर्भवेत् ।
 पूर्वाग्राणां स्मृता देवा मुकुन्देन्दुपुरंदराः ॥ ११ ॥
 रेखाणामुत्तराग्राणां ब्रह्मवैवस्वतेन्दवः ।
 ततो वह्नेर्योगपीठमर्चयेत् कर्णिकोपरि ॥ १२ ॥
 धर्मज्ञानं च वैराग्यमैश्वर्यमादितो यजेत् ।
 पूर्वादिदिक्षु नञ्पूर्वान् तथा धर्मादिकान् यजेत् ॥ १३ ॥
 मध्ये च पूजयेद्बह्वर्णवशक्तीर्विधानवित् ।
 पीता श्वेताऽरुणा कृष्णा धूम्रा तीव्रा स्फुलिङ्गिनी ॥ १४ ॥

रुचिरा त्वालिनी प्रोक्ताः कृशानोर्नवशक्तयः ।
 अंअर्कमण्डलं पूज्य उंसोममण्डलं यजेत् ॥ १५ ॥
 मंवह्निमण्डलं तद्वदर्चयेद्वन्धपुष्पकैः ।
 वागीश्वरीमृतुस्नातां नोलेन्दीवरसन्निभाम् ॥ १६ ॥
 वागीश्वरेण सहितामुपचारैः समर्चयेत् ।
 शक्तिप्रणवबीजाभ्यां तयोरर्चनमीरितम् ॥ १७ ॥
 वागीश्वरीमृतुमतीं पुरुषाधिष्ठितां स्मरेत् ।
 वह्निं संस्कृत्य पात्रस्थं रंबीजेन तु मन्त्रयेत् ॥ १८ ॥
 चैतन्यं प्रणवेनैव योजयंस्तं प्रयोजयेत् ।
 आत्मनोऽभिमुखं वह्निं जानुस्पृष्टमहीतलः ॥ १९ ॥
 शिवबीजधिया देव्या योनावेनं विनिक्षिपेत् ।
 ततो देवाय देव्यै च दद्यादाचमनीयकम् ॥ २० ॥
 गर्भनाड्या धृतं ध्यायेद्वह्निरूपं हरिं गुरुः ।
 पश्चाद्गर्भस्य रक्षार्थं प्रदद्याद्गर्भकंकणम् ॥ २१ ॥
 भूषाभिर्भूषयेद्देवीं त्रैलोक्योत्पत्तिमातृकाम् ।
 रेफवायुषट्स्वरैश्च नादबिन्दुविभूषिता ॥ २२ ॥
 मादिसान्ताश्च जिह्वानां मनवः परिकीर्तिताः ।
 पायौ लिंगे तथा नाभौ हृदये कंठमूलतः ॥ २३ ॥
 लम्बिकायां भ्रुवोर्मध्ये जिह्वां ज्वालावचो न्यसेत् ।
 हिरण्या गगना रक्ता कृष्णाऽन्या सुप्रभागता ॥ २४ ॥
 बहुरूपाऽतिरिक्ता च जिह्वाः कृपीटयोनिजाः ।
 सहस्रार्चिः स्वस्तिपूर्णः उत्तिष्ठ पुरुषस्तथा ॥ २५ ॥
 धूमव्यापी सप्तजिह्वो धनुर्धर इतीरितः ।
 षडंगमन्त्रा वह्नेश्च प्रणवाद्यनमोऽन्तका ॥ २६ ॥
 हृदयादिक्रमेणैव न्यस्तव्या अंगदेवताः ।
 मूर्ध्नि स्कन्धवामपार्श्वकयंधुकटिपार्श्वके ॥ २७ ॥
 स्कन्धे मूर्ध्नि च विन्यसेत् प्रदक्षिणक्रमेण तु ।
 जातवेदाः सप्तजिह्वो हव्यवाहनसंज्ञकः ॥ २८ ॥
 अश्वोदरसंज्ञोऽस्य पुनर्वैश्वानराह्वयः ।
 कौमारतेजाविश्वमुखोते देवमुखस्तथा ॥ २९ ॥
 एवं विन्यस्तदेहः सन् बालयेन्मनुनाऽमुना ।
 हनद्वयं समुचार्य दहद्वयं तथा पठेत् ॥ ३० ॥

सर्वज्ञाज्ञापय स्वाहा मन्त्रोऽयं समुदाहृतः ।
 अग्निं प्रज्वलितं वन्दे जातवेदं हुताशनम् ॥ ३१ ॥
 स्वर्णवर्णममलं संसिद्धं सर्वतोमुखम् ।
 संसिद्धेन च मन्त्रेण त्रिभिर्मन्त्रैर्हुताशनम् ॥ ३२ ॥
 ज्वालयन्मतिमान्मन्त्री अन्यथा विफलं भवेत् ।
 दधैरगमैः शुद्धैश्च मूलमध्याग्रह्यादितैः ॥ ३३ ॥
 संस्तरेद्विधिवन्मन्त्री प्रदक्षिणवशादयम् ।
 एवं संस्तरणं कुर्याद्वर्जयित्वाऽऽत्मनो दिशम् ॥ ३४ ॥
 यज्ञवृक्षोद्धवैस्तद्वत्काष्ठैश्च परिधित्रयम् ।
 मध्यमेखलायां तु संस्तरेत्तन्त्रवित्तमः ॥ ३५ ॥
 अथवा स्थण्डिले मन्त्री भूमौ सर्वं परिस्तरेत् ।
 गन्धादिभिः समभ्यर्च्य वह्निदेवं विभावयेत् ॥ ३६ ॥
 त्रिनयनमरुणाभं बद्धमौलिं सुशुक्लं-
 शुक्रमरुणायतनयनं कल्पमम्भोजसंस्थम् ।
 अभिमत-वरशक्ति-स्वस्तिकाभीति-हस्तं
 हसितकमलमालालंकृतांसं कृशानुम् ॥ ३७ ॥
 सुवर्णवर्णममलं लसत्स्वर्णोपवीतकम् ।
 चतुर्भुजं स्वर्णमालालंकृतांसं समुज्ज्वलम् ॥ ३८ ॥
 शब्दब्रह्ममयं स्तोत्रं शब्दायमानमुत्तमम् ।
 एवं वा मनसा ध्यायेच्छान्तिकादौ गुरुत्तमः ॥ ३९ ॥
 कृष्णं कृष्णगते वर्णे ध्यायेन्मारणकर्मणि ।
 मूर्त्तीरष्टौ समभ्यर्च्य षट्कोणे तु षडंगकम् ॥ ४० ॥
 मध्ये जिह्वां यजेद्वह्नेर्वह्निं तन्मनुना यजेत् ।
 वैश्वानरपदं पूर्वं जातवेदमनंतरम् ॥ ४१ ॥
 लोहिताक्षं ततश्चोक्त्वा इहावह ततः परम् ।
 सर्वकर्माणि देहि मे स्वाहा मनुः सर्वार्थसिद्धिदः ॥ ४२ ॥
 आज्यस्थालीं समानीय क्षालयेदस्त्रमन्त्रतः ।
 कुण्डेऽङ्गारान् समुत्तोल्य सेतुना त्वस्त्रमन्त्रतः ॥ ४३ ॥
 तस्यामाज्यं विनिक्षिप्य जानीयात्तापनं हि तत् ।
 प्रज्वाल्य कुशमाच्छाद्य आज्यं विश्वानलो क्षिपेत् ॥ ४४ ॥
 अभिद्योतनमित्युक्तं सर्वत्र कर्मसु पुनः ।
 कुशान् समुज्ज्वाल्य च तान् निक्षिपेदाज्यमध्यतः ॥ ४५ ॥

मूलमन्त्रेण मतिमानाज्यसंस्कार ईरितः ।
अभिमान्य च मूलेन रक्षयेदस्त्रमुच्चरन् ॥ ४६ ॥
प्रदर्श्य धेनुयोनिं च आज्यं तदमृतात्मकम् ।
सुक्सुवौ तु समादाय विधिना निमित्तो गुरुः ॥ ४७ ॥
त्रिंशः प्रतापयेद्ब्रह्मै पुनः प्रक्षाल्य वारिणा ।
पुनः प्रताप्य तौ मंत्री स्थापयेत्तौ स्वदक्षिणे ॥ ४८ ॥
कुशास्तरे च विधिना कुशेनाच्छादयेत्ततः ।
स्रुवमादाय मतिमान् धारयैस्तन्निभागतः ॥ ४९ ॥
दक्षादाज्यं समादाय अग्नये तदनन्तरम् ।
स्वाहेति जुहुयान्मन्त्री अग्नेर्दक्षिणलोचने ॥ ५० ॥
वामनस्तद्वदादाय सोमाय स्वाहया ततः ।
मन्त्रेणानेन जुहुयादग्नेर्वामविलोचने ॥ ५१ ॥
मध्यात्तद्वत् समादाय अग्नेर्भालस्थलोचने ।
जुहुयादग्निसोमाभ्यां स्वाहेति मनुनाऽमुना ॥ ५२ ॥
इत्यग्नेर्नेत्रवक्त्राणां कुर्यादुद्धाटनं गुरुः ।
संस्कारार्थं ततो वह्नेर्हुनेन्नवनवाहुतीः ॥ ५३ ॥
प्रणवाद्येन मतिमान् स्वाहान्तेन तदुच्चरन् ।
गर्भाधानं पुंसवनं सीमन्तोन्नयनं तथा ॥ ५४ ॥
जातकर्म नाम तथा चोपनिष्क्रमणं तथा ।
चूडोपनयने भूयो वेदाध्ययनमेव च ॥ ५५ ॥
गोदानं च विवाहं च संस्काराः शुभकर्मणि ।
अशुभे मरणं तेषां प्रयुक्तास्तन्त्रवेदिभिः ॥ ५६ ॥
ततश्च पितरौ वह्नेः संपूज्य हृदयं नयेत् ।
वह्निमन्त्रेण विधिवद्द्यादाहुतिपञ्चकम् ॥ ५७ ॥
समिधः पञ्च जुहुयान्मूलाग्रघृतसंप्लुताः ।
गुरुर्हृदयमन्त्रेण विधिवत् स्वाहयाऽन्विताः ॥ ५८ ॥
महागणेशमन्त्रेण हुनेदेकादशाहुतीः ।
सामान्यं सर्वदेवानामेतदग्निमुखं स्मृतम् ॥ ५९ ॥
बहुरूपञ्च जिह्वायामावाह्य परमेश्वरम् ।
गन्धादिभिः समभ्यर्च्य जुहुयात्षोडशाहुतीः ॥ ६० ॥
मूलमन्त्रेण विधिना वक्त्रे कीकरणं त्विदम् ।
पुनस्तेनैव जुहुयादाहुतीः पञ्चविंशतिम् ॥ ६१ ॥

नाडीसंधानमुद्दिष्टं बहिदैवतयोरपि ।
 अंगादिपरिवाराणामेकैकामाहुतिं हुनेत् ॥ ६२ ॥
 पुनर्व्याहृतिभिर्हुत्वा होमं कुर्याद्यथाविधि ।
 अनुक्ते तु हविर्द्रव्ये तिलाज्यं हविरुच्यते ॥ ६३ ॥
 जुहुयाद्रक्तपद्मं वा मधुरत्रयसंयुतम् ।
 पायसं मधुरोपेतं जुहुयाद्वा यथामति ॥ ६४ ॥
 अस्यान्तर्जुहुयाद्वहेः पंडितः सर्वमर्मसु ।
 बधिरत्वं कर्णहोमे नेत्रे त्वन्धत्वमाप्नुयात् ॥ ६५ ॥
 नासिकायां मनःपीडाशिरोरुग्मोहसृत्युदः ।
 यतः काष्ठं ततः श्रोत्रं यतो धूमोऽथ नासिका ॥ ६६ ॥
 यतोऽल्पज्वलनं नेत्रं यतो भस्म ततः शिरः ।
 ततः प्रज्वलितो वह्निस्तन्मुखं जातवेदसः ॥ ६७ ॥
 एवं होमं विधायाथ मतिमान् तापयेच्चरुम् ।
 पात्रे ताम्रमये शुद्धे दुग्धेन कापिलेन वै ॥ ६८ ॥
 शुद्धतंडुलसंभूतं प्रसृतेर्विशतिं क्षिपेत् ।
 घृतधारां ततो दद्याद्यावद्विज्ञो भवेच्चरुः ॥ ६९ ॥
 अथ हुत्वा च मेधावी कृष्णमावाह्य मन्त्रवित् ।
 विसृजेद्विन्दुगो धाम्नि नित्यहोमोऽयमीरितः ॥ ७० ॥
 स्वगृहोक्तविधानेन वलिं वैष्णवमाचरेत् ।
 भागद्वयमथ चरुं कृष्णाय विनिवेदयेत् ॥ ७१ ॥
 एकं भागं स्वयंभुक्त्वाऽपरं शिष्ये समर्थयेत् ।
 शयीत संयतः शिष्यः कंबले वा कुशासने ॥ ७२ ॥
 भूतेश्वरस्य मन्त्रेण आशिषा बन्धयेद् गुरुः ।
 ततः शयीत तां रात्रिमधिवासोऽयमीरितः ॥ ७३ ॥

इति श्रीगौतमोये महातन्त्रे एकादशोऽध्यायः ॥ ११ ॥

अथ द्वादशोध्यायः

ततः प्रातः समुत्थाय कृतनित्यक्रियो गुरुः ।

कृतकृत्योपि शिष्यस्तु निषेदेद् गुरुसन्निधौ ॥ १ ॥

कथयेद्रात्रिवृत्तान्तं शुभं वा यदि वाऽशुभम् ।

सुमंगलीभिर्नारीभिः सहितं भोजनं मिथः ॥ २ ॥

गिरिशृङ्गारोहणं च हस्त्यश्वरथरोदसीम् ।

आरोहणं सौधगृहे देवोत्सवनिरीक्षणम् ॥ ३ ॥

मंगलं ससुरामासं दर्शनं स्पर्शनं तथा ।

मन्त्रसिद्धस्य लिङ्गानि प्रोक्तानि तव सुव्रत ॥ ४ ॥

अनाकूल्यानि कथये शृणु निन्द्यानि सर्वतः ।

कृष्णवर्णैर्भटैः स्वप्ने प्रहारस्तैललेपनम् ॥ ५ ॥

विप्राणां रोषवादे च परस्त्रीणां निषेवणम् ।

सिद्धविघ्नानि चोक्तानि अन्यानि विदितानि च ॥ ६ ॥

एवं दोषं समाज्ञाय क्षणात् परिहरेद् गुरुः ।

होमं कुर्यात् सहस्रादिदिब्यैः कल्पोक्तदर्शितैः ॥ ७ ॥

साङ्गं च सपरीवारं हुत्वा बलिमथाचरेत् ।

मण्डलस्य बहिर्भागे लोकेशादिबलिं हरेत् ॥ ८ ॥

नक्षत्राणां सवाराणां सराशीनां यथाक्रमम् ।

गन्धाद्यैः सम्यगभ्यर्च्य तत्तन्मन्त्रैस्तु मन्त्रवित् ॥ ९ ॥

शुद्धध्वाऽनेन सतोयेन तत्तत्स्थानेष्वनुक्रमात् ।

दद्याद्बलिं गन्धपुष्पधूपदीपकमादरात् ॥ १० ॥

ताराणामश्विन्यादीनां राशिः पादाधिकद्वयम् ।

मेषादि— शुक्रनक्षत्र—संज्ञापूर्वमनन्तरम् ॥ ११ ॥

देवताभ्यः पदं प्रोक्त्वा दिवा नक्तं वदेत्तथा ।

चारिभ्योऽप्यथ भूतेभ्यस्तेभ्यश्चैव नमो वदेत् ॥ १२ ॥

एवं राशौ तु संपूर्णे तस्मिन्स्तद्वत् प्रयोजयेत् ।

तथा राश्यधिपानां च ग्रहाणां तत्र तत्र तु ॥ १३ ॥

मीनमेषान्तराले तु करणानां बलिं हरेत् ।

मेषस्य वृश्चिकस्यारः शुक्रो वृषतुलाधिपः ॥ १४ ॥

बुधो युक्कन्ययोश्चाथ चन्द्रः कर्कटकाधिपः ।
 सिहराश्यधिपो भानुश्चापमीनाधिपो गुरुः ॥ १५ ॥
 मकरस्यापि कुम्भस्य मन्दो राश्यधिपा इमे ।
 इलतामिन्द्राय इत्यादिविष्णुपारिषदं तथा ॥ १६ ॥
 दद्याद् बलिं दिगीशाय विधिनाऽथ गुरुत्तमः ।
 ॐ अश्विनीदेवताभ्यो दिवानक्तं चारिभ्यो भूतेभ्यो नमः ॥ १७ ॥

रोहिणीमृगशीर्षपूर्वाषाढादेवताभ्यो दिवानक्तं चारिभ्यो भूतेभ्यो नमः ।
 फाल्गुन्युत्तरफाल्गुनीपाददेवताभ्यो दिवानक्तं चारिभ्यो भूतेभ्यो नमः ॥ १८ ॥
 उत्तरफाल्गुनीत्रिपाददेवताभ्यो दिवानक्तं चारिभ्यो भूतेभ्यो नमः ।
 हस्तचित्रार्धदेवताभ्यो दिवानक्तं चारिभ्यो भूतेभ्यो नमः ॥ १९ ॥
 चित्रोत्तरार्द्धस्वातीविशाखात्रिपाददेवताभ्यो " " ।
 विशाखापाददेवताभ्यो दिवानक्तं चारिभ्यो भूतेभ्यो नमः ॥ २० ॥
 मूलदेवताभ्यो रेवतीदेवताभ्यो दिवानक्तं चारिभ्यो भूतेभ्यो नमः ॥ २१ ॥
 पूर्वाषाढोत्तराषाढपाददेवताभ्यो दिवानक्तं चारिभ्यो भूतेभ्यो नमः ॥ २२ ॥
 उत्तराषाढश्रवणादेवताभ्यो दिवानक्तं चारिभ्यो भूतेभ्यो नमः ।
 धनिष्ठाद्धशतभिषादेवताभ्यो दिवानक्तं चारिभ्यो भूतेभ्यो नमः ॥ २३ ॥
 शतभिषापूर्वभाद्रपाददेवताभ्यो दिवानक्तं चारिभ्यो भूतेभ्यो नमः ।
 मेषाश्विनीभरणीकृत्तिकापाददेवताभ्यो दिवानक्तं चारिभ्यो भूतेभ्यो नमः ॥ २४ ॥
 वृष-कृत्तिकात्रिपादरोहिणीमृगशिरःपूर्वाद्धदेवताभ्यो " " ।
 मिथुन-मृगशिराद्धपुनर्वसुत्रिपाददेवताभ्यो दिवानक्तं " ॥ २५ ॥
 कर्कट-पुनर्वस्वेकपादपुष्याश्लेषादेवताभ्यो दिवानक्तं " ।
 सिंह-मघापूर्वोत्तराफाल्गुनीपाददेवताभ्यो दिवानक्तं चारिभ्यो " ॥ २६ ॥
 कन्योत्तरात्रिपादहस्तचित्रार्द्धदेवताभ्यो दिवानक्तं चारिभ्यो भूतेभ्यो नमः ।
 तुला-चित्रार्द्धस्वातीविशाखात्रिपाददेवताभ्यो दिवानक्तं " ॥ २७ ॥
 वृश्चिक-विशाखापादानुराधाज्येष्ठादेवताभ्यो दिवानक्तं " ।
 धनु-मूलपूर्वाषाढोत्तराषाढपाददेवताभ्यो दिवानक्तं " ॥ २८ ॥
 मकरोत्तराषाढत्रिपादश्रवणाधनिष्ठाद्धदेवताभ्यो दिवानक्तं " ।
 कुम्भ-धनिष्ठोत्तरार्द्धशतभिषापूर्वभाद्रत्रिपाददेवताभ्यो दिवा० " ।
 मीन-पूर्वभाद्रपादोत्तरभाद्ररेवतीदेवताभ्यो दिवानक्तं " ॥ २९ ॥

पाददेवताभ्यो नमः शुक्रदेवताभ्यो नमः ।
 बुधदेवताभ्यो नमः चन्द्रदेवताभ्यो नमः ॥ ३० ॥

आदित्यदेवताभ्यो नमः बृहस्पतिदेवताभ्यो नमः ।
 शनैश्चरदेवताभ्यो नमः सिंहदेवताभ्यो नमः ॥ ३१ ॥
 व्याघ्रदेवताभ्यो नमः वराहदेवताभ्यो नमः ।
 खरदेवताभ्यो नमः गजदेवताभ्यो नमः ॥ ३२ ॥
 वृषदेवताभ्यो नमः कुक्कुरदेवताभ्यो नमः ।

हरदुर्गागुहविष्णुब्रह्मलक्ष्मीधनाधिपाः

वारदेवता इति प्रोक्तास्तेभ्यो बलिं हरेद् गुरुः ॥ ३३ ॥

इत्थं बलिविधिः प्रोक्तः सर्वविघ्नौघनाशनः ।

गोपुच्छमूषिकां त्यक्त्वा तृणैरास्तरणं भवेत् ॥ ३४ ॥

जंबीजं कलिवृक्षं च त्यक्त्वा चैधांसि कल्पयेत् ।

शुभसिन्दूरबालार्कवर्णो वह्नेः सुशोभनः ॥ ३५ ॥

भेरीवादित्रगंभीरशब्दो वह्नेः शुभप्रदः ।

कर्पूरचन्दनवृन्दाभधूमः सर्वार्थसिद्धिकृत् ॥ ३६ ॥

खरवायसवच्छब्दो वह्नेः सर्वविनाशकृत् ।

कृष्णः कृष्णगतिर्वर्णो राज्यं चापि विनाशयेत् ॥ ३७ ॥

पूर्णाहुतिं ततो दद्यादेष चैव विधानवित् ।

ॐ भूर्भुवः स्वरगनये पृथिव्यै च महते स्वाहा ततः ॥ ३८ ॥

ॐ भूर्भुवश्चान्तरीक्षाय च देवाय महते च स्वाहा ततः ।

स्वश्चन्द्रमसे च दिग्भ्यश्च नक्षत्रेभ्यश्च स्वाहा ।

ॐ भूर्भुवः स्वश्चन्द्रमसे नक्षत्रेभ्यश्च दिग्भ्यश्च स्वाहा ॥ ३९ ॥

सुवस्तुचौ समादाय घृतेनापूर्य तौ पुनः ।

होमद्रव्याणि निःक्षिप्य नाभौ संस्थाप्य तौ पुनः ॥ ४० ॥

ब्रह्मार्पणेन मनुना दद्यात् पूर्णाहुतिं पुनः ।

इतः प्राणं पूर्वं प्राणबुद्धिदेहधर्माधिकारतः ॥ ४१ ॥

जाग्रत्स्वप्नसुषुप्त्यवस्थासु मनसा वचसा कर्मणा-

हस्ताभ्यामुदरेण शिशना यत् स्मृतं यत् कृतं-

यदुक्तं तत् सर्वं ब्रह्मार्पणं भवतु स्वाहा ।

ब्रह्मार्पणमनुः सोयं ब्रह्मार्पणविधौ स्मृतः ॥ ४२ ॥

इति श्रीगौतमीये महातन्त्रे द्वादशोऽध्यायः ॥ १२ ॥

अथ त्रयोदशोऽध्यायः

एवं होमविधिं कृत्वा कुण्डस्थण्डिलदेवताः ।
 दिक्पालदेवतां चापि अंकुरार्पणदेवताः ॥ १ ॥
 आनयेत् कलशे चापि कृष्णैक्यं भावयेद् गुरुः ।
 कृष्णं सुधात्मतां नीत्वा शिष्यमाहूय मन्त्रवित् ॥ २ ॥
 वाससा नेत्रं बध्नीयान्नेत्रमन्त्रेण यत्नतः ।
 पाययित्वा पञ्चगव्यं मन्त्रामृतमयं शुभम् ॥ ३ ॥
 स्यस्यातंतं मन्त्रज्ञोऽध्वषहूँ च विशोधयेत् ।
 विष्णुतत्त्वानि संशोध्य अभिषेकगृहं नयेत् ॥ ४ ॥
 वर्णः कालापदं तत्त्वमन्त्रो भुवनमेव च ।
 अध्वषहूमिति प्रोक्तं मुनिभिस्तन्त्रवेदिभिः ॥ ५ ॥
 वर्णाध्वा वर्णसंघश्च कलाध्वा सद्भिरीरितः ।
 पदाध्वा पदसङ्घः स्यात्तत्त्वाध्वा पञ्चविंशतिः ॥ ६ ॥
 षट्त्रिंशद्वैष्णवं तत्त्वमिति तत्त्वविदो विदुः ।
 मन्त्राध्वा मन्त्रराशिः स्यात्ते हि वैदिकतान्त्रिकाः ।
 भुवनाध्वेतिपूर्वतः ॥ ७ ॥
 ॐ वेदगर्भो नमश्चान्ते मनुर्ध्वविशोधने ।
 नवाहुतीर्गुरुः कुर्यादेकैकाध्वविशोधने ॥ ८ ॥
 हस्ते गृहीत्वा तं शिष्यमभिषेकगृहं नयेत् ।
 निवेश्य मातृकायन्त्रे सेचयेत् कलशामृतैः ॥ ९ ॥
 कृष्णानुभवपूर्णात्मा आचार्यश्चानयेद् घटम् ।
 गोरोचनापल्लवानि कल्पवृक्षधियामृशत् ॥ १० ॥
 शिरः शिरसि संयोज्य विलोममातृकां जपन् ।
 मूलमन्त्रतया जप्त्वा कुर्यादेवाभिषेचनम् ॥ ११ ॥
 रत्नौषधिकलाभिश्च जलं कृष्णात्मकं भवेत् ।
 तेन तत्सेकमात्रेण शिशुः कृष्णो न चान्यथा ॥ १२ ॥
 कृष्णात्मकं तु तन्त्रोऽयं शिरआदि पदावधि ।
 अभिषिञ्चेत्तेन मन्त्री कृष्णात्मा भवति ध्रुवम् ॥ १३ ॥
 एवं यः कुरुते भक्त्या आत्मानं विष्णुसंस्कृतम् ।
 इह भुक्त्वा यथाकामं देहान्ते तत्पदं व्रजेत् ॥ १४ ॥

चन्दनालेपितांगश्च द्विजाशीर्भिश्च संयुतः ।
 कृष्णात्मकं देशिकं तं प्रणम्य च पुनः पुनः ॥ १५ ॥
 निषीदेत् सन्निधौ तस्य नियतो विनयान्वितः ।
 न्यासजालं तस्य देहे गुरुः संन्यस्य यत्नतः ॥ १६ ॥
 दक्षकर्णे वदेन्मन्त्रं त्रिवारं पूर्णमानसः ।
 गणेशादिमनुं चोक्त्वा समया कथयेद् गुरुः ॥ १७ ॥
 मन्त्रार्थं मन्त्रबीजं च तच्छक्तिं तत्फलानि च ।
 आत्मानं दर्शयेत् साक्षात् स्वनाम्ना मातृमयत्वतः ॥ १८ ॥
 मन्त्रकुण्डलिदेवानामेकार्थत्वं प्रकाशयेत् ।
 सिद्धान्तं वैष्णवं यत्नाद् बोधयेत् तस्य चेद् गुरुः ॥ १९ ॥
 यथा प्रामागतं तोयं विष्टामूत्रादिदूषितम् ।
 गंगायां मिलितं तत्तु गंगैव भवति ध्रुवम् ॥ २० ॥
 तथा मातृमानमेयंत्रयातीतो भवेच्छिशुः ।
 शिष्योपि पूर्णतां मत्वा गुरुं यत्नेन तोषयेत् ॥ २१ ॥
 गुरवे दक्षिणां दद्याद्वित्तार्द्धं भक्तितत्परः ।
 तदद्धं वा ततो दद्याद्यथाशक्त्यथ भक्तितः ॥ २२ ॥
 वित्तशाठ्यं न कुर्वीत कृतेऽनर्थं समावहेत् ।
 गोभूहिरण्यवस्त्रादि गुरवेऽथ निवेदयेत् ॥ २३ ॥
 गुरुपुत्रे च तत्पत्न्यै तच्छिष्येऽपि स्वभक्तितः ।
 वस्त्रालङ्करणं दद्याद् भोज्यमिष्टं यथारुचि ॥ २४ ॥
 ऋत्विग्भ्यो दक्षिणां दद्याद् वस्त्रालङ्कारसंयुताम् ।
 सा तु तांस्तर्पयेद्भक्त्या यथाविभवविस्तरात् ॥ २५ ॥
 ततः प्रभृति मन्त्रज्ञो गुरुशासनसंस्थितः ।
 यथा मन्त्रे तथा देवे यथा देवे तथा गुरौ ॥ २६ ॥
 पश्येदभेदतो मन्त्री ह्येवंभक्तिक्रमो मुने ।
 अभक्तिभजनाल्लोके देवताह्वेशदायकः ॥ २७ ॥
 त्रिदिनं निवसेद् भक्त्या सिद्धये गुरुसन्निधौ ।
 अन्यथा तद्गतं तेजो गुरुमेति न संशयः ॥ २८ ॥
 इति श्रीगौतमीये महातन्त्रे सर्वोत्तमोत्तमे त्रयोदशोऽध्यायः ॥ १३ ॥

अथ चतुर्दशोऽध्यायः

चैत्रे मास्यथ वा कृत्वा शुभर्क्षे गुरुशासनात् ।
 द्वादश्यां शुक्लपक्षे च माघवे मासि तत्तिथौ ॥ १ ॥
 आरभेदमलायां चेत् पुरश्चर्या स्वसिद्धये ।
 जपहोमौ तर्पणं च सेको ब्राह्मणभोजनम् ॥ २ ॥
 पञ्चाङ्गोपासनं लोके पुरश्चरणमुच्यते ।
 आदौ पुरस्क्रियां कर्तुं कुर्याद् भूमेः परिग्रहम् ॥ ३ ॥
 स्वेच्छाहारविहाराय तत ऊर्ध्वं न लङ्घयेत् ।
 जीवहीनो यथा देहः सर्वकर्मसु न क्षमः ॥ ४ ॥
 पुरश्चरणहीनोऽपि न तथा फलदो मनुः ।
 पर्वताग्रे नदीतीरे गोष्ठे देवालये तथा ॥ ५ ॥
 पुण्यारण्ये तथा तीरे समुद्रस्य निजे गृहे ।
 तुलसीकाननेऽरण्ये बिल्वमूले च शस्यते ॥ ६ ॥
 विष्णुक्षेत्रे च विधिवत् सिद्धये जपमारभेत् ।
 अन्यथा भोजनादोषात्सिद्धिहानिः प्रजायते ॥ ७ ॥
 पुरश्चरणकृन्मन्त्री भक्ष्याभक्ष्यं विचारयेत् ।
 अन्यथा भोजनादोषात् सिद्धिहानिः प्रजायते ॥ ८ ॥
 सत्कुलस्य न जातानि शुचीनां श्रीमतां सताम् ।
 गृहस्थानां वदान्यानां भिक्षाशीतोग्रजन्मनाम् ॥ ९ ॥
 भुञ्जानो वा हविष्यान्नं शाकं च विहितं तथा ।
 मूलं च क्रमुकेन्दूनां वर्जयेद् विहितं मुने ॥ १० ॥
 पयो दधि फलं चापि नारिकेलं यथोदितम् ।
 हविष्यं वा यथाश्रियात् सक्तुयवसमुद्भवम् ॥ ११ ॥
 आम्रमामलकं चैव मूलं केशरिसंभवम् ।
 रम्भाफलं तिलिन्डीकं कमलागरुर्जङ्गमम् ॥ १२ ॥
 फलान्येतानि भोज्यानि एवमन्यानि वर्जयेत् ।
 भूशय्यां ब्रह्मचारित्वं मौनं चाप्यनसूयताम् ॥ १३ ॥
 नित्यं त्रिसवनस्नानं क्षुद्रकर्मविवर्जनम् ।
 नित्यपूजा नित्यदानं देवतास्तुति—कीर्तनम् ॥ १४ ॥

नैमित्तिकाच्चर्चनं चैव विश्वासो गुरुदेवयोः ।

जपनिष्ठा द्वादशैते धर्माः स्युर्मन्त्रसिद्धिदाः ॥ १५ ॥

नित्यं सूर्यमुपस्थाय तस्य चाभिमुखो जपेत् ।

देवताप्रतिमादौ च वह्नौ चाभ्यर्च्य तन्मुखः ॥ १६ ॥

अनिर्वेदस्तथाऽव्यग्रः शास्त्रोक्ताचारपालकः ।

स्नानपूजाजपध्यानहोमतर्पणतत्परः ॥ १७ ॥

निष्कामो देवतायां च सर्वकर्मनिवेदकः ।

एवमादौ च नियमान् पुरश्चरणमुच्चरेत् ॥ १८ ॥

शक्तौ त्रिसवनस्नानमन्यथा द्विःसकृत्तथा ।

अस्नातस्य फलं नास्ति न वा तर्पयतः पितृन् ॥ १९ ॥

अमेध्यसंभवं देहं जलादिन्द्रियशुद्धता ।

तस्मान्मुख्यं जलस्नानं सर्वेषां मुनिभिर्मतम् ॥ २० ॥

ऋतुकालं विना मन्त्री स्वस्त्रियं नापि संस्पृशेत् ।

मैथुनं तत्कथालापं तद्गोष्ठीं परिवर्जयेत् ॥ २१ ॥

पर्वते सिन्धुतीरे वा पुण्यारण्ये नदीतटे ।

यदि कुर्यात्पुरश्चर्यां तत्र कूर्मं न चिन्तयेत् ॥ २२ ॥

दीपस्थानं द्विधा प्रोक्तं मुखपृष्ठं च मन्त्रिणः ।

दीपस्थाने भवोत्सिद्धिर्नान्यथा कोटिजापनैः ॥ २३ ॥

पूर्वोत्तरविभागेन चतुःसूत्रनिपातनात् ।

नवकोष्ठं भवेदेतत् कूर्मदेहमनुत्तमम् ॥ २४ ॥

पूर्वस्यां दिशि मन्त्रज्ञः प्रदक्षिणक्रमेण तु ।

कादिवर्गास्त्रिखेद्विद्वान् पञ्च पञ्च विभागशः ॥ २५ ॥

यादिवर्गं शादिवर्गं लक्ष्मीशे च संलिखेत् ।

कूर्मस्याङ्गं च कूर्मवत्कुर्याच्छोभा यथा भवेत् ॥ २६ ॥

स्वराणां युग्मयुग्मं च मध्ये चाष्टसु दिक्षु च ।

एवमष्टाङ्गवान् कूर्मः सर्वेषां सिद्धिदीपकः ॥ २७ ॥

दीपनार्थं लिखेन्मध्ये पूजयेत्तं विभावयेत् ।

यस्यां दिशि प्रामनामाद्यक्षरं दृश्यते तथा ॥ २८ ॥

कूर्मवक्त्रं च जानीयात्तत्र सिद्धिरनुत्तमा ।

वक्त्रपार्श्वे च कोष्ठे द्वे करौ कूर्मस्य विद्धि हि ॥ २९ ॥

मध्ये कुक्षौ उभौ ज्ञेयौ पादौ द्वौ शेषपुच्छकः ।

एवं कूर्मं विजानीयाद् दीपचक्रविरेचकः ॥ ३० ॥

मुखे शुद्धिर्भवेन्नूनं मध्ये सिद्धिः प्रजायते ।
 उदासीनः करस्थश्चेद् जक्षिस्थो दुःखमाप्नुयात् ॥ ३१ ॥
 पादस्थः पोद्यते मन्त्री बन्धनोच्चाटनादिभिः ।
 पुच्छे मृत्युर्भवेन्नूनमेवं कूर्मस्य संस्थितिः ॥ ३२ ॥
 मन्त्राक्षरेण मैत्रं चेत् कूर्मनाम्नो भवेद् यदि ।
 साधकस्य च नाम्नाथ किं न सिध्यति मन्त्रिणः ॥ ३३ ॥
 पञ्चाशद्वर्णरूपेण क्षेत्रेण विश्वविग्रहः ।
 तस्माच्चक्रं विचार्येषं मित्रं चेत् सर्वसिद्धिदम् ॥ ३४ ॥
 यस्मिन् देशे दीपपतिः सगुणं नाममन्त्रयोः ।
 तत्र यत्नेन गन्तव्यं स पीठो दुर्लभो मतः ॥ ३५ ॥
 रुद्राक्षैरपि पद्माक्षैः पुत्रजीवैश्च चन्दनैः ।
 स्फाटिकैश्च प्रवालैश्च कुशग्रन्थिभवैस्तथा ॥ ३६ ॥
 तथाऽऽमलकसंभूतैस्तुलसीकाष्ठनिर्मितैः ।
 एभिश्च मालिकां कुर्यात् प्रज्ञावान् वैष्णवे मनौ ॥ ३७ ॥
 रुद्राक्षसंभवा या सा त्वनन्तफलदा मता ।
 पुण्डरीकभवा माला गोपालमनुसिद्धिदा ॥ ३८ ॥
 पुत्रजीवभवा या तु पुत्रं वितनुतेऽचिरात् ।
 अष्टोत्तरशतमणिभिर्निर्मिता या तु मालिका ॥ ३९ ॥
 राज्यं वितनुते नृणां देहान्ते मोक्षदायिनी ।
 मोक्षार्थी पञ्चविंशत्या पुत्रार्थी त्रिंशता जपेत् ॥ ४० ॥
 चत्वारिंशन्मणिभवा अभिचाराय केवलम् ।
 पञ्चाशन्मणिभिर्माला सर्वकर्मप्रसाधिका ॥ ४१ ॥
 अकारादिक्षकारान्ता अक्षमालेति कीर्तिता ।
 क्षान्तं मेरुमुखं तत्र कल्पयेन्मुनिसत्तम ॥ ४२ ॥
 अनया सर्वमंत्राणां जपः सर्वसमृद्धिदः ।
 नित्यं जपं करे कुर्यान्न तु काम्यमबोधनः ॥ ४३ ॥
 आरभ्यानामिकामूलात् परिवर्त्तेन वै क्रमात् ।
 तर्जनीमध्यपर्यन्तं जपेद्देवासु पर्वसु ॥ ४४ ॥
 गोपालमन्त्रमन्त्राणां करमालेयमीरिता ।
 कार्पाससंभवं सूत्रं पुण्यस्त्रीभिर्विनिर्मितम् ॥ ४५ ॥
 अथवा पट्टसूत्रेण स्वर्णसूत्रेण वा तथा ।
 अणिमादिकमोक्षान्ताः सिद्धयः स्वर्णसूत्रके ॥ ४६ ॥

पट्टसूत्रं वश्यकरं धनपुत्रादिवर्द्धनम् ।
 कार्पाससंभवं सूत्रं धर्मकामार्थमोक्षदम् ॥ ४७ ॥
 त्रिगुणं त्रिगुणीकृत्य ग्रन्थयेच्छिल्पशास्त्रतः ।
 मुखे मुखं तु संयोज्य पुच्छे पुच्छं नियोजयेत् ॥ ४८ ॥
 गोपुच्छसदृशी माला यद्वा सर्पाकृतिः शुभा ।
 एवं निर्माय मालां वै शोधयेन्मुनिसत्तम ॥ ४९ ॥
 अश्वत्थपत्रवक्त्रैः पद्माकारं तु कारयेत् ।
 तन्मध्ये स्थापयेन्मालां मातृकां मूलमुच्चरन् ॥ ५० ॥
 नित्यनैमित्तिकं कृत्वा सामान्यार्घ्यं विधाय च ।
 क्षालयेद्दीशसूक्तेन लिम्पेत्तत्पुरुषेण तु ॥ ५१ ॥
 गन्धैरनल्पैर्मतिमानघोरेण तु धूपयेत् ।
 अघोरेणैव सूक्तेन शतान्न्यूनं तु मन्त्रयेत् ॥ ५२ ॥
 वामदेवेन सूक्तेन समीकुर्याद्विचक्षणः ।
 एकैकमणिमादाय ब्रह्मग्रन्थि प्रकल्पयेत् ॥ ५२क ॥
 एकैकमातृकावर्णान् प्रथनादौ तु संजपेत् ।
 तत्सजातीयमेकाक्षं मेरुं च त्रिः प्रकल्पयेत् ॥ ५३ ॥
 एवं संग्रथितां मालां पुनः पद्मोपरि न्यसेत् ।
 तत्रावाह्यं यजेद्देवं यथाविभवविस्तरैः ॥ ५४ ॥
 मन्त्रयेन्मूलमन्त्रेण क्रमेण क्रमयोगतः ।
 तथैव मातृकावर्णैर्मन्त्रयेत्तन्त्रतत्त्ववित् ॥ ५५ ॥
 क्षालयेत् पञ्चगव्येन पुनरीशानसूक्ततः ।
 पुनर्विलिप्य गन्धेन जपेन्मन्त्रं यथेच्छया ॥ ५६ ॥
 नान्यं मन्त्रं जपेन्मन्त्री कम्पयेन्न विधूनयेत् ।
 कम्पनात् सिद्धिहानिः स्याद्धूननं बहुदुःखकृत् ॥ ५७ ॥
 शब्दे जाते भवेद्रोगः करभ्रष्टो विनाशकृत् ।
 छिन्ने सूत्रे भवेन्मृत्युस्तस्माद्यत्नपरो भवेत् ॥ ५८ ॥
 जपान्ते कर्णदेशे वा उच्चस्थाने च वा न्यसेत् ।
 त्वं मान्ये सर्वदेवानां सर्वसिद्धिप्रदा मता ।
 तेन सत्येन मे सिद्धिं देहि मातर्नमोऽस्तु ते ॥ ५९ ॥
 इत्युक्त्वा परिपूज्याथ गोपयेद्यत्नतोऽप्यति ।
 मालामन्त्रं च मुद्रां च पशुभ्यो न प्रकाशयेत् ॥ ६० ॥

प्रकाशने कार्यहानिरित्युक्तं तन्त्रवेदिभिः ।
 अंगुष्ठतर्जनीभ्यां च जपाच्छुभशतं भवेत् ॥ ६१ ॥
 तर्जन्यङ्गुष्ठयोगेन शत्रूच्चाटनकारकः ।
 अंगुष्ठमध्यमायोगान्मन्त्रसिद्धिः सुनिश्चिता ॥ ६२ ॥
 अंगुष्ठानामिकायोगादुच्चाटोद्धन्धने मते ।
 ज्येष्ठाकनिष्ठायोगेन शत्रूणां नाशनं मतम् ॥ ६३ ॥
 इति ते कथितो विद्वन्मालायाः परिनिर्णयः ।
 शक्त्या त्रिसवनस्नानमन्यथा द्विःसकृत्तथा ॥ ६४ ॥
 त्रिसन्ध्यं प्रजपेन्मन्त्रं पूजनं तत्समं भवेत् ।
 एकदा वा भवेत् पूजा न जपेत् पूजनं वना ॥ ६५ ॥
 प्रातः कालेऽथवा पूजा जपान्ते वा यजेद्वरिम् ।
 प्रातः कालं समारभ्य जपेन्मध्यदिनावधि ॥ ६६ ॥
 पशुभावे स्थिता मन्त्राः केवला वर्णरूपिणः ।
 सौषुम्नध्वन्युच्चरिताः प्रभुत्वं प्राप्नुवन्ति ते ॥ ६७ ॥
 मन्त्राक्षराणि चिच्छक्तौ प्रोक्तानि च विभावयेत् ।
 तामेव परमे व्योम्नि परमामृतबृंहितः ॥ ६८ ॥
 दर्शयत्यात्मसद्भावं पूजाहोमादिभिर्विना ।
 मनः संहत्य विषयान् मन्त्रार्थगतमानसः ॥ ६९ ॥
 न द्रुतं न विलम्बं च जपेन्मौक्तिकपङ्क्तिवत् ।
 जपः स्यादक्षरावृत्तिर्मानसोपांशुवाचिकैः ॥ ७० ॥
 धिया यदक्षरश्रेणिं वर्णस्वरपदात्मिकाम् ।
 उच्चरेदर्थमुद्दिश्य मानसः स जपः स्मृतः ॥ ७१ ॥
 जिह्वौष्ठौ चालयेत् किञ्चिद्देवतागतमानसः ।
 किञ्चिच्छ्रवणयोग्यः स्यादुपांशुः स जपः स्मृतः ॥ ७२ ॥
 मन्त्रमुच्चारयेद्वाचा वाचिकः स जपः स्मृतः ।
 पश्यन्त्यादित्रिभिर्भेदैः कथितं जपलक्षणम् ॥ ७३ ॥
 एवं जपं पुरा कृत्वा तेजोरूपं समर्पयेत् ।
 देवस्य दक्षिणे हस्ते कुशपुष्पाढ्यवारिभिः ॥ ७४ ॥
 सफलं तद्विभाव्यैवं प्राणायामत्रयं चरेत् ।
 जपस्यादावथ चान्ते त्रितयं त्रितयं चरेत् ॥ ७५ ॥
 न न्यूनं नाधिकं चापि जपं कुर्याद्दिने दिने ।
 यदि कुर्यात्प्रमादात्तु तदा नेष्टमवाप्नोति ॥ ७६ ॥

न्यूने न्यूनाङ्गदोषः स्यादधिके चाधिकाङ्गकम् ।
यथाविधि कृतानि हि फलन्ति तान्ययत्नतः ॥ ७७ ॥
जपान्ते प्रत्यहं मन्त्री होमयेत्तदशांशतः ।
तर्पणं मार्जनं चैव तत्तदशांशतो मुने ॥ ७८ ॥
प्रत्यहं भोजयेद्विप्रान् न्यूनाधिकप्रशान्तये ।
विप्रभोजनमात्रेण व्यङ्गः साङ्गो भवेद् ध्रुवम् ॥ ७९ ॥
गोषु शुश्रूषणं कुर्यात्ताभ्यश्च यवसप्रदः ।
गोषु पेप्रीयमाणासु गोपालोऽयं प्रसीदति ॥ ८० ॥
कर्मान्ते संस्मरेत् कृष्णं चान्तःकरणशुद्धये ।
नामसंकीर्तनं विष्णोः सर्वविघ्ननिवृत्तनम् ॥ ८१ ॥
अथवा लक्षपूतौ च होमादिकसमाचरेत् ।
सम्पूर्णायां प्रतिज्ञायां तर्पणादि तथा चरेत् ॥ ८२ ॥
विष्णोर्निवेदितान्नं तद्वात्रौ भुञ्जेदकुत्सयन् ।
यदन्ना देवता यस्य तदन्नः पुरुषो भवेत् ॥ ८३ ॥
शयीत शुद्धशय्यायां कम्बले वा कुशास्तरे ।
एवं प्रतिदिनं कुर्यात्सवे साङ्गं व्रतं भवेत् ॥ ८४ ॥
होमं च पूर्ववत् कृत्वा पायसैरथवाम्बुजैः ।
होमाभावे जपं कुर्याद्दोमसंख्याचतुर्गुणम् ॥ ८५ ॥
षड्गुणं वाऽष्टगुणितं यथासंख्या द्विजादयः ।
शूद्रस्य विप्रमत्यस्य तत्पत्नीसदृशो जपः ॥ ८६ ॥
होमशून्यस्य विप्रस्य यो जपः ससुताः स्त्रियः ।
दशाक्षरं जपेन्मन्त्री सिद्धये दशलक्षकम् ॥ ८७ ॥
जप्त्वा तदन्ते होमादिविधिना कर्म चाचरेत् ।
दशाक्षरं जपेन्मन्त्री सहस्रदशकं जपेत् ॥ ८८ ॥
प्रत्यहं मुख्यकल्पोऽयमन्यन्यूनमुदाहृतम् ।
अष्टादशार्णं तु मनुं पञ्चलक्षं जपेत्ततः ॥ ८९ ॥
कृत्यमेवं समुद्दिष्टमन्यत्तत्कल्पसंग्रहात् ।
तर्पणं च ततः कुर्यात्तीर्थोदैश्चन्द्रमिश्रितैः ॥ ९० ॥
जलदेवं समावाह्य पाद्याद्यैरुदकात्मकैः ।
सम्पूज्य विधिविद् भक्त्या परिवारं समन्वितम् ॥ ९१ ॥
एकैकमञ्जलिं तोयं परिवारान् प्रतर्पयेत् ।
ततो होमदशांशेन तर्पयेत् पुरुषोत्तमम् ॥ ९२ ॥

आदौ मन्त्रं समुच्चार्य श्रीपूर्वं कृष्णमित्यपि ।
 तर्पयाम्यहमित्युक्त्वा नमोऽन्तस्तर्पयेन्मनुः ॥ ६३ ॥
 तर्पणस्य दशांशेन अभिषेकं तथा चरेत् ।
 व्यासानशेषान् कृत्वा वै तदभेदेन पूजयेत् ॥ ६४ ॥
 कृष्णात्मानं स्वमात्मानं ध्यात्वा रश्मिसमन्वितम् ।
 कुसुमं तोयमेकं च सुगन्धिपरिमिश्रितम् ॥ ६५ ॥
 जलाञ्जलिं समादाय मूलमुच्चार्य साधकः ।
 श्रीकृष्णमभिषिञ्चामि नम इत्यभिषेचने ॥ ६६ ॥
 अभिषेकदशांशेन ब्राह्मणान् परितर्पयेत् ।
 क्षीरखण्डाज्यभोज्यैश्च बहुमानपुरःसरम् ॥ ६७ ॥
 विप्रभोजनमात्रेण व्यङ्गः साङ्गो भवेद् ध्रुवम् ।
 सर्वथा भोजयेद् विप्रान् ते कृष्णतनवो यतः ॥ ६८ ॥
 यत्र भुङ्क्ते श्रियः कान्तस्तत्र भुङ्क्ते जगत्त्रयम् ।
 गुरवे दक्षिणां दद्याद् भोजनाच्छादनादिभिः ॥ ६९ ॥
 गुरुसन्तोषमात्रेण मन्त्रसिद्धिर्भवेद् ध्रुवम् ।
 एवं सिद्धमनुं मन्त्री साधयेत् सकलोप्सितम् ॥ १०० ॥
 एवं नित्यक्रमं कृत्वा नैमित्तिकमथाचरेत् ।
 कृते नैमित्तिके विप्र नित्यस्य पूर्णता भवेत् ॥ १०१ ॥
 अन्यथा नैव सिद्धिः स्यादनुष्ठानशतैरपि ।
 मथुरायां महाक्षेत्रे वसन् कृष्णं समर्चयेत् ॥ १०२ ॥
 लक्षमात्रं जपन्मन्त्रं मण्डलादीप्सितं भवेत् ।
 मन्दरस्य महारण्ये सरलद्रुमकानने ॥ १०३ ॥
 पुष्पैर्वन्यसमुद्भूतैर्दुग्धाशी विजितेन्द्रियः ।
 लक्षमात्रं जपेद् भक्त्या अणिमादिगुणांलभेत् ॥ १०४ ॥
 समुद्रगासरिन्मध्ये कुदिने निवसन् यतिः ।
 दुग्धाहारो जपेत्लक्षं पापं शतभवोद्भवम् ॥ १०५ ॥
 नाशयेन्नात्र सन्देहो वाक्सिद्धिं चापि विन्दति ।
 पर्वताग्रे जपेत् कृष्णं शाकमूलफलाशनः ॥ १०६ ॥
 लक्षं तत्रापि संजप्य खेचरीमेलनं भवेत् ।
 समुद्रगानदीतीरे तुलसीकानने वसन् ॥ १०७ ॥
 लक्षमात्रजपात्तत्र कोटिजन्माघनाशनम् ।
 पुण्डरीकबकैः कृष्णं मासमेकं समर्चयन् ॥ १०८ ॥

धर्मार्थकामोक्षाणि करस्थानि लभेद् ध्रुवम् ।
तुलास्थे भास्करे पद्मैर्होमयेद् दिक्सहस्रकम् ॥ १०६ ॥
लक्ष्मीः स्थिरा भवेत्तस्य पुत्रपौत्रानुयायिनी ।
श्रीपुष्पैर्जुहुयान्मन्त्री वैशाखे मासि दुग्धपः ॥ ११० ॥
सर्वपापक्षयकरः सर्वसिद्धि-प्रवर्द्धकः ।
वेदाः सर्वे नमस्यन्ति भक्त्या तु पुरुषर्षभम् ॥ १११ ॥
श्रीजलैस्तर्पयेत् कृष्णं मत्स्यण्डीचन्द्रसंयुतैः ।
अष्टोत्तरशतं कृत्वा पूजान्ते भक्तितत्परः ॥ ११२ ॥
मण्डलालभते सिद्धिं दुष्करं सुकरं तु वा ।
यद् यत् कामयते मन्त्री अनायासाल्लभेच्च तत् ॥ ११३ ॥
दुग्धबुद्ध्या जलैर्नित्यमष्टोत्तरशतं शतम् ।
तर्पयन्नखिलान् कामाल्लभेन्मोक्षं च विन्दति ॥ ११४ ॥
कुशपुष्पैः समभ्यर्च्य मासमात्रं निरामयः ।
यशसे धर्मबुद्धयै च ब्रह्मचारित्रते स्थितः ॥ ११५ ॥
हयारिकुसुमैः शुक्लैर्मण्डलाद् वाञ्छितं भवेत् ।
तथा राकाश्चमात्रेण अचलां भक्तिमाप्नुयात् ॥ ११६ ॥
तथा द्वाभ्यां समभ्यर्च्य भुक्तिं मुक्तिं च विन्दति ।
गोषु भक्तिः सदा कार्या गोषु कण्डूयनं तथा ॥ ११७ ॥
गोषु नित्यं प्रसन्नासु गोपालः संप्रसीदति ।
ब्राह्मणानां क्षत्रियाणां वैश्यानां शेषजन्मनाम् ॥ ११८ ॥
स्त्रीणां चैव महाबाहो नैमित्तिकमिदं स्मृतम् ।
एतेषां चैकमात्रं तु कृत्वा काम्यानि साधयेत् ॥ ११९ ॥

इति श्रीगौतमोये महातन्त्रे चतुर्दशोऽध्यायः ॥ १४ ॥

अथ पञ्चदशोऽध्यायः

॥ १ ॥ त्रिकालाभ्यर्चनं वक्ष्ये गोविन्दस्य यथाविधि ।
 मन्त्रयोरुभयोः कार्यमन्येषां च तदात्मनः ॥ १ ॥
 ॥ २ ॥ कलायकुसुमश्यामं नीलेन्दीवरलो बनम् ।
 वार्षिकं च शिशुं मुग्धमासीनं पद्मविष्टरे ॥ २ ॥
 ॥ ३ ॥ भृङ्गविद्रुमविम्बाभमकरपट्टाधरोत्तमम् ।
 गुडालकचयाच्छन्नमुखेन्दुग्रहसंवृतम् ॥ ३ ॥
 ॥ ४ ॥ कुन्देन्दुकाशसंकाशहासभासितदिङ्मुखम् ।
 राजदन्तद्वयोद्भासनिन्दितानेकमौक्तिकम् ॥ ४ ॥
 ॥ ५ ॥ महाश्मरश्मिसंकीर्णसुवर्णानेकभूषणम् ।
 सुपुष्टं धूसराङ्गं च धेनुधूलिचयोत्थितम् ॥ ५ ॥
 ॥ ६ ॥ गोपगोपीगवां वृन्दैर्वीक्ष्यमाणं सुविस्मितम् ।
 ब्रह्मणा शंकरेणापि प्रेमोत्कण्ठासुवीक्षितम् ॥ ६ ॥
 ॥ ७ ॥ पुरन्दरमुखैर्देवैर्मुनिभिः संस्तुतं परम् ।
 एवं ध्यात्वा जपेत् कृष्णं यजेद् भक्तिप्रधानतः ॥ ७ ॥
 ॥ ८ ॥ अङ्गैरिन्द्रादिवज्राद्यैरावृत्तित्रितयान्वितम् ।
 क्षीरखण्डाज्यदुग्धं च कदलीनवनीतकम् ॥ ८ ॥
 ॥ ९ ॥ मोक्षारम्भाफलं चापि अन्यद् बालप्रियं च यत् ।
 जपं चाष्टसहस्रं च कृत्वा कृष्णं प्रसादयेत् ॥ ९ ॥
 ॥ १० ॥ स्तोत्रैर्नानाविधैर्भक्त्या नमस्कारप्रदक्षिणैः ।
 दुग्धबुद्ध्या जलैरष्टशतं संतर्प्य मंत्रवित् ॥ १० ॥
 ॥ ११ ॥ आत्मानं तत्पदाम्भोजे ह्यनन्यः सन् समर्पयेत् ।
 ब्रह्मार्पणाख्यमनुना तथोद्भास्वहृदं नयेत् ॥ ११ ॥
 ॥ १२ ॥ पूर्वोक्तेन क्रमेणाथ शेषमन्यत् समर्पयेत् ।
 हुत्वा शेषं निशाशी च एकाकी च निशां नयेत् ॥ १२ ॥
 ॥ १३ ॥ य एवं मासमात्रं तु भक्त्या कृष्णं समर्चयेत् ।
 पूज्यो लोकैः कविर्वाग्मी लक्ष्मी प्राप्यानपायिनीम् ॥ १३ ॥
 ॥ १४ ॥ पुत्रैर्मित्रैश्च सम्बद्धः प्रयात्यन्ते परम्पदम् ।
 मध्याह्ने वासुदेवं तं राजमण्डलमध्यगम् ॥ १४ ॥

द्वारवत्यां सहस्रार्कदीपिते भवनान्तरे ।
 कल्पवृक्षसमाकीर्णे पुण्यपक्षिनिनादिते ॥ १५ ॥
 पद्मोत्पलादिकह्वारैः संकीर्णैः समलङ्कृते ।
 तस्मिन् सुपुलिने रम्ये छायायां कल्पकस्य च ॥ १६ ॥
 रत्नस्तम्भै रत्नदीपैर्मुक्तादामविभूषिते ।
 नानाविचित्रचित्रान्तर्वितानशतसंकुले ॥ १७ ॥
 तत्पार्श्वे चासनं ध्यायेत् पुन्नगैर्नागकेशरैः ।
 तथा नानाविधैर्वृक्षैः पाटलैश्चम्पकादिभिः ॥ १८ ॥
 बकुलैश्चारलैर्वन्यैः कुररैर्विष्टितैरपि ।
 सर्वर्तुकुमुपोपेतैः पुष्पावनतशाखिभिः ॥ १९ ॥
 रत्नसिंहासनासीनं पुण्डरीकदलेक्षणम् ।
 पृथूरस्कं सुपुष्पाङ्गं राजन्यगणमोहनम् ॥ २० ॥
 पुण्डरीकनिभानाभिं पुण्डरीकाक्षमव्ययम् ।
 शुभ्रललाटवदनं पुष्पहासं सुलोचनम् ॥ २१ ॥
 सुकपोलं सुताम्रौष्ठं श्यामलं मङ्गलालयम् ।
 नीलकुञ्चितकेशान्तं विचित्रवरभूषणम् ॥ २२ ॥
 कम्बुग्रीवं सुविस्तीर्णकौस्तुभोद्भासिवक्षसम् ।
 महाबलिं महोरस्कं महाभुजचतुष्टयम् ॥ २३ ॥
 बलिबन्धुरमध्यं च राजदधरशोभितम् ।
 प्रदक्षिणगतश्रीमद्वृत्तनाभिविभूषितम् ॥ २४ ॥
 केयूरमणिसन्नद्धराजदूभुजचतुष्टयम् ।
 विचित्रकटकैर्युक्तं नूपुरैः पादशोभितम् ॥ २५ ॥
 नानारत्नमयैर्ह्येतैरङ्गुलीयैर्विराजितम् ।
 अनन्तरत्नसंछन्नस्फुरन्मकरकुण्डलम् ॥ २६ ॥
 सौवर्णेनभिर्बुधिरनानाचित्रविचित्रितैः ।
 लोलभ्रमरसंछन्नैः प्रसूनैर्मुकुटोज्ज्वलम् ॥ २७ ॥
 शङ्खचक्रगदापद्मधरं शान्तमुखेक्षणम् ।
 दिव्यलक्षणसम्पन्नं दिव्यभूषणभूषितम् ॥ २८ ॥
 दिव्यमाल्याम्बरधरं दिव्यगन्धानुलेपनम् ।
 ललाटे हृदये कुक्षौ कण्ठे बाह्वोश्च पार्श्वयोः ॥ २९ ॥
 विराजितोर्ध्वशुभ्रेण चन्दनेन विभूषितम् ।
 महीभारभूतारातिं तर्जयन्तं मुहुर्मुहुः ॥ ३० ॥

उद्धवादिमन्त्रिवरैर्मन्त्रयन्तं सुदुसुदुः ।
 तेषां निपातनायैव धर्मार्थनीतिसूक्तिभिः ॥ ३१ ॥
 एवं मध्याह्नसंप्राप्तकाले ध्यायन्नगदगुरुम् ।
 आवाह्य विधिवद् भक्त्या पूजयन्नुपचारकैः ॥ ३२ ॥
 अङ्गं पूर्ववदुद्दिष्टं पुर आदि प्रपूजयेत् ।
 रुक्मिणीं सत्यभामां च कालिन्दीं च सुलक्ष्मणाम् ॥ ३३ ॥
 नागनजितीं जाम्बवतीं मित्रविन्दां सुशीलिकाम् ।
 इत्यष्टशक्तीर्देवस्य पूज्याः कृष्णस्य वल्लभाः ॥ ३४ ॥
 अग्नौ सुदर्शनं चक्रं नैर्ऋत्ये च जलोद्भवम् ।
 वायव्ये च गदां दिव्यामीशाने पद्ममुज्ज्वलम् ॥ ३५ ॥
 ततो दलानां बाह्ये च वसुदेवं च देवकीम् ।
 नन्दगोपं यशोदां च पुर आदि प्रपूजयेत् ॥ ३६ ॥
 पाद्मैरध्वैस्तथा पुष्पैः पूर्वादिदलतोऽर्चयेत् ।
 बलभद्रं सुभद्रं च रोहिणीं च तथोत्तरे ॥ ३७ ॥
 सुदामं च तथा दामं वसुदामं च किङ्किणीम् ।
 देवस्य वामपार्श्वे तु पूजयेद् गुरुपादुकाः ॥ ३८ ॥
 परमं च गुरुं तत्र परापरगुरुं तथा ।
 पादुकान्तं समभ्यर्च्य पूर्वसिद्धांस्तथाचरेत् ॥ ३९ ॥
 पूर्वं गणपतिं इष्ट्वा तद्वहिः परिपूजयेत् ।
 इन्द्रादिलोकपालांश्च स्वस्वदिक्षु स्वमन्त्रतः ॥ ४० ॥
 कुमुदं कुमुदाक्षं च पुण्डरीकं च वामनम् ।
 शङ्कुर्कणं सर्वनेत्रं सुमुखं सुप्रतिष्ठितम् ॥ ४१ ॥
 दक्षिणावर्त्तमेतास्तु पूर्वादिदलतोऽर्चयेत् ।
 उत्तरेशानयोर्मध्ये विष्वक्सेनं समर्चयेत् ॥ ४२ ॥
 संपूज्यैव हरिं भक्त्या नैवेद्यं च निवेदयेत् ।
 पायसं शर्करापूरं खण्डाज्यं कदलीफलम् ॥ ४३ ॥
 सितोदकं शमनं च स्वर्णपात्रे निवेदयेत् ।
 अथवा रौप्यपात्रे च ताम्रपात्रेऽथवा पुनः ॥ ४४ ॥
 अभावात् पद्मपात्रे वा ह्यन्यथा नरकं व्रजेत् ।
 सुवर्णचषके वाऽथ रौप्ये वा विधिना ततः ॥ ४५ ॥
 सशर्करं पक्कदुग्धमन्नं व्यञ्जनपायसम् ।
 नानाविधोपहाराणि गोविन्दाय निवेदयेत् ॥ ४६ ॥

राजोपचारं दत्त्वाऽन्ते स्तुत्वा नत्वा विसर्जयेत् ।
 य एवं पूजयेद्देवं गोपालं विगतस्पृहः ॥ ४७ ॥
 राजानः किंकराः सर्वे सामान्याः सपरिच्छदाः ।
 राजपुत्राश्च पत्न्यश्च सर्वे तस्यानुवर्तिनः ॥ ४८ ॥
 इह भुक्त्वा वरान् भोगानन्ते विष्णोः पदं ब्रजेत् ।
 अष्टोत्तरशतं होमं कुर्यात् तत्संख्ययाहृतः ॥ ४९ ॥
 होमतर्पणयोर्मन्त्री साधयेदखिलानपि ।
 प्रातर्होमं प्रकुर्वीत तथा मध्यन्दिनेऽथवा ॥ ५० ॥
 रात्रिहोमं च मध्याह्ने कुर्यादेवं विधिः स्मृतः ।
 तृतीयकालपूजाया नास्ति कालविकल्पना ॥ ५१ ॥
 सायाह्ने निशि वेत्यत्र वदन्त्येके विपश्चितः ।
 अष्टादशार्णं सायाह्ने रात्रौ चेद् दशवार्षिकम् ॥ ५२ ॥
 उभये उभये नैव वदन्ति ब्रह्मवादिनः ।
 सायाह्ने द्वारवत्यां तु चित्रकोद्यानमध्यगः ॥ ५३ ॥
 सौगन्धिकोत्पललसद्-दीर्घिकाशतवेष्टिते ।
 नन्दनोद्यानमध्ये तु कदम्बवनमध्यगः ॥ ५४ ॥
 ज्वलद्रत्नमयैः स्तम्भैः सुरत्नवीथिकान्विते ।
 नानारत्नमयोल्लासिप्राचीरद्वारशोभिते ॥ ५५ ॥
 महारत्नमयं गेहं मुनिभिः परिवेष्टितम् ।
 नारदाद्यैर्मुनिवरैः शौनकैः पिप्पलादिभिः ॥ ५६ ॥
 सनकादिब्रह्मपुत्रैः परीतं तत्त्वनिर्णये ।
 नारदं पर्वतं जिष्णुं निशठोद्धवदारुकम् ॥ ५७ ॥
 विष्वक्सेनं च सैनेयं कृपादृष्टिविलज्जितम् ।
 तेभ्यो मुनिभ्यः स्वं धाम दिशन्तं परमक्षरम् ॥ ५८ ॥
 चन्द्रकोटिप्रतीकाशं विश्वावासं सुदीपितम् ।
 नानारत्नगणाकीर्णं महामुकुटभूषितम् ॥ ५९ ॥
 अनेकरत्नसंयुक्तैर्लसन्मकरकुण्डलम् ।
 तारहारावलीराजल्लसत्-कौस्तुभवक्षसम् ॥ ६० ॥
 नानारत्नगणाकीर्ण-केयूरवलयपट्टकम् ।
 विद्रवत्-कनकाभास-पीताम्बरयुगावृतम् ॥ ६१ ॥
 बन्धुरोदारजठरं गंभीरनाभिपंकजम् ।
 उत्तुंगचरणाम्भोजलसत्स्वर्णाङ्गुलीयकम् ॥ ६२ ॥

प्रदीप्तरत्नकटक— तुलाकोटिद्वयान्वितम् ।
 शरारक्ताधरपुटमारक्तपदपङ्कजम् ॥ ६३ ॥
 शंखचक्रगदापद्मधारिणं वनमालिनम् ।
 शुद्धज्ञानस्वभावत्वात् सशुद्धं तं परात् परम् ॥ ६४ ॥
 अज्ञाननाशकार्थत्वान्नववारिजसन्निभम् ।
 सूर्यकोटिप्रतीकाशमविद्याध्वान्तनाशनम् ॥ ६५ ॥
 इत्येवं परमात्मानं ध्यायन्ति ब्रह्मवादिनः ।
 एवं ध्यात्वा मध्यमार्चोविधानेन प्रपूजयेत् ॥ ६६ ॥
 सहस्रैकं जपेन्मंत्रं होमाद्दशांशतर्पणम् ।
 रजताराजिते पात्रे खड्गदुग्धं निवेदयेत् ॥ ६७ ॥
 पूर्वोपचारान् दत्त्वाथ नमस्कृत्य विसर्जयेत् ।
 गृहस्थानां वनस्थानां न्यासिनां हृदयाम्बुजे ॥ ६८ ॥
 ध्यात्वा संपूज्य मुनिभिर्मानसैरुपचारकैः ।
 विविक्तो गृहमेधी च मुनिभिः सह पूजयेत् ॥ ६९ ॥
 वसुदेवादिभिरपि निर्वाणं परमाप्नुयात् ।
 सायाहे वासुदेवं च पूजयेद्विधिना नरः ॥ ७० ॥
 देवाः सर्वे नमस्यन्ति किंपुनर्नरमर्कटाः ।
 संसारसागरं घोरं विषयनक्रसंयुतम् ॥ ७१ ॥
 संतीर्य विषयान् मुक्त्वा ज्ञानी तत्पदमाप्नुयात् ।
 दुर्वासनां परित्यज्य कोटिजन्मसमुद्भवाम् ॥ ७२ ॥
 एकेन जन्मना मुक्तिं याति कैवल्यनिर्मिताम् ।
 तद्विष्णोः परमं पदं सदा पश्यन्ति सूरयः ॥ ७३ ॥
 रात्रौ चेन्मदनाक्रान्तमानसं देवकीसुतम् ।
 रासगोष्ठीपरिश्रान्तं गोपीमण्डलमध्यगम् ॥ ७४ ॥
 वृन्दावनगतं ध्यायेच्छायायां कल्पशाखिनः ।
 सुस्थितं वेणुगायन्तं वनमालापरिवृतम् ॥ ७५ ॥
 गोपिकागोपसंघातैर्वेष्टितं जगतांपतिम् ।
 यक्षैर्विद्याधरगणैर्विहंगैर्भूविग्रहतैः ॥ ७६ ॥
 ब्रह्मर्षिभिर्देवर्षिभिः स्तूयमानं सुविस्मितैः ।
 नानाविधैरुपसरोभिर्वीक्ष्यमाणं सुविस्मितैः ॥ ७७ ॥
 लेलिहानं प्रणयाद्देवैस्त्रिंशत्कोटिभिः ।
 इन्दीवरनिभं रत्नसुन्दरेन्दुवराननम् ॥ ७८ ॥

संकुलपद्मवदनं पद्मपत्रनिभेक्षणम् ।
 पद्मनाभिपाणिपादं पद्मरागनिभाम्बरम् ॥ ७६ ॥
 शरणं सर्वभूतानां गोपिकास्तनवल्लभम् ।
 कचिच्छंकुपरिमिलत्पंकजोपरिसंस्थितम् ॥ ८० ॥
 कल्पितानेकदेहेन नारीणां शतकोटिभिः ।
 वेष्टितं रममाणं च गायन्तं दिव्यमूर्च्छनैः ॥ ८१ ॥
 द्वाभ्यां द्वाभ्यां वल्लभाभ्यां मध्ये मध्ये विराजितम् ।
 यथा मरकतस्तम्भं सुवर्णेनाभिवेष्टितम् ॥ ८२ ॥
 कचिद् गोपाङ्गनावस्त्रहारिणं हेलयान्वितम् ।
 कचिद्धसन्तं हासयन्तं स्त्रीवृन्दमुपहासकैः ॥ ८३ ॥
 विस्मितैर्देवनिकरैरर्चितं पुष्पवृष्टिभिः ।
 देवस्त्रीभिर्वीक्ष्यमाणं कामोत्कण्ठितचेष्टितैः ॥ ८४ ॥
 एवं ध्यात्वा मधुरिपुं यजेत्तं संशितव्रतः ।
 मिथुनैस्तु षोडशकैः केशवादिभिरावृतम् ॥ ८५ ॥
 महर्षिभिस्तथा वीतं गोपीभिरपि सर्वतः ।
 एवमभ्यर्च्य विधिना कांस्ये वा रजतान्विते ॥ ८६ ॥
 पात्रे दुग्धं निवेद्याथ मिथुनेभ्यस्तथार्पयेत् ।
 जप्त्वा स्तुत्वा नमस्कृत्य हृत्पद्मे तं विसर्जयेत् ॥ ८७ ॥
 एवमभ्यर्च्य जगतां पतिं शुद्धमना यतः ।
 धर्मार्थकाममोक्षाणां दायादो भवति ध्रुवम् ॥ ८८ ॥
 विप्रो वेदाधिपो भूयात् साक्षाद् भूमिपुरंदरः ।
 क्षत्रियो राजवर्यश्च वैश्यो धनसमृद्धिमान् ॥ ८९ ॥
 शूद्रः सुखानि सर्वाणि भुक्त्वा चान्ते परं व्रजेत् ।
 एवं ते कथितं विप्र संसारभयनाशनम् ॥ ९० ॥
 अर्चनं त्रिविधं यत्ते मूलाविद्यानिकृन्तनम् ॥ ९१ ॥
 इति श्रीगौतमोये महातन्त्रे सर्वोत्तमोत्तमे पञ्चदशोऽध्यायः ॥ १५ ॥

अथ षोडशोऽध्यायः

गौतम उवाच—

ब्रूहि मे बालकृष्णं त्वं तत्त्वसार्वज्ञकारणात् ।
 ब्रह्मणा यत् पुरा प्रोक्तं सेवया तपसोर्जितः ॥ १ ॥
 यत्प्रसादान्मुनिश्रेष्ठ त्रैलोक्ये विदितं तु ते ।
 यथाक्रमं कथय मे सर्वमेव समाहितः ॥ २ ॥
 शुश्रूषा मे बलवती गोपालस्यार्चनं प्रति ।

नारद उवाच—

बाल्यं ते कथयाम्यद्य देवस्य परमाद्भुतम् ॥ ३ ॥
 गोपनीयं न ते किञ्चित्त्वं हि वेदविदांवर ।
 तपसाऽकल्मषमनाः कृष्णे भक्तोऽसि निश्चयात् ॥ ४ ॥
 तारः प्रजापतिः शक्रो माया च बिन्दुरेव च ।
 एतन्मंत्रवरं विद्धि रहस्यं परमाद्भुतम् ॥ ५ ॥
 महाचमत्कारकरं रिपुक्षोभणकारकम् ।
 चतुर्वर्गफलं चार्च्य जपमात्रेण सिद्ध्यति ॥ ६ ॥
 गोपालस्यापि वै मंत्रा वक्ष्यन्तेऽत्रैव ते मया ।
 संदीपितमनेनैव फलप्रदमवेक्षताम् ॥ ७ ॥
 चूडामणिरयं प्रोक्तो देवस्य शिशुरूपिणः ।
 अहं मुनिः समाख्यातो गायत्री छन्द उच्यते ॥ ८ ॥
 देवता कथितः कृष्णः सर्वकामफलप्रदः ।
 समाहारोच्चारणोऽयं मध्यमस्वर ईरितः ॥ ९ ॥
 नेत्राब्धितर्कसूर्येन्दैः कलवर्णविभेदकैः ।
 पञ्चाङ्गानि मनोः कृत्वा ध्यानं कुर्यात् समाहितः ॥ १० ॥
 मथुरायाः पुरे ध्यायेत् कंसस्यान्तःपुराजिरे ।
 सूतिकागृहमध्यस्थं जातमात्रं जगत्पतिम् ॥ ११ ॥
 सिद्धचारणगन्धर्वदेवदानवकिन्नरैः ।
 यक्षराक्षसवेतालेः खेचरैर्दिक्चरैरपि ॥ १२ ॥

विद्याधरीभिर्देवीभिः किंनरीभिः समन्ततः ।

ब्रह्मणा तनयैः सार्द्धं वीक्ष्यमाणं मुदान्वितैः ॥ १३ ॥

इन्द्रादिभिश्च दिक्पालैर्लसत्कुसुमवर्षणैः ।

चतुर्भुजं शङ्खचक्रगदाशार्ङ्गधरं हरिम् ॥ १४ ॥

दक्षस्योर्ध्वं स्मरेच्चक्रं गदां च तदधः करे ।

वामस्योर्ध्वं शार्ङ्गधनुः शङ्खं च तदधः करे ॥ १५ ॥

नवीनजलदश्यामं पीतकौशेयवाससम् ।

विलसत्कुन्तलाभोगभास्वरे निजमूर्द्धनि ॥ १६ ॥

विहिताशेषसद्रत्नशोभिस्वर्णकिरीटिनम् ।

सुगन्धिपारिजातैश्च शोभिताशेषकुन्तलम् ॥ १७ ॥

ललाटे न्यस्तकस्तूरीतिलकोज्ज्वलशोभितम् ।

अष्टमीचन्द्रशकलभासिभालतलोज्ज्वलम् ॥ १८ ॥

उत्फुल्लपुण्डरीकश्रीनयनद्वयभासितम् ।

मनोभवधनुःकल्पचिल्लचापविराजितम् ॥ १९ ॥

दाडिमीबीजकुन्दाभदन्तपङ्क्तिमनोहरम् ।

पद्मविम्बफलोद्भासिदन्तवासोज्ज्वलं विधुम् ॥ २० ॥

भास्वदनेकरत्नश्रीस्फुरन्मकरकुण्डलम् ।

महामरकतस्तम्भभासमानभुजोत्करम् ॥ २१ ॥

रत्नचामीकराभोगैरङ्गदैर्बलयैर्युतम् ।

कम्बुग्रीवं महोरस्कं मुक्ताहारविराजितम् ॥ २२ ॥

श्रीवत्सलाञ्छनं भ्राजत्कौस्तुभोज्ज्वलवक्षसम् ।

रत्नवैदूर्यघटितं किंकिणीजालमालिना ॥ २३ ॥

पट्टसूत्रेण संबद्धमध्यदेशोपशोभितम् ।

रत्नमञ्जीरफलकं मञ्जुश्रीपादपल्लवम् ॥ २४ ॥

देवक्या वसुदेवेन हरेण विधिना तथा ।

विदिक्षु तिष्ठता स्तोत्रसुस्वरेण पुटाञ्जलिम् ॥ २५ ॥

मेरुशृङ्गप्रतीकाशं गरुडोपरि संस्थितम् ।

इति ध्यात्वा परात्मानं गुरुमात्मानमेव च ॥ २६ ॥

एकीभावेन संमाढ्य ततः पूजनमारभेत् ।

कर्पूरमिलितालोलसितचन्दनचर्चितम् ॥ २७ ॥

आलिखेद्देवकीपुत्रं पत्रशोभनरेखया ।

शलांकया वैद्रुमया तथा चापि च हैमया ॥ २८ ॥

किञ्चलकरूपकं वृत्तं ततो लेख्यं चतुर्दलम् ।

ततो वृत्तं चाष्टदलं लिखेदशदलं ततः ॥ २६ ॥

समरेखं चतुष्कोणचतुर्द्वारमुशोभितम् ।

बीजशोभिचतुर्द्वारचतुष्कोणविराजितम् ॥ ३० ॥

मध्ये संपूज्य देवेशं पूजयेत्तु चतुर्दले ।

ऐशान्यामीश्वरं देवमाग्नेयां च पितामहम् ॥ ३१ ॥

नैऋत्यां वसुदेवं च वायव्यां देवकीमपि ।

ततश्चाष्टसु पत्रेषु पूजयेद् देववल्लभाः ॥ ३२ ॥

मुक्ताम्बरधराः सौम्याः कराम्बुजधृताम्बुजाः ।

सर्वालंकरणोद्गीप्ता लसद्यौवनविभ्रमाः ॥ ३३ ॥

श्रीमद्देवमुखाम्भोजन्यस्तनेत्रमधुव्रताः ।

स्तो दशदले पूज्या लोकपालास्ततो बहिः ॥ ३४ ॥

गरुडं पश्चिमे द्वारे जयं पूर्वं प्रपूजयेत् ।

विजयं दक्षिणे तद्वन्नारदं च तथोत्तरे ॥ ३५ ॥

पुटाञ्जलिकराः सर्वे सुस्तोत्रमुखरा अपि ।

विलसद्वनमालाश्च पीतकौशेयवाससः ॥ ३६ ॥

ततः शंखं च चक्रं च गदां कौमोदकीमपि ।

शार्ङ्गं धनुश्च संपूज्य तद्बाह्ये पूजयेदपि ॥ ३७ ॥

ऐरावतादीनभ्यर्च्य गणान्ध्रौ ततो बहिः ।

कृते लक्षं जपेन्मन्त्रं त्रेतायां द्विगुणं तथा ॥ ३८ ॥

त्रिलक्षं द्वापरे जप्याच्चतुर्लक्षं कलौ जपेत् ।

लक्ष्मीप्रसूनैर्जुहुयाच्छिष्यमिच्छन्ननिन्दिताम् ॥ ३९ ॥

आज्येनानेन जुहुयादाज्यान्नस्य समृद्धये ।

आरण्यैः कुसुमैर्विप्राब् जातीभिः पृथिवीपतीन् ॥ ४० ॥

प्रसूनैरसितैर्वैश्याब् शूद्राञ्जीलोत्पलैरपि ।

वशेरुर्लवणैस्सर्वाब् पङ्कजैर्वनिताजनान् ॥ ४१ ॥

गोशालासु कृतो होमः पायसेन ससर्पिषा ।

गवां शान्तिं करोत्याशु गोविन्दो गोकुलप्रियः ॥ ४२ ॥

शिशुवेषधरं देवम् किंकिणीजालशोभितम् ।

स्मृत्वा प्रतर्पयेन्मन्त्री दुग्धबुद्ध्या शुभैर्जलैः ॥ ४३ ॥

धनम् धान्यांशुकादीनि प्रीतस्तस्मै ददाति सः ।

पिण्डमूलेन दहनम् पुरयुगे कोणराजसा ॥ ४४ ॥

षोडशोऽध्यायः

पाशांकुशाभ्यामावीतं क्षोणीपुरयुगान्वितम् ।
 अष्टाक्षरेण संवीतं यन्त्रं गोविन्ददैवतम् ॥ ४५ ॥
 धर्मार्थकामफलदं सर्वरक्षाकरं स्मृतम् ।
 पञ्चान्तक-धरासंस्थ-मनुबिन्दुविभूषितम् ॥ ४६ ॥
 पिण्डबीजमिदं प्रोक्तं सर्वसिद्धिकरं परम् ।
 चतुर्लक्षं जपेत्तत्र दशांशमिति च क्रमात् ॥ ४७ ॥
 गणेशं भास्करं रुद्रं गौरीं च परिपूजयेत् ।
 विदिक्षु यन्त्रराजस्य स्वस्वमन्त्रपुरःसरम् ॥ ४८ ॥
 एतद्वारणमात्रेण त्रिकालज्ञो भवेद् ध्रुवम् ।
 यद्यन्निजेप्सितं सर्वं साधयेन्नात्र संशयः ॥ ४९ ॥
 अनेन सदृशो मन्त्रो यन्त्रं वापि न विद्यते ।
 केवलं प्रेमभावेन कथितं त्वयि सुव्रत ॥ ५० ॥
 इति श्रीगौतमीये महातन्त्रे सर्वोत्तमोत्तमे षोडशोऽध्यायः ॥ १६ ॥

॥ ५१ ॥ ॥ ५२ ॥ ॥ ५३ ॥ ॥ ५४ ॥ ॥ ५५ ॥ ॥ ५६ ॥ ॥ ५७ ॥ ॥ ५८ ॥ ॥ ५९ ॥ ॥ ६० ॥ ॥ ६१ ॥ ॥ ६२ ॥ ॥ ६३ ॥ ॥ ६४ ॥ ॥ ६५ ॥ ॥ ६६ ॥ ॥ ६७ ॥ ॥ ६८ ॥ ॥ ६९ ॥ ॥ ७० ॥ ॥ ७१ ॥ ॥ ७२ ॥ ॥ ७३ ॥ ॥ ७४ ॥ ॥ ७५ ॥ ॥ ७६ ॥ ॥ ७७ ॥ ॥ ७८ ॥ ॥ ७९ ॥ ॥ ८० ॥ ॥ ८१ ॥ ॥ ८२ ॥ ॥ ८३ ॥ ॥ ८४ ॥ ॥ ८५ ॥ ॥ ८६ ॥ ॥ ८७ ॥ ॥ ८८ ॥ ॥ ८९ ॥ ॥ ९० ॥ ॥ ९१ ॥ ॥ ९२ ॥ ॥ ९३ ॥ ॥ ९४ ॥ ॥ ९५ ॥ ॥ ९६ ॥ ॥ ९७ ॥ ॥ ९८ ॥ ॥ ९९ ॥ ॥ १०० ॥

अथ सप्तदशोऽध्यायः

अथ प्रयोगान् वक्ष्यामि मन्त्रयोरुभयोः समान् ।

॥ यान् कृत्वा साधकवरो लोकद्वयसुपूजितः ॥ १ ॥

तदर्थकारिमन्त्रान् वै वक्ष्यामि च क्वचित् क्वचित् ।

॥ वन्दे तं देवकीपुत्रं सद्योजातं द्युसत्प्रभम् ॥ २ ॥

शङ्खचक्रगदापद्मधारिणं वनमालिनम् ।

॥ एवं ध्यात्वा मधुरिपुं लक्षं ब्राह्मे मुहूर्तके ॥ ३ ॥

जप्त्वा मेधां वरां प्राप्य कवीनामग्रणीभवेत् ।

अथवा स्फटिकाभासं द्विभुजं लेखपुस्तकम् ॥ ४ ॥

धारिणं तं विचिन्त्याथ लक्षं ब्राह्मे मुहूर्तके ।

जप्त्वा मन्त्री त्रिकालज्ञो बृहस्पतिसमो भवेत् ॥ ५ ॥

अथ वैष महामन्त्रः प्रोच्यते शृणु तत्त्वतः ।

श्यामलं कोमलं बालं क्रीडन्तं मातुरङ्गके ॥ ६ ॥

द्विभुजं स्तनपातारं चिन्तयन् श्रुतिधृग् भवेत् ।

लक्षं वा प्रजपेदेनं समानं लभते फलम् ॥ ७ ॥

कामबीजादिमन्त्रोऽयं किं न सिद्धयति भूतले ।

उपसंहृतदिव्याङ्गं पुरेव मातुरङ्गके ॥ ८ ॥

चलत्पद्मपदं बालं ध्यायन् ब्राह्मे मुहूर्तके ।

जप्त्वा मनुवरं विद्वान् सर्वशास्त्रार्थविद् भवेत् ॥ ९ ॥

सर्ववेदार्थकुशलो ज्ञानवान् भवति ध्रुवम् ।

नन्दांगणे पर्यटन्तं धूलीनिचयधूसरम् ॥ १० ॥

प्रदीप्तमणिभिर्दीप्तं यशोदालोकनोत्सुकम् ।

एवं ध्यात्वा मनुवरं जपेन्नियममास्थितः ॥ ११ ॥

लक्षैकजपनादस्य किञ्च सिद्धयति भूतले ।

प्रातः प्रातः पिबेत्तोयमष्टोत्तरशतं जपेत् ॥ १२ ॥

अनेन मूको दुष्टात्मा जडः पाषाणवत्तथा ।

अनेन जलपानेन साक्षाद्वाक्पतिसन्निभः ॥ १३ ॥

जायते नात्र सन्देहः सत्यं सत्यं न चान्यथा ।

पद्भ्यां विक्षिप्य शकटं रुदन्तं प्राकृतं यथा ॥ १४ ॥

लक्षं जपेदिति ध्यात्वा आपद्भ्यो मुच्यते ध्रुवम् ।

शत्रुभ्यो न भयं तस्य राजतो दस्युतोपि वा ॥ १५ ॥

न तस्य विद्यते प्रीतिः कदाचिदपि सुव्रत ।

अथापरं प्रवक्ष्यामि रहस्यं सुरपूजितम् ॥ १६ ॥

यज्ज्ञात्वा साधकवरः प्रयोगफलमाप्नुयात् ।

ब्रह्माणं सोमसंयुक्तमिन्दुबिन्दुसमन्वितम् ॥ १७ ॥

दौर्गन्धीजमिति ख्यातं समस्तापन्निवारणम् ।

शंभोः पदं वह्नियुतं मायाबिन्दुसमन्वितम् ॥ १८ ॥

अशेषजगतो बीजं महामायेतिविश्रुतम् ।

अनया योगतो मन्त्री ह्यसाध्यमपि साधयेत् ॥ १९ ॥

वान्तं वह्निसमायुक्तं चतुर्थस्वरभूषितम् ।

श्रियो बीजमिति प्रोक्तं नृणां सर्वसुखप्रदम् ॥ २० ॥

विरञ्चीन्द्रसमायुक्तं चतुर्थस्वरभूषितम् ।

नादबिन्दुकलाक्रान्तं बीजं त्रैलोक्यमोहनम् ॥ २१ ॥

प्रोक्तं सप्ताक्षरं तंतुषष्ठस्वरसमन्वितम् ।

नादबिन्दुकलायुक्तं कूर्चबीजमिति स्मृतम् ॥ २२ ॥

एतेषां बीजवर्गाणां ज्ञात्वा कर्माणि मन्त्रवित् ।

गुरुतः शास्त्रतः सम्यक् सर्वकर्माणि साधयेत् ॥ २३ ॥

अन्यथा नैव सिद्धः स्यान्मन्त्रः कल्पशतैरपि ।

मेरुश्चतुर्दशस्वरमधोवह्निसमन्वितः ॥ २४ ॥

नृसिंहबीजमित्युक्तं सर्वापस्मारनाशनम् ।

समाहितमना भूत्वा पद्माक्षैः कृतमालया ॥ २५ ॥

अयुतैकं जपेन्मन्त्रं ब्रह्मचारिव्रते स्थितः ।

अल्पायासेन कामाः स्युर्दरिद्रश्च न जायते ॥ २६ ॥

सर्वे मनोरथास्तस्य सिध्यन्ति च न संशयः ।

नित्यकर्मरतं कृष्णं वन्यपुष्पैः समर्चयेत् ॥ २७ ॥

वश्या भवन्ति सर्वे च ब्राह्मणा नात्र संशयः ।

गोपालवेषं मनसा जातिपुष्पैः समर्चयेत् ॥ २८ ॥

वश्या भवन्ति राजानो नात्र कार्य्या विचारणा ।

तमेव रक्तपुष्पैस्तु वैश्या वश्या भवन्ति हि ॥ २९ ॥

नीलोत्पलैश्च शूद्राः स्युर्मांसं कृष्णं समर्चयेत् ।

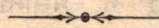
जुहुयाद् रक्तकुसुमैर्मिश्रितैस्तिलतण्डुलैः ॥ ३० ॥

मन्त्रेणाष्टसहस्रं तु जप्त्वा भस्म धरेद्यदि ।
 ललाटे विधृते तस्य सर्वे वश्या भवन्ति हि ॥ ३१ ॥
 अनेन च शरीरेण राजानो वश्यतामियुः ।
 स्त्रियो वश्या भवन्त्यस्य पुत्रामात्याश्च सर्वथा ॥ ३२ ॥
 विवाहार्थो जपेन्मन्त्रं मासमष्टसहस्रकम् ।
 रासमण्डलमध्यस्थं कृष्णं ध्यात्वा ब्रजे स्थितम् ॥ ३३ ॥
 विवाहयेदुत्तमां तां कन्यां सर्वकुलोज्ज्वलाम् ।
 पुत्रं मे रक्ष रक्षेति द्विजेन प्रार्थितो हरिः ॥ ३४ ॥
 हृतपुत्रं समाहृत्य ददौ यस्तं विचिन्तयेत् ।
 पुत्रकामो लभेत् पुत्रं मासेनैकेन सुन्दरम् ॥ ३५ ॥
 दीर्घायुरप्रतिहतबलवीर्यसमन्वितम् ।
 कुन्दपुष्पैः समाराध्य कृष्णं ध्यायेच्च कन्यका ॥ ३६ ॥
 मासद्वयं तथा मन्त्रं जपेदष्टसहस्रकम् ।
 मनोरथपतिं लब्धा दीर्घकालं च क्रीडति ॥ ३७ ॥
 अञ्जनं वस्त्रकुसुमं ताम्बूलं चन्दनं तथा ।
 अन्यान्यान्युपभोग्यानि स्पृष्ट्वा मन्त्रशतं जपेत् ॥ ३८ ॥
 दीयते यस्य यस्येति सोऽचिराद् दासवद् वशी ।
 स्त्रियो वश्या अनेनैव भवन्ति मुनिसत्तम ॥ ३९ ॥
 पुरुषं वशयेन्नारी अनेनैव विधानतः ।
 अर्थार्थकामः श्रीपुष्पैः सिततण्डुलमिश्रितैः ॥ ४० ॥
 अष्टोत्तरसहस्रं तु जुहुयादर्थवान् भवेत् ।
 विश्वरूपधरं ध्यात्वा शतमष्टोत्तरं जपेत् ॥ ४१ ॥
 समाहितमना मन्त्री यशस्वी कीर्तिमाप्नुयात् ।
 प्रेतभूतपिशाचैश्च स्कन्दादिग्रहपीडितैः ॥ ४२ ॥
 पूतनास्तनपातारं ध्यात्वा मन्त्रशतं जपेत् ।
 प्रणश्यन्ति ग्रहा दुष्टाः पलायन्त इतस्ततः ॥ ४३ ॥
 सर्पमण्डलिदृष्टाश्च मूषिकाद्यैश्च दंशितान् ।
 कृष्णं कालीयदमनं चिन्तयित्वा जपेन्नरः ॥ ४४ ॥
 तर्जयन्तं विषं घोरं हूंकारेण विनाशयेत् ।
 अत्रान्यान्यं मनुं हूंबीजाद्यं मे शृणु तत्त्वतः ॥ ४५ ॥
 कालीयस्य फणामध्ये दिव्यं नृत्यं करोति तम् ।
 नमामि देवकीपुत्रं नृत्यराजानमच्युतम् ॥ ४६ ॥

ज्वरात्तोऽभ्यर्चयेन्मन्त्री जपेदष्टशतं तथा ।
 ज्वरेण संस्तुतं कृष्णं बलप्रद्युम्नसंयुतम् ॥ ४७ ॥
 दहन्तं बाणनगरीं गरुडोपरि संस्थितम् ।
 निजज्वरेण-संपिष्टं ध्यात्वा तं नाशयेत् क्षणात् ॥ ४८ ॥
 शीतलाकामलादीनि तथा चातुर्थिकोद्भवान् ।
 ग्रीहगुल्मयकृद्वायुमपस्मारभवन्तथा ॥ ४९ ॥
 नाशयेन्नात्र सन्देहो दृष्टिमात्रेण मान्त्रिकः ।
 गोपाले यष्टिपाशं च वेणुमादाय संस्थितम् ॥ ५० ॥
 गोवर्द्धनधरं कृष्णं ध्यात्वा मन्त्रं जपेन्नरः ।
 वातवर्षादिभिर्घोरैर्भये सम्यगुपस्थिते ॥ ५१ ॥
 भयमाशु विनश्येत् नात्र कार्या विचारणा ।
 वृन्दावनगतं कृष्णं वृष्टिकामो विचिन्तयन् ॥ ५२ ॥
 जपेदष्टसहस्रं तु वृष्टिमाप्नोत्यसंशयम् ।
 एवं च मनसा ध्यात्वा वृष्टि वर्षासु नाऽऽवहेत् ॥ ५३ ॥
 एवं जलाशये ध्यात्वा जपेदष्टसहस्रकम् ।
 वृष्टिर्भवत्यकालेऽपि महती नात्र संशयः ॥ ५४ ॥
 गायन्तं वेणुना कृष्णं गानकामो विचिन्तयेत् ।
 आज्यमष्टशतं हुत्वा किन्नरैरिह गीयते ॥ ५५ ॥
 जयकामो जपेद्यस्तु हरन्तं कल्पकद्रुमम् ।
 संस्तुतं देवताभिश्च गरुडारूढमच्युतम् ॥ ५६ ॥
 ध्यात्वा रक्तकरवीरसमिद्भिर्जुहुयाद् वशी ।
 अष्टोत्तरसहस्रं तु तत्क्षणान्नाशयेद् ध्रुवम् ॥ ५७ ॥
 नीलोत्पलादिभिः पुष्पैरष्टोत्तरसहस्रकम् ।
 शंखादिनिधिसंयुक्तं द्वारकामध्यगं हरिम् ॥ ५८ ॥
 ध्यात्वा तण्डुलदूर्वाभिर्हुत्वा शान्तिकमावहेत् ।
 कदम्बमूले गायन्तं कदम्बवनमालिनम् ॥ ५९ ॥
 कदम्बपुष्पैः संस्पृष्टं चिन्तयित्वा जनार्दनम् ।
 अपामार्गशतैर्हुत्वा जपेदष्टसहस्रकम् ॥ ६० ॥
 सर्वलोकान् वशीकृत्य आशु विज्ञो भविष्यति ।
 राजद्वारे सभायां च व्यवहारे च मन्त्रवित् ॥ ६१ ॥
 मन्त्रमष्टशतं जप्त्वा प्रथमं वाक्यमुच्चरेत् ।
 अनेनैव विधानेन सर्वत्र विजयी भवेत् ॥ ६२ ॥

मोक्षकामो जपेद्यस्तु पुण्डरीकाक्षमन्ययम् ।
 सनकाद्यैः स्तुतं कृष्णं शुक्लाम्बरधरं परम् ॥ ६३ ॥
 शंखचक्रधरं ध्यात्वा मंत्रं लक्षं जपेन्नरः ।
 ताराभ्यां पुटितं कृत्वा विधिव स्थानमाश्रितः ॥ ६४ ॥
 चन्द्रार्कमण्डले कृष्णं पूजयन् भक्तिमावहन् ।
 संसारसागरात् सद्यो मुच्यते नात्र संशयः ॥ ६५ ॥
 य इच्छेद् ब्राह्मणो मन्त्री वशीकर्तुं जगत्त्रयम् ।
 वन्यैर्मनोहरैः पुष्पैर्वेणुं गायन्तमच्युतम् ॥ ६६ ॥
 ध्यात्वा सम्पूज्य विधिवल्लक्षमेकं सहोमकम् ।
 जप्त्वा समस्तलोकानां प्रियो भवति नान्यथा ॥ ६७ ॥
 देवोपमं सुखं भुक्त्वा याति विष्णुं तनुं त्यजन् ।
 अर्चयेन्मनसा कृष्णं सहस्रं प्रत्यहं जपेत् ॥ ६८ ॥
 वत्सराज्ञभते मोक्षं यद् गत्वा न निवर्तते ।
 वर्णिनां च गृहस्थानां न्यासिनामप्ययं विधिः ॥ ६९ ॥
 मेधाकामो हुनेदग्नौ पालाशैराज्यमिश्रितैः ।
 समिद्भिः पूर्ववद्धृत्वा मेधा स्यादतिमानुषी ॥ ७० ॥
 वाचमिच्छेन्नभेद्वाचं ब्राह्मे जप्त्वा मुहूर्तके ।
 शतं शतं च षण्मासं वाग्मी चापि सुधीर्भवेत् ॥ ७१ ॥
 शत्रूणां जयकामस्तु पारिजातहरं हरिम् ।
 गरुडारोहणं ध्यात्वा जिताशेषदिवौकसम् ॥ ७२ ॥
 समिद्भिश्चापि जुहुयात् करवीरसमुद्भवैः ।
 लक्षं जप्त्वा तथा लक्षं जुहुयान्मन्त्रवित्तमः ॥ ७३ ॥
 जित्वा शत्रुगणानेताननाक्रान्तो यथाविधि ।
 प्रतिष्ठां कारयेद्यस्तु भगवन्तं विचिन्त्य च ॥ ७४ ॥
 शङ्खपद्मनिधियुक्तं वसन्तं द्वारकापुरीम् ।
 ध्यात्वा तिलाज्यकरणान् जुहुयात् सिततण्डुलान् ॥ ७५ ॥
 अष्टोत्तरसहस्रं वै प्रतिष्ठां लभते ध्रुवम् ।
 सर्वल्लोकान् वशीकर्तुं कामो यः पंकजासने ॥ ७६ ॥
 कदम्बमालया नित्यं भगवन्तमलंकृतम् ।
 सनकाद्यैः प्रार्थ्यमानं योगिभिर्गोपवेषकम् ॥ ७७ ॥
 विचित्रपुष्पमालाभिर्भूषितं वनमालया ।
 कदम्बमूले गायन्तं चिन्तयेत् सर्वनायकम् ॥ ७८ ॥

समिद्धिभरण्यपामागैरष्टोत्तरसहस्रकम् ।
 मध्वाज्ययुक्तैर्जुहुयात् सर्वलोको वशो भवेत् ॥ ७६ ॥
 मुमुक्षुभिर्भगवन्तं पुण्डरीकदलेक्षणम् ।
 सनकाद्यैश्चिन्त्यमानं सिद्धैरन्यैश्च योगिभिः ॥ ८० ॥
 ब्रह्मेन्द्रशंकरमुखैर्गणैश्चापि दिवौकसाम् ।
 प्रह्लादप्रमुखैर्भक्तैरन्यैश्चापि महात्मभिः ॥ ८१ ॥
 हृत्पद्मकर्णिकोत्तुङ्गदिव्यसिंहासनोपरि ।
 ध्यात्वैवं परमात्मानं यशोदानन्दवर्द्धनम् ॥ ८२ ॥
 पलाशतुलसीपत्रैः सौवर्णकुसुमैः शुभैः ।
 मानसैर्वा यथा शक्त्या अर्चयेत् पुरुषोत्तमम् ॥ ८३ ॥
 आत्मानं देवकीपुत्रं लीलायष्टिधरं स्मरेत् ।
 यद्यन् कामयते मन्त्री तत्तदाप्नोत्ययत्नतः ॥ ८४ ॥
 अनेन विधिना सर्वं साधयेत् प्रियमात्मनः ।
 योजयेच्च चतुर्थेन विष्णोश्चैव तु बुद्धिमान् ॥ ८५ ॥
 तृतीयमष्टमं विद्याद् ब्रह्मणा विष्णुना सह ॥ ८६ ॥
 इति श्रीगौतमीये महातंत्रे सर्वोत्तमोत्तमे सप्तदशोऽध्यायः ॥ १७ ॥

अथ अष्टादशोऽध्यायः

अथापरान् प्रवक्ष्यामि प्रयोगान् भुवि दुर्लभान् ।
 यत् कृत्वा मानवः सम्यक् सद्यो देवत्वमुच्छति ॥ १ ॥
 नासाध्यं विद्यते तस्य भुवि स्वर्गे रसातले ।
 निशातशरनिभिन्नभीष्मतापहरं हरिम् ॥ २ ॥
 दृष्ट्वा पीयूषवर्षिण्या कारुण्यात्तं विलोकयन् ।
 एवं ध्यात्वायुतजपादसाध्यञ्चरनाशनम् ॥ ३ ॥
 मूर्च्छादाहगदस्फोटविषकीटसमुद्भवम् ।
 नाशयेद् दाहमचिरादमृतादशशतं हुनेत् ॥ ४ ॥
 काशिराजेन प्रहितां कृत्यां तां द्वारकापुरीम् ।
 निजारिणा तां छित्त्वा तत्पुरीं तु चक्रेतेजसा ॥ ५ ॥
 दहन्तं तं हरिं स्मृत्वा जपेदयुतमादरात् ।
 स्वस्नेहाक्तैः सर्षपैश्च हुनेद्रात्रौ तथाऽयुतम् ॥ ६ ॥
 कृत्याः परेरितास्तं तु न प्रसन्ति कदाचन ।
 डाकिनीपूतनाकृत्यायक्षपन्नगराक्षसाः ॥ ७ ॥
 अन्ये वै क्रूरसत्त्वाश्च प्रयोगाञ्जपहोमयोः ।
 देशादेशान्तरं याति सर्वथा हिंसितुं न ते ॥ ८ ॥
 ध्यात्वा विश्वेश्वरं देवं व्याघ्रविश्वामकाशकम् ।
 सूर्यकोटिप्रतीकाशं चन्द्रकोटिसुशीतलम् ॥ ९ ॥
 एवं ध्यात्वा च मतिमौल्लक्ष्मेकं जपेन्मनुम् ।
 जुहुयादयुतं भक्त्या शतवीर्याङ्कुरत्रिकैः ॥ १० ॥
 अकालमृत्युनाशाय सत्यमेतत् परं पदम् ।
 मृत्युञ्जयं हरिं ध्यात्वा सर्वपापैर्विमुच्यते ॥ ११ ॥
 आसीनमाश्रमे दिव्ये बदरीखण्डमण्डिते ।
 स्पृशन् बृहद्भ्यां हस्ताभ्यां घण्टाकर्णकलेवरम् ॥ १२ ॥
 एवं ध्यात्वा जपेन्मासमष्टोत्तरसहस्रकम् ।
 समस्तविपदां मन्त्री प्रशमाय शमाय च ॥ १३ ॥
 समता सर्वभूतेषु आशुनिर्वाणदायिनी ।
 निशीथे रथमारूढं तर्जयन्तं मुहुर्मुहुः ॥ १४ ॥

धावमानं रिपुगणमनुधावन्तमच्युतम् ।
 विसृजद्वाणसंधेन नयन्तं दूरदेशतः ॥ १५ ॥
 उच्चाटनं भवेत् सद्यो रिपूणां लक्षजापतः ।
 द्वेषयन्तं रुक्मिबलौ पाण्ड्यमध्यस्थितं हरिम् ॥ १६ ॥
 ध्यात्वा लक्षं मनुवरं विम्बस्नेहविमिश्रितम् ।
 तदन्ते जुहुयान्मन्त्री गुलिका गोमयोद्भवाः ॥ १७ ॥
 एवं प्रयोगमात्रेण वैरस्थं जायते मिथः ।
 अन्योन्यकलहेनैव देशाद् देशान्तरं व्रजेत् ॥ १८ ॥
 विद्विष्टस्तत्र तत्रापि काकवत् पर्यटन्महीम् ।
 पार्थं दिशन्तं गीतार्थं रथस्थं मधुसूदनम् ॥ १९ ॥
 राजमण्डलमध्यस्थं सूर्यचन्द्रायुतप्रभम् ।
 ध्यात्वाऽयुतं मनुवरं शमाय प्रजपेत् सुधीः ॥ २० ॥
 अनेन जपमात्रेण किं न सिध्यति भूतले ।
 स्थाने हृषीकेशेत्यादिसूक्तं वाचार्जुनर्षिकम् ॥ २१ ॥
 गायत्रीछन्दोवलितं विश्वात्मा विश्वदैवतम् ।
 सपर्या पूर्वंवत् प्रोक्ता साधयेत् सकलेप्सितम् ॥ २२ ॥
 श्रीमायाद्यौ जपेन्मन्त्रवरौ ध्यात्वा च पूर्ववत् ।
 लक्षौकजपमात्रेण कुबेर इव मोदते ॥ २३ ॥
 अन्नं दैवतगोपालं वक्ष्येऽन्यं शृणु तत्त्वतः ।
 अन्नरूपः सरूपस्तुष्टिरूपप्रदोपरि ॥ २४ ॥
 अन्नाधिपतये स्वाहा सोऽयमन्नाधिपो मनुः ।
 श्रीबीजाद्यो मनुः प्रोक्तो ह्यन्नरत्नसमृद्धिदः ॥ २५ ॥
 आचक्रांगकल्पितः स्यान्नारदोऽस्य मुनिः स्मृतः ।
 गायत्रीछन्द इत्युक्तं देवोऽन्नान्नप्रदो हरिः ॥ २६ ॥
 ध्यानार्चनादिकं सर्वमस्य पूर्ववदाचरेत् ।
 य एनं पूजयेन्मन्त्रं स तु सर्वसमृद्धिमान् ॥ २७ ॥
 आहृत्य स्वर्णपात्रं च क्षालितं शुद्धवारिणा ।
 विलिप्तगन्धपङ्केन लिखेदष्टदलाम्बुजम् ॥ २८ ॥
 कर्णिकायां लिखेद्ब्रह्मं पुटितं मण्डलद्वयम् ।
 तन्मध्ये विलिखेत् कामं सन्ध्याख्यं कर्मसंयुतम् ॥ २९ ॥
 ततः शिष्टैर्मनोर्वर्णैस्तं कामं वेष्टयेत् सुधीः ।
 श्रियं षट्कोणकोणानामिन्द्रनैऋत्यवायुषु ॥ ३० ॥

आलिख्य च लिखेन्मायां वह्निवारुणशूलिषु ।
 अक्षरैः कामगायत्र्या वेष्टयेत् केसरेषु च ॥ ३१ ॥
 काममालामनोर्वर्णैर्दलेष्वष्टसु मन्त्रवित् ।
 लिखेद् गृहानने वर्णैर्मोचकां तद्बहिर्लिखेत् ॥ ३२ ॥
 भूविम्बं च लिखेद् बाह्ये श्रीमायेतिदिविष्वपि ।
 यन्त्रमेवं समालिख्य जातरूपमये पटे ॥ ३३ ॥
 राजते ताम्रपात्रे वा भूर्जक्षौममयेऽपि वा ।
 सूक्ष्मतन्तुमये वापि प्रतिष्ठाप्य समीरणम् ॥ ३४ ॥
 आकर्षणं सुरस्त्रीणां नागलोकनिवासिनाम् ।
 पिशाचयक्षरक्षांसि स्थिताः क्रूरग्रहाश्च ये ॥ ३५ ॥
 दुष्टसत्त्वाश्च ये सर्वे परिसर्पन्ति भूतले ।
 यन्त्रराजधरं दृष्ट्वा विद्रवन्ति त्रसन्ति च ॥ ३६ ॥
 बहुना किमिहोक्तेन सर्वलोकसुखावहम् ।
 स्त्रीणामाकर्षणं राज्ञां लोकवश्यकं भुवि ॥ ३७ ॥
 योगसिद्धिकरं पुंसां भवसागरतारकम् ।
 भुक्तिमुक्तिकरं यन्त्रमिति प्रोक्तं स्वयम्भुवा ॥ ३८ ॥
 वान्तं यान्तं समारूढं मायाबिन्दुविभूषितम् ।
 श्रियो बीजमिति प्रोक्तं नृणां सद्यः सुखप्रदम् ॥ ३९ ॥
 आदौ क्लींकारमुद्धृत्य कामदेवपदं वदेत् ।
 आयान्तं विद्महे पुष्पबाणायेति पदं तथा ॥ ४० ॥
 धीमहीतिपदं प्रोक्तं तन्नोऽनङ्गः प्रचोदयात् ।
 एषा मन्मथगायत्री प्रोक्ता मन्मथदीपिनी ॥ ४१ ॥
 कामबीजं च संभाव्य ततः कामपदं वदेत् ।
 देवायेतिपदं ब्रूयान्तथा सर्वजनं पदम् ॥ ४२ ॥
 प्रियायेति पदान्ते च वदेत् सर्वजनं पुनः ।
 ब्रूयात् संमोहनायेति ज्वलशब्दं च वीप्सयेत् ॥ ४३ ॥
 प्रज्वलेतिपदं सर्वजनस्य हृदयं तथा ।
 उक्त्वा मम वशं पश्चात् कुरुशब्दं च वीप्सयेत् ॥ ४४ ॥
 वह्निजायां तथेत्युक्त्वा मालाख्यो मन्मथो मनुः ।
 भूग्रहं चतुरस्रं स्यादष्टवज्रविभूषितम् ॥ ४५ ॥
 अस्मिन्मन्त्रे समाराध्य वासुदेवं जगद्गुरुम् ।
 किन्न सिध्यति मन्त्रज्ञो ह्यकथ्यं कथितं च ते ॥ ४६ ॥

एवं ते कथितं यन्त्रं प्रयोगान्तरमिष्यते ।
 लक्षं जप्त्वा पलाशानां कुसुमैरयुतं हुनेत् ॥ ४७ ॥
 व्याख्याता सर्वशास्त्राणामचिरादेव जायते ।
 स योगी सत्यविज्ञानी विष्णुयोगी तथात्मवित् ॥ ४८ ॥
 शुक्लादिवस्त्रलाभाय शुक्लादिपुष्पमाहुनेत् ।
 अष्टोत्तरशतं कृत्वा राजतो वाऽन्यतो लभेत् ॥ ४९ ॥
 मोचितौ पितरौ येन मथुरानिगडादितौ ।
 ध्यात्वाऽयुतजपान्ते च तावत्संख्यां च होमयेत् ॥ ५० ॥
 निगडान्मुच्यते सद्यो यमुद्दिश्य कृता क्रिया ।
 पुरन्दरमुखैर्देवैः स्थितं वृन्दावने हरिम् ॥ ५१ ॥
 सुरभ्याः पयसा तोयैरभिषिच्य च संस्थितम् ।
 राजराजेश्वरं कृत्वा मंगलाचारपूर्वकम् ॥ ५२ ॥
 उर्वशीप्रमुखाभिश्च स्वर्वेश्याभिरधिष्ठितम् ।
 एवं ध्यात्वा जपेत् कृष्णं पंकजैरयुतं हुनेत् ॥ ५३ ॥
 सार्वभौमो भवेत् सोपि येनेयं विहिता क्रिया ।
 आत्मानं कंसमथनं रिपुं कंसात्मकं स्मरन् ॥ ५४ ॥
 निशीथं प्रजपेन्मन्त्री दक्षिणामुखसंस्थितः ।
 लक्षमेकं जपान्ते तु जवानीरसतर्पणैः ॥ ५५ ॥
 अयुतं होममात्रेण म्रियतेऽरिर्न चान्यथा ।
 अरिष्टपत्रं लक्षं तत्पादपांशुजलोक्षितम् ॥ ५६ ॥
 हवनान्म्रियते शत्रुः शंकरेणापि रक्षितः ।
 अरिष्टदलकार्पासव्योमास्थिकणसंयुतम् ॥ ५७ ॥
 हवनान्निक्षमात्रेण यदि दूरस्थितो भवेत् ।
 अपि पीयूषसेवी च म्रियतेऽरिर्न चान्यथा ॥ ५८ ॥
 हरिद्राग्रन्थिहोमेन स्तम्भयेदरिवाहिनीम् ।
 न शस्तं मारणं कर्म कदाचिद्वैष्णवे मनौ ॥ ५९ ॥
 क्रूरं क्रूरात् परं कष्टदायिनं च सतामपि ।
 ईदृग्विधं मनुं प्राप्य अभिचाराय योजयेत् ॥ ६० ॥
 प्रायश्चित्ताय गायत्रीं लक्षं जप्त्वा तु साधकः ।
 तदन्ते पायसैर्मन्त्री अयुतं होममाचरेत् ॥ ६१ ॥
 अपि प्रयोगकर्तृणां शान्तिः स्यान्नैव चान्यथा ॥ ६२ ॥
 इति श्रीगौतमीये महातंत्रे सर्वतन्त्रोत्तमोत्तमेऽष्टादशोऽध्यायः ॥ १८ ॥

अथ एकोनविंशोऽध्यायः

- कामान्तरमथो वदये शृणुष्वनावहितोऽनघ ।
 यज्जप्त्वा मन्दभाग्योपि लभेन्मन्त्रफलानि वै ॥ १ ॥
- प्रणवद्वयमध्यस्थं जपेदयुतसंख्यया ।
 त्रिरात्रं जपमात्रेण बृहस्पतिसमो भवेत् ॥ २ ॥
- व्याख्याता सर्वशास्त्राणां वेदानामपि जायते ।
 रविवारेऽश्वत्थवृक्षमालभ्याष्टोत्तरं शतम् ॥ ३ ॥
- भूयो भूयो भवेच्छान्तिर्जीवेदष्टोत्तरं शतम् ।
 तस्य शान्तिर्भवेन्नूनं यमुद्दिश्य कृता क्रिया ॥ ४ ॥
- अंशुकैरर्चयेत् कृष्णं मासमात्रं तु निर्मलैः ।
 मुच्यते सकलैः पापैः कृच्छ्रैर्घोरशतैरपि ॥ ५ ॥
- पट्टवस्त्रैर्यजेद् भक्त्या संपत्तिमतुलां लभेत् ।
 विद्रुमैः पूजयेत् कृष्णं त्रैलोक्यं वशमानयेत् ॥ ६ ॥
- माणिक्यैः पूजयन् भक्त्या सार्वभौमतमो भवेत् ।
 पद्मरागैर्यजेत् कृष्णं राजा भवति निश्चितम् ॥ ७ ॥
- क्षत्रियः सार्वभौमः स्यात् साधयेत् सकलां महीम् ।
 गारुत्मतमयै रत्नैः पूजयेद्भानवान् भवेत् ॥ ८ ॥
- अपि हीरकरत्नेन पूजयन् किं न साधयेत् ।
 सुवर्णपुष्पैरभ्यर्च्य मासं भक्तिपरायणः ॥ ९ ॥
- कुबेरसमसंपत्तिं संप्राप्य मोदते चिरम् ।
 देहान्ते हरितां प्राप्य निर्वाणपदमृच्छति ॥ १० ॥
- रविवारे तथाभोजैः कल्लारैः सोमवारके ।
 मंगले रक्तपुष्पैस्तु बुधे तगरसंभवैः ॥ ११ ॥
- चंपकैर्गुरुवारे तु शुके कुन्दसमुद्भवैः ।
 शनिवारे शमीपुष्पैः पूजयेद् भक्तितो यतिः ॥ १२ ॥
- रविवारे घृतान्नं तु पयोऽभ्यक्तं निवेदयेत् ।
 सोमवारे पायसं तु मंगले मोदकं भवेत् ॥ १३ ॥
- बुधवारे यावकैस्तु गुरुवारेऽपूपसंभवैः ।
 मुद्गगान्नं शुक्रवारे तु शनौ सघृतपायसम् ॥ १४ ॥

वैशाखे मासि विधिवत् पवित्रैः पूजयेद् विभुम् ।
 एकैकं स्वर्णसूत्राणि ग्रन्थियुक्तानि कारयेत् ॥ १५ ॥
 अथवा पट्टसूत्राणि पद्मसूत्राणि वा पुनः ।
 पूजान्ते देवदेवाय महिषीभ्यो निवेदयेत् ॥ १६ ॥
 मिथुनेभ्यस्तथा दत्त्वा महान्तमुत्सवं चरेत् ।
 तोषयेद् भक्ष्यभोज्यैस्तु ब्राह्मणान् संशितव्रतान् ॥ १७ ॥
 एवं संवत्सरे मन्त्री कृत्वाऽभीष्टमवाप्नुयात् ।
 न चेद्वर्षकृता पूजा वास्तोभक्षाय कल्प्यते ॥ १८ ॥
 श्रावणे मासि कृष्णं तं पूजयेत् केतकोद्भवैः ।
 चन्द्रचन्दनकस्तूरीकुङ्कुमादिसुवासितैः ॥ १९ ॥
 एलालवङ्गकक्कोलफलानि बहुधाऽर्पयेत् ।
 भाद्रे मासि यजेद्विष्णुं भक्षैर्बहुगणान्वितैः ॥ २० ॥
 ईषे मासि यजेद् भक्त्या भक्षैर्भोज्यैः सुविस्तरैः ।
 कार्पास - निर्मितैर्वस्त्रैर्नानाभरण - संयुतैः ॥ २१ ॥
 तुलास्थे भास्करे कृष्णं पूजयेन्मासमात्रकम् ।
 रात्रौ प्रदीपैर्होमैश्च दुग्धपिष्टादिसंयुतैः ॥ २२ ॥
 घृतदीपमविच्छिन्नं दद्यान्मासं महोज्ज्वलम् ।
 एकादश्यामुपवसेद् द्वादश्यां पारणादिने ॥ २३ ॥
 शुक्लायां विष्णुमभ्यर्च्य वस्त्रालंकरणादिभिः ।
 अस्यां तिथौ तु मतिमान् वर्षतोत्सवमाचरेत् ॥ २४ ॥
 भोज्यानि बहुभक्ष्याणि ब्राह्मणेभ्यो निवेदयेत् ।
 एवंकृते देवताऽस्य तुष्टा चेष्टं प्रयच्छति ॥ २५ ॥
 श्वेतं लोकमवाप्नोति पुनरावृत्तिवर्जितम् ।
 मार्गशीर्षे यजेद्देवं नवान्नैर्व्यञ्जनैः शुभैः ॥ २६ ॥
 नारिकेलफलं क्षौद्रं मिलितं गुडजीरकैः ।
 सुपकं देवदेवाय भक्त्या तस्मै निवेदयेत् ॥ २७ ॥
 पौषे मासि च मासं वै घृतैः पूपैः प्रपूजयेत् ।
 ग्रहदोषं विजित्याऽऽशु भूयान्नृपतिसन्निभः ॥ २८ ॥
 माघे मासि यजेत् कृष्णमक्षतैः सुशुभैः सितैः ।
 दुग्धान्नशर्करायुक्तं मिष्टान्नं च निवेदयेत् ॥ २९ ॥
 अस्मिन् मासे सिते पक्षे शुभे दिने वस्त्रेणाद्धादयेत् ।
 फाल्गुने देवकीपुत्रं पूजयेत् स्वर्णचंपकैः ॥ ३० ॥

चूतसौगन्धिकुसुमैर्धूपैर्दीपैः सुविस्तरैः ।
 चैत्रे मासि वासुदेवं सर्वैः पुष्पैः समर्चयेत् ॥ ३१ ॥
 पौर्णमास्यां यजेद् भक्त्या दमनैश्च सगुच्छकैः ।
 अस्मिन्दिने रतिं कामं यजेत् स भक्तितत्परः ॥ ३२ ॥
 न चेत् सांवत्सरी पूजा वृथा भवति निश्चितम् ।
 भस्मीभूतं स्मरं दृष्ट्वा रुदिता सा रतिः सती ॥ ३३ ॥
 तां दृष्ट्वा कृपयाविष्टो वरं दातुं स्वयं शिवः ।
 प्रत्युवाच रतिस्तेऽयं सुभगत्वमवाप्नुयात् ॥ ३४ ॥
 सुन्दरः सर्वलोकेषु कीडार्थं ब्रजसुन्दरि ।
 ततो भवेच्चन्दनजलापुष्पं दमनकं शुभम् ॥ ३५ ॥
 तेन पूजनमात्रेण संवत्सरफलं लभेत् ।
 होमयेल्लक्षमात्रं यः पिष्टकैर्धृतभर्जितैः ॥ ३६ ॥
 तावत्संख्यां मनुं जप्त्वा कृष्णं पश्यति मन्त्रवित् ।
 इति ते कथितं सम्यक् पूजनं वार्षिकोद्भवैः ॥ ३७ ॥
 कृत्वाऽनेन विधानेन किं न साध्यति भूतले ।
 पुण्यस्त्रियो गृहस्थाश्च मुनयो ब्रह्मचारिणः ॥ ३८ ॥
 वनस्थाश्च तथा कृत्वा वांछितार्थानवाप्नुयुः ।
 स्त्रियः शूद्राश्च विधिवत् कृत्वा फलमवाप्नुयुः ॥ ३९ ॥
 इह भुक्त्वा वरान् भोगान्न भूयो भवसंभवः ।
 एवं कृष्णं यजन् भक्त्या यत् कृत्वा जन्मकोटिभिः ।
 तत्पापैर्न विलप्येत पद्मपत्रमिवाम्भसा ॥ ४० ॥
 इति श्रीगौतमीये महातंत्रे सर्वतन्त्रोत्तमोत्तमे एकोनविंशोऽध्यायः ।

अथ विंशोऽध्यायः

गौतम उवाच—

विस्तरेण मम ब्रह्मन् कृष्णमन्त्रान् प्रब्रूहि तान् ।
भक्तोऽहं तव शिष्योऽहं योग्योऽस्मि श्रवणे गुरौ ॥ १ ॥

नारद उवाच—

शृणु ब्रह्मन् कृष्णमन्त्रान् सर्ववैदिकसंमतान् ।
यदेकज्ञानमात्रेण पुनर्जन्म न विद्यते ॥ २ ॥
प्रणवं पूर्वमुद्धृत्य नमस्तदनु चोच्चरेत् ।
कौस्तुभायेति संप्रोक्तो मनुरष्टाक्षरः परः ॥ ३ ॥
एतद्विज्ञानमात्रेण साक्षाद्विष्णुर्भवेद्यतिः ।
षड्दीर्घस्वरसंभेद्यकामेनाङ्गक्रिया मता ॥ ४ ॥
कलायकुसुमश्यामं शंखचक्रगदाम्बुजम् ।
अनेकरत्नसंच्छन्नं कौस्तुभोद्भासिवक्षसम् ॥ ५ ॥
तारहारावलीरम्यं गरुडोपरिसंस्थितम् ।
ध्यात्वैवं परमानन्दं दशलक्षं जपेन्मनुम् ॥ ६ ॥
होमयेत्तद्दशांशेन साधितैः पूषपायसैः ।
पुरश्चरणमंगं यच्छ्रेयमन्यत् समापयेत् ॥ ७ ॥
य एवं भजते मन्त्री भोगमोक्षैककारणम् ।
करप्रचेयाः सर्वार्था अन्ते च परमं व्रजेत् ॥ ८ ॥
दशाक्षरसमानं हि पूजनं समुदीरितम् ।
अथान्यं संप्रवक्ष्यामि षडर्ण मन्त्रराजकम् ॥ ९ ॥
यस्य विज्ञानमात्रेण जीवन्मुक्तो महीं चरेत् ।
त्रिमात्रं नमसा युक्तं चतुर्थ्या कृष्ण इत्यपि ॥ १० ॥
षडक्षरमनुः प्रोक्तो दृष्टादृष्टफलप्रदः ।
नारदोऽस्य मुनिः प्रोक्तो गायत्रीछन्द उच्यते ॥ ११ ॥
श्रीकृष्णो देवता साक्षाद् दुर्गाधिमातृदेवता ।
त्रिमात्रं बीजमित्युक्तं नमः शक्तिरुदीरिता ॥ १२ ॥

कृष्णाय कीलकं चास्य मन्त्रराजस्य कीर्तनम् ।
 विनियोगोऽस्य मन्त्रस्य पुरुषार्थचतुष्टये ॥ १३ ॥
 पञ्चाङ्गानि मनोरस्य प्राक् चक्राद्यैरुदीर्यते ।
 नीलजीमूतसंकाशं किङ्किणीजालमालिनम् ॥ १४ ॥
 सर्वाभरणसंदीप्तं रक्तपद्मोपरि स्थितम् ।
 सनकाद्यैर्मुनिवरैः स्तुतं ध्यायेद्दिगम्बरम् ॥ १५ ॥
 आलोककुन्तलोद्भासि मुखचन्द्रविराजितम् ।
 शशरक्ताधरोष्ठं च पाणिपादविराजितम् ॥ १६ ॥
 कराभ्यां पायसं श्लक्ष्णं सद्योहैयंगवीनकम् ।
 दधत् चिन्तयेद् देवं भोगमोक्षफलप्रदम् ॥ १७ ॥
 ध्यात्वैवं परमात्मानं दशलक्षं जपेन्मनुम् ।
 जपान्ते पायसैः शुद्धैर्होमं कुर्यात् सशर्करैः ॥ १८ ॥
 तर्पयेत्तद्दशांशेन जलैः कर्पूरवासितैः ।
 अभिषेकं दशांशेन दशांशैर्विप्रभोजनम् ॥ १९ ॥
 अस्यान्ते दक्षिणां दत्त्वा साधयेद्विज्ज्ञातमनः ।
 भिक्षाहारो जपेन्मन्त्रं वर्षमेकं ब्रजे स्थितः ॥ २० ॥
 कविर्वाग्मी समृद्धश्च सर्वज्ञो जायते ध्रुवम् ।
 नवनीताशनं देवं ध्यात्वा लक्षं जपेत् मुधीः ॥ २१ ॥
 दिव्यज्ञानमवाप्नोति त्रिलोकीं प्राप्य मोदते ।
 य एवं मन्त्रराजं तु भजते भक्तितत्परः ॥ २२ ॥
 इह भुक्त्वा वरान् भोगान् देहान्ते परमं विशेत् ।
 तथापरं प्रवक्ष्यामि षोडशार्णं महामनुम् ॥ २३ ॥
 अस्य विज्ञानमात्रेण कृष्णात्मपरमं विशेत् ।
 प्रणवं नमसा युक्तं कृष्णगोविन्दकौ तथा ॥ २४ ॥
 ॐ नमः कृष्णाय गोविन्दाय हूं फट् स्वाहा ।
 श्रीपूर्वौ ङेन्तावुच्चार्य हूं फट् स्वाहेतिकीर्तितः ॥ २५ ॥
 नारदोऽस्य मुनिश्चेश्वरश्चन्दोऽनुष्टुबुदाहृतम् ।
 परमात्मा हरिर्देवो भुक्तिमुक्तिफलप्रदः ॥ २६ ॥
 दशार्णकवदेवास्य पूजाहोमौ प्रकीर्तितौ ।
 प्रयोगस्तत्समः प्रोक्तो बीजं शक्तिश्च तत्समे ॥ २७ ॥

य एवं पूजयेन्मन्त्रं सोऽधीते श्रुतिचतुष्टयम् ।
 अनेन सदृशो मन्त्रो जगत्स्वपि न विद्यते ॥ २८ ॥
 अनेनाराधितः कृष्णः प्रसीदत्येव तत्क्षणात् ।
 अथ संतानसंसिद्धयै प्रजपेन्मासमात्रकम् ॥ २९ ॥
 यस्य विज्ञानमात्रेण सर्वे सिध्यन्ति मन्त्रिणः ।
 देवकीपुत्रशब्दान्ते गोविन्दपदमीरयेत् ॥ ३० ॥
 वासुदेवपदान्ते तु ततो ब्रूयाज्जगद्गुरुम् ।
 देहि मे तनयं देव त्वामहं पदमीरयेत् ॥ ३१ ॥
 शरणं गत इत्युक्तो मन्त्रश्चानुष्टुबन्धयः ।
 नारदोऽस्य मुनिश्छन्दो गायत्री कथितं बुधैः ॥ ३२ ॥
 सन्तानदो हरिः साक्षाद्देवता च प्रकीर्तितः ।
 व्यस्तैः समस्तैरङ्गानि कृत्वा देवं विचिन्तयेत् ॥ ३३ ॥
 नीलोत्पलदलश्यामं पीताम्बरयुगावृतम् ।
 चतुर्भुजं शंखचक्रमूर्ध्वपाणिद्वये धृतम् ॥ ३४ ॥
 अधः पाणिद्वये वेणुं वादयन्तं मुदान्वितम् ।
 अनेकरत्नसंबद्ध—किरीटोज्ज्वलविग्रहम् ॥ ३५ ॥
 नानालंकारसुभगं गरुडोपरि संस्थितम् ।
 वेदस्तोत्रपरैर्नित्यं मुनिभिः परिवेष्टितम् ॥ ३६ ॥
 एवं ध्यात्वाऽर्चयेत् कृष्णं पञ्चाङ्गैः प्रथमावृत्तिः ।
 इन्द्रादिभिर्द्वितीया स्यात् तृतीया तु तदा बुधैः ॥ ३७ ॥
 एवमभ्यर्च्य देवेशं लक्षमात्रं जपेन्मनुम् ।
 पुत्रजीवेन्धनयुतैस्तत्फलैरयुतं हुनेत् ॥ ३८ ॥
 अनन्तरं दशांशेन तर्पणादीनि चाचरेत् ।
 य एवं पूजयेन्मन्त्री संतानाख्यं महामनुम् ॥ ३९ ॥
 पुत्रपौत्रैर्विनन्द्येह देहान्ते परमं विशेत् ।
 अविच्छिन्नं भवेद्वंशं यावदाभूतसंप्लवम् ॥ ४० ॥
 दशम्यां शुक्लपक्षे तु निशीथे स्वस्तिमण्डलम् ।
 हरिमावाह्य विधिवत् पूजयेदुपचारकैः ॥ ४१ ॥

एवमर्चनमात्रेण वत्सरात् पुत्रवान् गृही ।
 दीर्घायुरप्रतिहत - बलवीर्य - समन्वितम् ॥ ४२ ॥
 वत्सराल्लभते पुत्रं सत्यं सत्यं मयोदितम् ।
 यस्यार्थं कुरुते मन्त्री प्रयोगात् स तु पुत्रवान् ॥ ४३ ॥
 बन्ध्यापि लभते पुत्रान् शतहायनजीवितान् ।
 प्रातर्वाच्यमा नारी अश्वत्थनिर्मले दले ॥ ४४ ॥
 मन्त्रयित्वाष्टोत्तरशतं पिबेत् पुत्रीयति ध्रुवम् ।
 एवं प्रयोगान्मासमात्रात्तनयं लभते ध्रुवम् ॥ ४५ ॥
 अनेन मन्त्रयित्वाऽऽज्यं पुत्रसिद्धिकरं परम् ।
 अनेन जलपानेन बन्ध्या वर्षास्त्रिभेत् प्रजाम् ॥ ४६ ॥

इति श्रीगौतमीये महातन्त्रे सर्वतन्त्रोत्तमोत्तमे विंशोऽध्यायः ॥ २० ॥

॥ ४२ ॥ एवमर्चनमात्रेण वत्सरात् पुत्रवान् गृही ।
 दीर्घायुरप्रतिहत - बलवीर्य - समन्वितम् ॥ ४२ ॥
 ॥ ४३ ॥ वत्सराल्लभते पुत्रं सत्यं सत्यं मयोदितम् ।
 यस्यार्थं कुरुते मन्त्री प्रयोगात् स तु पुत्रवान् ॥ ४३ ॥
 ॥ ४४ ॥ बन्ध्यापि लभते पुत्रान् शतहायनजीवितान् ।
 प्रातर्वाच्यमा नारी अश्वत्थनिर्मले दले ॥ ४४ ॥
 ॥ ४५ ॥ मन्त्रयित्वाष्टोत्तरशतं पिबेत् पुत्रीयति ध्रुवम् ।
 एवं प्रयोगान्मासमात्रात्तनयं लभते ध्रुवम् ॥ ४५ ॥
 ॥ ४६ ॥ अनेन मन्त्रयित्वाऽऽज्यं पुत्रसिद्धिकरं परम् ।
 अनेन जलपानेन बन्ध्या वर्षास्त्रिभेत् प्रजाम् ॥ ४६ ॥
 ॥ ४७ ॥ इति श्रीगौतमीये महातन्त्रे सर्वतन्त्रोत्तमोत्तमे विंशोऽध्यायः ॥ २० ॥

अथ एकविंशोऽध्यायः

श्रीगौतम उवाच—

सर्वं जानासि त्वं ब्रह्मन् स्वयम्भूसदृशः प्रभो ।
 त्वदुदीरितमाकर्ण्य कृतार्थोऽहं न चान्यथा ॥ १ ॥
 तपस्तप्त्वा पुरा ब्रह्मन् प्रार्थितो हरिरीश्वर ।
 तेनैवोक्तं नारदेन कथितव्यमखण्डितम् ॥ २ ॥
 तदारभ्य तदा ब्रह्मन् तव दर्शनलालसः ।
 गंगाप्रवाहणं मन्त्रे श्रोतुमिच्छामि तत्त्वतः ॥ ३ ॥

श्रीनारद उवाच—

ब्रह्मः कथिता मन्त्रा मया ते मुनिसत्तम ।
 तं मन्त्रं कथयाम्यद्य येन ज्ञानं प्रसीदति ॥ ४ ॥
 यस्य विज्ञानमात्रेण भक्तिः स्यात् प्रेमलक्षणा ।
 चतुर्विधं तु पाण्डित्यं ज्ञानमात्रेण सिध्यति ॥ ५ ॥
 मन्दभाग्यो दरिद्रोऽपि शठो मुण्डोऽतिपातकी ।
 उपास्य मन्त्रराजं तु वागीशसमतां व्रजेत् ॥ ६ ॥
 मयाऽप्येवं प्रपृष्टश्च पद्मयोनिर्यथाऽवदत् ।
 तथा ते कथयिष्यामि गुह्याद् गुह्यतरं मुने ॥ ७ ॥
 द्वाविंशत्यक्षरो मन्त्रो वागीशत्वप्रवर्तकः ।
 सर्वतन्त्रेषु गुह्योऽयं गोपनीयस्त्वया मुने ॥ ८ ॥
 वेदाः प्रादुरभूदास्ये मन्त्रेणानेन वेधसः ।
 कवीन्द्रत्वं भार्गवश्च वागीशत्वं बृहस्पतिः ॥ ९ ॥
 श्रियमिन्द्रादयो देवा ज्ञानं च सनकादयः ।
 सौभाग्यं चन्द्रमाः प्राप्तः कुबेरोऽपि धनेशताम् ॥ १० ॥
 इमं मन्त्रवरं ज्ञात्वा सर्वज्ञो भवति ध्रुवम् ।
 अदृष्टाश्रुतशास्त्रस्य व्याख्याता शिल्पगो भवेत् ॥ ११ ॥
 महाकविर्महाप्राज्ञो वाक्पतेः समतां व्रजेत् ।
 ज्ञानं तु परमं लब्ध्वा विष्णोः सायुज्यतां व्रजेत् ॥ १२ ॥
 यं यं काममभिध्यायन् भजते मनुजो मनुम् ।
 तं तं काममवाप्नोति भुवि स्वर्गे रसातले ॥ १३ ॥
 तस्योद्धारमहं वक्ष्ये मम सार्वश्यकारणम् ।
 कृष्णगोविन्दकौ छेन्तौ तथा गोपीजनं ततः ॥ १४ ॥

वल्लभोऽग्निप्रियया सह पूर्वः स्वर्मेतुस्वरः ।
 नाम्नामादौः । क्रमात् काममायालक्ष्मीर्नियोजयेत् ॥ १५ ॥
 द्वाविंशत्यक्षरो मन्त्रो वाग्भवाद्यः प्रकीर्तितः ।
 अहमस्य मुनिश्छन्दो गायत्री देवता मनोः ॥ १६ ॥
 गंगाप्रवाहणः कृष्णः सर्वदेवनमस्कृतः ।
 गंगाप्रवाहवद्वाणी जायते न तदन्यथा ॥ १७ ॥
 गंगाप्रवाहणो नाम कीर्त्तने परमार्थतः ।
 बीजं तु मान्मथं प्रोक्तं शक्तिः पत्नी हविर्भुजः ॥ १८ ॥
 कृष्णाय कामबीजाभ्यां हृदयं परिकीर्तितम् ।
 गोविन्दाय शिरस्तद्वन्मायान्यचरणेन च ॥ १९ ॥
 गोपीजनशिखा तद्वत् श्रीबीजाद्येन विन्यसेत् ।
 वल्लभायेति कवचमस्त्रं जाया हविर्भुजः ॥ २० ॥
 शेषबीजेन सहितं पञ्चांगं मनवः स्मृतः ।
 मूर्ध्नि भाले भ्रुवोर्मध्ये नेत्रे कर्णे तथा नसि ॥ २१ ॥
 आस्ये कंठे च दोर्मूले हृदयोदरनाभिषु ।
 लिङ्गमूले तथाधरे ऊर्वोर्जान्वोश्च गुल्फयोः ॥ २२ ॥
 समस्तेन च मन्त्रेण व्यापकं न्यस्य चियेन्तत् ।
 कलायकुसुमश्यामं पूर्णचन्द्रनिभाननम् ॥ २३ ॥
 बर्हि-बर्ह-कृतोत्तंसं वनमालिनमीश्वरम् ।
 किरीट - हार - केयूर-रत्न - कुण्डल - मण्डितम् ॥ २४ ॥
 श्रीवत्सवक्षसं भ्राजत्-कौस्तुभोद्भासितोरसम् ।
 युवतीवेषलावण्यं रमणीय-तनुं हरिम् ॥ २५ ॥
 दिव्यपीताम्बरधरं तारहारविभूषितम् ।
 स्मेरारुणाधरन्यस्तवेणुं त्रैलोक्य-मोहनम् ॥ २६ ॥
 सर्ववेदमयं वेणुं वादयन्तं चतुर्भुजम् ।
 स्फाटिकीमक्षमालां च विद्यामूर्ध्वकरद्वये ॥ २७ ॥
 दधतं पुण्डरीकाक्षं दिव्यगानपरायणम् ।
 अतुल्यानल्पसौन्दर्यैर्मोहयन्तं जगत्त्रयम् ॥ २८ ॥
 तपनीयलसत्कान्त्या वीणाकमलहस्तया ।
 निरीक्ष्यमाणचरणं वामपार्श्वस्थया श्रिया ॥ २९ ॥
 हेमसिंहासने रम्ये सर्वरत्नोपशोभिते ।
 रुक्मिण्यादि-महिषीभिर्निरन्तर-निषेवितम् ॥ ३० ॥

चन्द्रमंडल-संकाश-श्वेतच्छत्रोपशोभितम् ।
नारदाद्यैर्मुनिगणैर्ज्ञानार्थिभिरुपासितम् ॥ ३१ ॥

इन्द्राद्यैर्देवतावृन्दैः प्रणतं परमेश्वरम् ।
सर्वज्ञं जगदीशानं ध्यात्वा हृदयपंकजे ॥ ३२ ॥

जपेदेवं मनुवरं ध्यात्वा लक्षचतुष्टयम् ।
आज्याक्तैः कुसुमैर्ब्रह्म-वृक्षजैर्होममाचरेत् ॥ ३३ ॥

दशांशेन हि मन्त्रोऽयं सिद्धो भवति नान्यथा ।
पूजा दशाक्षरे पीठे अंगावृत्तिरन्तरम् ॥ ३४ ॥

महिषीभिर्द्वितीया स्यात्तृतीया दिग्धीश्वरैः ।
चतुर्थी तत्प्रहरणैश्चतुरावृत्तिरीरिता ॥ ३५ ॥

प्रातः प्रातः पिबेत्तोयं मन्त्रेणानेन मन्त्रितम् ।
वागीश्वरसमो भूत्वा काव्यकर्त्ता महान् भवेत् ॥ ३६ ॥

अनेन मन्त्रितं नित्यं ब्राह्मीपत्रं प्रभक्षयेत् ।
मण्डलादेव मतिमान् महाश्रुतिधरो भवेत् ॥ ३७ ॥

ब्राह्मी-कुष्ठ-वचाकल्कं घृतेन द्विगुणेन च ।
चतुर्गुणं भवेद् दुग्धं पाचितं घृतमुत्तमम् ॥ ३८ ॥

अवतार्य जपेदत्र अयुतं जपमादरात् ।
कर्षमात्रं प्रातरेव भक्षयेन्मौनमास्थितः ॥ ३९ ॥

एतद्भक्षणमात्रेण बृहस्पतिसमो भवेत् ।
हस्तमारोप्य जिह्वायां जपेदयुतमादरात् ॥ ४० ॥

प्रतिभा जायते दिव्या सर्वलोकैकभाविता ।
धवलैरुपचारैस्तु यदि देवं प्रपूजयेत् ॥ ४१ ॥

दिव्यज्ञानमवाप्नोति प्रतिभा विश्वजित्वरी ।
श्रीबीजाद्यं यदा जप्त्वा तदा लक्ष्मीरचंचला ॥ ४२ ॥

कामादिजपनादेव सर्वलोकं वंश नयेत् ।
मायादिजपनादेव वाक्सिद्धिर्जायतेऽचिरात् ॥ ४३ ॥

शक्तिबीजादिको मन्त्रो निर्वाणमचिराद् दिशेत् ।
पुटनात् प्रणवाभ्यां तु मोक्षमाप्नोति निश्चितम् ॥ ४४ ॥

एवं मन्त्रवरं जप्त्वा किं न साध्यति मन्त्रवित् ।
एवं मन्त्रवरं यस्तु भजते भक्तितत्परः ॥ ४५ ॥

इह भुक्त्वा वरान् भोगान् समस्तश्रद्धासंयुतान् ।
 संविदं परमां लब्ध्वा भूयादन्ते परं पदम् ॥ ४६ ॥
 कामेन्द्राद्या पराशक्तिर्नादविन्दुसमन्विता ।
 कथितः कृष्णवर्णानां मन्त्रोऽयं मन्त्रनायकः ॥ ४७ ॥
 ऋषिर्ब्रह्मा समाख्यातो विराट्छन्द उदीरितः ।
 त्रैलोक्यमोहनो देवः श्रीकृष्णः परिकीर्तितः ॥ ४८ ॥
 कलषडदीर्घबीजेन षडङ्गः परिकीर्तितः ।
 अंसालम्बित-वामकुण्डलधरं मन्दोल्लसद्भूतलैः
 किञ्चित्कुञ्चितकोमलाधरपुटं साचिप्रसारेक्षणम् ।
 आलोलाङ्गुलिपल्लवैर्मुर्लिकामापूरयन्तं मुदा
 मूले कल्पतरोस्त्रिभङ्गललितं ध्यायेज्जगन्मोहनम् ॥ ४९ ॥
 एवं ध्यात्वा जपेन्मन्त्रं श्रद्धया दशलक्षकम् ॥ ५० ॥
 तद्दशांशेन जुहुयात् पायसैरथवाऽम्बुजैः ।
 दशाक्षरोदिते पीठे पूजयेत्तद्विधानतः ॥ ५१ ॥
 प्रयोगानपि सर्वत्र तदुक्तानपि कारयेत् ।
 अथवा वालकृष्णं च नीलेन्दीवरसन्निभम् ॥ ५२ ॥
 रत्नाभरणसंदीप्तं द्विभुजं नीलकुन्तलम् ।
 पायसं नवनीतं च कराभ्यां दधतं स्मरेत् ॥ ५३ ॥
 लक्ष्मेकं जपेन्मन्त्री होमयेत् पायसैः शुभैः ।
 दशांशं विधिवद्भक्त्या पूजाङ्गेन्द्रादिभिरायुधैः ॥ ५४ ॥
 होमयेद्युतं मन्त्री घृतभर्जितपिष्टकैः ।
 अलक्ष्मीर्नश्यति क्षिप्रं कान्तिं तेजश्च विन्दति ॥ ५५ ॥
 पलाशकुसुमैर्हुत्वा वाक्सिद्धिं लभते ध्रुवम् ।
 पङ्कजैर्जुहुयान्मन्त्री अयुतं श्रियमाप्नुयात् ॥ ५६ ॥
 नवनीतस्य होमेन कविर्वाग्मी प्रजायते ।
 वसुदेवपदं चोक्त्वा निगडच्छेदनाय च ॥ ५७ ॥
 वासुदेवपदं चोक्त्वा स्वाहेतितन्मनुर्भवेत् ।
 नारदोऽस्य मुनिः प्रोक्तश्छन्दोऽनुष्टुबुदाहृतम् ॥ ५८ ॥

निगडच्छेदना लक्ष्मीवासुदेवोऽस्य देवता ।
 प्रयोगान् हि मनोरस्य आचक्राद्यैश्च कल्पयेत् ॥ ५६ ॥
 रंगमण्डलमध्ये तु कंसं निपात्य हेलया ।
 ज्ञानिनां वर्द्धयन् हर्ष-मानीय पितरौ स्वयम् ॥ ६० ॥
 निगडान्मोचितौ भक्त्या प्रणम्य च पुनः पुनः ।
 राज्ये संस्थाप्य विधिवद् देवकं वीक्षितं नृपैः ॥ ६१ ॥
 एवं ध्यात्वा जपेल्लक्षं जुहुयात्तद्दशांशतः ।
 अङ्गैराशाधिपैः सम्यक् ततस्तैर्वचनोदिता ॥ ६२ ॥
 य एवं चिन्तयेन्मन्त्री स सम्यक् संपदापतिः ।
 राजदुर्गभयादिभ्यो मुच्यते बन्धनादितः ॥ ६३ ॥
 राजद्वारे भये घोरे स्मरणान्मुच्यते भयात् ।

इति श्रीगौतमीये महातन्त्रे सर्वतन्त्रोत्तमोत्तमे एकविंशोऽध्यायः ।

अथ द्वाविंशोऽध्यायः

गोपालपिण्डसंज्ञं च कथयामि मुने शृणु ।
 यदाकर्ण्य गुरोर्भक्त्या परत्रेह च मोदते ॥ १ ॥
 अनेन सदृशो मन्त्रो जगत्स्वपि न विद्यते ।
 पञ्चान्तको धरासंस्थ-श्रुतुर्दशस्वरैर्युतः ।
 कथितो मन्त्रराजोऽयं भुक्ति-मुक्ति-फलप्रदः ॥ २ ॥
 ऋषिर्ब्रह्माऽस्य गायत्री छन्दः श्रीकृष्णदेवता ।
 गोभ्यां च बीजशक्तिस्तु कीलकम् ॐ इत्युच्यते ॥ ३ ॥
 षड्दीर्घभाजा बीजेन षडङ्गानि प्रकल्पयेत् ।
 वृन्दावनगतं कृष्णं रत्नसिंहासने स्थितम् ॥ ४ ॥
 नारदाद्यैर्मुनिवरैर् - दिव्यगान - रसात्मकैः ।
 सहितं परया भक्त्या वनमालिनमीश्वरम् ॥ ५ ॥
 नानालंकार-संदीप्तं शङ्खचक्रलसत्करम् ।
 शब्दब्रह्ममयं वेणु-मधःपाणिद्वयेरितम् ॥ ६ ॥
 एवं ध्यात्वा मनुवरं लक्षमात्रं जपेद्वशी ।
 सिताम्बितैः पायसैस्तु युतं होमं समाचरेत् ॥ ७ ॥
 य एनं भजते मन्त्री सिद्धयस्तस्य हस्तगाः ।
 धवलैः कुसुमैर्होमाद् वाक्सिद्धिं लभतेऽचिरात् ॥ ८ ॥
 कर्णिकारस्य होमेन लक्ष्मीः सर्वविधा भवेत् ।
 अनेनमन्त्रि तं तोयं प्रातः प्रातः पिबेज्जलम् ॥ ९ ॥
 कविर्वाग्मी श्रुतिधरः सर्वज्ञो जायते ध्रुवम् ।
 अस्योपासनमात्रेण किं न सिध्यन्ति मन्त्रिणः ॥ १० ॥
 इह भोगान् वरान् भुक्त्वा पुत्रपौत्रसमन्वितैः ।
 अन्ते तत्परमं धाम मन्त्री याति निरामयम् ॥ ११ ॥
 अथ वक्ष्ये महायन्त्रं सर्वेप्सितफलप्रदम् ।
 यस्य धारणमात्रेण किं न सिद्ध्यति भूतले ॥ १२ ॥
 बीजत्रिकोणमालिख्य षट्कोणं तद्वहिलिखेत् ।
 षडक्षरं लिखेत्तत्र वृत्तं चाष्टदलं लिखेत् ॥ १३ ॥
 अष्टाक्षरेण संयुक्तं तद्वहिः षोडशच्छदम् ।
 षोडशार्णं कृष्णमनुं बहिर्दशदलान्वितम् ॥ १४ ॥

दशाक्षरेण संयुक्तमष्टादशदलं ततः ।
 अष्टादशार्णं तन्मध्ये तद्बहिर्द्वात्रिंशदम्बुजम् ॥ १५ ॥
 अनुष्टुबाख्यं तत्रैव तद्बहिर्वृत्तमालिखेत् ।
 पिण्डबीजं वेष्टनेन लिखेद्यन्त्रस्य सर्वतः ॥ १६ ॥
 तद्बहिर्वृत्तं निष्पाद्य मातृकां तत्र वेष्टयेत् ।
 वृत्तद्वयं पुनः कृत्वा पाशाङ्कुशेन वेष्टयेत् ॥ १७ ॥
 तद्बहिर्वृत्तमेकं तु चतुरस्रं सवज्रकम् ।
 एतदुक्तं महायन्त्रं कृपया मुनिसत्तम ॥ १८ ॥
 सुवर्णपट्टे भूर्जे वा नित्यं तु सुसमाहितः ।
 अष्टगन्धैर्मयीं कृत्वा लिखेत् स्वर्णशलाकया ॥ १९ ॥
 अस्य धारणमात्रेण साक्षाद् भूमिपुरन्दरः ।
 मुच्यते मलिनैः कृच्छैर्दुःखैर्घोरतरैरपि ॥ २० ॥
 शान्तिं च शाश्वतीं लब्ध्वा याति तत्परमं पदम् ।
 स्त्रीणां वामभुजे नित्यं धारणात् किं न सिध्यति ॥ २१ ॥
 बन्ध्यापि लभते पुत्रं शतहायनजीवितम् ।
 दीर्घायु - रप्रतिहत - बल - वीर्य्य - समन्वितम् ॥ २२ ॥
 शशिचक्रं विलिख्याथ कुम्भं संस्थाप्य पूर्ववत् ।
 विक्षिप्य मन्त्रं तन्मध्ये सेकात् सर्वं हि साधयेत् ॥ २३ ॥
 नित्यदर्शी भवेद्विप्रो महीं शास्ति महीपतिः ।
 वैश्यः समृद्धिमान् भूयाल्लभेत् पुत्रं यथेप्सितम् ॥ २४ ॥
 एतत्तु कथितं यन्त्रं पुरुषार्थैकसाधनम् ।
 केवलं तत्प्रयत्नेन गोपायस्व मुने स्वयम् ॥ २५ ॥
 इति श्रीगौतमीये महातन्त्रे सर्वतन्त्रोत्तमोत्तमे द्वाविंशोऽध्यायः ॥ २२ ॥

अथ त्रयोविंशोऽध्यायः

अथ वक्ष्ये मनुवरं समस्तपुरुषार्थदम् ।

यज्ज्ञानात् सिद्धयः सर्वा भवन्ति करसंस्थिताः ॥ १ ॥

लक्ष्मीर्माया कामबीजं छेन्तं कृष्ण पदं तथा ।

स्वाहेति मन्त्रराजोयं भुक्तिमुक्तिफलप्रदः ॥ २ ॥

नारदो मुनिराख्यातश्छन्दोऽनुष्टुबुदीरितम् ।

देवता कृष्ण इत्युक्तः समस्तपुरुषार्थदः ॥ ३ ॥

षडङ्गं कामबीजेन षड्दीर्घभेदनेन तु ।

कलायकुसुमश्यामं वृन्दावनगतं हरिम् ॥ ४ ॥

गोपगोपीगवावीतं पीतवस्त्रयुगावृतम् ।

नानालंकारसुभगं कौस्तुभोद्भासिवक्षसम् ॥ ५ ॥

सनकादिमुनिश्रेष्ठैः संस्तुतं परदा मुदा ।

शङ्खचक्रलसद्बाहुं वेणुं हस्तद्वयेरितम् ॥ ६ ॥

ध्यात्वैवं परमात्मानं चतुर्लक्षं जपेन्मनुम् ।

दशांशं जुहुयान्मन्त्री कुसुमैर्ब्रह्मवृक्षजैः ॥ ७ ॥

भक्त्या त्रिसन्ध्यं च यजेद्भैरिन्द्रादिभिस्ततः ।

तथा प्रयोगे कुर्वीत धर्मकामार्थमुक्तये ॥ ८ ॥

पायसैरयुतं हुत्वा ज्ञानं दिव्यमवाप्नुयात् ।

तद्वच्च लवणैर्हुत्वा लोकं संकर्षयेद् ध्रुवम् ॥ ९ ॥

पलाशपुष्पैर्जुहुयात् कविर्वाग्मी च जायते ।

मत्स्यण्डो - कदली - दुग्ध - घृत - पायसतद्विधा ॥ १० ॥

तर्पयेद्युतं मन्त्री गांगेयेन जलेन वै ।

मण्डलादिहिता सिद्धिर्भवेन्नैवात्र संशयः ॥ ११ ॥

वाग्भवाद्येन जापेन वागीशसमतां व्रजेत् ।

व्याघ्रीतकुसुमैर्हुत्वा निधिं प्राप्नोत्ययत्नतः ॥ १२ ॥

श्रीवृक्षफलहोमेन राज्यैश्चर्यमवाप्नुयात् ।

एवं ते कथितं भक्त्या दुर्लभं मन्त्रनायकम् ॥ १३ ॥

सत्संप्रदायसंप्राप्तं किं न सिध्यति मन्त्रिणः ।

अष्टादशार्णो मारान्तो मन्त्रः सुतधनप्रदः ॥ १४ ॥

नारदोऽस्य मुनिश्छन्दो गायत्रं कथितं बुधैः ।
 बालकृष्णो देवताऽस्य समस्तार्थफलप्रदः ॥ १५ ॥
 षड्दीर्घभाजा कामेन बीजेनाङ्गक्रिया मता ।
 इन्दीवरसमाभासं बालं त्रैलोक्यमोहनम् ॥ १६ ॥
 लसद्भक्तमयैर्दीप्तैर्मण्डितं बहुभूषणैः ।
 नानारत्नमयोद्भासिव्याघ्रकामाङ्कुशाङ्गलम् ॥ १७ ॥
 कुन्तलान्तसमुद्भासि—स्फुरन्मकरकुण्डलम् ।
 हस्तिहस्तकराभ्यां च नवनीतं च पायसम् ॥ १८ ॥
 दधतं देववृन्दैश्च वेष्टितं गोपबालकैः ।
 एवं ध्यात्वा जपेन्मन्त्री द्वात्रिंशल्लक्षमानतः ॥ १९ ॥
 जपान्ते जुहुयाद्ग्नौ पायसैस्तद्दशाशतः ।
 तर्पणादीनि सर्वाणि पूर्ववत् समुपाचरेत् ॥ २० ॥
 साधयेत् सर्वकर्माणि सिद्धेनानेन मन्त्रवित् ।
 रक्तपद्मायुतं हुत्वा द्विजो ज्ञानमवाप्नुयात् ॥ २१ ॥
 सर्वलोकैकशास्ता च क्षत्रियो नात्र संशयः ।
 अन्येषां यद्यदिष्टं तत् साधयेन्मनुनाऽमुना ॥ २२ ॥
 रक्तपद्मोपरि ध्यात्वा शर्करापृथुलाजकैः ।
 कदलीगुडबुद्ध्या च जलैः सन्तर्प्य केशवम् ॥ २३ ॥
 वत्सराङ्गभते पुत्रं सर्वलोकनमस्कृतम् ।
 अनेन च यद्यदिष्टं जपमात्रेण साधयेत् ॥ २४ ॥
 मा च रमाकामबीज - त्रयाद्यो दशवर्णकः ।
 त्रयोदशाक्षरो मन्त्री दृष्टादृष्ट-फलप्रदः ॥ २५ ॥
 ऋषिरस्य स्मृतो ब्रह्मा छन्दोऽनुष्टुबुदाहृतम् ।
 श्रीकृष्णदेवता प्रोक्तो महदैश्वर्यदीपकः ॥ २६ ॥
 कुर्यादस्य मनोर्मन्त्री कामाद्यैरङ्गपञ्चकम् ।
 शङ्ख-चक्र-गदा-पद्म-पाशां - कुशलसत्करम् ॥ २७ ॥
 कराभ्यां वेणुमादाय धमन्तं सर्वमोहनम् ।
 सूर्यायुतसमाभासं पीताम्बरयुगावृतम् ॥ २८ ॥
 नानालङ्कारसुभगं रविमण्डलसंस्थितम् ।
 एवं ध्यात्वा जपेन्मन्त्रं चतुर्लक्षमनन्यधीः ॥ २९ ॥

- जपान्ते तद्दशांशेन पायसैर्होमयेद् द्विजः ।
 ॥ पूजयेन्मन्त्रराजेन वक्ष्यमाणेन वर्त्मना ॥ ३० ॥
 मध्ये कृष्णं समावाह्य षडङ्गविधिनाऽर्चयेत् ।
 ॥ विंशत्यर्णोदितं विप्र प्रयोगानपि साधयेत् ॥ ३१ ॥
 य एवं भजते मन्त्रो भक्त्या च परिपूजयेत् ।
 ॥ राज्यैश्वर्यमवाप्स्यान्ते भूयात्तत् परमं महः ॥ ३२ ॥
 काममायारमापूर्वो दशार्णो मनुनायकः ।
 ॥ रमामायाकामपूर्वो दशार्णः संप्रकीर्तितः ॥ ३३ ॥
 अनयोर्मन्त्रयोर्मन्त्री आचक्राद्यैः षडङ्गकम् ।
 ॥ कृत्वा दशार्णवत् सम्यग् ध्यानपूजादिकं सुधीः ॥ ३४ ॥
 सपर्यां चरते यस्तु मन्त्रयोरेकमाश्रितः ।
 ॥ इह भुक्त्वा वरान् भोगान् महत्त्वेन समन्वियात् ॥ ३५ ॥
 पुत्रैः पौत्रैः प्रपौत्रैश्च देहान्ते हरितां व्रजेत् ।
 ॥ अथ वक्ष्ये शृणु मुने प्रतिपत्तिं जगत्पतेः ॥ ३६ ॥
 इन्द्रादिप्रमुखैर्देवैः सुगुह्या क्रियते तथा ।
 ॥ कुबेरोऽपि च यां ज्ञात्वा तपस्यन् ब्रह्मणो मुखात् ॥ ३७ ॥
 महेशसखितां प्राप्य धनेशत्वमवाप्नुयात् ।
 ॥ इन्द्रोऽपि यामुपास्यैवं देवराजत्वमाप्नवान् ॥ ३८ ॥
 त्रैलोक्ये विजयी भूत्वा देवदैत्यैकशासकः ।
 ॥ मायारमादिको ह्यष्टादशार्णो विंशदर्णकः ॥ ३९ ॥
 अनेन सदृशो मन्त्रस्त्रिषु लोकेषु दुर्लभः ।
 ॥ ऋषिर्ब्रह्मा समुद्दिष्टो गायत्रं छन्द एव च ॥ ४० ॥
 देवता देवतावृन्दवन्द्यः श्रीकृष्ण ईरितः ।
 ॥ अष्टादशार्णवत् कुर्यान्मन्त्रार्णैरङ्गपञ्चकम् ॥ ४१ ॥
 द्वारवत्यां महोद्याने दीर्घिकाशतमण्डिते ।
 ॥ पारिजातवने रम्ये सुवर्णभूमिमध्यतः ॥ ४२ ॥
 सर्वरत्नमये चित्रे सुमेरुनिभमण्डपे ।
 ॥ सिंहासने समासीनं सूर्यकोटिसमप्रभम् ॥ ४३ ॥
 रक्तोत्पलसमाभासे पाणिपादाम्बुजं स्मरेत् ।
 ॥ दक्षिणं चरणाम्भोजं रत्नपूर्णघटोपरि ॥ ४४ ॥

वामपादाम्बुजं दिव्यं स्वस्तिकाकारकारितम् ।

शङ्खचक्रगदापद्मलसद्बाहुचतुष्टयम् ॥ ४५ ॥

सर्वाङ्गसुन्दरं देवं सर्वाभरणभूषितम् ।

रत्ननद्याः समुद्धृत्य सर्वरत्नेश्च रोचितम् ॥ ४६ ॥

रुक्मिणी सत्यभामा च वामदक्षे च तिष्ठती ।

रत्नकुम्भेन रत्नेन सिचन्ती परया मुदा ॥ ४७ ॥

कालिन्दी ऋक्षजा रत्नं दिशन्त्यौ कलशौ तयोः ।

नाम्रजीति सुनन्दा च मित्रविन्दा सुलक्षणा ॥ ४८ ॥

आनीय रत्नकलशं रत्ननद्याः समुद्धृतम् ।

दिशन्त्यः सर्वमांगल्यं संपन्ना महिषी हरः ॥ ४९ ॥

ततः षोडशसाहस्रं सिचन्त्यः परितः श्रियः ।

गीतैर्नृत्यैश्च वाद्यैस्तु मुमुदुः सर्वदेवताः ॥ ५० ॥

एवं हरिं स्मरन् मन्त्री चतुर्लक्षं जपेन्मनुम् ।

जपान्ते पायसैर्दिव्यैर्जुहुयात्तद्दशांशतः ॥ ५१ ॥

तर्पयेत्तद्दशांशेन भक्तितश्चेन्दुमञ्जलैः ।

अभिषिच्य दशांशेन ब्राह्मणानपि भोजयेत् ॥ ५२ ॥

कर्णिकायां लिखेद् बीजं समाध्यं तद्बहिर्लिखेत् ।

शेष - सप्तदशांशेन वह्नेर्गेहयुतं ततः ॥ ५३ ॥

वृत्ताद् बहिरष्टदलं चतुरस्रं सवज्रकम् ।

चतुर्द्वारसमायुक्तं पञ्चमेन सुलक्षणम् ॥ ५४ ॥

पूर्वदक्षिणपाश्चात्य - कोणे मायां विलिख्य तु ।

श्रीबीजमन्यतो लेख्यं षडङ्गं कोणगं तथा ॥ ५५ ॥

पत्रे तु कामगायत्री त्रिंशस्त्रिंशो विभागशः ।

कामदेवाय विश्वदे पुष्पबाणाय धीमहि तन्नोऽङ्गः प्रचोदयात् ॥ ५६ ॥

इत्युक्त्वा कामगायत्रीं समस्तजनमोहिनीम् ।

कामाद्यजायादस्यास्तु सर्वकर्माणि साधयेत् ॥ ५७ ॥

दलमध्ये लिखेत् काममनुं षट्शः क्रमेण तु ।

नमोऽन्ते कामदेवाय सर्वान्ते जनप्रियाय च ॥ ५८ ॥

सर्वं सम्मोहनायेति ज्वलेति च वीक्षयेत् ।

सर्वजनस्य शब्दान्ते हृदयं मम वशं वदेत् ॥ ५९ ॥

कुरुद्वयं तथा चोक्त्वा स्वाहान्तो मनुरीरितः ।
 प्रोक्तः प्रद्युम्नमंत्रोऽयं कामाद्यः साधको मुने ॥ ६० ॥
 हाटकारचिते पात्रे भूर्जे वा प्रविलिख्य च ।
 धारयेत् साधितं यन्त्रं जयसेकसमन्वयात् ॥ ६१ ॥
 अस्य धारणमात्रेण सर्वजनवशं नयेत् ।
 राजानो वशितां यान्ति दासवच्छात्रवं कुलम् ॥ ६२ ॥
 त्रैलोक्यमोहनो मंत्रः सर्वलोकैकपूजितः ।
 अस्मिन्मन्त्रे समावाह्य राजराजेश्वरं हरिम् ॥ ६३ ॥
 पूजयेच्छक्तितो मन्त्री सर्वराजोपचारकैः ।
 कोणषट्के षडङ्गैस्तु तद्बहिश्च विदिग्दिश ॥ ६४ ॥
 वासुदेवं संकर्षणं प्रद्युम्नं चानिरुद्धकम् ।
 सरस्वतीं तथा लक्ष्मीं रतिं प्रीतिं च दिग्दले ॥ ६५ ॥
 तद्बहिरष्टमहिषी रुक्मिण्याद्याः प्रपूजयेत् ।
 इन्द्रनील - मुकुन्दाख्यान् मकरानन्दकच्छपान् ॥ ६६ ॥
 शंखपद्मरनिधी चापि तद्बहिः पूजयेत्ततः ।
 इन्द्रादीन् स्वदिक्ष्वेवं वज्रादीस्तदनन्तरम् ॥ ६७ ॥
 इति षट्कावृत्तियुतमच्युतं भक्तितोऽर्चयेत् ।
 संसारसागरं घोरं वासनानक्रसंकुलम् ॥ ६८ ॥
 संतीर्य परमं धाम मन्त्री याति न चान्यथा ।
 चतुर्लक्षं जपेन्मन्त्रं दशांशं पायसैर्हुनेत् ॥ ६९ ॥
 अथवा पंकजैः फुल्लैः शेषमात्मानमापयेत् ।
 उद्वास्य हृदये विष्णुं न्यस्य न्यासान् यथोदितान् ॥ ७० ॥
 अयुतं प्रजपेन्मन्त्रमष्टोत्तरशतं पुनः ।
 तन्मयो विहरेन्मन्त्री तीर्णसंसारसागरः ॥ ७१ ॥
 अयुतै रक्तपद्मैस्तु हुत्वा विश्वं वशं नयेत् ।
 तद्भस्म धारयेद्भाले संस्मरेद्यं निरीक्षयेत् ॥ ७२ ॥
 यैः संस्पृष्टो वीक्ष्यते यैर्भवन्ति तस्य किकराः ।
 आरक्तहयमारैस्तु राजानो दासवद्वशी ॥ ७३ ॥
 शुक्लादिवस्त्रलाभाय शुक्लादिकुसुमैर्हुनेत् ।
 हुनेद्धान्यसमृद्ध्यै च आरक्तां धान्यमंजरीम् ॥ ७४ ॥

श्रीकृष्णकुसुमैर्होमात् सदा लक्ष्मीः प्रसीदति ।
 बिल्वपत्रैश्च जुहुयात् पुत्रपौत्रानुगामिनीम् ॥ ७५ ॥
 लभते लक्ष्मीं न संदेहः सुखं सर्वातिशायि च ।
 लभते नात्र संदेहस्तत्फलै राज्यमाप्नुयात् ॥ ७६ ॥
 केवलं घृतहोमेन जाड्यं तेजः प्रजायते ।
 घृततंडुलहोमेन बलवाञ् जायतेऽबिरात् ॥ ७७ ॥
 आयुर्वृद्धिं यशो लक्ष्मीं वश्यतां सर्वयोषिताम् ।
 भक्ष्यभोज्यादिकं हुत्वा भोगी स्याद्यावदायुषः ॥ ७८ ॥
 अष्टादश - दशार्णयोः प्रयोगान्त्र वाऽऽचरेत् ।
 अत्रेरितः प्रयोगस्तु ताभ्यामेव च कारयेत् ॥ ७९ ॥
 रत्नाभिषेकं गोपालं योऽन्नेन विधिना भजेत् ।
 सर्वैश्वर्यसमृद्धोऽसौ सर्वभुक् सर्वकारकः ॥ ८० ॥
 देहत्यागे हरिं यायादित्येवं मुनयो जगुः ॥ ८१ ॥

इति श्रीगौतमीये महातंत्रे सर्वतंत्रोत्तमोत्तमे गौतमनारदसंवादे मंत्रोद्धार-
 प्रसंगो नाम त्रयोविंशोऽध्यायः ॥ २३ ॥

अथ चतुर्विंशोऽध्यायः

श्रीनारद उवाच—

अथातः संप्रवक्ष्यामि रुक्मिणीवल्लभं मनुम् ।
यज्ज्ञानात् सर्वलोकानां वल्लभो भुवि जायते ॥ १ ॥
नमोऽन्तो भगवान् छेऽन्तो रुक्मिणीवल्लभस्तदा ।
स्वाहान्तस्तारसंयुक्तः षोडशार्णो महामनुः ॥ २ ॥
अस्य ज्ञानात्तथा मंत्री ज्ञानवाञ्छायतेऽचिरात् ।
ध्यानादष्टांगयोगस्य फलमाप्नोति निश्चितम् ॥ ३ ॥
स्मरणादस्य मंत्रस्य सर्वतीर्थफलं लभेत् ।
नारदोऽस्य मुनिः प्रोक्तश्छन्दोऽनुष्टुबुदाहृतम् ॥ ४ ॥
कृष्णो देवता चास्य रुक्मिणीवल्लभाह्वयः ।
व्यस्तैः समस्तैरंगानि पदैः कुर्यात् षडंगवत् ॥ ५ ॥
अतसीकुसुमश्यामं पीतवस्त्रयुगावृतम् ।
नानालंकारसुभगकौस्तुभोद्भासिवक्षसम् ॥ ६ ॥
श्रीवत्सलान्छनं श्रीमद्रत्नाभरणभूषितम् ।
द्वारकावरगेहस्थं रत्नसिंहासने शुभे ॥ ७ ॥
रुक्मिण्यायमधुरं शंखचक्रगदांबुजम् ।
ध्यात्वैवं परमानन्दं लक्ष्मेकं जपेन्मनुम् ॥ ८ ॥
तदन्ते जुहुयान्मन्त्री तिलैर्मधुरमिश्रितैः ।
पूजयेद्वैष्णवे पीठे दशाक्षरविधानतः ॥ ९ ॥
पलाशकुसुमैर्हुत्वा दिव्यज्ञानमवाप्नुयात् ।
पूर्ववत् तर्पणं कुर्यात् सर्वाभीष्टानि साधयेत् ॥ १० ॥
पुंडरीकायुतं हुत्वा श्रियमाप्नोत्ययत्नतः ।
केवलं घृतहोमेन जीवेद्वर्षशतं सुखी ॥ ११ ॥
इत्येवं रुक्मिणीनाथविधानं मुनिपूजितम् ।
भोगमोक्षकरं यस्मान्मुने त्वमपि गोपय ॥ १२ ॥
प्रणवं नमसश्चांते वदेद् भगवते पदम् ।
नन्दपुत्रपदं छेऽन्तं वन्देन्नन्दवपुस्तथा ॥ १३ ॥
भूत्यन्ते दशवर्णश्च मनुः सर्वार्थसाधकः ।
नारदो मुनिराख्यातश्छन्द उक्तो विराडपि ॥ १४ ॥

श्रीकृष्णो देवता चास्य चतुर्वर्गफलप्रदः ।
 पञ्चाङ्गानि मनोरस्य आचक्राद्यैः प्रकल्पयेत् ॥ १५ ॥
 ध्यायेद् वृन्दावने रम्ये गोपगोपीगणावृते ।
 नानालंकारसुभगं तारहारविराजितम् ॥ १६ ॥
 एवं यजेद् देवदेवं पञ्चाङ्गैश्चदिशाधिपैः ।
 तदस्त्रैरपि संपूज्य जपेल्लक्षं व्रते स्थितः ॥ १७ ॥
 दशांशं जुहुयान्मन्त्री पायसैर्मधुराप्लुतैः ।
 एवं संसिद्धमंत्रस्तु सर्वकर्माणि साधयेत् ॥ १८ ॥
 तिलाज्येनायुतं हुत्वा ग्रहयोगान् विनाशयेत् ।
 पलाशकुसुमैर्हुत्वा वागीशसमतां व्रजेत् ॥ १९ ॥
 प्रणवं श्रीस्मरं मायां नमो भगवते पदम् ।
 नन्दपुत्रपदं तत्र श्रीधरो मुखवृत्तयुक् ॥ २० ॥
 मोसंपवपदं पुः छेन्तं मनुर्विंशतिवर्णकः ।
 नमः पदोऽस्यमुनिः प्रोक्तो विराट् छन्द उदीरितः ॥ २१ ॥
 देवता नन्दतनयः सर्वलोकैकनन्दनः ।
 पञ्चाङ्गानि मनोरस्य आचक्राद्यैः प्रकल्पयेत् ॥ २२ ॥
 नवीननीरदश्यामं पद्मपत्रनिभेक्षणम् ।
 मुक्तादामलसत्कण्ठं केयूरांगविभूषणम् ॥ २३ ॥
 अनेकरत्नसंबद्ध - स्फुरन्मकरकुण्डलम् ।
 उदारकौस्तुभोद्भासिवक्षःश्रीवत्सलाञ्छनम् ॥ २४ ॥
 बहिर्बर्ह-कृतोत्तंसं गोपगोपीगवावृतम् ।
 ध्यात्वैवं परमात्मानं जपेन्मनुवरं ततः ॥ २५ ॥
 चतुर्लक्षजपान्ते तु दशांशं रक्तपंकजैः ।
 होमयेच्छेषमन्यत्तु पूर्ववत् सुसमाचरेत् ॥ २६ ॥
 दशार्णयन्त्रे विश्वेशं समावाह्यं प्रपूजयेत् ।
 प्रथमावृत्तिरंगैः स्यान्महिषीभिः द्वितीयिका ॥ २७ ॥
 तृतीया दिगधीशैस्तु वज्राद्यैस्तु चतुर्थिका ।
 एवं यः पूजयेत् कृष्णं चतुर्थावृत्तिसंयुतम् ॥ २८ ॥
 धर्मार्थकाममोक्षाणां सम्पूर्णं लभते फलम् ।
 पायसैरयुतं हुत्वा महाधनपतिर्भवेत् ॥ २९ ॥
 पुत्रायुर्लभते मन्त्री वाऽयुतं घृतहोमतः ।
 पूर्ववत्लक्षहोमेन जीवेद्वर्षशतं सुधीः ॥ ३० ॥

इत्येष कथितो मंत्रः सर्वेषां सर्वसिद्धिदः ।
 अथापरं प्रवक्ष्यामि मनुं सर्वसमृद्धदम् ॥ ३१ ॥
 यज्ज्ञात्वा मुनयः सर्वे भोगमोक्षैकभूमयः ।
 लीलादण्डधरं चोक्त्वा गोपीजनपदं ततः ॥ ३२ ॥
 संसक्तदोर्दण्डपदं मेघश्यामपदं ततः ।
 विष्णो स्वाहेति मंत्रोयं समस्तपुरुषार्थदः ॥ ३३ ॥
 नारदोऽस्य मुनिः प्रोक्तश्छन्दोऽनुष्टुबुदाहृतम् ।
 श्रीकृष्णदेवता चास्य सर्वविश्वात्मसाधकः ॥ ३४ ॥
 पदैः पंचांगकलुप्तिः स्यादतो ध्यायेदथाच्युतम् ।
 तापिच्छकुसुमश्यामं सदा षोडशवार्षिकम् ॥ ३५ ॥
 गोपीमध्यस्थित ताभ्यामालिगितं कामलिप्सया ।
 सर्वालंकारसुभगं पीताम्बरधरं परम् ॥ ३६ ॥
 भुवनैकगुरुं ध्यायेत्तल्लक्षमेकं जपेन्मनुम् ।
 दशांशं कमलैर्हुत्वा शेषमन्यत् समापयेत् ॥ ३७ ॥
 तर्पयेन्नित्यशो देवं दुग्धबुद्ध्या शुभैर्जलैः ।
 मंडलाद्वाञ्छिता सिद्धिर्भवेद्धनपतिस्तथा ॥ ३८ ॥
 य इमं भजते मन्त्रं जपेद्द्वामादितत्परः ।
 वाञ्छितानि हिताल्लब्ध्वा देहान्ते तत्पदं व्रजेत् ॥ ३९ ॥
 वेदादि - कमलामाया - कामबीजादयो व्रजेत् ।
 श्रीकृष्णं च पदं छेन्तं गोविन्दं च तथा वदेत् ॥ ४० ॥
 बीजैः पदैश्च पञ्चांगं कृत्वा ध्यायेदथाच्युतम् ।
 गोपीजनपदस्यान्ते वल्लभं छेऽन्तमीरयेत् ॥ ४१ ॥
 कामं च चरमं बीजं संप्रोक्तो मंत्रनायकः ।
 सिद्धगोपालमंत्रोऽयं सर्वसिद्धिप्रदो नृणाम् ॥ ४२ ॥
 पक्षिराजकृतच्छायौ सुरद्रुमतलासिनौ ।
 शंखेन्दुकृताभासौ दध्युत्थपायसाशिनौ ॥ ४३ ॥
 अलकैरावृतमुखौ ग्रहयुक्तौ यथा विधू ।
 नानालंकारसुभगौ कौस्तुभामुक्तकंधरौ ॥ ४४ ॥
 तारहारावलीरम्यौ सर्वाश्चर्यमयौ शिशू ।
 त्रैलोक्यशरणौ श्रीमद्रामकृष्णौ स्मरञ्जयेत् ॥ ४५ ॥
 लक्षमेकं मनुवरं दशांशं श्रीफलैर्हुनेत् ।
 होमान्ते विरमेन्मन्त्री शेषमन्यत् समापयेत् ॥ ४६ ॥

दशाक्षरोदितः पीठे वक्ष्यमाणेन पूजयेत् ।
 षडंगं केसरे यष्ट्वा दिगीशान्प्रहरणान्यपि ॥ ४७ ॥
 एवं त्रयावृत्तिमयं संपूज्य पुरुषोत्तमम् ।
 दुग्धबुद्धया जलैर्नित्यं तर्पयेदिष्टसिद्धिदम् ॥ ४८ ॥
 मुखं करं सदा योज्य जपाद्वाग्मी कविर्भवेत् ।
 नवनीतायुतं हुत्वा धरापरिवृतो भवेत् ॥ ४९ ॥
 रविवारेऽश्वत्थमूले अष्टोत्तरशतं जपेत् ।
 पुत्रैर्मित्रैश्च सम्पन्नो भ्रियते नापमृत्युतः ॥ ५० ॥
 अथापरं मनुवरं कथयामि समृद्धिदम् ।
 लक्ष्मीमायाकामबीजैर्दशार्णं पुटयेत् क्रमात् ॥ ५१ ॥
 षोडशार्णो मनुः साक्षान्महालक्ष्मीं प्रयच्छति ।
 ब्रह्मा ऋषिः समुद्दिष्टो गायत्रीछन्द ईरितः ॥ ५२ ॥
 महासम्पत्प्रदः श्रीमान् देवता कृष्ण ईरितः ।
 दशार्णवदस्य क्लृप्तार्ध्यायेद्देवमनन्यधीः ॥ ५३ ॥
 कालाभ्रनिचयप्रख्यं पाणिपादाम्बुजारुणम् ।
 तारहारावलीरम्यं कौस्तुभामुक्तवक्षसम् ॥ ५४ ॥
 किरीटकेयूरग्रैवेय - कंकणोर्मिविराजितम् ।
 ध्यायेन्द्रव्यगृहान्तस्थ - रत्न पंकजमध्यगम् ॥ ५५ ॥
 चतुर्लक्षं जपेन्मन्त्रं पायसैरयुतं हुनेत् ।
 तर्पणादीनि सर्वाणि पूर्वोक्तविधिना चरेत् ॥ ५६ ॥
 य एवं भजते मन्त्री लक्ष्मीगोपालविग्रहम् ।
 स सर्वाः सम्पदो लब्ध्वा यात्यानन्त्यमयत्नतः ॥ ५७ ॥

इति श्रीगौतमीये महातंत्रे सर्वतंत्रोत्तमे गौतमनारदसंवादे मंत्रोद्धारप्रसंगो

नाम चतुर्विंशोऽध्यायः ॥ २४ ॥

अथ पञ्चविंशोऽध्यायः

नारद उवाच—

अथापरं प्रवक्ष्यामि मन्त्रराजं सुदुर्लभम् ।
 अवापुर्येन जाप्येन दिव्यज्ञानं मुनीश्वराः ॥ १ ॥
 भ्रष्टराज्यः सुरश्रेष्ठो ह्यवाप यदुपासनात् ।
 अन्येऽपि बहवो देवा भ्रष्टाधिकारितां गताः ॥ २ ॥
 त्रिमात्रहृद्भगवते श्रीगोविन्दायेतितन्मनुः ।
 द्वादशाक्षर इत्युक्तो मन्त्रः सर्वार्थसिद्धिदः ॥ ३ ॥
 नारदोऽस्य मुनिः प्रोक्तो विराट् छन्द उदीरितः ।
 श्रीकृष्णो देवता प्रोक्तः सर्वदेवनमस्कृतः ॥ ४ ॥
 विनियोगोऽस्य मन्त्रस्य पुरुषार्थचतुष्टये ।
 व्यस्तैः पदैः समस्तैश्च पञ्चाङ्गानि प्रकल्पयेत् ॥ ५ ॥
 सृष्टिसंहतिस्थित्या च करशोधनमाचरेत् ।
 स्थित्यन्तं दशतत्त्वं च मातृकां मनुसंपुटाम् ॥ ६ ॥
 तत्त्वन्यासं तथा कृत्वा केशवादिपुरःसरम् ।
 जनिपालनसंहार - विधिनैकविशारदम् ॥ ७ ॥
 कलायकुसुमश्यामं नीलेन्दीवरलोचनम् ।
 अनेकरत्नाभरणं दीप्रविश्वावकाशकम् ॥ ८ ॥
 तथैवासनसंस्थं च पीतवस्त्रयुगावृतम् ।
 श्रीवत्सलक्षणं देवं कौस्तुभोद्भासिवक्षसम् ॥ ९ ॥
 वेणुवाद्यनिनादेन मोहयन्तं चराचरम् ।
 मुनिवृन्दैर्देववृन्दै ऋषिवृन्दैस्तु संस्तुतम् ॥ १० ॥
 आवृतं महिषीवृन्दैर्निधिभिः परिवेष्टितम् ।
 अथवा तप्तहेमाभं कांत्या क्रान्तजगत्त्रयम् ॥ ११ ॥
 कल्पद्रुमलतासीनं रत्नसिंहासनोपरि ।
 ध्यात्वा जपेन्मनुवरं लक्षद्वादशमादरात् ॥ १२ ॥
 वार्ताकर्णनमात्रं हि स्त्रीणां त्यक्त्वा वनेस्थितः ।
 पयोमूलफलाशी वा पूर्वोक्ताचारपालकः ॥ १३ ॥
 दशांशं जुहुयाद् भक्त्या कुसुमैर्ब्रह्मवृक्षजैः ।
 ततः पूर्वोक्तविधिना शेषमन्यत् समापयेत् ॥ १४ ॥

- गोपुच्छे निष्ठितं देवं पुण्यारण्येऽथवा तथा ।
 प्रासादे वा प्रतिष्ठाप्य पूजयन् भोगमोक्षभाक् ॥ १५ ॥
 वृन्दावनगतं ध्यायेन्माणिक्यमयमण्डपे ।
 सामान्यार्घं विशोध्यथ पूजयेद् द्वारपालकान् ॥ १६ ॥
 वीराग्रेऽवनिपीठे च पक्षीन्द्रं परिपूजयेत् ।
 जयं च विजयं चैव बलप्रबलसंज्ञकौ ॥ १७ ॥
 चण्डं प्रचण्डमथ च धातारं च विधातारम् ।
 द्वारे पूर्वादिदिग्देवान् प्रादक्षिण्येन पूजयेत् ॥ १८ ॥
 द्वारार्द्धे द्वारश्रियं यष्ट्वा देहल्यां देहलीं यजेत् ।
 द्वारस्य पार्श्वयोस्तद्वद् गंगां च यमुनां तथा ॥ १९ ॥
 विघ्नेशं क्षेत्रपालं च तयोः पार्श्वे प्रपूजयेत् ।
 सर्षपाक्षतान् समादाय विघ्नमुत्सार्य बाह्यतः ॥ २० ॥
 पादघातकरास्फोट - समुद्रवित्तवक्त्रकैः ।
 विघ्नं त्रिविधमुत्सार्य अस्त्रमंत्रेण मंत्रवित् ॥ २१ ॥
 कोणेषु विघ्नं दुर्गां च वाणीं क्षेत्रं समर्चयेत् ।
 अर्चयेद्वास्तुपुरुषं गृहमध्ये समाहितः ॥ २२ ॥
 तारं शार्ङ्गपदं छेदन्तं सपूर्वं च शरासनम् ।
 गफद्गम इत्युक्त्वा मुद्रया ग्रथितो हरेः ॥ २३ ॥
 विधेयमेतत् सर्वत्र स्थापिते तु विशेषतः ।
 आसनेषूपविष्टं तन्मंत्रेण च विधानवित् ॥ २४ ॥
 न्यासान्न्यस्य स्वदेहे तु आत्मयागावसानकम् ।
 दशाक्षरोक्तविधिना पीठं संपाद्य पूजयेत् ॥ २५ ॥
 नारदादिगुरुनिष्ठ्वा महाभागवतान् यजेत् ।
 गुकारं मरणं विद्यादुकारं तद्विशोधकः ॥ २६ ॥
 गुरुरित्येव मुनिभिः प्रोक्ता कृष्णैकयोग्यता ।
 नारदं पर्वतं जिष्णुं निशठोद्धवदारुकम् ॥ २७ ॥
 विष्वक्सेनं च शैलेयं वाद्यादीशानमर्चयेत् ।
 गुरून् परगुरूंश्चापि परमेष्ठिगुरूंस्तथा ॥ २८ ॥
 परापरगुरूंस्तद्वत् पूर्वसिद्धादनंतरम् ।
 सनकश्च सनन्दश्च सनत्कुमारसंज्ञकः ॥ २९ ॥

सनातन इत्यादिकान् परान् भागवतांस्तथा ।
 गुरुनाम प्रकृत्यैव पादुकाभ्यो नमो वदेत् ॥ ३० ॥
 अपायात् पातु नियतं दुःसंगाद् दुर्निमित्तात् ।
 कामनार्थं प्रदानाच्च पादुका परिकीर्त्यते ॥ ३१ ॥
 गत्यर्थचरधातुस्तु णश्चाप्यानन्द उच्यते ।
 आनन्दं प्राप्यते यस्मात्तस्माच्चरणमुच्यते ॥ ३२ ॥
 पीठपूजां विधायाथ तत्रावाह्य हरिं यजेत् ।
 सर्वोपचारान् कृत्वाऽन्ते षडङ्गाकृतिमर्चयेत् ॥ ३३ ॥
 रुक्मिणीं सत्यभामां च दक्षवामे प्रपूजयेत् ।
 वासुदेवं संकर्षणं प्रद्युम्नं चानिरुद्धकम् ॥ ३४ ॥
 कालिन्दीं नागजितीमथ सुशीलां सुनन्दकाम् ।
 ऋक्षजां लक्ष्मणां चैव इत्यष्टौ महिषीः स्मृताः ॥ ३५ ॥
 कौमोदकीं पाञ्चजन्यं वसुदेवं च देवकीम् ।
 नन्दगोपं यशोदां च संपूज्य तदनन्तरम् ॥ ३६ ॥
 किकिणीं च तथाऽभ्यर्च्य दामादीनथ पूजयेत् ।
 दिग्धीशांश्च स्वदिक्षु गजानष्टौ तथार्चयेत् ॥ ३७ ॥
 कुमुदः कुमुदाक्षश्च पुंडरीकोऽथ वामनः ।
 शंकुकर्णः सर्वनेत्रः सुमुखः सुप्रतिष्ठतः ॥ ३८ ॥
 एककालं द्विकालं वा त्रिकालं श्रद्धयान्वितः ।
 मंत्रवित् कृष्णमभ्यर्च्य भोगमुक्त्योश्च भाजनम् ॥ ३९ ॥
 गोष्ठे वा शैलशृङ्गे वा पुण्यारण्ये नदीतटे ।
 प्रदेशे स्थापयेत् कृष्णं कोटितीर्थफलं लभेत् ॥ ४० ॥
 कोटिकोटिमहायज्ञात् कोटितीर्थपरिभ्रमात् ।
 तत्फलं लभते भक्त्या प्रतिष्ठाप्य तु केशवम् ॥ ४१ ॥
 यावज्जन्म हरेर्नामग्रहणे यत्फलं भवेत् ।
 तत्फलं समवाप्नोति संस्थाप्य पुरुषोत्तमम् ॥ ४२ ॥
 मंत्रकोटिजपाद् यद्वा यत् फलं पुरुषो लभेत् ।
 तत् फलं समवाप्नोति संस्थाप्य पुरुषोत्तमम् ॥ ४३ ॥
 कोटियज्ञेन यत् पुण्यं पुण्यारण्यानिषेवणात् ।
 तत्फलं लभते मर्त्यस्तद्वत् संस्थाप्य केशवम् ॥ ४४ ॥

सूर्यग्रहे कुरुक्षेत्रे गोदानायुतजं फलम् ।
तत्फलं लभते भक्त्या संस्थाप्य पुरुषोत्तमम् ॥ ४५ ॥

सत्यः शार्ङ्गिसुसंयुक्तः कामः पंचस्वरान्वितः ।
मासान्ते मासनाथाय नमोऽग्रतो मंत्र ईरितः ॥ ४६ ॥

नारदोऽस्य मुनिः प्रोक्तश्छन्दोऽनुष्टुबुदाहृतम् ।
अत्र गोवल्लभः कृष्णो देवता परिकीर्तितः ॥ ४७ ॥

पंचांगानि मनोरम्य आचक्रादीनि कल्पयेत् ।
ध्यायेद्वन्दावने कृष्णं गोपं शिशुगणावृतम् ॥ ४८ ॥

तारहारवेत्रशृङ्ग - वक्त्र - विश्वविमोहनम् ।
बहुरत्नसमाबद्ध - किकिणीहारनूपुरम् ॥ ४९ ॥

एवं ध्यात्वा जपेन्मन्त्रं लक्षमात्रं समाहितः ।
होमयेत्तद्दशांशेन पायसैर्मधुरान्वितैः ॥ ५० ॥

अंगेन्द्रवज्रादिमुखैरित्यर्चनविधिः स्मृतः ।
य एनं पूजयेन्मन्त्री भक्त्या गोवल्लभं हरिम् ॥ ५१ ॥

स गोगणवरैर्युक्तः सर्वैश्वर्यसमृद्धिमान् ।
देहान्ते भगवद्धाम प्राप्नुयान्नात्र संशयः ॥ ५२ ॥

ऊर्ध्वदन्तयुतः खान्तो वातं मासद्वयं तथा ।
भीषणामुखवृत्तेन वीतिहोत्रसखान्वितः ॥ ५३ ॥

कामबीजं मुखे दद्यात् सर्वार्थसंप्रसाधकः ।
लुप्तबीजाश्च ये मन्त्रा गोपालस्य क्वचित् क्वचित् ॥ ५४ ॥

कामबीजं मुखे दद्यात्तेषां सर्वार्थसिद्धये ।
नारदोऽस्य मुनिः प्रोक्तो गायत्रीछन्द ईरितम् ॥ ५५ ॥

श्रीकृष्णो देवता चास्य समस्तपुरुषार्थदः ।
पंचांगानि मनोरम्य आचक्राद्यैः प्रकल्पयेत् ॥ ५६ ॥

कलायकुसुमश्यामं नीलेन्दीवरलोचनम् ।
तृणालंकारसुभगं बालकं पंचहायनम् ॥ ५७ ॥

दध्युत्थं पायसैः स्फीतं कराभ्यां दधत् हरिम् ।
तारहारावलीरम्यं गोपगोपीगणावृतम् ॥ ५८ ॥

ध्यात्वैवं परमानन्दं सृष्टिस्थित्यन्तकारिणम् ।
अर्कलक्षं जपेन्मंत्रं दशांशं पायसैर्हुनेत् ॥ ५६ ॥

अथवा पङ्कजैर्हुत्वा सिद्धमंत्रो भवेत् सुधीः ।
दशाक्षरोदिते पीठे तद्विधानेन पूजयेत् ॥ ६० ॥

अर्वाग्निन्द्र - वज्रादि पूजा चास्य समीरिता ।
नवनीतायुतं हुत्वा सर्वसिद्धेश्वरो भवेत् ॥ ६१ ॥

पुत्राप्तिश्चम्पकैर्होमात् पाटलै राजवश्यता ।
अन्नाद्यैर्होमतो नित्यं लक्ष्मीस्तस्य गृहे स्थिता ॥ ६२ ॥

पूर्वोक्ततर्पणेनैव सर्वाभीष्टानि साधयेत् ॥ ६३ ॥

इति श्रीगौतमीये महातन्त्रे सर्वतन्त्रोत्तमोत्तमे मंत्रोद्धारप्रसंगो नाम

पञ्चविंशोऽध्यायः ॥ २५ ॥

अथ षड्विंशोऽध्यायः

श्रीनारद उवाच—

कामश्चाष्टस्वरारूढः सर्गवान्मन्त्रनायकः ।
कृष्णेति द्वयक्षरः प्रोक्तः कामपूर्वो गुणाक्षरः ॥ १ ॥

कामाद्यन्तश्चतुर्वर्णश्चतुर्वर्ग - फलप्रदः ।
डेऽन्तः कृष्णो नमोऽन्तश्च पञ्चवर्णो महामनुः ॥ २ ॥

स एव कामपूर्वश्चेत् षडक्षरमनुः स्मृतः ।
एनं जप्त्वा त्रिकालज्ञः शातातपमुनीश्वरः ॥ ३ ॥

अस्य संस्मरणादेव सार्वज्ञ्यं कवितां पराम् ।
लभते नात्र सन्देहः सत्यं सत्यं हि मद्रुचः ॥ ४ ॥

कृष्णगोविन्दकौ डेऽन्तौ कामाद्योऽष्टाक्षरो मनुः ।
आद्यन्ते कामबीजश्चेन्नवाक्षरमनुर्मतः ॥ ५ ॥

सुप्रसन्नात्मने वह्निवल्गुभासप्रवर्णकः ।
कामबीजं धराबीजं पुनः कामं समुच्चरेत् ॥ ६ ॥

श्यामलांगपदं डेऽन्तं नमोऽन्तोऽयं दशाक्षरः ।
एतेषां मनुवर्णानां नारदो मुनिरीरितः ॥ ७ ॥

उक्तं शङ्खन्दस्तु गायत्री बालकृष्णोऽस्य देवता ।
षड्दीर्घभाजा कामेन षडंगानि समाचरेत् ॥ ८ ॥

नीलपद्मसमानाक्षं बालं श्यामलविग्रहम् ।
नानारत्नसमाबद्धं सुवस्त्राभरणान्वितम् ॥ ९ ॥

रक्तपद्मसमासीनं दध्युत्थं पायसं वरम् ।
दधतं करपद्माभ्यां गोपालशिशुविग्रहम् ॥ १० ॥

गोपालबालकैः सार्द्धं जपेन्नक्षं यथाविधि ।
तदन्ते विधिवज्जुहुयाद्दशांशं श्रीफलैर्नरः ॥ ११ ॥

एवं विचिन्त्य प्रजपेद् द्वितीया तु दिगीश्वरैः ।
दशाक्षरोदिते पीठे विधिना पूजयेद्धरिम् ॥ १२ ॥

तृतीया तत्प्रहरणैः सर्वास्तु सर्वकामदाः ।
अयुतं बिल्वपुष्पैस्तु हवनाल्लभते नरः ॥ १३ ॥

तेजो वीर्यं तथा कान्तिं लक्ष्मीं सर्वातिशायिनीम् ।
रक्ताब्जायुतहोमेन राजा तस्यास्य किंकरः ॥ १४ ॥

बिल्वपत्रैस्तथा हुत्वा लभेद्राज्यमकटकम् ।
 एतेषां मनुवर्याणामेकं यो भजते सुधीः ॥ १५ ॥
 इह भुक्त्वा वरान् भोगान् देहान्ते तत्पदं व्रजेत् ।
 अथापरं मनुवरं वक्ष्ये सर्वसमृद्धिदम् ॥ १६ ॥
 स्मरणाद्यस्य मंत्रज्ञो वागीशसमतां व्रजेत् ।
 देवानामीश्वरः शक्रो धनदो धनदायकः ॥ १७ ॥
 स्मरणाद्यस्य मंत्रस्य किं किं तस्य न सिद्ध्यति ।
 वाग्भवं कामबीजं च मायां लक्ष्मीमनंतरम् ॥ १८ ॥
 दशार्णमनुवर्यश्च भवेच्छक्राक्षरो मनुः ।
 वाग्भवाद्यो यदा चाद्यं मन्त्री त्रिवाक्पतिसन्निभः ॥ १९ ॥
 वेदवेदांगवेदांतमतिरत्युज्ज्वला भवेत् ।
 अमृतस्थंदिनी वाचा कविता सर्वजित्वरी ॥ २० ॥
 सर्ववाङ्मयवेत्ता च सर्वज्ञो जायतेऽचिरात् ।
 संविदाद्यं यदा मन्त्रं साधको यदि वाऽभ्यसेत् ॥ २१ ॥
 अचिरात् सर्वसिद्धीनामाधपो जायते ध्रुवम् ।
 राजानो वश्यतां यांति सामान्यैः सपरिच्छदैः ॥ २२ ॥
 देवाः सर्वे नमस्यन्ति किं पुनः कथ्यते परम् ।
 श्रीबीजाद्यं यदा जप्याद् भक्तितो मंत्रनायकम् ॥ २३ ॥
 अनन्या वै रमा तस्य मन्दिरे संपदावहा ।
 तस्य वंशे स्थिरा लक्ष्मीर्यावदाभूतसंप्लवम् ॥ २४ ॥
 कामपूर्वो यदा मंत्रो जप्यते साधकोत्तमैः ।
 त्रैलोक्यं वश्यतामेति मनोवाक्कायकर्मभिः ॥ २५ ॥
 स्त्रीणां कन्दर्पसदृशो दर्शनादेन मोहकृत् ।
 चमत्कारकरो लोके जीवेद्वर्षशतं सुखी ॥ २६ ॥
 ऋषिर्ब्रह्माऽस्य मंत्रस्य गायत्रीछन्द ईरितम् ।
 देवता सर्वजगतां मोहनः कृष्ण ईरितः ॥ २७ ॥
 पंचांगानि मनोरस्य आचक्राद्यैः प्रकल्पयेत् ।
 सृष्टिसंहारस्थितिभिर्दशवर्णान् करे न्यसेत् ॥ २८ ॥
 तारसंपुटितान् कृत्वा मनोर्मध्यगतानपि ।
 दशवर्णान्यसेत् स्थाने दशवर्णान् विनिर्दिशेत् ॥ २९ ॥
 केशवादि तथा तत्त्वं दशतत्त्वं क्रमात् क्रमात् ।
 ऋष्यादिन्यासमापाद्य पञ्चाङ्गन्यासमाचरेत् ॥ ३० ॥

कामाक्षरं परं बीजं स्वाहा प्रकृतिरीश्वरी ।
केवलं चित्कलाशक्तिर्मन्त्राधिष्ठातृदेवता ॥ ३१ ॥

ध्यायेद् वृन्दावने रम्ये कांचनीभूमिमध्यगे ।
नानावृक्षलताकीर्णे वृक्षखण्डैश्च मंडिते ॥ ३२ ॥

कल्पतरोस्तले सम्यक् श्रीमन्माणिक्यमंडपे ।
देवकिन्नरगंधर्वमुनिभिः परिसेविते ॥ ३३ ॥

नारदाद्यैर्मुनिश्रेष्ठैर्मुनिभिः समुपस्थिते ।
रत्नसिंहासने ध्यायेन्निविष्टं पंकजोपरि ॥ ३४ ॥

सजलजलदश्यामं रक्तपद्मदलेक्षणम् ।
रक्तपद्मदलं पाणिपादाभ्यां परिमंडितम् ॥ ३५ ॥

नवरत्नसमाबद्धं भूषणैः परिभूषितम् ।
अमुक्तवक्षसि श्रीमत्कौस्तुभोद्भासिवक्षसम् ॥ ३६ ॥

तारहारावलीरम्यं श्रीवत्सांकितवक्षसम् ।
रोचनातिलकप्रान्ते कुंतलैरभिभासितम् ॥ ३७ ॥

कन्दर्पचापसदृशं चिल्लिमालविराजितम् ।
अनेकरत्नसम्बद्धस्फुरन्मकरकुण्डलम् ॥ ३८ ॥

बर्हिबर्हकृतोत्तंसं सर्वज्ञं सर्ववादिभिः ।
उपासितं मुनिगणैरुपतिष्ठेद्वरिं सुधाः ॥ ३९ ॥

एवं ध्यात्वा मनुवरं दशलक्षं व्रते स्थितः ।
दशाक्षरं विधानेन जपेत् सिद्धो भवेन्मनुः ॥ ४० ॥

सिद्धेनानेन मनुना सर्वाभीष्टानि साधयेत् ।
दशाक्षरोदिते पीठे तद्विधानेन पूजयेत् ॥ ४१ ॥

अयुतं जुहुयान्मन्त्री कुसुमैर्ब्रह्मवृक्षजैः ।
महाकविर्महाप्राज्ञो भवेन्मन्त्री न संशयः ॥ ४२ ॥

मालतीकुसुमैर्होमाद्वाक्सिद्धिमतुलां लभेत् ।
तगरैः क्षीरसिक्तैश्च होमात् सर्वज्ञतां व्रजेत् ॥ ४३ ॥

बकुलैः कुसुमैर्होमात् स्त्रियमाप्नोति चेप्सिताम् ।
भक्ष्यभोज्यस्य होमेन समृद्धिमतुलां लभेत् ॥ ४४ ॥

केवलं घृतहोमेन ब्रह्मतेजः प्रजायते ।
श्रीफलस्य दलेर्हुत्वा राज्यमाप्नोत्ययत्नतः ॥ ४५ ॥

तत्कालं मन्त्रसिद्धिः स्याद् दूर्वाभिरायुषैर्हुनेत् ।
 तत्पर्पणं पूर्वविहितं कृत्वा सर्वं प्रसाधयेत् ॥ ४६ ॥
 दशाक्षरोदितं सर्वं प्रयोगमनुना चरेत् ।
 अथापरं प्रवक्ष्यामि मन्त्रं सर्वार्थसाधकम् ॥ ४७ ॥
 कृष्णेति द्वयक्षरं मन्त्रं मध्यस्थं कामबीजयोः ।
 सद्यः फलप्रदो मन्त्रः कथितो भक्तितत्परैः ॥ ४८ ॥
 अस्याराधनतः शक्रो देवेशत्वमवाप्तवान् ।
 ऋषिर्ब्रह्मास्य मन्त्रस्य गायत्री छन्द ईरितम् ॥ ४९ ॥
 देवता जगतामादिर्मुनिभिः कृष्ण ईरितः ।
 दीर्घपट्केन कामेन षडंगविधिमाचरेत् ॥ ५० ॥
 एवमंगविधिं कृत्वा मन्त्री ध्यायेदथाच्युतम् ।
 कलापकुसुमश्यामं दूतहेमनिभं तु वा ॥ ५१ ॥
 पारिजातवने रम्ये रत्नसिंहासनोपरि ।
 देहोत्थस्वप्रभाभिश्च भासयन्तं दिगन्तरम् ॥ ५२ ॥
 शिशुवेशधरं देवं वासुदेवं जगन्मयम् ।
 नानालंकारसुभगं गोपीभिः परिकीर्तितम् ॥ ५३ ॥
 कल्पवृक्षविनिष्क्रान्तरत्नौघैः परिवेष्टितम् ।
 तारहारावलीरम्यं पीताम्बरयुगावृतम् ॥ ५४ ॥
 चतुर्लक्षं जपेन्मन्त्रं व्रतस्थः साधकोत्तमः ।
 दशांशं जुहुयादन्ते श्रीफलैः सर्वसिद्धये ॥ ५५ ॥
 अष्टच्छदांबुजे देवमावाह्यं परिपूजयेत् ।
 अंगषट्कावृतैरन्ते पूजयेद् दिगधीश्वरान् ॥ ५६ ॥
 तदस्त्राण्यपि चान्ते च सपट्यैषा समीरिता ।
 नवनीतायुतं हुत्वा श्रियमाप्नोत्यनिन्दिताम् ॥ ५७ ॥
 श्रीफलायुतहोमेन राज्याप्तिर्मन्त्रिणो भवेत् ।
 धान्यमंजरिभिर्हुत्वा धान्यवान् जायतेऽचिरात् ॥ ५८ ॥
 अन्नवानन्नहोमेन घृतहोमाच्छ्रियं लभेत् ।
 य एवं भजते मन्त्री जपहोमादितत्परः ॥ ५९ ॥
 स तु सम्यक् श्रियं लब्ध्वा देहान्ते तत्परं व्रजेत् ।
 चूडामणिमथो वक्ष्ये मन्त्रराजं सुदुर्लभम् ॥ ६० ॥
 यज्ज्ञानान्मुनयः सर्वे भूस्थास्त्रैलोक्यदर्शिनः ।
 चतुर्वर्णस्य मन्त्रस्य कामाधोवह्नियोगतः ॥ ६१ ॥

अयं शिखामणिः प्रोक्तस्त्रैलोक्यदर्शनक्षमः ।
 नारदोऽस्य मुनिः प्रोक्तो विराट् छन्द उदीरितः ॥ ६२ ॥
 श्रीकृष्णदेवता चास्य मुनिभिः परिकीर्तितः ।
 षड्दीर्घयुक्तबीजेन कामेनांगक्रिया मत्ता ॥ ६३ ॥
 मंत्रं संपुटितं कृत्वा वर्णन्यासं समाचरेत् ।
 दशतत्त्वं ततो न्यस्य करांगन्यासमन्ततः ॥ ६४ ॥
 वृन्दावनगतं ध्यायेत् कल्पद्रूद्यानमध्यगम् ।
 दोलायमानं गोपीभिः सुवर्णान्दोलिकागतम् ॥ ६५ ॥
 सूर्यायुतसमाभासं लसन्मकरकुण्डलम् ।
 नानारत्नपरिभ्राजन्नानालंकारमंडितम् ॥ ६६ ॥
 पंचवर्षावधिं बालं कुण्डलोल्लासिसन्मुखम् ।
 हसितोदारकान्त्या च भासयन्तं दिगन्तरम् ॥ ६७ ॥
 इति ध्यात्वा जपेन्मंत्रं चतुर्लक्षं शिखामणिम् ।
 तद्दशांशेन जुहुयात् पायसैरथवाम्बुजैः ॥ ६८ ॥
 अर्गेद्रवप्रावृत्तिभिः सम्यक् पूजनमीरितम् ।
 ब्रह्मवृक्षोत्थकुसुमैर्हुनेदयुतमादरात् ॥ ६९ ॥
 त्रिकालज्ञो भवेन्मन्त्री नवनीतहुतादपि ।
 श्रीफलस्य फलैर्होमाद् राज्यमाप्नोत्यसंशयः ॥ ७० ॥
 लक्ष्मीमंत्रहुतान्मन्त्री हुँहुँ लक्ष्मीमवाप्नुयात् ।
 मूलमंत्रं त्रिकोणमध्ये ज्योतीरूपं विचिन्तयन् ॥ ७१ ॥
 लग्नाजापान्ननोरस्य त्रिकालज्ञो भवेन्नरः ।
 करस्थामलकन्यायाद्विश्ववृत्तं च पश्यति ॥ ७२ ॥
 हृदि सर्वजनानां च सर्वं पश्यति चक्षुषा ।
 रविवारेऽश्वत्थमूले शतमष्टोत्तरं जपेत् ॥ ७३ ॥
 एवं च नियतं कृत्वा म्रियते नापमृत्युभिः ।
 वसुलक्षजपात्तत्र सर्वज्ञो जायतेऽचिरात् ॥ ७४ ॥

इति श्रीगीतमीये महातन्त्रे सर्वतन्त्रोत्तमे गीतमनारदसंवादे मन्त्रोद्धारप्रसंगो

नाम षड्विंशोऽध्यायः ॥ २६ ॥

अथ सप्तविंशोऽध्यायः

श्रीनारद उवाच—

समस्तकृष्णमंत्राणामुद्दीपनकरं परम् ।
 केवलं त्वत्प्रयत्नेन कथयामि मुने शृणु ॥ १ ॥
 कामाक्षरं धारासंस्थं शक्तिं बिन्दुविभूषितम् ।
 त्रैलोक्यमोहनं विष्णुं कथितं तव सुव्रत ॥ २ ॥
 आनन्दनारदश्चास्य ऋषिरुद्धन्दो विराडपि ।
 त्रैलोक्यमोहनः प्रोक्तो देवता विष्णुरन्यथः ॥ ३ ॥
 सर्वेषु कृष्णमंत्रेषु मंत्रोऽयं मंत्रनायकः ।
 सृष्टिस्थितिं दशतत्त्वं मात्रिकां मनुसंपुटाम् ॥ ४ ॥
 षड्दीर्घभाजा बीजेन करांगन्यासमाचरेत् ।
 मूर्ध्नि भाले हृदि गुह्ये पादयोश्च यथाक्रमम् ॥ ५ ॥
 पञ्चबाणस्य बीजानि न्यस्य ध्यायेदथाच्युतम् ।
 धान्तौ रेफसमारूढावनन्तशान्तिभूषितौ ॥ ६ ॥
 बिन्दुनादकलायुक्तौ बीजौ त्रैलोक्यमोहनौ ।
 कामबीजं ततः पश्चाज्जलं धारासमन्वितम् ॥ ७ ॥
 पञ्चमस्वरसंयुक्तं नादबिन्दुसमन्वितम् ।
 बीजान्येतानि चान्ते च चन्द्रः सर्गसमन्वितः ॥ ८ ॥
 पोषणमोहनसंदीपनतापनोन्मथनानथ
 नामानुरूपफलदानं पञ्चार्णमनुरप्यसौ ॥ ९ ॥
 भंगविद्रुमसंकाशं सर्वतेजोमयं वपुः ।
 किरीटिनं कुण्डलिनं केयूरबलयान्वितम् ॥ १० ॥
 मुक्ताबलीरत्नसम्बद्धं तुलाकोटियुगान्वितम् ।
 नानालंकारसुभगं शुक्लवासोयुगावृतम् ॥ ११ ॥
 गरुडोपरिसंबद्ध-रत्नपंकजमध्यगम्
 उत्तमहेमसंकाशं लक्ष्मीवामोरुसंस्थितम् ॥ १२ ॥
 सर्वालंकारसुभगं शुक्लवासोयुगावृतम् ।
 सकामा लीलया देवं मोहयन्तीं पुनः पुनः ॥ १३ ॥
 शंखचक्रगदापद्मपाशांकुशधनुःशरान्
 दधतं च जगन्नार्थं रक्तपद्मारुणेक्षणम् ॥ १४ ॥

लक्ष्मीं पद्मकरां वामे दक्षेणालिङ्गितं पतिम् ।
 संस्थितं चिन्तयेन्मन्त्री मोहिनीं विश्वमातरम् ॥ १५ ॥
 एवं ध्यात्वा जगन्नाथं विंशत्यक्षरपीठके ।
 समाबाह्या यजेन्मन्त्री उपचारैरशेषतः ॥ १६ ॥
 न्यासक्रमेण विधिवद् गन्धपुष्पादिभिर्यजेत् ।
 लक्ष्मीस्तद्दामतः पूज्या श्रीबीजेन विधानवित् ॥ १७ ॥
 कौस्तुभं गलदेशे च किरीटं कुण्डलद्वयम् ।
 श्रीवत्सं वक्षदेशे च वनमालां गलोपरि ॥ १८ ॥
 सर्वतेजोमयायेति किरीटाय नमो वदेत् ।
 नितंबे पीतवसनं पूजयेत् क्रमतः सुधीः ॥ १९ ॥
 नाममंत्रेण विधिवत् कौस्तुभादीन् समर्चयेत् ।
 लयांगमेवमभ्यर्च्य भोगांगमथ पूजयेत् ॥ २० ॥
 पक्षीन्द्रमग्रे संपूज्य कुर्वन्तं स्तुतिमादरात् ।
 केसरेषु षडंगानि कोणे मध्ये च दिक्षु च ॥ २१ ॥
 अग्न्यादिदलमूले च वालादिपुरतो विभोः ।
 पूर्वादिषु दलाग्रेषु प्रदक्षिणक्रमाद् यजेत् ॥ २२ ॥
 लक्ष्मीं सरस्वतीं चैव रतिं प्रीतिमन्तरम् ।
 कीर्तिकांती तुष्टिपुष्टी तथास्त्राणि दलामतः ॥ २३ ॥
 बहिरिन्द्रादयः पूज्यास्तदस्त्राणि च तद्वहिः ।
 एवं यः पूजयेन्मन्त्री भक्त्या श्रीपुरुषोत्तमम् ॥ २४ ॥
 करप्रवेया सर्वार्थास्तस्य स्युस्तत्परं यजेत् ।
 रविलक्षं जपेन्मन्त्रं जुहुयात्तद्दशांशतः ॥ २५ ॥
 अमृतत्रयसिक्तेन पायसेन विधानवित् ।
 अथवार्कसहस्रं तु हुनेत्तावच्च तर्पयेत् ॥ २६ ॥
 रक्तपद्मायुतं हुत्वा त्रैलोक्यं वशमानयेत् ।
 केवलं घृतहोमेन जीवेद्वर्षशतं सुखी ॥ २७ ॥
 पलाशलक्षहोमेन भवेद्वाक्पतिसन्निभः ।
 व्रतस्थः कोटिजापेन कैवल्यं लभते ध्रुवम् ॥ २८ ॥
 दशाष्टादशवर्णोक्तकर्म चानेन साधयेत् ।
 अनेन सदृशो मन्त्रः कृष्णमंत्रे न विद्यते ॥ २९ ॥
 असौ समस्तमन्त्राणां जीवनं कथितं मुने ।
 निर्जीवा ये च वै मन्त्राः शक्तिहीनाश्च कुंठिताः ॥ ३० ॥

परिपक्षे स्थिता ये च केवला वर्णरूपिणः ।
 एतदाद्येन जप्येन जीवंति च पुनन्ति च ॥ ३१ ॥
 हृषीकेशपदं ङेऽतं नमोऽतः कामपूर्वकः ।
 अष्टाक्षरो मनुः प्रोक्तः समस्तपुरुषार्थदः ॥ ३२ ॥
 ऋषिश्छन्दो देवता च पूजाप्रयोगकर्म च ।
 कृष्णैकाक्षरवत् सर्वं कुर्यात् सर्वार्थसिद्धये ॥ ३३ ॥
 त्रैलोक्यमोहनं ङेऽतं विद्महे तदनन्तरम् ।
 कामदेवाय धीमहि तन्नो विष्णुः प्रचोदयात् ॥ ३४ ॥
 कथिता विष्णुगायत्री समस्तजनरंजिनी ।
 कामादिजपमात्रेण त्रैलोक्यवशकारिणी ॥ ३५ ॥
 सर्वपापप्रशमनी [सर्वापत्परिमोचिनी ।
 मन्त्रसिद्धिकरी पुंसां प्रायश्चित्तविशोधिनी ॥ ३६ ॥

इति श्रीगौतमीये महातन्त्रे सर्वतन्त्रोत्तमे गौतमनारदसंवादे मन्त्रोद्धारप्रसंगो
 नाम सप्तविंशोऽध्यायः ॥ २७ ॥

अथ अष्टाविंशोऽध्यायः

श्रीनारद उवाच—

अथापरं मंत्रवरं वक्ष्ये सर्वसमृद्धिदम् ।
यमुपास्य सुराणां तु पालकोऽभूच्छतक्रतुः ॥ १ ॥
सत्यशौरी छांतजातौ क्रमेण शिखिसंयुतौ ।
नादविन्दुसमारूढं प्रोक्तं बीजचतुष्टयम् ॥ २ ॥
जय कृष्णो द्विधा प्रोक्तो नित्यं क्रीडासु संगतः ।
ततः प्रमुदितचेतसे नित्यप्रियाय प्रोक्ता ॥ ३ ॥
कृष्णं डंउतपदं चोक्त्वा कामान्ते दशवर्णकः ।
वाङ्मायाकमलाबीजैः संपुटो मंत्रनायकः ॥ ४ ॥
सर्वेषां कृष्णमंत्राणामयं मंत्रः शिखामणिः ।
धर्मार्थकाममोक्षाणामनिशं संप्रदायकः ॥ ५ ॥
संप्रदायविहीना ये मंत्रारते निष्फला मताः ।
आनन्दनारदऋषिर्विराट् छन्द उदीरितम् ॥ ६ ॥
श्रीकृष्णो देवता चात्र भुक्तिमुक्तिफलप्रदः ।
पदषट्केन मतिमान् बीजाद्येनांगकल्पनम् ॥ ७ ॥
पूर्ववन्न्यासजालं हि कृत्वा करांगशोधनम् ।
ततश्च विधिवन्न्यस्येन्मातृकां मनुसंपुटाम् ॥ ८ ॥
ऋषिच्छन्दोदैवतानि मूर्ध्नि वक्त्रे हृदि न्यसेत् ।
ध्यायेत् स्थिरमना मन्त्री चराचरगुरुं हरिम् ॥ ९ ॥
क्षीराम्भोनिधिमध्यस्थकनकाचलमध्यतः ।
ध्यायेत् स्वर्णमयीं भूमिं मध्ये सद्गुणमण्डपम् ॥ १० ॥
अनेकयोजनमितं विस्तीर्णं बहुयोजनम् ।
नानारत्नमयस्तम्भमुक्तादामविराजितम् ॥ ११ ॥
लसत्फेनमयैर्वस्त्रैश्चन्द्रातपविचित्रितम् ।
हंसकारुण्डवाकीर्णं पंकजोत्पलशोभितम् ॥ १२ ॥
मण्डितं दीर्घिकाव्रातैर्महावाटीपरिष्कृतम् ।
स्वर्णप्राकाररचितं रत्नतोमरचित्रितम् ॥ १३ ॥
तत्र रत्नासने रम्ये संस्थितं पुरुषोत्तमम् ।
रुक्मिणीसत्यभासे च पार्श्वयोर्धृतचामरे ॥ १४ ॥

नानालंकारसुभगे बीजितं परया मुदा ।
 कालिन्दीक्षतनये पृष्ठतो धृतवर्हके ॥ १५ ॥
 महामेघप्रभाश्यामं पद्मपत्रारुणेषणम् ।
 पीताम्बरलसच्छ्रीमच्छ्रीवत्सकौस्तुभान्वितम् ॥ १६ ॥
 नानालंकारसुभगं तारहारविराजितम् ।
 दीप्तरत्नकिरीटं च स्फुरन्मकरकुण्डलम् ॥ १७ ॥
 गोरोचनाभालतिलकं नीलकुन्तलशोभितम् ।
 नारदाद्यैर्मुनिगणैरावृतं स्निग्धलोचनैः ॥ १८ ॥
 हृष्टपुष्टजनाकीर्णं नागरैर्वहुविस्तरैः ।
 सौयैर्गृहैः समुत्कीर्णपताकैः परिमंडितैः ॥ १९ ॥
 ब्रह्मक्षत्रियविट्शूद्रैश्चाकीर्णैरथ पत्तिभिः ।
 रथवाजिद्विपिचरैः सर्वतः परिमंडितम् । २० ।
 ब्रह्मक्षत्रियविट्शूद्रभवनैस्सुरतोमरैः ।
 कामिनीभिः सुभग्याभिः सर्वतः परिमंडितम् ॥ २१ ॥
 नानाविचित्ररत्नैश्च मंडिताभिः समंततः ।
 एवं ध्यात्वा मुनिश्रेष्ठ लक्ष्मेकं जपेन्मनुम् ॥ २२ ॥
 बिल्वैः फलैस्त्रिमध्वाक्तैर्जुहुयात्तद्दशांशतः ।
 तर्पयेत्तद्दशांशेन तद्दशांशेन मार्जनम् ॥ २३ ॥
 तद्दशांशेन मंत्रज्ञो विप्रमुखांश्च भोजयेत् ।
 रत्नाभिषेकगोपालपीठे देवं प्रपूजयेत् ॥ २४ ॥
 षडंगावृत्तिवाह्ये तु महिषीर्यत्रगा यजेत् ।
 रुक्मिण्याद्या महारत्नभूषिताः प्रकृतयः शुभाः ॥ २५ ॥
 तद्बहिरिन्द्रवज्राद्या जात्यधिपयाऽस्त्रवाहनम् ।
 एवमभ्यर्चनं कृत्वा सिद्धमंत्रो द्विजोत्तमः ॥ २६ ॥
 प्रयोगात् साधयेद्यस्तु कर्त्ता हर्त्ता च सर्वतः ।
 श्रीपुष्पैर्लक्षमात्रेण होमाद् भूमिपुरन्दरः ॥ २७ ॥
 पलाशैर्लक्षमात्रेण होमाद्वागीशतां व्रजेत् ।
 हयारिकुसुमैर्हुत्वा जगद्रंजनकारकः ॥ २८ ॥
 केवलं धृतहोमेन जीवेद्वर्षशतं सुखी ।
 अन्नहोमेन धनवान् पशुमान् दुग्धहोमतः ॥ २९ ॥
 कारस्करफलैर्होमाच्छत्रुमुच्चटयेत् क्षणात् ।
 मरीचहोमान्मतिमान् मारयेद्विपुमात्मनः ॥ ३० ॥

पुंडरीकायुतं हुत्वा मुच्यते सर्वपातकैः ।
 तल्लक्षमात्रहोमेन राज्यैश्वर्यमवाप्नुयात् ॥ ३१ ॥
 आत्मानं कंसमथनं रिपुं कंसात्मकं तथा ।
 दक्षिणाभिमुखो भूत्वा दशसहस्रजापतः ॥ ३२ ॥
 क्रुद्धाशयस्तथा मंत्री बलिनो मारयेद् रिपून् ।
 अथ मृतासनो नित्यं शत्रुवैश्वतातिथिः ॥ ३३ ॥
 तस्य संत्राणकृत् कश्चिन्नास्त्येव भुवनत्रये ।
 न शस्तं मारणं कर्म यदि स्थाद्वैष्णवे मनौ ॥ ३४ ॥
 ब्रह्मन् ब्रह्मास्त्रमादाय शशकादौ न मोचयेत् ।
 यदि कुर्यात् प्रमादेन एषु स्थानेषु सम्भवेत् ॥ ३५ ॥
 पापिने हैतुकायापि शठाय जनतापिने ।
 आत्मवित्तगृहक्षेत्रकलत्राद्यपहारिणे ॥ ३६ ॥
 अभिचारेणाभिचरेत्तदा दोषैर्न लिप्यते ।
 दुष्टानां दमनं शस्तं कथितं तव गौतम ॥ ३७ ॥
 अतः स्वयं प्रयतेदुत्पथानां विनिग्रहे ।
 लक्षमेकं जपेन्मंत्रं प्रायश्चित्ताय दैशिकः ॥ ३८ ॥
 येन पापैर्विमुक्तोऽसौ भवेत् कल्याणसंयुतः ।
 साध्यं संहृत्य कृत्याऽनु साधकं भोक्तुमिच्छति ॥ ३९ ॥
 तेनात्मानं सदा रक्षेत् कृत्येनानेन देशिकः ।
 मृत्युंजयं वा प्रजपेन्मंत्रादौ गुरुसत्तमः ॥ ४० ॥
 सर्वत्र कर्मणि पुनर्गुरुरेव हि कारणम् ।
 गुरोरनुज्ञामादाय सर्वकर्माणि साधयेत् ॥ ४१ ॥

इति श्रीगौतमीये महातंत्रे सर्वतंत्रोत्तमे गौतमनारदसंवादे मंत्रोद्धारप्रसंगो

नामाष्टाविंशोऽध्यायः ॥ २८ ॥

अथ एकोनत्रिंशोऽध्यायः

श्रीनारद उवाच—

अथ शृणु प्रवक्ष्यामि मंत्रं श्रीपुरुषोत्तमम् ।
यज्ज्ञानात् साधकवरो भुक्तिमुक्त्येकभाजनम् ॥ १ ॥
समस्तसिद्धिसंयुक्तो जीवन्मुक्तो महीं चरेत् ।
देहान्ते केवलं धाम याति तत्परमं पदम् ॥ २ ॥
सर्वेषु कृष्णमन्त्रेषु श्रेष्ठः श्रीपुरुषोत्तमः ।
भुक्तिमुक्तिकरः साक्षात् स्मरणादेव वै नृणाम् ॥ ३ ॥
प्रणवं मारबीजं च रमांतेन इत्यपि ।
पुरुषोत्तमपदं चोक्त्वा तथाऽप्रतिहरूयतः ॥ ४ ॥
ततो लक्ष्मीनिवासेति सकलांते जगत्तथा ।
क्षोभनेतिपदं चोक्त्वा समाहितमना भवेत् ॥ ५ ॥
सर्वस्त्रीहृदयोपेतविदारणपदं तथा ।
उक्त्वा ततस्त्रिभुवनमनोन्मादकरं पुनः ॥ ६ ॥
सुरासुरांते मनुजः सुन्दरीजनवल्लभः ।
मनांसि तापयद्वन्द्वं दोषयद्वितयं पुनः ॥ ७ ॥
शोषयद्वितयं भूयस्त्रावयद्वितयं परम् ।
स्तनयद्वितयं पश्चान्मोदयद्वितयं पुनः ॥ ८ ॥
द्रावयद्वितयं पश्चादाकर्षययुगं तथा ।
समस्तपरमोपेतसुभगेन च संयुतम् ॥ ९ ॥
सर्वसौभाग्यशब्दान्ते करेतिपदसंयुतम् ।
सर्वकामप्रदपदमनुकंपय ततः परम् ॥ १० ॥
चक्रेण गदया पश्चात् खड्गेन तदनन्तरम् ।
सर्ववर्गैषधियुगं पाशेनेतिपदं ततः ॥ ११ ॥
बन्धयान्ते चांकुशेन ताडयद्वितयं पुनः ।
कुरुशब्दद्वयमथो किं तिष्ठसि पदं पुनः ॥ १२ ॥
तावद्यावत्पदस्यांते समीहितमनन्तरम् ।
ततो मे सिद्धमाभाष्य भवत्यंते च वर्मफट् ॥ १३ ॥
जैमिनिर्मुनिराख्यातो विराट् छन्दः समीरितः ।
समस्तजगतामादिर्देवता पुरुषोत्तमः ॥ १४ ॥

पुरुषोत्तमशब्दान्ते वन्दे त्रिभुवनं पुनः ।
 मदनोन्मादकशब्दान्ते हुं हृदयं सकलां ततः ॥ १५ ॥
 जगत्क्षोभणशब्दान्ते लक्ष्मीदयितं हुं शिरः ।
 पुरुषोत्तमसंयुक्तमंगजे कामदायिनी ॥ १६ ॥
 हुं शिखा परमोत्तमसुभगायाक्षरसंयुतम् ।
 सर्वतोभाग्यकरं हुं कवचं परिकीर्तितम् ॥ १७ ॥
 उक्त्वा सुरासुरोपेतः मनुजान्वितसुन्दरी ।
 ततः पश्चाद्धरपदं विदारणपदं वदेत् ॥ १८ ॥
 सर्वप्रहरणधर सर्वकामीति तत्परम् ।
 हनद्वयं च हृदयबन्धनानि ततः परम् ॥ १९ ॥
 आकर्षयपदद्वन्द्वं महाबलहुमस्त्रकम् ।
 त्रिभुवनेश्वरपदं चोक्त्वा ततः सर्वजनान्तकः ॥ २० ॥
 मनांसि हरयुग्मान्ते दारयद्वितयं ततः ।
 वशमानय हुं नेत्रमस्त्राय फट् नमोऽतिकः ॥ २१ ॥
 षडंगमन्त्राः संदिष्टा नेत्रान्ता मन्त्रवेदिभिः ।
 त्रैलोक्यमोहनान्ते तु हृषीकेशपदं ततः ॥ २२ ॥
 पश्चादप्रतिहतरूपादिमन्मथानन्तरं पुनः ।
 सर्वादिर्क्षीपदं चोक्त्वा हृदयार्कषणं ततः ॥ २३ ॥
 आगच्छागच्छमन्त्रोयं ताराद्यो नमसान्वितः ।
 अनेन मनुना हुत्वा व्यापकं न्यस्य बाहुषु ॥ २४ ॥
 अष्टायुधानि मुद्राभिर्मन्त्रैः सार्द्धं विचिन्तयेत् ।
 क्षीराम्भोनिधिमध्यस्थानरन्तरसुरहुमम् ॥ २५ ॥
 उद्यदकेन्दुकिरणदूरीकृततमोभरम् ।
 कालमेघोपमालोकनृत्यद्वर्हिकदम्बकम् ॥ २६ ॥
 उत्फुल्लकुमुदामोदप्रहृष्यद्भृङ्गसंकुलम् ।
 कूजत्कोकिलसंघेन वाचालितदिगन्तरम् ॥ २७ ॥
 नानाकुसुमसौरभ्यवाहिगंधवहान्वितम् ।
 कल्पवल्लीनिकुंजेषु क्रीडन्सिद्धकदम्बकम् ॥ २८ ॥
 देवगंधर्वनारीभिरलंकृतनिरन्तरम् ।
 अनेकदीर्घिकायुक्तमुद्यानं महदद्भुतम् ॥ २९ ॥
 तस्य मध्ये मणिमये मण्डपे तोरणान्विते ।
 ऋतुभिः षड्भिरनिशं सेवितस्य महीयसः ॥ ३० ॥

सुरद्रुमस्य मूलस्थे महासिंहासने शुभे ।
 रक्तारविन्दमध्यस्थं गरुडोपरि संस्थितम् ॥ ३१ ॥
 ध्यायेद्वल्लभया सार्द्धं जगन्नाथं जगन्मयम् ।
 देवं श्रीपुरुषोत्तमं कमलया स्वां कस्थया पंकजं
 विभ्रत्या परिवद्धमम्बुजरुचा तस्यां निबद्धेक्षणम् ।
 ध्यायेच्चेतसि शंखचक्रमुशलं चापासिखड्गं गदां
 हस्तैरंकुशमुद्वहन्तमरुणं स्मेरारविन्दाननम् ॥ ३२ ॥
 एवं ध्यात्वा श्रियः कान्तं मंत्रं लक्षचतुष्टयम् ।
 जपेद्वशी विधायाथ कुण्डमर्द्धेन्दुसन्निभम् ॥ ३३ ॥
 जुहुयाद्वैष्णवे वह्नौ पुष्पैर्जातीसमुद्भवैः ।
 पुष्पैः सर्वैः क्रमात् पश्चाद् ब्राह्मणानपि भोजयेत् ॥ ३४ ॥
 अर्चयिष्यन् जगन्नाथं गायत्र्या परिशोधयेत् ।
 आनयेद्यागवस्तूनि यागभूमिं च देशिकः ॥ ३५ ॥
 त्रैलोक्यमोहनायेति विद्महे पदमीरयेत् ।
 स्मराय धीमहि पश्चात्तन्नो विष्णुः प्रचोदयात् ॥ ३६ ॥
 गायत्र्येषा समाख्याता वैष्णवी सर्वसिद्धिदा ।
 प्राक् प्रोक्ते वैष्णवे पीठे कल्पयेदासनं ततः ॥ ३७ ॥
 पश्चिराजपदद्वन्द्वमस्य मंत्रः प्रकीर्तितः ।
 कलितायां तु मूलेन मूर्त्तौ देवमनन्यधीः ॥ ३८ ॥
 आवाह्य मनुना विद्वान् व्यापकेन समर्चयेत् ।
 भृंगुलीतपुनर्सेन्दुर्बीजं देव्याः प्रकीर्तितम् ॥ ३९ ॥
 कर्णिकायां यजेदादौ विधानेनांगदेवताः ।
 दलमूलेषु ताः पूज्या लक्ष्म्याद्या धृतचामराः ॥ ४० ॥
 मुक्ताहारलसत्कांतपयोधरभरालसाः ।
 जपाकुसुमसंकाशा मदविभ्रममंथराः ॥ ४१ ॥
 ह्रस्वत्रयकलीबसर्गारहिताः स्वरशोभिताः ।
 देवीबीजं क्रमादासां मंत्रमाहुर्मनीषिणः ॥ ४२ ॥
 दलाग्रेषु यजेत् पदमं शंखं चापं गदां तथा ।
 अंकुशं मुशलं पाशं चक्रमस्त्राणि शार्ङ्गिणः ॥ ४३ ॥
 स्वमुद्राभिः स्वमनुभिः कथ्यन्ते मनवः क्रमात् ।
 आद्यो तलचरापांते उद्वयं मनुरीरितः ॥ ४४ ॥
 शार्ङ्गाय सशरासनायांते स्वाहांतः परमो मनुः ।
 सुदर्शनमहाचक्रं राजांते स्याद्वहद्द्वयम् ॥ ४५ ॥

सर्वदुष्टजयं पश्चात् कुरुल्लिधियुगं पृथक् ।
 विदारयपदद्वन्द्वं परमंत्रान् प्रस ॥ ४६ ॥
 भक्षभक्ष्यावयद्वन्द्वं प्रत्येकं वर्मफटद्वयम् ।
 चक्राय नम इत्येवं तृतीयमनुरीरितः ॥ ४७ ॥
 खड्गतोक्ष्णपदस्यान्ते लिधि खड्गयुगं पृथक् ।
 चतुर्थोऽयं मनुः प्रोक्तः कौमोदकि महाबले ॥ ४८ ॥
 सर्वासुरांतिकपदं प्रसीदयुगवर्मफट् ।
 स्वाहान्तोऽयं मनुः प्रोक्तः शार्ङ्गखड्गकौमोदकीपरः ॥ ४९ ॥
 अंकुशान्तैकदृग्युग्मं षष्ठोऽयं मनुरीरितः ।
 संवर्तकांतमुसल पोथयद्वितयं पुनः ॥ ५० ॥
 हुँ फट् द्विषाटान्तो मंत्रोऽयं सप्तमः स्मृतः ।
 पाशबन्धद्वयं पश्चाद्वज्राद्यैरायुधैः सह ॥ ५१ ॥
 इत्थमभ्यर्चयेन्नित्यं यथावत् पुरुषोत्तमम् ।
 प्राप्नोति महतीं लक्ष्मीं सौभाग्यमतुलं यशः ॥ ५२ ॥
 आयुरारोग्यमन्यानि मनोभीष्टानि विन्दति ।
 ह्यारिकुसुमैर्देवमर्चयित्वा यथाविधि ॥ ५३ ॥
 शशिप्रसूनैर्जुहुयादष्टोत्तरसहस्रकम् ।
 मंत्रमात्रेण वशिनस्तस्य स्युः सकला नृपाः ॥ ५४ ॥
 हुत्वा बिल्वफलोपेतैः श्रियं विन्देदनिन्दिताम् ।
 प्रफुल्लैररुणाम्भोजैस्तामेव लभतां नरः ॥ ५५ ॥
 हुत्वा ज्योतिषमतीतैलं सहस्रं वसुसंख्यकम् ।
 सुभगो जायते सम्यक् सर्वेषां नात्र संशयः ॥ ५६ ॥
 विधानेनामुना मंत्री महारोगात् प्रमुच्यते ।
 अश्वत्थसमिधा होमः पराहृतधनागमः ॥ ५७ ॥
 आज्याक्तदूर्वाहोमेन मुच्यते मृत्युतो भयात् ।
 यस्य नामयुतं मंत्रं जपेद्युतसंख्यया ॥ ५८ ॥
 स भवेदासवत्तस्य नात्र कार्या विचारणा ।
 बहुना किमिहोक्तेन मनुना साधकोत्तमः ॥ ५९ ॥
 साधयेत् सकलान् कामान् साक्षाद्विष्णुरिवापरः ।
 अथ यत्र प्रवक्ष्यामि दृष्टादृष्टफलप्रदम् ॥ ६० ॥
 पूर्वोत्तरभुवं हित्वा सूत्रं नवनवं न्यसेत् ।
 जायन्ते तत्र कोष्ठानि चतुःषष्टिप्रभेदतः ॥ ६१ ॥

ईशानाद्राक्षसं यावद्राक्षसाद्यायुकोणकम् ।
 विलिखेन्मंत्रवर्णान्यनुष्टुबुत्तराणि च ॥ ६२ ॥
 यंत्रमेतत् समाख्यातं सर्वतोभद्रसंज्ञकम् ।
 सर्वरोगप्रशमनं समस्तपुरुषार्थदम् ॥ ६३ ॥
 लिखितं भूर्जपत्रादौ यंत्रमेतद्यथाविधि ।
 विधृतं बाहुना नित्यं सर्वकामफलप्रदम् ॥ ६४ ॥
 फलके खादिरे कृत्वा गवां गोष्ठे निवेशितम् ।
 रक्षाकृच्चोरमारिघ्नं सवत्सानां गवां हितम् ॥ ६५ ॥
 क्षीरगोपयगोरक्षारक्षमाक्षक्षमाचर ।
 गोमानोगगनोमार्गो विपक्षगमपक्षय ॥ ६६ ॥
 इत्येवं मंत्रतत्त्वं च कथितं तव सुव्रत ।
 केवलं त्वत्प्रयत्नेन किमन्यच्छ्रोतुमिच्छसि ॥ ६७ ॥

इति श्रीगौतमीये महातंत्रे सर्वतंत्रोत्तमे गौतमनारदसंवादे मंत्रोद्धार-

प्रसंगो नाम एकोनत्रिंशोऽध्यायः ॥ २६ ॥

अथ त्रिंशत्तमोऽध्यायः

गौतम उवाच—

सर्वज्ञ सर्वशास्त्रज्ञ सर्वतत्त्वार्थपारग ।
 स्वायम्भुव नमस्तुभ्यं कृपां कुरु कृपाकर ॥ १ ॥
 तव नाविदितं किञ्चित् त्रैलोक्ये सचराचरे ।
 ऋषिदेवमुनीनां च प्रधान त्वं पुरातन ॥ २ ॥
 कृपां कुरु महाभाग जेयया मयि सुव्रत ।
 संसारे दुःखभूषष्ठे रोगशोकभयाकुले ॥ ३ ॥
 भवार्णवेऽभिमग्नं मां त्वमुद्धर्तुमिहार्हसि ।
 तवावतारो लोकानां क्षेमाय विजयाय च ॥ ४ ॥
 इदानीं कथय ब्रह्मन् मंत्रसिद्धेस्तु लक्षणम् ।

श्रीनारद उवाच—

मृत्यूनां हरणं तावद्देवतादर्शनं तथा ॥ ५ ॥
 प्रयोगाणामतः सिद्धिः सिद्धेस्तु लक्षणं परम् ।
 परकायप्रवेशश्च परवेशमप्रवेशनम् ॥ ६ ॥
 ऊर्ध्वोक्तगममेवं हि चराचरपुरे गतिः ।
 खेचरीमेलनं चैव तत्कथाश्रवणं तथा ॥ ७ ॥
 भल्लिद्राणि च पश्येत् पातालादिषु संगमः ।
 और्कषणं सुरस्त्रीणां वरांगना वशमानयेत् ॥ ८ ॥
 पादुका गुटिका तद्वदन्तरं विवरं तथा ।
 अणिमादींश्च संप्राप्य केवलं मोक्षमाप्नुयात् ॥ ९ ॥
 इत्येवं कथितं ब्रह्मन् प्रधानं सिद्धिलक्षणम् ।
 इदानीं ते प्रवक्ष्यामि मध्यमस्य तु लक्षणम् ॥ १० ॥
 ख्यातिवाहनभूषादिलाभः सुचिरजीवनम् ।
 नृपाणामबलानां च वशीकरणमुत्तमम् ॥ ११ ॥
 सर्वत्र सर्वलोकेषु चमत्कारकरं महत् ।
 रोगापहरणं दृष्ट्वा विषापहरणं तथा ॥ १२ ॥
 पाण्डित्यं लभते मंत्री चतुर्विधमयत्नतः ।
 वैराग्यं च मुमुक्षुत्वं त्यागिता सर्ववश्यता ॥ १३ ॥

अष्टाङ्गयोगाभ्यसनं भोगेच्छापरिवर्जनम् ।
 सर्वभूतानुकंपा च सर्वज्ञादिगुणोदयः ॥ १४ ॥
 इत्यादिगुणसंपत्तिर्मध्यसिद्धेस्तु लक्षणम् ।
 ख्यातिवाहनभूषादिलाभः सुचिरजीवनम् ॥ १५ ॥
 नृपाणामंगनानां च वात्सल्यं लोकवश्यता ।
 महैश्वर्य्यधनित्वं च पुत्रदारादिसंपदा ॥ १६ ॥
 अधमाः सिद्धयः प्रोक्ता मंत्रिप्रथमभूमिकाः ।
 सिद्धमंत्रस्तु यः साक्षात् स शिवो नात्र संशयः ॥ १७ ॥
 सिद्धिलक्षणमित्युक्तं तदुपायमथो शृणु ।
 पितृमातृविशुद्धा ये शुद्धाचारा जितेन्द्रियाः ॥ १८ ॥
 संप्रदायेनोपदिष्टास्तेषां सिद्धिर्दुतं भवेत् ।
 मलिना मलसंछन्नाः पापिनस्तरलाश्च याः ॥ १९ ॥
 देवार्चनादिविमुखा गुरवे शठवृत्तयः ।
 तेषां कृच्छ्रेण सिद्धयन्ति मंत्रजापहुतादिभिः ॥ २० ॥
 मंत्रा ये मलसंछन्नाः केवला वर्णरूपिणः ।
 निर्जीवाः सत्त्वहीना ये कुठिताश्च तिरस्कृताः ॥ २१ ॥
 अरिपक्षे स्थिता ये च शापादिसंयुतास्तथा ।
 ये मंत्रा अविधिप्राया ये च सिद्धांतवर्जिताः ॥ २२ ॥
 इत्यादिदोषदुष्टाश्च सिद्धिदा नाल्पयोगतः ।
 पशुभावे स्थिता मंत्राः केवला वर्णरूपिणः ॥ २३ ॥
 सौषुम्नध्वन्युच्चरिताः प्रभु प्राप्नुवन्ति ते ।
 वक्ष्यामि चरमेऽध्याये तदुपायं तवानघ ॥ २४ ॥
 संस्कारा दश कथ्यन्ते येन मंत्रस्य सिद्धयः ।
 स्वल्पयोगेन विधिवत्ताश्च वक्ष्यामि तत्त्वतः ॥ २५ ॥
 जननं जीवनं पश्चात्ताडनं बाधनं तथा ।
 अथाभिषेको विमलीकरणाप्यायने तथा ॥ २६ ॥
 तर्पणं दीपनं गुप्तिर्दशैताः मंत्रसंस्क्रियाः ।
 स्वर्गादिपात्रे संलिख्य मातृकामंत्रमुत्तमम् ॥ २७ ॥
 काश्मीरचन्दनेनाथ भस्मना वाथ सुव्रत ।
 काश्मीरं शक्तिसंस्कारे चन्दनं वैष्णवे मनौ ॥ २८ ॥
 शैवे भस्म समाख्यातं मातृकामंत्रलेखने ।
 वर्णानां मातृकामध्यादुद्धारो जननं स्मृतम् ॥ २९ ॥

षडभिः क्रमेण विधिना मुनिभिर्मन्त्रनिश्चयैः ।
 प्रणवांतरितान् कृत्वा मन्त्रवर्णान् जपेत् सुधीः ॥ ३० ॥
 प्रत्येकं शतवारं तु जीवनं तदुदाहृतम् ।
 मन्त्रवर्णान् समालिख्य ताडयेच्चन्दनाम्भसा ॥ ३१ ॥
 प्रत्येकं वायुबीजेन पूर्ववत्ताडनं मतम् ।
 भस्मना कुंकुमेनाथ पुनः शीतलवारिणा ॥ ३२ ॥
 शैवादिमन्त्रभेदेन प्रोक्तं द्रव्यत्रयं शुभम् ।
 विलिख्य मन्त्रपिंडन्तु प्रसूनैः करबीरजैः ॥ ३३ ॥
 तन्मन्त्राक्षरसंख्यातैर्हन्याद्यातेन बोधनम् ।
 ततस्तत्रोक्तविधिना तर्पणं तर्पणं मतम् ॥ ३४ ॥
 मधुना शक्तिमन्त्रेण वैष्णवे चेत्त सज्जनैः ।
 शैवे घृतेन दुग्धेन एतैश्च तर्पणं मतम् ॥ ३५ ॥
 अन्यत्र मन्त्रेण तर्पणं सम्यगीरितम् ।
 जलेन सर्वतन्त्रे च अभिषेकः प्रकीर्तितः ॥ ३६ ॥
 अश्वत्थपल्लवैः सिंचेन्मन्त्री मन्त्रार्णशिक्षया ।
 संचिन्त्य मनसा मन्त्रं सुषुम्नामूलमध्यतः ॥ ३७ ॥
 दीप्यमानं च मन्त्रं च गोपयेत् सर्वसिद्धये ।
 दीप्यमानस्य मन्त्रस्य शीदता मन्त्रसंस्किया ॥ ३८ ॥
 यान् कृत्वा संप्रदायेन मन्त्री वाञ्छितमश्नुते ।
 अथवान्यत् प्रवक्ष्यामि मन्त्राणां सिद्धिलक्षणम् ॥ ३९ ॥
 ज्योतिर्मन्त्रेण विधिवदाध्यायनविधिः स्मृतः ।
 दीपयेत् सर्वमन्त्राणि योगतस्तारकामतः ॥ ४० ॥
 यत्कृत्वा मनुवित् सम्यक् सिद्धिमाप्नोत्यश्नतः ।
 कामश्रीशक्तिबीजानां योजनात् सिद्धिदो मनुः ॥ ४१ ॥
 अथवान्यत् प्रवक्ष्यामि सिद्धयुपायं मुने शृणु ।
 स्थानस्थवरदा मन्त्रा ध्यानस्थांश्च वरप्रदाः ॥ ४२ ॥
 स्थानस्थध्यानहीनो ये कोटिजायात् फलं नहि ।
 अपि तेऽन्यत् प्रवक्ष्यामि मन्त्रसिद्धेस्तु लक्षणम् ॥ ४३ ॥
 मातृकापुटितं कृत्वा स्वतन्त्रं प्रजयेत् सुधीः ।
 क्रमात् क्रमाच्छतावृत्या तदन्ते केवलं मनुम् ॥ ४४ ॥
 एवं तु प्रत्यहं जप्याद् यावन्लक्षं समाप्यते ।
 निश्चितं मन्त्रसिद्धिः स्यादित्युक्तं तन्त्रवेदिभिः ॥ ४५ ॥

अपि संक्षेपतो वक्ष्ये पुरश्चरणमुत्तमम् ।
 चन्द्रसूर्यग्रहे चैव शुचिः पूर्वमुपोषितः ॥ ४६ ॥
 नद्यां समुद्रगामिन्यां नाभिमात्रोदके स्थितः ।
 ग्रहणादिविमोक्षान्तं जयेन्मंत्रं समाहितः ॥ ४७ ॥
 होमयेत्तद्दशांशेन तद्दशांशेन तर्पयेत् ।
 अभिषिचेद्दशांशेन तद्दशांशे द्विजभोजनम् ॥ ४८ ॥
 इत्येवं पंचकल्पेन सिद्धमंत्रो भवेन्नरः ।
 अथवा मूर्ध्निदेशे च गुरुं संचित्य वाग्यतः ॥ ४९ ॥
 गुर्वग्रे निवसेन्मंत्रो मंत्रोक्तं जपमाचरेत् ।
 अनन्तरं दशांशेन क्रमाद्धोमादिकं चरेत् ॥ ५० ॥
 एवं कृत्वा सिद्धमंत्रो भवेन्मंत्रो न चान्यथा ।
 गुरवे दक्षिणां दद्याद् भूषणाच्छादनादिभिः ॥ ५१ ॥
 गुरोः सन्तोषमात्रेण सिद्धिः स्यादपवर्गदा ।
 नाजप्तः सिद्धयन्ते मंत्रो नाहुतश्च कदाचन ॥ ५२ ॥
 नापूजितश्च विधिवन्नातर्पितो न भोजितः ।
 पंचकृत्येषु ते मंत्राः कालसंख्या न विद्यते ॥ ५३ ॥
 कृते चोक्तजपात् सिद्धिस्त्रेतायां द्विगुणो जपः ।
 द्वापरे त्रिगुणा चैव कलौ संख्या चतुर्गुणा ॥ ५४ ॥
 कृष्णमंत्रेषु विप्रर्षे युगसंख्या न विद्यते ।
 जपतर्पणसिद्धायैर्नात्र सेवापरिश्रमः ॥ ५५ ॥
 अथारं प्रवक्ष्यामि सिद्धयुपायं महाद्भुतम् ।
 येन सिद्धेन मनुवित् शृष्टिस्थित्यन्तकारकः ॥ ५६ ॥
 तत्तत्क्रमानुरूपेण तत्तद्योगं प्रयोजयेत् ।
 ग्रथनादिप्रदेशश्च मंत्राणां वक्ष्यतेऽधुना ॥ ५७ ॥
 ग्रथितं सुपुटं ग्रथं समस्तं च विदर्भितम् ।
 तथा चाक्रान्तमाद्यन्तगर्भस्थं सर्वतो वृतम् ॥ ५८ ॥
 तथा मुक्तिविदर्भं च विदर्भं ग्रथितं तथा ।
 इत्येकादशधा मंत्राः प्रयुक्ताः कार्यसिद्धिदाः ॥ ५९ ॥
 साध्यनामा रक्तं मंत्रान्ते सप्तयोजितम् ।
 ग्रथितं तत्समाख्यातं वक्ष्याकृष्टिकरं परम् ॥ ६० ॥
 मंत्रमादौ वदेत् सर्वं मध्ये संज्ञामनन्तरम् ।
 विपरीतं पुनश्चांते मंत्रं तत्संपुटं स्मृतम् ॥ ६१ ॥

शान्तिपुष्टिकं ज्ञेयं त्रैलोक्यैश्वर्यदायकम् ।
 अर्द्धमर्द्धं तथाद्यंते मंत्रं कुर्याद् विचक्षणः ॥ ६२ ॥
 मध्ये चास्य भवेत् साध्यं प्रस्तमित्यभिधीयते ।
 अभिचारेषु सर्वेषु योजयेन्मारणेषु च ॥ ६३ ॥
 अभिधानं वदेत् पूर्वं पश्चान्मंत्रं तथा वदेत् ।
 एतत् समस्तमित्युक्तं शत्रूच्चाटनकारकम् ॥ ६४ ॥
 द्वौ द्वौ मंत्राक्षरौ यत्र एकैकं साध्यमात्रकम् ।
 विदर्भितं तु तत्प्रोक्तं दुष्टघ्नं वश्यलक्षणम् ॥ ६५ ॥
 मंत्राणां तरित जाप्यं समं तत्तिष्ठते यदि ।
 आक्रान्तं तद्विजानीयात् सद्यः सर्वार्थदायकम् ॥ ६६ ॥
 स्तोभस्तंभसमावेशवश्योच्चारनकर्मसु ।
 सकृत्पूर्वं वेदन्मंत्रमन्ते चैव तथा पुनः ॥ ६७ ॥
 मध्ये चास्य भवेत् साध्यमाद्यंताविति तद्विदुः ।
 अन्योन्यप्रीतियुक्तानां विद्वेषणकर परम् ॥ ६८ ॥
 आदौ चान्ते तथा मंत्रं द्विवारं संप्रयोजयेत् ।
 साध्यनाम सकृन्मध्ये गर्भस्थं तु तदुच्यते ॥ ६९ ॥
 मारणोच्चाटनं वश्यं प्रयुक्तं कारयेन्नृणाम् ।
 हेतिनौ सन्निधीगर्भस्तम्भनं च गतेस्तथा ॥ ७० ॥
 त्रिधा मंत्रं वदेत् पूर्वं तथैवान्ते पुनस्त्रिधा ।
 सकृत् साध्यं भवेन्मध्ये तद्विद्यात् सर्वतो वृतम् ॥ ७१ ॥
 सर्वोपसर्गशमनं सदा मृत्युनिवारणम् ।
 सर्वसौभाग्यभजनं भूतानाममृतप्रदम् ॥ ७२ ॥
 आदौ मंत्रस्ततो नाम पुनर्मंत्रं समालिखेत् ।
 एवमेव त्रिधा कृत्वा भवेन्मुक्तिविदर्भितम् ॥ ७३ ॥
 सर्वव्याधिहरं प्रोक्तं भूतापस्मारमर्दनम् ।
 एकैकं साध्यवर्णन्तु कृत्वा मंत्रविदर्भितम् ॥ ७४ ॥
 पूर्ववत् कथित चान्यत्तस्याद्यन्ते प्रकल्पयेत् ।
 विदर्भप्रथितं नाम मंत्रलक्षणमुत्तमम् ॥ ७५ ॥
 सर्वकर्मकरं प्रोक्तं सर्वैश्वर्यफलप्रदम् ।
 एवमेते प्रयोगाः स्युः सिद्धमंत्रस्य सिद्धिदाः ॥ ७६ ॥
 अथापरं प्रवक्ष्यामि मंत्रसिद्धेस्तु लक्षणम् ।
 यज्ज्ञात्वा साधकश्रेष्ठो यदि सिद्धो न जायते ॥ ७७ ॥

उपायास्तत्र कर्त्तव्या मंत्रसिद्धिं लभेद् ध्रुवम् ।
 सम्यक् संतुष्टितो मंत्रो यदि सिद्धो न जायते ॥ ८ ॥
 पुनस्तथैव कर्त्तव्यं ततः सिद्धो भवेन्मनुः ।
 पुनरनुष्टितो मंत्रो यदि सिद्धो न जायते ॥ ७९ ॥
 पुनस्तथैव कर्त्तव्यं ततः सिद्धो न संशयः ।
 पुरुषोऽनुष्टितो मंत्रो यदि सिद्धो न जायते ॥ ८० ॥
 उपायास्तत्र कर्त्तव्याः सप्त शंकरभाषिताः ।
 भ्रामणं रोधनं वश्यं पठितं पोषपोषणे ॥ ८१ ॥
 दहनान्तं क्रमात् कुर्यात्ततः सिद्धो भवेद् ध्रुवम् ।
 भ्रामणं कारुणे बीजे ग्रथतं क्रमयोगतः ॥ ८२ ॥
 तन्मंत्रं यन्त्रमालिख्य शिलाकर्पूरकुङ्कुमैः ।
 वशीरचन्दनाभ्यां च मंत्रं संग्रथितं लिखेत् ॥ ८३ ॥
 क्षीराज्यमधुतोयानां मध्ये तं लिखितं क्षिपेत् ।
 पूजनाज्जापनाद्वोमात् सिद्धिदो भ्रामणं भवेत् ॥ ८४ ॥
 भ्रामितो यदि नो सिद्धो रोधनं तस्य कारयेत् ।
 सारस्वतेन बीजेन संपुटीकृत्य तं जपेत् ॥ ८५ ॥
 धार्यः कंठे भवेत्सिद्धः पीडनं वास्य कारयेत् ।
 अधरोत्तरयोगेन पदानि परिजप्य वै ॥ ८६ ॥
 ध्यायेत् देवतां तद्वदधरोत्तररूपिणीम् ।
 विद्यामादित्य दुग्धेन लिखित्वा क्रमचांग्रिणा ॥ ८७ ॥
 तथाभूतेन मंत्रेण मोहः कार्यो दिने दिने ।
 पीडितो लज्जयाविष्टः सिद्धः स्यादथ शोषयेत् ॥ ८८ ॥
 बालायाः त्रितयं बीजमाद्यन्ते तस्य योजयेत् ।
 गौक्षीरमधुना लिख्य विद्यापारां विधारयेत् ॥ ८९ ॥
 पोषितोयं भवेत्सिद्धो न चेत्कुर्वीत शोषणम् ।
 द्वाभ्यां च वायुबीजाभ्यां मंत्रं कुर्याद्विदभिर्तम् ॥ ९० ॥
 एषा गले च संधार्या लिखित्वा चैव भस्मना ।
 शोषितोऽपि न सिद्धश्चेद्दहनीयोग्निबीजतः ॥ ९१ ॥
 आग्नेयेन तु बीजेन मंत्रस्यैकैकमक्षरम् ।
 आद्यन्त अत ऊर्ध्वं च योजयेद् दाहकर्मणि ॥ ९२ ॥
 ब्रह्मवृक्षस्य तैलेन मंत्रमालिख्य धारयेत् ।
 कंठदेशे ततो मंत्रः सिद्धः स्याच्छंकरोदितः ॥ ९३ ॥

इत्येतत्कथितं सम्यक्केवलं तव भक्तिः ।
 एकेन तु कृतार्थः स्याद्बहुभिः किमु सुव्रत ॥ ९४ ॥
 अथापरं प्रवक्ष्यामि मंत्रौषधिं महाद्भुतम् ।
 यत्प्रयोगविधानेन सद्यः सिद्धो भवेन्मनुः ॥ ९५ ॥
 सुवर्णपुष्पीमूलेन पिष्टेन निजवारिणा ।
 तल्लिप्तांगस्थं कंठस्थो मनुः सद्यः प्रसीदति ॥ ९६ ॥
 विमुक्तः सर्वपापौघैः कृष्णं पश्यति चक्षुषा ।
 जीवन्मुक्तो भवेन्मन्त्री सत्यं सत्यं मयोदितम् ॥ ९७ ॥
 यत्र वा कुत्रचिद्देशे गंतुं कामयते नरः ।
 स्वर्गे वा भूतले मन्त्री पाताले वाथ कौतुकात् ॥ ९८ ॥
 तत्क्षणात्तत्प्रयात्येव सर्वसिद्धीश्वरो भवेत् ।
 इत्येवं कथितं सम्यङ् मंत्रसिद्धेस्तु लक्षणम् ॥ ९९ ॥
 तदुपायं तथा ब्रह्मन् केवलं भाग्यतस्तव ।
 अनेकसंज्ञसंप्रोक्तमनेकमनुसंस्मृतम् ॥ १०० ॥
 इदानीन्तु पुनर्ब्रह्मन् किमन्यच्छ्रोतुमिच्छसि ॥ १०१ ॥

इति श्रीगौतमीये महातंत्रे सर्वतंत्रोत्तमे गौतमनारदसंवादे मंत्रसिद्धिकथनं
 नाम त्रिशत्तमोऽध्यायः ॥ ३० ॥

अथ एकात्रिंशत्तमोऽध्यायः

गौतम उवाच—

देवर्षे सर्वतंत्रज्ञ सर्वशास्त्रार्थतत्त्ववित् ।
 कृष्णानुभावसंदर्शिनं विषादग्रथिभेदकः ॥ १ ॥
 सर्वं जानासि सर्वज्ञ विशेषात्कृष्णतत्त्ववित् ।
 इदानीं कथय ब्रह्मन् मंत्राचारनिदर्शनम् ॥ २ ॥
 वैष्णवं पीठममलं तदावासफलं तथा ।
 विस्तरेण मम ब्रह्मन्ननुक्तमपि तत्त्वतः ॥ ३ ॥
 न गोप्यं तद्गुरोः शिष्ये यदि योग्योऽस्मि भाग्यतः ।

श्रीनारद उवाच—

दीक्षया लब्धमंत्रस्य सदाचारं शृणुष्व मे ॥ ४ ॥
 अनायासेन सिद्धिः स्यात्सदाचारस्य येन वै ।
 आचाराल्लभते काममाचाराल्लभते यशः ॥ ५ ॥
 आचाराद्धनमाप्नोति दीर्घमायुरवाप्नुयात् ।
 सदाचारेण मनुजो विजयी लोकयुगे खलु ॥ ६ ॥
 अनाचारो हि लोकेषु निन्दितः सर्वकर्मसु ।
 सर्वभूते याऽनुकंपा दाने चातिथिपूजने ॥ ७ ॥
 पंचेज्या तीर्थसेवा च स्वाध्यायो गुरुपूजनम् ।
 सामान्यं सर्वलोकानामेष धर्मः सनातनः ॥ ८ ॥
 ब्रह्मचारी दीक्षितश्चेत् त्रिसंध्यं देवमर्चयेत् ।
 स्नातं त्रिसवनं तद्वद्वेदाध्ययनमेव च ॥ ९ ॥
 भक्त्यं संप्रार्थयेत्साक्षाद् ध्यायेद्देवं निरन्तरम् ।
 पर्यटेद्विष्णुक्षेत्रेषु न प्रतिग्रहमाचरेत् ॥ १० ॥
 गृहस्थो दीक्षया सर्वधर्मकर्माणि साधयेत् ।
 न जपो नार्चनं नैव ध्यानं नापि विधिक्रमः ॥ ११ ॥
 केवलं सततं कृष्णचरणाम्भोजभागिनम् ।
 संन्यासिनां मुमुक्षूणां मानसोपहृतिः स्मृता ॥ १२ ॥
 परिव्राडविविक्तश्च तथा गृही भवेत्सदा ।
 उभौ तौ नरके घोरे पच्येते आभतसंज्ञवम् ॥ १३ ॥

गृहस्थो धर्मपत्नीभिः पूजयेद्देवमन्त्रहम् ।
 दद्याद्दानं महार्हाय येन कृष्णः प्रसीदति ॥ १४ ॥
 संन्यासिनां द्रव्यदाने नाधिकारीति सुव्रत ।
 वर्णानां च वनस्थानां को वदेत्तदपेक्षितम् ॥ १५ ॥
 किंतु वैष्णवमंत्रेषु विरला अधिकारिणः ।
 संसारवासनारज्जुबद्धं लोलं मनो नृणाम् ॥ १६ ॥
 ततो यदि विमुक्तं स्याद् द्वंद्वं स्याद्देवपादयोः ।
 तत्रैवान्यो विशेषोऽस्ति श्रयतां चावधार्यताम् ॥ १७ ॥
 सर्वसंसारदोषो हि नारीमूलं सदा भवेत् ।
 शक्यते रक्षितुं चेतस्तदा वैष्णवसाधकः ॥ १८ ॥
 अचंचलं मनो यस्य योषित्संगं विवर्जितम् ।
 योषितां ध्याननिर्मुक्तं तच्छब्दश्रुतिवर्जितम् ॥ १९ ॥
 तदैव साधकः कुर्यात्साधनं सुसमाहितः ।
 बल्यध्वनयो नैव श्रयन्ते यत्र योषिताम् ॥ २० ॥
 न स्त्रीमुखं निरीक्षेत न स्त्रियं मनसा स्मरेत् ।
 ब्रह्मचारी मिताहारी हविष्याशी जितेन्द्रियः ॥ २१ ॥
 साधकः साधनं कुर्यात् त्यागी योगपरायणः ।
 कदाचिद्यदि उच्यंतस्सलनं वाथ जायते ॥ २२ ॥
 प्राणायामं विशेषेण समभ्यस्येत् साधकः ।
 स हि पातकदारूणि दहनः परिकीर्तितः ॥ २३ ॥
 समस्तपापराशीनां मनोवाक्कायकर्मणाम् ।
 प्राणसंयममात्रं हि प्रायश्चित्तं सुनिश्चितम् ॥ २४ ॥
 पुण्यतीर्थेऽथ पुलिने सरितां देवसद्मनि ।
 नद्यास्तटेऽथ विबरे विपिने तुलसीवने ॥ २५ ॥
 गोष्ठे तथैवोपवने गिरिकाननदिकतटे ।
 विशेषतो द्वारवत्यां तथा गोवर्द्धने गिरौ ॥ २६ ॥
 यद्वा कलिन्दकन्यायाः कानने पुलिने तथा ।
 वृन्दावने गोकुले वा मथुरायामथापि वा ॥ २७ ॥
 मथनानि सर्वपापानि ददाति परमं पदम् ।
 उत्तमो हिततरो यत्र तत्र सा मथुरा स्मृता ॥ २८ ॥
 बदरीखंडविपिने गंगाद्वारेऽथवा पुनः ।
 व्यंकटे श्रीरंगे वा क्षेत्रे श्रीपुरुषोत्तमे ॥ २९ ॥

उत्तमः पुरुषो यत्र तत्क्षेत्रं पुरुषोत्तमम् ।
 एषु स्थानेषु विप्रर्षे नित्यं सन्निहितो हरिः ॥ ३० ॥
 अत एव साधकेन्द्रो निवसेत्तदपेक्षया ।
 हरेः संदर्शनं यावन्निवसेत् सुखनिःपृहः ॥ ३१ ॥
 स्थानान्येतानि शुद्धानि कृत्यं किञ्चिन्निगद्यते ।
 विशेषतः पशुजनैर्नास्तिकैरन्यदीक्षितैः ॥ ३२ ॥
 निन्दितं न समीक्षते तदालापं च वर्जयेत् ।
 स्त्रीसंगं वर्जयेच्चैव तत्कथा कथनं तथा ॥ ३३ ॥
 जन्मासाद्य मनुष्येषु शुद्धे पितरि मातरि ।
 वर्तमानेपि शुक्रते तत्र वैन्द्रियपाटवे ॥ ३४ ॥
 ब्रह्मन् ब्रह्मणि कृष्णे च गोपाले देवकीसुते ।
 त्रिवर्गफलदे किम्बा बहुनात्मपदप्रदे ॥ ३५ ॥
 यो नार्चयति कल्पः सन् तस्मात्पापतरो हि कः ।
 असारे घोरसंसारे सारं कृष्णपदार्चनम् ॥ ३६ ॥
 तत्पदं वार्चितं येन पवित्रं सर्वबोधकम् ।
 तत्पदं नार्चितं येन पापिना पापकर्मणाम् ॥ ३७ ॥
 शरीरभारवहनं जन्म तस्य निरर्थकम् ।
 गोपालं पूजयेद्यस्तु निन्दयेदन्यदेवताः ॥ ३८ ॥
 अस्तु तस्य परो धर्मः पूर्वधर्मो विनश्यति ।
 प्रत्यहं क्षालयेच्छय्यामेकाकी निर्भयः स्वपेत् ॥ ३९ ॥
 नाधिरोहेत्तु पर्य्यके रक्तवासो च धारयेत् ।
 न रक्तचन्दनं हस्ते गृहीयाद्रक्तपुष्पकम् ॥ ४० ॥
 बिल्वपत्रैस्तत्प्रसूनैर्नार्चयेद् देवकीसुतम् ।
 नैव द्विरशनं कुर्यात्पर्ववर्जमृतौ तथा ॥ ४१ ॥
 तथा विशेषयेद्धर्मपत्नीं धर्मरिरक्षया नरः ।
 ततः परदिने कृत्यं कुर्यात्स्नानोत्तरं सुधीः ॥ ४२ ॥
 शरीरोद्वर्त्तनं कृत्यं स्नात्वा नद्यादिवारिणि ।
 नियतं यागकाले तु न कुर्यादन्यप्रेक्षणम् ॥ ४३ ॥
 नैवाश्लीलं वचो ब्रूयादालापं च निरर्थकम् ।
 न वृथागमयेत्कालं केवलं ध्यानतत्परः ॥ ४४ ॥
 केवलं श्रीपदाम्भोजन्यस्तचेताभवेत्सुधीः ।
 यद्व्यक्तर्मणि वैगुण्यं नित्यनैमित्तिकोपि वा ॥ ४५ ॥

सहस्रं प्रजपेन्मूलमतुं चायुतमेव वा ।
 नित्ये सहस्रं प्रजपेन्नैमित्तिके तथायुतम् ॥ ४६ ॥
 सर्वेषामेव पापानां शंकटे समुपस्थिते ।
 प्रायश्चित्तं तु तत्तुल्यमयुतं मंत्रजापतः ॥ ४७ ॥
 सुवर्णं वह्निना ध्यातुं यथा भवति निर्मलम् ।
 तथा सर्वगतं पापं प्रायश्चित्ताग्निना दहेत् ॥ ४८ ॥
 तथैव तुलसीपुष्पैस्तथैव मालतीदलैः ।
 तथैव तुलसीपत्रैः मालतीकुसुमैरपि ॥ ४९ ॥
 यूथिकाभिर्मल्लिकाभिः पंकजैः कुसुमैरपि ।
 चंपकैः केसरैश्चापि कर्णिकारैरशोककैः ॥ ५० ॥
 कोविदारैः सहकारैस्तथा वकुलकैरपि ।
 पाटलाभिर्जपाभिश्च वधूकैः रक्तकैरपि ॥ ५१ ॥
 अन्यैश्च विविधैः पुष्पैर्दशनीयैः सुगन्धिभिः ।
 आरामजैर्विपिनजैर्निषिद्धपरिवर्जितैः ॥ ५२ ॥
 इत्येवं कथितं पुष्पविधानं हरिपूजने ।
 पशूनां हिंसनं नैव कुर्यात् कस्यापि पीडनम् ॥ ५३ ॥
 कटुवाक्यं वर्जयेच्च ब्रूयान्मधुरभाषणम् ।
 संस्कृतेनैव कथयेन्नान्यां भाषां वदेत् सुधीः ॥ ५४ ॥
 आत्मदैवतयोरैक्यं गुरुदैवतयोरपि ।
 ऐक्यं सम्भावयेद् बुद्ध्या न गुरोः शाकमासनम् ॥ ५५ ॥
 एकप्रामे गुरोर्नित्यं गत्वा वन्देत् भक्तितः ।
 योजनानामन्तरे भक्त्या मासं मासं च वन्दयेत् ॥ ५६ ॥
 अतः परं तस्यां दिशि नमस्कुर्वाच भक्तितः ।
 अथवा मानसीं पूजां प्रकुर्व्यान्निजमूर्धनि ॥ ५७ ॥
 पितृवंशे मातृवंशे शुद्धः सत्यपरायणः ।
 न जारजो न कामीनो न राक्षसविवाहतः ॥ ५८ ॥
 ब्राह्मणः क्षत्रियश्चैव वैश्यः शूद्रस्तथैव च ।
 निरपेक्षो हरिं जप्त्वा हरिर्भवति ना परः ॥ ५९ ॥
 गृहंस्तथा च नामानि तत्कथा श्रवणोत्सुकः ।
 नमस्यंस्तत्पदाम्भोजं भक्तोऽयं प्रेमलक्षणः ॥ ६० ॥
 पक्षद्वयेपि मतिमान् लंघेद्धरिषासरम् ।
 अपि चांडालगोहानां मातृणां गमनं वरम् ॥ ६१ ॥

न लंघेन्मतिमान् कापि संप्राप्तं हरिवासरम् ।
 वैष्णवो यदि भुंजीत एकादश्यां प्रसादतः ॥ ६२ ॥
 विष्णवर्चनं वृथा तस्य नरकं धोरमाप्नुयात् ।
 शुक्लोपचारसंभारैर्नित्यशो हरिमर्चयेत् ॥ ६३ ॥
 निवेद्य कृष्णे विधिवदन्नं भुंजति तत्त्वयम् ।
 अथवा सात्वते दद्याद् यक्षि लभ्येत भक्तिः ॥ ६४ ॥
 निवेदयेदुत्तमान्नं न कदन्नं कदाचन ।
 उत्तमं विधिना प्राप्तं कदन्नं मुनिदूषितम् ॥ ६५ ॥
 शिलांछ विधिना प्राप्तमथवा यदयाचितम् ।
 स्वाचित्तोपचितं वाथ कृष्णाय परिकल्पयेत् ॥ ६६ ॥
 शूद्राल्लब्धं शिलाल्लब्धमथवाद्धं पिकाचितम् ।
 इत्याद्यन्नं कदन्नं तु दानान्नरकमाप्नुयात् ॥ ६७ ॥
 रात्रौ हविष्यं भुंजीत चान्द्रायणफलार्थिभिः ।
 हरिभक्तस्य युक्तस्य विरुद्धं दिवसाशनम् ॥ ६८ ॥
 कर्तिके मासि विधिवदर्चयेत्कृष्णमन्वहम् ।
 ब्राह्मे मुहूर्ते चोत्थाय निर्वृत्य सकलाः क्रियाः ॥ ६९ ॥
 यजेत्सुशोभने स्थाने पशुदृष्टिविवर्जिते ।
 सर्वोपचारैराराध्य प्रदीपान् घृतपूरितान् ॥ ७० ॥
 अष्टोत्तरशतं दद्यादथवा शक्तितो मुने ।
 सहस्रं प्रजपेन्मंत्रं दशांशं होममाचरेत् ॥ ७१ ॥
 एवं नित्यक्रमं कुर्याद्दिवा मौनं समाचरेत् ।
 इत्थं विधिवदाराध्य यावन्मासं प्रपूजयेत् ॥ ७२ ॥
 स तु लोकमवाप्नोति पुनरावृत्तिवर्जितम् ।
 इह लोके वरान् भोगान् भुक्त्वा मनोरथातिगान् ॥ ७३ ॥
 अस्मिन् मासे चामलायां द्वादश्यां हरितोषणम् ।
 सर्वोपचारैः कुर्वीत वित्तशाठ्यविवर्जितः ॥ ७४ ॥
 अनेनार्चनमात्रेण भवबन्धात् प्रमुच्यते ।
 एतदर्चनमात्रं हि हरितोषणकारकम् ॥ ७५ ॥
 मार्गशीर्षे तथा प्रातः स्नात्वा चैव नरोत्तमः ।
 क्रमपूजां समासाद्य जपहोमौ समाचरेत् ॥ ७६ ॥
 पायसं सगुडं मिश्रं प्रत्यहं विनिवेदयेत् ।
 एवं भासार्चनं कृत्वा भवेद् भाग्यालयः पुमान् ॥ ७७ ॥

देहान्ते मोक्षमाप्नोति प्रसादाच्छार्ङ्गधन्वतः ।

अथ भाद्रासिताष्टम्यां प्रादुरासीत् स्वयं हरिः ॥ ७८ ॥

ब्रह्मणा प्रार्थितः पूर्वं देवक्यां कृपया विभुः ।

रोहिणक्षे शुभतिथौ दैत्यानां नाशहेतवे ॥ ७९ ॥

महोत्सवं प्रकुर्वीत यत्नतस्तद्दिने शुभे ।

राजन्यैर्ब्राह्मणैर्वैश्यैः शूद्रैश्चैव स्वशक्तितः ॥ ८० ॥

उपवासं प्रकुर्वीत न भोक्तव्यं कदाचन ।

कृष्णे जन्मदिने यस्तु भुङ्क्ते स तु नराधमः ॥ ८१ ॥

निवसेन्नरके घोरे यावदाभूतसप्लवम् ।

अष्टमी रोहणीयुक्ता चाद्धैरात्रे यदा भवेत् ॥ ८२ ॥

उपोष्यतां तिथिं विद्धां कोटियज्ञफलं लभेत् ।

सोमाहि बुधवारे वा अष्टमीरोहिणीयुता ॥ ८३ ॥

जयन्ती सा समाख्याता तां लभेत्पुण्यं सचयैः ।

तस्यामुपोष्य यत्पापं लोके कोटिभवोद्भवम् ॥ ८४ ॥

विमुच्य निवसेद्विऋ वैकुण्ठे विरजे पुरे ।

अष्टमी नवमीविद्धा उमासाहेश्वरी तिथिः ॥ ८५ ॥

सैवोपोष्या सदापुण्याकांक्षिभोरोहिणीं विना ।

परं विद्धा सदा कार्यं पूर्वविद्धा तु वर्जयेत् ॥ ८६ ॥

अष्टमी सप्तमीविद्धा हन्यात्पुण्यं पुरा कृतम् ।

ब्रह्महत्या शतं दद्याद्धरिवैमुख्यकारणात् ॥ ८७ ॥

परेहि पारणां कुर्यात्तिथ्यन्ते वाऽथ ऋक्षतः ।

यदृक्ष वातिथिर्वापि रात्रिं व्याप्य व्यवस्थिता ॥ ८८ ॥

केवलं ऋक्षयोगेन उपवासस्तिथिं विना ।

न यत्र शुभकार्यं तु मुनिभिः परिकीर्तितम् ॥ ८९ ॥

दिवसे पारणं कुर्यादन्यथा पतनं भवेत् ।

गवाहिकं प्रदद्याच्च गवां कंठूतिमाचरेत् ॥ ९० ॥

विप्राय वेदविदुषे गां च दद्यात्पयस्विनीम् ।

सवत्सां युवतीं रम्यां सगुगां सुष्ट्वलंकृताम् ॥ ९१ ॥

स्वर्णशृङ्गीं रौप्यसुरां वस्त्रेणाच्छाद्य यत्नतः ।

ददाति विप्रवर्याय कृष्णप्रीत्यर्थमुत्तमम् ॥ ९२ ॥

इत्युक्त्वा विप्रवर्येभ्योद द्याद् गां च सदक्षिणाम् ।

रात्रौ जागरणं कुर्यादर्चयेत्तत्समावृतः ॥ ९३ ॥

स्वर्णप्रतिकृतिं कृत्वा तस्यां तत्र समर्चयेत् ।
 वसुदेवं देवकीं च पूर्ववत्कारयेत्तथा ॥ ९४ ॥
 सुवर्णनियमस्तत्र श्रूयतां मुनिसत्तम ।
 पलैश्चतुर्भिर्गोपालं तद्धर्षनाथ देवकीम् ॥ ९५ ॥
 वसुदेव तथा कुर्यादथवा विभवावधिः ।
 ब्राह्मे सुहूर्त्ते चोत्थाय कृत्वावश्यं प्रसन्नधीः ॥ ९६ ॥
 स्नात्वा पूर्ववदाराध्य आहूय वेदपारगम् ।
 कृदुम्बिनं दरिद्रं च विप्रं बहुगुणान्वितम् ॥ ९७ ॥
 दत्त्वा तस्मै सुशीलाय दक्षिणामुक्तलक्ष्णाम् ।
 प्रीयतां कृष्ण इत्युक्त्वा उत्सृज्य कृष्णमानसः ॥ ९८ ॥
 घृतखंडाज्यभोज्यानि ब्राह्मणेभ्य निवेदयेत् ।
 महांतमुत्सवं कुर्यात् प्रीतये शार्ङ्गधन्वतः ॥ ९९ ॥
 पारणं च प्रकुर्वीत बन्धुभिः सह हृष्टवत् ।
 एवं यः कुरुते भक्त्या शक्त्या च हरितोषणम् ॥ १०० ॥
 इह भुक्त्वा वरान् भोगान् साक्षाद्भूमिपुरन्दरः ।
 एवमाराधनादेव भक्तिः स्यात्प्रमलक्षणा ॥ १०१ ॥
 देहान्ते बिहरेल्लोके वैकुण्ठे हरिमन्दिरे ।
 इति ते कथितः कश्चिदाराधनविधिर्हरेः ॥ १०२ ॥
 केवलं तव यत्नेन किमन्यच्छ्रोतुमिच्छसि ॥ १०३ ॥

इति श्रीगौतमीये महातन्त्रे सर्वतन्त्रोत्तमे गौतमनारदसम्वादे आराधनविधि-

प्रसंगो नामैकत्रिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ३१ ॥

अथ द्वात्रिंशत्तमोऽध्यायः

श्रीगौतम उवाच—

देवर्षे योगयुक्तात्मन् योगानुभवदर्शक ।
 सांख्ययोगानुभवन प्रभोऽनुभवदर्शक ॥ १ ॥
 सांख्ययोगविशेषज्ञ कर्मयोगनिषेवक ।
 विना योगेन न सिद्धेत् कुंडलीचक्रचक्रिम् ॥ २ ॥
 मूलपद्मे कुंडलिनी यावन्निद्रायिता प्रभो ।
 तावत्किञ्चिन्न सिद्धयेत् मंत्रयंत्रार्चनादिकम् ॥ ३ ॥
 जागर्ति यदि सा देवी बहुभिः पुण्यसंचयैः ।
 तदा प्रसादमायान्ति मंत्रयंत्रार्चनानि च ॥ ४ ॥
 शिववद्विहरेल्लोके अष्टैश्वर्य्यसमन्वितः ।
 योगयोगाद् भवेन्मुक्तिः मंत्रसिद्धिरखंडिता ॥ ५ ॥
 सिद्धे मनौ परावाप्तिरिति शास्त्रार्थनिश्चयः ।
 तस्मात्कार्ण परं योगं कथयस्व मुनीश्वर ॥ ६ ॥
 मुक्तात्मा येन विहरेत्स्वर्गे मर्त्ये रसातले ।
 जीवन्मुक्तश्च देहान्ते परं निर्वाणमावहेत् ॥ ७ ॥

श्रीनारद उवाच—

कथयामि तवस्नेहाद् योगयोग्योसि गौतम ।
 संसारोत्तरणे युक्तिः योगशब्देन कथ्यते ॥ ८ ॥
 योगो हि नन्दतनयो निश्चितं विद्धि गौतम ।
 न योगो नभसः पृष्ठे न मूमौ न रसातले ॥ ९ ॥
 ऐक्यं जीवात्मनो राहुः योगं योगविशारदः ।
 तत्प्रत्यूहाः षडाख्याता योगविघ्नकरा मुने ॥ १० ॥
 कामक्रोधलोभमोहमदमात्सर्य्यसंज्ञकाः ।
 योगांगैरेभिर्जित्वा तान् योगिनो योगमाप्नुयुः ॥ ११ ॥
 यमनियमवासनप्राणायामाश्च ततः परम् ।
 प्रत्याहारं धारणाख्यं ध्यानं सार्द्धं समाधिना ॥ १२ ॥
 अष्टांगान्याहुरेतानि योगिनो योगसाधने ।
 अहिंसा रुत्यमस्तेयं ब्रह्मचर्य्यं दयाज्ज्वम् ॥ १३ ॥

क्षमाधृतिर्मिताहारः शौचं चैते यमा दश !
 तपः संतोषास्तिक्यं दानं देवस्य पूजनम् ॥ १४ ॥
 सिद्धान्तश्रवणं चैव ह्रीमतिश्च जगो हितम् ।
 दशैते नियमा ज्ञेया योगशास्त्रविशारदैः ॥ १५ ॥
 पद्मासनं स्वस्तिकाख्यं भद्रं वज्रासनं तथा ।
 वीरासनमिति प्रोक्तं क्रमादासनपञ्चकम् ॥ १६ ॥
 उर्वोरुपरि विन्यस्य सम्यक् पादतले उभे ।
 अंगुष्ठौ च निवर्त्तनीयादधस्ताभ्यां व्युत्क्रमात्ततः ॥ १७ ॥
 पद्मासनमिति प्रोक्तं योगिनां हृदयंगमम् ।
 जानूर्वोरन्तरे सम्यक् कृत्वा पादतले उभे ॥ १८ ॥
 ऋजुकायो विशेष्योगी स्वस्तिकं तत्प्रचक्षते ।
 सीमन्तन्याः पार्श्वयोन्यस्य गुल्फयुग्मौ मुनिश्चितौ ॥ १९ ॥
 वृषणाधः पार्ष्णिपाणिभ्यां युक्तेन परिवन्धयेत् ।
 भद्रासनं समुद्दिष्टं योगिभिः परिपूजितम् ॥ २० ॥
 ऊर्वोः पादौ क्रमान्यस्य जान्वोः प्रत्यङ्मुखांगुलीः ।
 करौ विदध्यादाख्यातं वज्रासनमनुत्तमम् ॥ २१ ॥
 एकं पादमधः कृत्वा विन्यस्योरौ तथेतरम् ।
 ऋजुकायो विशेष्योगी वीरासनमितीरितम् ॥ २२ ॥
 ईड्या कर्षयेद्वायुं बाह्यं षोडशमात्रया ।
 साधयेत् पूरितं योगी चतुःषष्ठ्या तु मात्रया ॥ २३ ॥
 सुषुप्ता मध्यगं सम्यग्द्वात्रिंशन्मात्रया शनैः ।
 नाड्या पिंगड्या चैवं रेचयेद्योगवित्तमः ॥ २४ ॥
 प्राणायाममिमं प्राहुर्योगशास्त्रविशारदाः ।
 धूर्ध्रोः भूयः क्रमात्तस्य वश्यमेनं समानयेत् ॥ २५ ॥
 मात्रावृद्धिक्रमेणैव सम्यग्द्वादशषोडश ।
 जपध्यानादिभिः सार्द्धं सगर्भं तं विदुर्बुधाः ॥ २६ ॥
 तद्येतं विगर्भं च प्राणायामं परे विदुः ।
 क्रमादभ्यसतः पुंसो देहे स्वेदोद्गमोऽधमः ॥ २७ ॥
 मध्यमः कपसंयुक्तो भूमित्यागः परो मतः ।
 उत्तमस्य गुणावाप्तिर्यावच्छीलनमिष्यते ॥ २८ ॥
 इन्द्रियाणां विचरतां विषयेषु निरर्गलम् ।
 बलादाहरणं तेभ्यः प्रत्याहारो विधीयते ॥ २९ ॥

अंगुष्ठगुल्फजानूरुसीमन्तीलिङ्गनाभिषु ।
 हृदप्रोवाकंठदेशेषु लविकायां ततो नसि ॥ ३० ॥
 भ्रूमध्ये मस्तके मूर्द्धिन् द्वादशान्ते यथाविधि ।
 धारणं प्राणमरुतो धारणेति निगद्यते ॥ ३१ ॥
 समाहितेन मनसा चैतन्यांतरवर्तिना ।
 आत्मन्यभीष्टदेवानां ध्यानाद् यानमिहोच्यते ॥ ३२ ॥
 समत्वभावना नित्यं जीवात्मपरमात्मनोः ।
 समाधिमाहुर्मुनयः प्रोक्तमष्टाङ्गलक्षणम् ॥ ३३ ॥
 इत्यादि कथितं विप्र कामादिदुष्टनाशनम् ।
 इदानीं कथयेऽहं ते मन्त्रयोगमनुत्तमम् ॥ ३४ ॥
 विश्वं शरीरमित्युक्तं पञ्चभूतात्मकं मुने ।
 चन्द्रसूर्याग्नितेजोभिः जीवब्रह्मैकरूपकम् ॥ ३५ ॥
 तिस्रः कोट्यास्तदूर्ध्वेन शरीरे नाड्यो मताः ।
 तासु मुख्यादशप्रोक्ताः ताभ्यास्तिस्रो व्यवस्थिताः ॥ ३६ ॥
 प्रधाना मेरुदण्डेन चन्द्रसूर्याग्निरूपिणी ।
 इडा वामे स्थिता नाडी शुभा तु चन्द्ररूपिणी ॥ ३७ ॥
 शक्तिरूपा तु सा नाडी साक्षादमृतविग्रहा ।
 दक्षिणे या पिंगलाख्या पुरुषा सूर्यविग्रहा ॥ ३८ ॥
 दाहिमी केसरप्रख्या विषाख्या मुनिभिः स्मृता ।
 मेरुमुखे स्थिता या तु मूलाक्षा रंघ्रविग्रहा ॥ ३९ ॥
 सर्वतेजोमयी सा तु सुषुम्णा बहिरूपिणी ।
 तस्य मध्ये विचित्राख्या अमृतस्राविणी शुभा ॥ ४० ॥
 सर्वदेवमयी सा तु योगिनां हृदयंगमा ।
 विसर्गादिबिन्दुपर्यन्ता व्याप्य तिष्ठति तत्त्वतः ॥ ४१ ॥
 मूलाधारे त्रिकोणाख्ये इच्छाज्ञानक्रियात्मकम् ।
 मध्ये स्वयंभूर्लिङ्गं तु कोटिसूर्य्यसभप्रभम् ॥ ४२ ॥
 तदूर्ध्वं कामबीजं तु कलशांतिं बिन्दुनायकम् ।
 तदूर्ध्वं तु विशिखा कारा कुण्डली श्यामविग्रहा ॥ ४३ ॥
 कृष्णात्मिका परा सा तु कृष्णतत्त्वात्मवेदिका ।
 तद्वाह्ये हेमरूपाभं विशेषे च चतुर्दलम् ॥ ४४ ॥
 द्रुतहेमसमप्रख्यं पद्मं तत्र विभावयेत् ।
 तदूर्ध्वं त्वनलप्रख्यं षड्दलं हीरकप्रभम् ॥ ४५ ॥

वादिलां तव वर्णेन स्वाधिष्ठानमनुत्तमम् ।
 मूलमाधारपट्कानां मूलाधारं ततो विदुः ॥ ४६ ॥
 स्वशब्देन परं लिङ्गं स्वाधिष्ठानं ततो विदुः ।
 तदूर्ध्वं नाभिदेशे तु मणिपूरं महाप्रभम् ॥ ४७ ॥
 मेघाभं वैद्युताभं च वह्नितेजोभयं ततः ।
 मणिवद्भिन्नतत्पद्मं मणिपूरं तथोच्यते ॥ ४८ ॥
 दशभिश्च दलैर्युक्तं डादिफांनाक्षरावृतम् ।
 विष्णुनाधिष्ठितं पद्मं विष्णवा लोकनकारणम् ॥ ४९ ॥
 तदूर्ध्वेनाहतं पद्ममुच्यताभिन्नसन्निभम् ।
 कादिठांतदलैरर्कपत्रेण समधिष्ठितम् ॥ ५० ॥
 तन्मध्ये वाणलिङ्गं सूर्यर्यायुतसमप्रभम् ।
 शब्दब्रह्ममयं शब्देनाहतं तत्र दृश्यते ॥ ५१ ॥
 तेनानाहताख्यं तत्पद्मं मुनिभिः परिकीर्तितम् ।
 आनन्दसदनं तत्तु पुरुषाधिष्ठितं परम् ॥ ५२ ॥
 तदूर्ध्वं तु विशुद्धाख्यं दलषोडशपंकजम् ।
 स्वैः षोडशभिर्युक्तं धूम्रवर्णं महत्प्रभम् ॥ ५३ ॥
 विशुद्धं तनुते यस्माज्जीवस्य हंसलोकनात् ।
 विशुद्धं पदमाख्यातमाकाशाख्यं महाद्भुतम् ॥ ५४ ॥
 आज्ञाचक्रं तदूर्ध्वं तु आत्मनाधिष्ठितं परम् ।
 आज्ञासंक्रमणं तत्र तेनाज्ञेति प्रकीर्तितम् ॥ ५५ ॥
 द्विदलं हसद्व्यक्षरसंयुक्तं पंकजं सुमनोहरम् ।
 कैलासाख्यं तदूर्ध्वं तु रोधनी तु तदूर्ध्वतः ॥ ५६ ॥
 एवं तु कृष्णचक्राणि प्रोक्तानि तव सुव्रत ।
 सहस्रारं वुंजं बिन्दुस्थानं तदूर्ध्वमीरितम् ॥ ५७ ॥
 इत्येकथितं सर्वं योगमार्गमनुत्तमम् ।
 आदौ पूरकयोगेन स्वाधारे योजयेन्मनः ॥ ५८ ॥
 गुदमेढान्तरे शक्तिः तामाकुंच्य प्रबोधयेत् ।
 लिङ्गभेदक्रमेणैव बिन्दुचक्रं च प्रापयेत् ॥ ५९ ॥
 शम्भुना तां परां शक्तिमेकीभावं विचिन्तयेत् ।
 तत्रोत्थितामृतं यन्तु हुतं लाक्षारसोपमम् ॥ ६० ॥
 सापयित्वा तु तां शक्तिं कृष्णाख्यां योगसिद्धिदाम् ।
 टचक्रदेवतास्तत्र संतर्यामृतधारया ॥ ६१ ॥

आनयेत्तेन मार्गेण मूलाधारं ततः सुधीः ।
 पुनस्तेनैव मार्गेण नयतां शांभवं सुधीः ॥ ६२ ॥
 एवमभ्यस्यमानस्याहन्यहनि निश्चितम् ।
 जरामरणदुःखाद्यैर्मुच्यते भवेबन्धनात् ॥ ६३ ॥
 पूर्वोक्तदूषिता मंत्राः सर्वे शुध्यन्ति नान्यथा ।
 ये गुणाः सन्ति देवस्य पंचकृत्यविधायिनः ॥ ६४ ॥
 ते गुणाः साधकवरे भवन्त्येव न चान्यथा ।
 इत्येवं कथितं विप्र वायुधारणमुत्तमम् ॥ ६५ ॥
 इदानीं धारणाख्यं तु शृणुष्ववाहितो मम ।
 दिक्कालाद्यानवच्छिन्ने कृष्णे चेतो विधाय च ॥ ६६ ॥
 तन्मयो भवति क्षिप्रं जीवब्रह्मैक्ययोजनात् ।
 अथवा सबलं चेतो यदि क्षिप्रं न सिद्ध्यति ॥ ६७ ॥
 तदावयवयोगेन योगी योगं समभ्यसेत् ।
 पादाम्भोजे मनोदद्यान्नखकिंजल्कचित्रिते ॥ ६८ ॥
 जंघाशुग्मे तदारामकदलीखंडशोभिते ।
 गंगावर्तगम्भीरे तु नाभौ सिद्धिबिले ततः ॥ ६९ ॥
 ऊरुद्वये मत्ताहस्तिकरदण्डसमप्रभे ।
 उदरे वक्षसि तथा हारश्रीवत्सकौस्तुभे ॥ ७० ॥
 पूर्णचन्द्रायुतमुखे ललाटे चारुकुण्डले ।
 शंखचक्रगदाम्भोजदोर्दण्डपरिमंडिते ॥ ७१ ॥
 सहस्रादित्यसंकाशे किरीटे कुण्डलद्वये ।
 स्थानस्थानजपान्मन्त्री विशुद्धशुद्धचेतसा ॥ ७२ ॥
 मनो निवेश्य कृष्णे चेत्तन्मयो भावति ध्रुवम् ।
 यावन्मनोलयं याति कृष्णे स्वात्मनि चिन्तयेत् ॥ ७३ ॥
 तावदिष्टमनुं मन्त्री विशुद्धशुद्धचेतसा ।
 मनो निवेश्य कृष्णे चेत्तन्मयो भवति ध्रुवम् ॥ ७४ ॥
 यावन्मनोलयं याति कृष्णे स्वात्मनि चिन्तयेत् ।
 तावदिष्टमनुं मन्त्री जपहोमैः समभ्यसेत् ॥ ७५ ॥
 अतः परं न किञ्चित्कृत्यमस्ति यतो हरिः ।
 विदिते परतत्त्वे तु समस्तैर्नियमैरलम् ॥ ७६ ॥
 तालवृत्तेन किं कार्यं लब्धे मलयमारुते ।
 मंत्राभ्यासेन योगेन ज्ञेयज्ञानाय कल्पते ॥ ७७ ॥

न योगेन विना मंत्रो न मंत्रेण विना हि सः ।
 द्वयोरभ्यासयोगो हि ब्रह्मसंसिद्धिकारणम् ॥ ७८ ॥
 तमः परिवृते गेहे घटो दीपेन दृश्यते ।
 एवं मायावृतो ह्यात्मा मनुना गोचरी कृतः ॥ ७९ ॥
 एवं ते कथितं ब्रह्मन् मंत्रयोगमनुत्तमम् ।
 दुर्लभं विषयासक्तेः सुलभस्त्वादृशामपि ॥ ८० ॥
 अथापरं प्रवक्ष्यामि समाधिर्भवनाशनम् ।
 समाधिः संविदुत्पत्तिः परजीवैक्यतां व्रजेत् ॥ ८१ ॥
 यदि जीवः पराद्विन्नः कार्य्यतामेति सुव्रत ।
 अचित्तत्वं प्रसज्जेत घटवत्पण्डितोत्तमः ॥ ८२ ॥
 विनाशित्वमयं चैव द्वितीयाद्वा इति श्रुतिः ।
 नित्यं सर्वगतो ह्यात्मा कूटस्थो दोषवर्जितः ॥ ८३ ॥
 एकः संपद्यते भ्रांत्या मायया न स्वरूपतः ।
 तस्माद् द्वैतं नाम नास्ति न प्रपञ्चो न संसृतिः ॥ ८४ ॥
 यथाकाशो घटाकाशो महाकाश इतोच्यते ।
 तथा भ्रान्तैर्द्विधा प्रोक्तो ह्यात्मा जीवैश्वरात्मना ॥ ८५ ॥
 नाहं नेहो नच प्राणो नेन्द्रियाणि तथैव च ।
 न मनोहं न बुद्धिश्च नैव चित्रमहं कृतिः ॥ ८६ ॥
 नाहं पृथ्वी न सलिलं नच वह्निस्तथानिलः ।
 न चाकाशो न शब्दश्च न स्पर्शस्तथा रसः ॥ ८७ ॥
 नाहं गन्धो न रूपं च न मायाहं न संसृतिः ।
 सदा साक्षी ह्यरूपत्वात् कृष्ण एवास्मि केवलः ॥ ८८ ॥
 इति धार्य्य मुनिश्रेष्ठ स समाधिरिहोच्यते ।
 अथवा पञ्चभूतेभ्यो जातमण्डं महामुने ॥ ८९ ॥
 भूतमात्रं तथा दग्ध्वा विवेकेनैव वह्निना ।
 पुनः स्थूलानि भूतानि सूक्ष्मभूतात्मना तथा ॥ ९० ॥
 विना चैव विवेकेन ततस्तान्यपि बुद्धिमान् ।
 मायामात्रतया दग्ध्वा मायात्वं प्रत्यगात्मना ॥ ९१ ॥
 सोहं कृष्णे न संसारी न मत्तो न्यत्कदाचन ।
 इति विद्यात्स्वमात्मानं स समाधिः प्रकीर्तितः ॥ ९२ ॥
 अथवा योगिनां श्रेष्ठः कृष्णप्रणवमीक्ष्येत् ।
 पञ्चवर्णात्मना विद्यात् ककारादिक्रमेण तु ॥ ९३ ॥

अनिरुद्धः ककारस्तु विश्वाख्यो मूलविग्रहः ।
 प्रद्युम्नाख्यो लकारेण अंतःकरणवृत्तिकाः ॥ ९४ ॥
 अंतःकरणवृत्त्या तु प्रद्युम्नः तेजसात्मकः ।
 संकर्षणो लयाख्यस्तु निर्विकल्पस्वरूपकः ॥ ९५ ॥
 सुषुप्तौ सुखरूपोऽसौ तुरीयस्वर एव हि ।
 तुरीयाख्यो वासुदेवो विद्वात्मा ब्रह्म केवलम् ॥ ९६ ॥
 प्राज्ञात्मानं वदन्त्येके चित्तद्ब्रह्म केवलम् ।
 जीवमीश्वरभावेन विद्यात्तैर्सोऽहमिति ध्रुवम् ॥ ९७ ॥
 एषा तु बुद्धिर्विद्वद्भिः समाधिरिति कीर्तितः ।
 यथा फेनतरंगादि समुद्रादुत्थितं पुनः ॥ ९८ ॥
 समुद्रे लीयते तद्वज्जगदात्मनि लीयते ।
 तस्मान्मत्तः पृथङ्नास्ति जगन्माया च सर्वदा ॥ ९९ ॥
 इति बुद्धिः स्यादात्मसमाधिरिहोच्यते ।
 यस्यैवं परमात्मा चापृथक्भूतः प्रकाशितः ॥ १०० ॥
 स याति परमं भावं स्वयं साक्षात्परावृतम् ।
 यदा मनसि चैतन्यं भाति सर्वत्रगं सदा ॥ १०१ ॥
 योगिनोऽव्यवधानेन तदा संपद्यते स्वयम् ।
 यदा सर्वाणि भूतानि स्वात्मन्येव हि पश्यति ॥ १०२ ॥
 सर्वभूतेषु चात्मानं ब्रह्म संपद्यते तदा ।
 यदा सर्वाणि भूतानि समाधिस्थो न पश्यति ॥ १०३ ॥
 एकीभूतपरेणासौ तदा भवति केवलम् ।
 यदा जन्मजरादुःखव्याधीनामेकमेषजम् ॥ १०४ ॥
 केवलं ब्रह्मविज्ञानं जायतेऽसौ तदा हरिः ।
 तस्माद्विज्ञानतो मुक्तिः नान्यथा भवकोटिभिः ॥ १०५ ॥
 कर्मसाध्यस्य नित्यत्वं केचिदिच्छन्ति तांत्रिकाः ।
 ज्ञानं वेदान्तसिद्धान्तमज्ञानमितरं मुने ॥ १०६ ॥
 अहो ज्ञानस्य माहात्म्यं मया वक्तुं न शक्यते ।
 यथा वह्निर्महादीप्तः शुष्ककाष्ठं विनिर्दहेत् ॥ १०७ ॥
 तथा शुभाशुभं कर्म ज्ञानाग्निर्दहति क्षणात् ।
 पद्मपत्रं यथा तोयैः स्वल्पैरपि न लिप्यते ॥ १०८ ॥
 तथा शब्दादिभिर्ज्ञानं विषयैर्न विलिप्यते ।
 मंत्रौषधिवलैर्यज्जीर्यते भक्षितं विषम् ॥ १०९ ॥

तद्वत्सर्वाणि पापानि जीर्यन्ते ज्ञानिनः क्षणात् ।
 बाहुनोक्तेन किं सर्वसंग्रहेणोपपादितम् ॥ ११० ॥
 श्रद्धया गुरुभक्त्या तु विद्धि कैवल्यसंग्रहम् ।
 देहाभिमाने गलिते विदिते परमात्मनि ॥ १११ ॥
 यत्र यत्र मनो याति तत्र तत्र समाधयः ।
 अहं कृष्णो न चान्योऽस्मि मुक्तोहमिति भावयेत् ॥ ११२ ॥
 सच्चिदानन्दरूपोऽहं नित्यमुक्तः स्वाभाववान् ।
 त्वमेवाहमहं त्वं च सच्चिन्मात्रवपुर्भवान् ॥ ११३ ॥
 आवयोरंतरा कृष्ण नश्यत्वाज्ञाबलात्तव ।
 एवं समाधियुक्तोऽयं समाधानाय कल्पते ॥ ११४ ॥
 सदा कृष्णोहमित्युक्त्वा स्वैच्छया विहरेद्यतिः ।
 लिप्यते न स पापेन कर्मणा चैव विशेषतः ॥ ११५ ॥
 यथाग्निना द्रुतं स्वर्णं मालिन्यं हरति क्षणात् ।
 तथा कृष्णापितात्माऽसौ कर्मभिर्न च बद्धयते ॥ ११६ ॥
 आत्मस्थां देवतो त्यक्त्वा बहिर्देवं विचिन्वते ।
 करस्थं कौस्तुभं त्यक्त्वा भ्रमते काचछेष्टया ॥ ११७ ॥
 एवं ते कथितं ब्रह्मन् ब्रह्मप्राप्तिनिदर्शनम् ।
 विज्ञाय गुरुतो भक्त्या संसारसागरं तरेत् ॥ ११८ ॥
 यत्र तत्र मृतश्चायं श्मशाने श्वपचालये ।
 ब्रह्मविद् ब्रह्मभूपाय कल्पते नान्यथा मुने ॥ ११९ ॥
 इति विज्ञाय विधिना ज्ञानविज्ञानलोकतः ।
 आनन्दोन्मेषसंदर्शी विहरेत्काश्यपीमिमाम् ॥ १२० ॥
 अपक्वयोगी यदि चेन्म्रियते ज्ञानवर्जितः ।
 मंत्रेण तस्य विधिवत्कुर्यात्तत्सांपरायिकम् ॥ १२१ ॥
 प्रतिमां तस्य विधिवत्कुर्यात्तत्सांपरायिकम् ।
 प्रतिमां तस्य यत्नेन कल्पयेत्पटकेन तु ॥ १२२ ॥
 त्रिरात्रं दशरात्रं वा कृष्णं सर्वोपचारकैः ।
 विधिज्ञः पूजयेद्भक्त्या तन्मंत्रेण च साधकः ॥ १२३ ॥
 गुरुतश्चैकतां नीत्वा कृष्णे चैकात्मतां नयेत् ।
 जीवन्मुक्तिक्रियात्वेषा प्रेतत्वादिविमोक्षणे ॥ १२४ ॥
 ततश्च कृष्णभूतोऽसौ जायते नान्यथा मुने ।
 अन्नं दद्यात्सात्वतेभ्यो बहुमानपुरस्सरम् ॥ १२५ ॥

क्षीरखंडाज्यभोज्यैश्च वस्त्रालंकरणादिभिः ।
 एतत्ते कथितं तंत्रं सर्वतंत्रोत्तमोत्तमम् ॥ १२६ ॥
 अस्य विज्ञानमात्रेण कृष्णात्मैक्यं समश्नुते ।
 न प्रकाश्यमिदं तंत्रं न देयं यस्य कस्यचित् ॥ १२७ ॥
 मंत्राः पराङ्मुखा यांति आपदश्च पदे पदे ।
 इह लोके च दारिद्र्यं परत्र पशुतां व्रजेत् ॥ १२८ ॥
 यद्गृहे तिष्ठते ग्रन्थं लिखितं तस्य वेश्मनि ।
 कमलापि स्थिरा भूत्वा कृष्णेन सह मोदते ॥ १२९ ॥
 इत्येवं कथितं ग्रन्थं मया ते मुनिसत्तम ।
 अस्यालोकनतश्चित्तं कृष्णात्मा सुप्रसीदति ॥ १३० ॥

इति श्रीगौतमीये महातंत्रे सर्वतंत्रोत्तमे

गौतमनारदसंवादे द्वात्रिंशोऽध्यायः

समाप्तश्चाऽयं ग्रन्थः ।

—३३५—

